

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GENİŞLETİLMİŞ ORTA DOĞU VE KUZEY AFRİKA
PROJESİ(GOKAP)'NİN TÜRKİYE VE KOMŞU
ÜLKELER ÜZERİNE SOSYOLOJİK ETKİLERİ

DANIŞMAN
Doç.Dr.Rüstem ERKAN

HAZIRLAYAN
M. Fatih ÇETİNKAYA
261105

DİYARBAKIR
2009

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

GENİŞLETİLMİŞ ORTA DOĞU VE KUZEY AFRİKA
PROJESİ(GOKAP)'NİN TÜRKİYE VE KOMŞU
ÜLKELER ÜZERİNE SOSYOLOJİK ETKİLERİ

DANIŞMAN
Doç.Dr.Rüstem ERKAN

HAZIRLAYAN
M. Fatih ÇETİNKAYA
261105

DİYARBAKIR
2009

Bu tezin ihtiva ettiği hususlar şahsî görüşlerim olup; Türk Silâhlı Kuvvetlerinin resmî görüşünü yansıtmemaktadır.

Mehmet Fatih ÇETİNKAYA

ÖZET

Medeniyetlerin başlangıcı Orta Doğu, geçmişten günümüze birçok kavim tarafından kimi zaman göç yolu, kimi zaman da yurt olarak kullanılmıştır. Bu nedenle birçok etnik grubun yaşadığı bu coğrafya eskiden beri birçok güç merkezi tarafından zapt edilmiş veya kontrol edilmeye çalışılmıştır. Bu istilalar ise her seferinde kültürel bir emperyalizmi de beraberinde getirmiştir.

Geçmişte Büyük İskender'in yaptığı Helenleştirme, daha sonrasında Araplar tarafından yapılan Araplaştırma bu emperyalizmin adı olmuştur. Günümüzde ise bunun adı ABD'nin tek taraflı değişim dayatması olarak Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi (GOKAP) olarak karşımıza çıkmış bulunmaktadır.

Kimi çevreler tarafından projenin ölü doğduğu söylense de, proje birçok etnik grubun birlikte yaşadığı bu coğrafyada bir değişim politikası olarak batılı insan tipini ve batı değerlerini bölgede uygulama koymuştur. Proje ölmek üzere veya can çekişmektedir. Ancak değişimin ilk ivmesi verilmiştir. Esas problem ise bu değişimin yaratacağı dönüşümün nasıl kontrol edileceğidir.

Bölge ülkeleri ve Türkiye bu kontrolsüz değişimin yaratacağı kültürel travmayı önlemek için kontrollü bir dönüşümün çarelerini aramalıdır. Bu kapsamda Türkiye tarafından iç kültürel düzeyde (İletişim ve Bilişim alanında, Eğitim alanında, Kültürel Kimlik ekseninde, Ahlak ve Hukuk alanında) ve dış kültürel düzeyde (Pozitif Dışa Dönüklük, Çok Yönlülük, Çevresel İz Düşüm, Yumak Güç (Soft Power) Kullanımı, İmparatorluk Mirasından Faydalanma) alınması gereken önlemler vardır. Bu sayede dönüşüm, bölgenin kültürel geçmişi ile bağlantılı ve otantik olacaktır. Önemli olan dönüşümü geleceğe yönelik bir atılımın ilk hareketi olarak kullanabilmektir.

ANAHTAR KELİMELER: Amerika, GOKAP, Türkiye, Kültürel Emperyalizm, Etnik Yapı, Dönüşüm ve Değişim.

ABSTRACT

The Middle East that is the starting point of civilizations was sometimes used as migration route or as homeland by many tribes from past to present day. For this reason this region on which many ethnic groups have been living was conquered or was tried to be controlled by many powerful centers from past. Those invaders also brought cultural imperialism with themselves everytime.

The Hellenize that was adopted by Alexander The Great and later the Arabize that was adopted by Arabs in the past have been the name of this imperialism. In the present day we take its name as The Broader Middle East and North Africa Project (BMENAP) that is exposed by USA unilateral.

Even if it is said that the project was born dead by some environments, the project set into action the western type of human and western values as a changing politics in the region on which many ethnic groups are living together. This project is about to die or agony. But the first acceleration was given. Main problem is how to control the transformation that was caused by changing.

The countries of the region and Turkey should search for the remedies of controlled transformation in order to prevent the cultural trauma which was caused by uncontrolled changing. In this content, there are some precautions that has to be taken by Turkey in internal-cultural-base (e.g. in the bases of Communication and Informatics, Education, Cultural Identity, Moral and Justice) and external-cultural-base (e.g. in the bases of Positive Extroversion, Versality, Environmental Projection, Using of Soft Power, Having the benefit of Empiral Heritage. Now the transformation will be autantic and related to cultural past of the region. The important thing is to use this transformation as the first action of the advance towards future.

KEY WORDS: America, BMENAP, Turkey, Cultural Imperialism, Ethnic Structure, Transformation and Change.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı'nda YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : .....

Üye : .....

Üye : .....

Üye : .....

Onay

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..... / ..... / 2009

.....

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

11 Eylül saldırılarından sonra uygulamaya konulan, yada hazırda bekletilirken uygun zamanın oluşması nedeni ile başlatılan önceleri “Büyük Orta Doğu Projesi (BOP)” sonraları evrim geçirerek “Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi (GOKAP)”nin bölge üzerinde geçmişte Büyük İskender'in ve Arapların gerçekleştirdikleri düzeyde bir değişim ve dönüşüm projesi olduğu görülmüştür. Bu nedenle ABD'nin başlatmış olduğu bu yeni değişim ve dönüşümün bölge ülkeleri ve etnik grupları üzerinde yapacağı kültürel etkiler ve bu etkilerin minimize edilmesi maksadıyla Türkiye tarafından alınması gereken tedbirler bu tezin belirleyici noktası olmuştur.

Bölge de yaşayan etnik gruplar etnik mobilizasyonları baz alınarak incelendiğinde yeni etnik sönmelerin veya etnik doğumların olacağı görülmüş, bu maksatla ülkeler bazında etnik inceleme derinleştirilerek bölgenin etnik haritası ortaya konmuştur.

Etnisite bazlı hareketlerin incelenmesi sonrası GOKAP projesine hizmet edebilecek etnik gruplar belirlenerek bunların gelecekteki davranışları hakkında projeksiyonlar yapılmıştır.

Projenin bölgede batı tipi insan modeli hedeflemesi tespit edilmiş ve bunun bölge etnik yapılarında meydana getireceği etkilerin otantik eserler olabileceği yönünde öngörülerde bulunulmuştur.

Projenin öneriler kısmındaki değerlendirmeler ise değişimin yarattığı doğal dönüşümün etkilerine odaklanarak ifade edilmiştir. Projenin görünürde demokrasi ve özgürlükler içermesine rağmen mevcut statükocu yapılarla yürütülmesi ve içeriği konusunda muğlaklığın devam etmesi, ayrıca ekonomik arka temelli olması gibi konular projenin analiz edilmesi ve dolayısıyla Türkiye ve bölge komşuları üzerine sosyolojik etkilerin ortaya çıkarılması bakımından net bir tablonun ortaya konmasını zorlaştırmıştır.

Tezin hazırlanması safhasında yerli ve yabancı basılı kaynaklar ve makaleler, projenin kapsadığı bölge ülkelerinde yaşayan etnik gruplar hakkında yayınlamış olan rapor ve belgeler, süreli yayımlar, düşünce kuruluşlarının çalışmaları, resmi internet kaynakları ve resmi söylemler takip edilmiştir. Yapılan çalışmanın Türkiye'nin gelecekteki kültürüne katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Bu vesile ile yüksek lisans eğitimimiz boyunca en iyi şekilde yetişmemizi sağlamak için bize her türlü desteğini esirgemeyen Sosyoloji Ana Bilim Dalı Öğretim personeline ve değerli hocalarımıza teşekkür etmeyi bir borç biliyorum. Tezin planlama safhasından itibaren görüşleri ile tezin hazırlanmasına büyük katkıları olan değerli hocam Doç.Dr. Rüstem ERKAN'a; görüş ve önerileriyle yönlenmemi sağlayan Doç.Dr. Mazhar BAĞLI'ya, fikirleri ile beni sürekli araştırmaya sevk eden ve öğrenme aşkını kazandıran Doç.Dr. Ahmet CİHAN'a ve sınıf arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Mehmet Fatih ÇETİNKAYA

2009-DİYARBAKIR

İÇİNDEKİLER

Özet	ii
Abstract	iii
Tutanak	iv
Önsöz	v
İçindekiler	vii
Tablolar ve Şekiller Listesi	x
Giriş	xi
BÖLÜM 1	1
ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	1
1.3. Araştırmanın Kapsamı	1
1.4. Araştırmanın Veri Toplama Yolları ve Araçları	2
BÖLÜM 2	3
ORTADOĞU' NUN COĞRAFİ TANIMI VE DÜNYA İÇİN ÖNEMİ	3
2.1. Bölgenin Tanımı	3
2.2. Bölgenin Sınırları ve Kapsamı	5
2.3. Bölgenin Jeopolitik ve Stratejik Önemi	6

BÖLÜM 3	8
GENİŞLETİLMİŞ ORTA DOĞU VE KUZEY AFRIKA PROJESİ(GOKAP) TEZİ	8
3.1. Geniştirilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi(GOKAP) Oluşumu ve Tarihi Süreci	8
3.2. GOKAP'ın amaçları	11
3.3. GOKAP'ın kapsadığı bölge	12
3.4. GOKAP ile kazanımlar	15
BÖLÜM 4	17
ORTADOĞU'NUN SOSYOLOJİK DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜME TEPKİSİ	17
4.1. Etnik Yapı, Etnisite ve Etnik Grup Tanımlamaları	17
4.2. Orta Doğunun Günümüz Öncesi Etnik Yapısı	18
4.2.1. Büyük İskender'in, Roma'nın ve Hıristiyanlığın Ortadoğu'ya Sosyolojik Etkileri	21
4.2.2. Araplar ve İslamlaşma, Samileşme ve Arap Dil Sahasında Gelişmelerin Ortadoğu'ya Sosyolojik Etkileri	21
4.2.3. Müslüman Türklerin Ortadoğu'ya Sosyolojik Etkileri	22
4.3.Tarihsel Gelişimin Ortadoğu'da Yarattığı Günümüz Etnik Yapı	23
BÖLÜM 5	33
TÜRKİYE'NİN BÖLGE KOMŞULARININ SOSYOLOJİK İRDELENMESİ VE GOKAP'IN ÜLKELER ÜZERİNE ETKİSİ	33
5.1. Afganistan	33

5.2. İnan	36
5.3. Suriye	46
5.4. Lübnan	52
5.5. Ürdün	59
5.6. Filistin	64
5.7. Pakistan	67
5.8. Irak	75
5.9. Mısır	79
5.10. Sudan	86
5.11. Suudi Arabistan	96
5.12. Libya	101
5.13. Fas	107
5.14. Yemen	113
5.15. Cezayir	118
5.16. Somali	123
5.17. Körfez Ülkeleri	129
5.17.1. Kuveyt	129
5.17.2. Katar	131
5.17.3. Bahreyn	133
5.17.4. Birleşik Arap Emirlikleri	135
5.18. Türkiye ve GOKAP	138
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	143

TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Dar anlamıyla Orta Doğu	6
Şekil 2. BOP Bölgesi	13
Şekil 3. GOKAP Bölgesi	14
Şekil 4. Pakistan Eyaletleri	68
Şekil 5. Belucil'erin Yaşadıkları Yerler.	70
Şekil 6. GOKAP'ın Bölge Hedeflerini Gösteren Harita	72
Tablo 1. Afganistan'ın Demografik, etnik ve Dini Yapısı	33
Tablo 2. İran'ın Demografik, etnik ve Dini Yapısı	36
Tablo 3. Suriye'nin Demografik, etnik ve Dini Yapısı	46
Tablo 4. Lübnan'ın Demografik, etnik ve Dini Yapısı	52
Tablo 5. Ürdün'ün Demografik, etnik ve Dini Yapısı	59
Tablo 6. Pakistan'ın Demografik, etnik ve Dini Yapısı	67
Tablo 7. Irak'ın Demografik, etnik ve Dini Yapısı	75
Tablo 8. Irak'ta Türkmenlerin Bulunduğu Belli Başlı Bölgeler ve Türkmen Nüfus	76
Tablo 9. Mısır'ın Demografik, etnik ve Dini Yapısı	79
Tablo 10. Sudan'ın Demografik, etnik ve Dini Yapısı	86
Tablo 11. Türkiye'de Etnik Grupların Dini İnançlarına Göre Ayrımı	139

GİRİŞ

“Mackinder’in ”Dünya Adası” olarak, Spykman’ın “Rimland” olarak tanımladığı bölge; Mahan’ın “dünya imparatoru olmak için önemli deniz yollarına hâkim olunmalı” prensibine göre Aden Körfezi ve Babel Mendep Boğazı, Hürmüz Boğazı, Süveyş Körfezi ve Cebeli Tarık boğazını barındıran kimilerine göre dünyanın merkezi olan yer Orta Doğu”.¹

Orta Doğu, dünyanın en eski kültür ve medeniyet merkezlerinden Çin ve Hindistan'la birlikte anılan bir bölgedir. İlk yazının ve tarımın yapıldığı bölge olup, gelecek kuşakların kaderinde önemli yer tutan kültürel faaliyetlerin başlangıç kaynağıdır.

“Bununla beraber Orta Doğu aynı zamanda savaşların, katliamların ve sürgünlerin coğrafyası olmuştur. Bunun birinci sebebi eski dünyanın tam orta yerinde ve kavimlerin geçiş bölgesinde bulunması ise ikinci sebebi de yukarıda bahsedilen uygarlığa elverişli tabii yapısı ve bunun sonucu olan zenginliğidir. Daha başından itibaren Orta Doğu’nun talihi, çelişkili bir şekilde onun talihsizliğine sebep olmuştur. Böylece Orta Doğu’nun kaderinde değişim ve dönüşüm ironik olarak istikrarlı bir olgu haline gelmiştir. Söz konusu olgu ne sadece değişim ve ne de sadece dönüşümdür. Toplum için söylenecek olursa, “değişim” bir kültürü tamamen veya kısmen başka bir kültürle yer değiştirmek ama bunu siyaset eliyle veya başka bir şekilde planlı olarak yapmaktır. Dönüşüm ise, plansız ve tedricen gelişen kültürel etkileşimdir. Süreç sonucunda güçlü kültürün diğer kültürü emmesi ve onu kendi içinde eritmesidir. Bu anlamda Orta Doğu coğrafyasında yönetimler ve yöneticiler, dinler ve inanlar, toplumlar ve kültürler sürekli bir değişim ve dönüşüm içersinde olmuşlardır. Farklı siyasi ve dini akımlar beraberinde etnik, dini ve kültürel yapılar getirmiştir. Bu durum tarih boyunca hep devam etmiştir. Bugün de devam etmektedir. Değişim ve dönüşüm, günümüzde bahsedilen tarihi ve toplumsal geçmişin bir birikimi olarak Orta Doğu içinde adeta karakteristik bir özellik olmuştur. Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi de bu bölge karakteristiği çerçevesinde değerlendirilmelidir.”²

Bu tez ile Amerika Birleşik Devletleri (ABD)’nin 11 Eylül saldırılarından sonra Orta Doğu stratejilerinin ve politikalarının artık bölge hâkimiyetini sürdürmesine olanak tanımadığı ve kökten bir değişime ihtiyaç duyduğu bir dönemde, Ortadoğu’daki çıkarlarını gerçekleştirebilmek için Büyük Ortadoğu Projesi adı ile Ortadoğu’da demokrasi, insan hakları

¹ ARI, Tayyar, “Geçmişten Günümüze Orta Doğu; Siyaset, Savaş ve Diplomasi”, Alfa Yayınları, İstanbul, Ağustos 2005, s.27.

² AÇIKGÖZ, Özkan, “Büyük Orta Doğu Projesi: Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler,Orta Doğu’nun Etnik, Sosyal Yapısı ve Büyük Ortadoğu Projesi”, Tasam Yayınları, İstanbul, Nisan 2006, yazar Atilla SANDIKLI, Kenan DAĞCI sy. 29-30

gibi Batılı değerleri yerleştirmeyi, daha da doğrusu empoze etmeyi hedefleyen Bush yönetimi, yine hiç kimseye danışmadan, bu ülkelerdeki yönetimlerle işbirliğine bile gerek duymadan uygulamaya koyduğu politikaların bölge ülkeleri ve Türkiye zerine sosyolojik temelli etkilerini gün işığına çıkarmak ve zoraki değişimlerin bölgeye ilk kez yapılmadığını kanıtlamak. Bu değişimin ve dönüşümün sonuçlarını analiz ederek bölge geleceği hakkında bir öngörü elde ederek, değişim yerine kontrollü bir dönüşümün nasıl sağlanacağına yn göstermek hedeflenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

1.1.Araştırmanın Konusu:

Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi(GOKAP)'nin Türkiye ve Komşu Ülkeler Üzerine Sosyolojik Etkilerini araştırmak ve GOKAP'in Türkiye üzerinde görülecek olan değişim etkilerini kontrol edebilmek maksadıyla kontrollü dönüşümün sağlanması için önerilerde bulunmaktır.

1.2.Araştırmanın Amacı

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Ortadoğu'daki çıkarlarını gerçekleştirebilmek için Büyük Ortadoğu Projesi veya Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi adı ile Ortadoğu'da demokrasi, insan hakları gibi Batılı değerleri yerleştirmeyi, daha da doğrusu empoze etmeyi hedeflemiştir.

ABD'nin hedefine ulaşırken bu ülkelerdeki yönetimlerle işbirliğine bile gerek duymadan uygulamaya koyduğu politikalarının, bölge ülkeleri ve Türkiye üzerine sosyolojik temelli etkilerini gün ışığına çıkarmak ve zoraki değişimlerin bölgeye ilk kez yapılmadığını kanıtlamak.

Bu değişimin ve dönüşümün sonuçlarını analiz ederek bölge geleceği hakkında bir öngörü elde ederek, değişim yerine kontrollü bir dönüşümün nasıl sağlanacağına yön göstermektir.

1.3.Araştırmanın Kapsamı

ABD Dışişleri Bakanı tarafından 2005 yılında açıklanan GOKA Projesi kapsamında yer alan 27 ülkeden (Afganistan, Bahreyn, Batı Sahra, Birleşik Arap Emirlikleri(BAE), Cezayir, Cibuti, Fas, Filistin Özerk Yönetimi, Irak, İran, İsrail[□], Katar, Kuveyt, Lübnan, Libya, Mısır, Moritanya, Pakistan, Somali, Suudi Arabistan, Sudan, Suriye, Tunus, Türkiye^{□□}, Umman,

---

[□] İsrail projede hedef ülke değil, ABD'nin güvenliğinin korunması şart olarak gördüğü ülke olarak alınmıştır. Ayrıca projenin amaçladığı İsrail-Filistin çatışmasının sona erdirilmesinde de İsrail'in katılımcı olması, bu proje kapsamına etnik grup bazında dâhil olması nedenlerindedir.

^{□*} Türkiye de ABD tarafından projenin hedefinde olan ülke olarak değil, projeye ortak ülke olarak gösterilmektedir.

Ürdün ve Yemen) Tunus, Umman, Cibuti, Batı Sahra, Moritanya nüfus ve yüzölçümleri itibarıyla, etnik grup esaslı incelemeye alınan ancak projenin direkt hizmet ettiği ülke konumunda olması nedeni ile ülke olarak incelenmeyen İsrail hariç 21 Orta Doğu ülkesi araştırmada incelenmiştir.

1.4.Araştırmanın Veri Toplama Yolları ve Araçları

Araştırmada öncelikle Orta Doğu'nun bir tanımı yapıldıktan ve GOKAP ile ilgili bilgi verildikten sonra Bölgenin eski ve günümüz etnik yapıları genel itibarıyla verilmiş ve bilahare araştırma kapsamında bulunan 21 ülke etnik yapısı, nüfusu, dini, iç ve dış problemleri ve GOKAP'ın bu ülkeye bakışı başlıkları altında incelenmiştir.

İnceleme esnasında bazı ülkeler Türkiye'ye yakınlıkları veya Orta Doğu'daki etkileri nedeni ile detaylandırılmış bir araştırmaya tabi tutulmuştur. Araştırma için elde edilmesi gereken verilerin toplanmasında öncelikle ülkelerin demografik yapısını veren bilgiler toplanmış ve bu bilgiler tasnif edilmiştir.

Bilgilerin tasnifi esnasında bölge ülkelerinde düzenli nüfus sayımının yapılmaması veya bazı etnik toplulukların maksatlı sayılmamaları nedeni ile kimi zaman CIA'in internet sitesinden alınan bilgilerde olduğu gibi tahmini veriler kullanılmıştır.

Ülkemizde bu yönde bir incelemenin tam olarak yapılmamış olması nedeni ile bu bölge ülkeleri ile bağlantılı bazı detaylı bilgiler dini toplulukların internet sitelerinden alınmış olup tahmini değerler ve bilgiler olarak değerlendirilmektedir. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen elde edilen bilgiler ışığında GOKAP 'in geleceğine ve GOKAP ile başlayan değişim rüzgarına karşı alınması gereken önlemler bazında projeksiyon yapılabilmiştir. Ülkelerle ilgili bilgiler ileriye dönük etnik mobilizasyonu yüksek etnik grupların tespitinde verimli olarak kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ORTA DOĞU' NUN COĞRAFİ TANIMI VE DÜNYA İÇİN ÖNEMİ

2.1. Bölgenin Tanımı

Daha önceleri “Levant” (Güneşin doğduğu yer) olarak bilinen Orta Doğu'nun Osmanlıca Karşılığı ise ‘Maşrik’dir; bunun tersine de ‘Mağrip’ denir. İngiltere'nin sömürgeleri Doğu'ya doğru kaymaya başlayınca, güneş İngiltere için daha da doğuda doğmaya başlamış, Levant terimi anlamını yitirmiş, bundan sonra, bu bölgeye ‘Near East’ (Yakın Doğu) denmeye başlanmıştır. Tanım konusundaki tartışmalar ise sürekli olarak devam etmiştir. İngilizler Türkiye'ye Near East demeye başladıklarında ise bu bölge ‘Middle East’ olarak anılmaya başlamıştır.³ Orta Doğu kavramı, ilk olarak Amerikan deniz tarihçisi ve stratejist General Alfred Thayer Mahan tarafından “The Persian Gulf and International Relations”⁴ adlı makalesinde belirttiği şekilde Basra Körfezini tanımlamak amacıyla 1902 yılında yapılmıştır. Daha sonra ise, Winston Churchill tarafından 1912 yılında Irak, Afganistan, Pakistan, Ürdün ve Hindistan'ı kapsayan Orta Doğu departmanı kurularak,⁵ bu kavramın işlerlik kazanması sağlanmıştır. Özellikle 1'nci Dünya Savaşında İngiltere başta olmak üzere Batılı güçlerin yaygın olarak kullanmaya başladığı bu kavram askerî gerekliliklerden türemiştir.⁶

“Orta Doğu'nun coğrafi olarak tanımlanması konusu oldukça tartışmalıdır. “Orta Doğu”, bir coğrafi kavram olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan önceki dönemde Avrupalı Coğrafyacılar tarafından ortaya atılmıştır.”⁷ Bu kavram coğrafi bir kavram olmaktan ziyade, siyasi bir kavramdır ve İngiltere'nin bakış açısına göre bir anlam bulan bu kavram, Asya ülkeleri için aslında çok fazla bir şey ifade etmemektedir. Bu kavramdan önce 19'ncü yüzyılda yaygın olarak kullanılan ve “Doğu” medeniyeti olarak görülen Osmanlı İmparatorluğu topraklarından, Doğu Akdeniz (Levant), Mezopotamya Havzası, Anadolu ve Balkanlar için

³ GÜRTUNA Anıl, ÇELİK Serkan, “Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye'ye Etkileri”, Global Strateji Enstitüsü, Ankara, Şubat 2005, s.18

⁴ MAHAN, Alfred T. “The Persian Gulf and International Relations” Retrospect and Prospects Studies in International Relations Naval and Political”, Kennikat Press, Washington, 1902, s.209-254.

⁵ YASEEN F.Mahmoud, “Possible Responsibilities and Advantages of The Greater Middle East and North Africa”, GOKAP Sempozyumu, İstanbul, Kasım 2004.

⁶ NATO Research Fellowship, “Turkey's Role in the Middle East as a Member of NATO” (çevrimiçi) www.nato.int/acad/fellow/95-97/luelmo.pdf, 23 Mart 2007.

⁷ SANDIKLI Atilla, “Büyük Orta Doğu Projesi: Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler”, Tasam Yayınları, İstanbul Nisan 2006, yazar Atilla SANDIKLI, Kenan DAĞCI, sy. 15.

kullanılan “yakın doğu” kavramı, yerine Orta Doğu kavramı kullanılmaya başlamıştır.⁸ Günümüzde ise literatürde almamaktadır. Bunun nedeni Batılı ülkelerin Balkanları bu kavran içerisinde görmek istememelerinden kaynaklanmaktadır.

Özellikle İngilizlerin dünya üzerindeki kontrol ve egemenlikleriyle ilgili olarak, Avrupa’dan Asya’nın doğusuna kadar olan uzaklıkları belirli bölümlere ayırmak suretiyle bölgesel olarak tanımlama ihtiyacı doğmuştur. Bu bölümlenmede Avrupa esas olmak üzere, doğuya doğru bazı uzaklıklar esas alınmıştır. Bunlardan biri, Fırat ve Dicle vadilerinden veya (İran’ın batı sınırından) geçen hattı. İkincisi Britanya İmparatorluğu’nun zenginlik kaynağı Hindistan’ın doğu kıyılarından (Seylan-Burma) geçen hattı. Avrupalı coğrafyacılar, Fırat-Dicle nehirlerinin vadilerinin belirlediği hattın batısında kalan toprakları “Yakın Doğu” (Near East); bu hatla Seyla-Burma hattı arasında kalan toprakları “Orta Doğu” (Middle East); bu hattın daha doğusundaki coğrafi alanları da “Uzak Doğu” (Far East) olarak kabul ediyorlardı.

Orta Doğu kavramındaki esaslı kullanım farklılığı İkinci Dünya savaşı sırasında Kahire’ye konuşlandırılan İngiliz Orta Doğu Kuvvetleri Komutanlığının savaşın ilerleyen aşamalarında Amerika’nın savaşa girmesi ile birlikte Afrika cephesinin önem kazanması ile doğru orantılı görev ve sorumluluklarının artmasından dolayı askeri bir zorunluluktan siyasi bir kavram derecesine yükselmesidir. Karargahın görev ve sorumluluklarının artması Orta Doğu kavramını da günümüz anlamına kavuşturmuştur.

“İkinci Dünya Savaşı’ndan önce (özellikle XIX. Yüzyılda) daha çok Osmanlı Devleti’nin Balkanlardaki toprakları ile Doğu Akdeniz topraklarını anlatan “Yakın Doğu” unutulmaya ve bu deyim yerini ‘Orta Doğu’ almaya başladı. Dünyanın coğrafi, siyasi ve ekonomik edebiyatına iyice yerleşen ‘Orta Doğu’, böylece askeri komutanlık karargâhından kaynaklanarak dünya ölçüsünde yaygınlaştı.”⁹

“1990 sonrasında ise bu kavram üç şeyi ifade etmeye başlamıştır:

- Sadece İsrail-Filistin toprakları;
- Makul ortalama tanım dediğimiz, Arap yarımadasını, Türkiye ve İran’ıda içine alan tanım;
- Büyük Ortadoğu (Greater Middle East); Fas’tan Endonezya’ya kadar bütün coğrafya.”¹⁰

⁸ NATO Research Fellowship, “**Turkey’s Role in the Middle East as a Member of NATO**” (çevrimiçi) www.nato.int/acad/fellow/95-97/luelmo.pdf, 23 Mart 2007.

⁹ SANDIKLI Atilla, “**Büyük Orta Doğu Projesi: Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler**”, Tasam Yayınları, İstanbul Nisan 2006 , yazar Atilla SANDIKLI, Kenan DAĞCI, sy. 16.

¹⁰ Bkz. (3),a.g.e., s.17

2.2. Bölgenin Sınırları ve Kapsamı:

Kapsadığı alan tam olarak hiçbir kaynaktan yer alamayan Orta Doğu coğrafyası gibi tanımı da karışık bir yapı arz etmektedir. Halen Orta doğunun sınırları tam olarak belirlenmemiş olmasının en önemli nedeninin coğrafi olmaktan çok birazda siyasi bir anlam içermesinden kaynaklanmaktadır.

“Encyclopedia BRITANNICA’ya göre Orta Doğu; Türkiye, İran, Irak, İsrail, Ürdün, Lübnan, Suriye, Arap Yarımadasındaki Arabistan, Yemen, Umman, Katar, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri ile Sudan ve Mısır’ı içine almaktadır. Orta Doğu terimi bugün eski terimi olan Yakın Doğu teriminin yerine kullanılmaktadır.”¹¹

Orta Doğu denilince akla ilk gelen Arabistan olmakla birlikte sadece burayla sınırlı olmadığı ancak yaşanan olaylar nedeni ile insanların hafızasında bu şekilde yer ettiğinden hareketle, “Orta Doğu bölgesi olarak en dar tanımıyla Mısır, Türkiye ve İran üçgeni ve arasında kalan bölge (Şekil 1), en geniş anlamı ile, bu üçgene Kuzey Afrika ülkeleri, Sudan, Somali ve Afganistan’ın da dâhil edilmesi ile ortaya çıkan bölge anlaşılmaktadır.”¹² Günümüz konjektüründe mevcut siyasi beklentiler nedeni ile yukarıda ki tanımlamaya Afganistan, Pakistan ve Kuzey Afrika ilave edilerek Büyük Orta Doğu tabiri kullanılmaya başlamıştır. “‘Büyük Orta Doğu’, ‘Genişletilmiş Orta Doğu’ ve ‘Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika’(GOKA) bölgelerinin kapsadığı alanlarda bir netlikten söz edilememekte olup, genel olarak aynı alanı ifade ettikleri ve aradaki isim farklılıklarının birtakım siyasi gelişmeler ışığında gerçekleştiği ifade edilebilir. ABD kaynaklı bu kavramlar da, Orta Doğu kavramında olduğu gibi coğrafi değil, birtakım kültürel, ekonomik ve coğrafi boşlukların doldurulmasına yönelik siyasi kavramlardır. Dolayısıyla zaman içerisinde fark edilebilen boşluğun genişlemesi veya daralmasıyla, bu kavramların kapsadığı coğrafi alanlarda da değişimler gerçekleşebilecektir. Bu kapsamda, siyasi nitelikli bu sınırları, ulus devletleri çevreleyen sınırların kesinliğiyle karşılaştırmak doğru olmayacaktır.”¹³

¹¹ Bkz. (7), a.g.e., s. 16.

¹² SANDER Oral, “Siyasi Tarih 1914-1918”, 12.bsk., Ankara, İmge Kitabevi, 2004, s.72.

¹³ KOÇ Fatih, “Genişletilmiş Orta Doğu Ve Kuzey Afrika Projesinin Türkiye’nin Güvenliğine Etkileri Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi”, İSTANBUL- 2006, s.5.

Şekil 1: Dar anlamıyla Orta Doğu¹⁴

Ortadoğu'daki ülkeler için söylenebilecek iki ortak özellik bölgenin bir *İslam* ve *Anti-demokratik Rejimler* coğrafyası olmasıdır. Ancak farklılıkları bulunmaktadır. Bunları sıralayacak olursak;

- Bölge anti-demokratik rejimlerin coğrafyasıdır.
- Petrolü olanlar ve olmayanlar şeklinde bir ayrıma gidilmiştir.
- İslam'ın mezhepsel ayrılıkları coğrafyada kendini hissettirmektedir.
- Çoğunluğu Arap olmakla beraber bir çok etnik grup bu coğrafyada beraber yaşamaktadır.
- Bölgede hakim dil Arapça'dır.¹⁵

2.3. Bölgenin Jeopolitik ve Stratejik Önemi:

Dünya Adası olarak tanımlanan ve Eski Dünya olarak da bilinen Orta doğu Asya, Afrika ve Avrupa kıtaları arasında bir köprü durumundadır. Kıtalar bu coğrafyada birbirine bağlanır. Avrupa'dan Asya geçişler Anadolu ve İran üzerinden gerçekleştirilebilir. Mezopotamya'dan gelen yollar Sina Yarımadası üzerinden Mısır'a ve Afrika'ya uzanır. Bu üç kıtaya açılan bir kapı, Eski Dünyanın ortası ve kalpgâhı olma vasfını her zaman muhafaza etmiştir. Kıtalar arasındaki merkezi durumu dolayısıyla Orta Doğu, Tarih boyunca çeşitli istikametlerden

¹⁴ "Middle East", Wikipedia Encyclopedia (çevrimiçi) http://en.wikipedia.org/wiki/Middle_east, 22 Mart 2007.

¹⁵ Bkz. (3), a.g.e., s.18-19

gelen göçlerin geçit yeri ve bilinen tarihin ilk devirlerinden başlayarak insanlığın kaderine yön veren medeniyetlerin beşiği olmuştur.

“Yakın tarihin şartları içinde Orta Doğu, dünyanın kuvvet merkezlerinden biri olma vasfını yitirmiş görünmekle beraber, büyük kuvvetler arasında jeopolitik önemini muhafaza etmektedir. Sahip olduğu stratejik özellikleri nedeniyle asırlardan beri olduğu gibi şimdi de dünyada mevcut güç odaklarının ilgi ve menfaat alanıdır. Orta Doğu’yu hedef haline getiren stratejik olgular ise şunlardır.

1) En önemli stratejik ham maddelerden birisi olan petrolün dünya rezerv durumuna göre 2/3’nün bölgede bulunması,

2) Petrol ve doğal gaz akışının en kısa yollardan boru hatları vasıtası ile bu bölgeden sağlanması,

3) Üç kıtayı birleştiren kara yollarının düğüm noktası oluşu,

4) Avrupa’dan Afrika’ya ve Asya’ya uzanan demir yolunun Orta Doğu’dan geçmesi,

5) Bütün güç merkezlerini ilgilendiren su yolu ve geçitlerini kontrol etmesi,

6). Avrupa, Asya havayolunun üzerinde bulunması,

7) Tarihin en zengin kültür hazinelerine sahip olması ve turizm açısından önemi,

8) Dünya’da tek Tanrı’ya inanan üç önemli dinin merkezi olmasıdır.”¹⁶

Bölge petrolün bulunması ile birlikte büyük bir evrim geçirmiştir. 1’nci dünya savaşında Osmanlı İmparatorluğunu parçalayan Batılı güçler zaten ekonomik açıdan gelişmemiş olan Orta Doğu coğrafyasını kendi istekleri doğrultusunda ve İsrail devletinin oluşturulması ideali ile etnisite bazından uzak bir parçalamaya gitmişlerdir.

Bunu sonucu olarak kurulduğu günden bu yana sürekli genişleyen İsrail devleti bölgenin birinci derecede huzursuzluk kaynağı olmuştur. İkinci olarak petrolü olan ve olmayan ülkeler sınıflaması, aynı zamanda petrolü olan ülkelerin elde ettikleri milli geliri her sınıfa eşit olarak dağıtamamasından kaynaklanan toplumsal ekonomik eşitsizlikler ve son olarak da Lübnan denemelerinde görüldüğü üzere bölgenin dini ve mezhepsel yapısını daha sonraki yıllarda kullanmak maksadıyla parçalı bir şekle dönüştürmeleri Orta Doğu coğrafyasını içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur.

---

¹⁶ Bkz. (7), a.g.e., s. 17-18.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GENİŞLETİLMİŞ ORTA DOĞU VE KUZEY AFRİKA PROJESİ (GOKAP) TEZİ

3.1.Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi (GOKAP) Oluşumu ve Tarihi Süreci:

“ABD siyasi tarihinde realizm ve idealizm akımlarının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir. 1’inci Dünya Savaşından sonra genel olarak dünya barışı felsefesi üzerine kuramlaşan Wilson Prensipleri ile başlayan idealizm dönemini, 2’nci Dünya Savaşından sonra iki kutuplu rekabete dayalı ve ulusal çıkarların daha ön planda rol aldığı realizm anlayışı takip etmiştir. 1970’lerle beraber dünya üzerinde siyasal/ideolojik nitelikli bloklaşmaların yerini yavaş yavaş ekonomik bloklaşmaların almasıyla, geleneksel realizmin ekonomik güçleri göz ardı eden durumunu düzelten bir mekanizma olma amacı taşıyan neo-realizm anlayışı öne çıkmıştır.”¹⁷

Bu bağlamda; BOP veya yeni adı ile GOKAP sürekli genişleyen ve etki alanı ile ilgi alanları birbirinden farklı olan bir proje olarak ilk kez yazılı bir belge olarak, Londra’da yayınlanan El Hayat gazetesinin 13 Şubat 2004 tarihli nüshasında yer almıştır. El Hayat, G-8 toplantısına katılan üye ülkelere ABD tarafından dağıtılan taslak metni tüm dünyaya duyurmuştur. Bu metinde ilk defa BOP sözü kullanılmış ve BOP ile amaçlananlar ortaya konmuştur. Bu resmi olarak yapılan ilk açıklamadır. Ancak proje biriden bire ortaya çıkmış bir beyin fırtınası değildir. Daha önce 1995 yılında Institute for National Strategic Studies (ABD Ulusal Stratejik Araştırmalar Enstitüsü) ve National Force Quarterly” isimli dergide Greater Middle East (Büyüyen Orta Doğu) isimli makale ile proje, önermeleri, amaçları ve çözüm yolları ile açık olarak ilan edilmiştir.

BOP ile amaçlananlar ve önermeler bu makalelerde temel strateji olarak şöyle sıralanıyordu:

- “1) Terörizmin kontrol altına alınması ve yok edilmesi,
- 2) Kitle İmha Silahlarının yapımının kontrol edilmesi ve dağıtımının engellenmesi,
- 3) Liberal demokratik sistemi kurmayı amaçlayan siyasi, ekonomik ve sosyal reformların desteklenmesi,¹⁸

¹⁷ ARIBOĞAN D.Ülke, “**Kabileten Küreselleşmeye**”, Mavi Ada Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.199.

¹⁸ ADIGÜZEL, Hüseyin, “**Büyük Orta Doğu Projesi ve Gerçekler**”, İleri Dergisi 30’uncu sayısı, Temmuz, Ağustos, Eylül 2006, s.141-142

- “4) İsrail’in güvenliğinin güvence altına alınması,
- 5) İsrail’in bir devlet olarak varlığını sürdürmesi,
- 6) Zengin enerji kaynaklarının denetiminin ve ulaşımının kontrol altına alınması.”¹⁹

Başkan Bush’un göreve geldikten sonra yaptığı Şubat 2003, Mayıs 2003 ve Kasım 2003 konuşmaları birbirini tamamlayan niteliği ile Büyük Orta Doğu Projesinin temel niteliklerini ortaya sermiştir. Bu konuşmalar aynı zamanda projenin en yetkili kişi tarafından ikrarıdır.

Orta Doğu ülkelerinde diplomatik, kültürel ve ekonomik önlemler içeren ve bu bağlamda Orta Doğu’da siyasi özgürlüğü, kadınlar için eşitliği, eğitim olanaklarını ve dış dünyaya açılma imkânlarını geliştirecek adımların atılmasını öngören Büyük Orta Doğu Projesi, ABD’li yetkililerce Orta Doğu ülkelerinde demokratik reformların desteklenmesi olarak tanımlanmaktadır. Proje 22 Arap ülkesi ve Türkiye, İsrail, İran, Pakistan ve Afganistan’da ‘demokratik reform’ öngörmektedir. ABD’nin en büyük demokrasi açılımı olarak sunulan bu plan ayrıca Orta Doğu serbest Ticaret Bölgelerinin oluşturulmasını, küçük ticari teşebbüslere yeni mali kaynaklar sağlanmasını da içermektedir. Plan ayrıca, G-8 ülkelerinin, bölgede özgür seçimler, bağımsız medya, okur-yazar bir jenerasyon oluşturulması için hedef ülkelere baskı yapmasını da öngörmektedir. Yani amaç demokrasinin dışarıdan empoze edilmesidir. Bununla birlikte ABD’nin isteği hızlı bir demokratikleşme değildir. Çünkü bunun ABD çıkarlarına Anti-Amerikancı bir nesil doğurabileceği de hesaplanarak bu işlemlerin aşamalı olarak gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir.

“Planın ilk bölümünde Fas’tan Endonezya’ya uzanan Büyük Orta Doğu’nun siyasal, sosyal ve ekonomik bir durumu ortaya konularak ve aşağıdaki saptamalar yapılmaktadır:

- 7) 22 Arap ülkesinin milli gelirleri toplamı İspanya’dan azdır.
- 8) Yerleşik Arapların %40’ı okuma-yazma bilmemektedir.
- 9) 2010 yılında 50 milyon, 2020’de ise 100 milyon kişiye yeni iş alanı yaratmak gerekecektir.
- 10) 2010’da bölgedeki işsiz sayısı 25 milyonu geçecektir.
- 11) Bölge halkının üçte biri günde 2 doların altında bir gelire sahiptir.
- 12) Halkın yalnızca %1.6’sı internet erişimine sahiptir.”²⁰

¹⁹ Bkz. (18), a.g.e., s.141-142

²⁰Bkz. (3), a.g.e., s.54-56

“13) Araplar Parlemantolarında kadın milletvekilinin oranı %3.5'tur. Dünyanın en geri bölgelerinden Afrika Boynuzu ülkelerinde bile bu oran %8.4'e ulaşmaktadır.

14) Gelişmiş ülkelerde 1000 kişiye 285 gazete düşerken bu rakam Arap dünyasında 1000 kişiye 53 gazete ile sınırlıdır.

15) Bir yıl içerisinde basılan Kitap sayısı dünya oranının %1.1.'ni oluşturmaktadır. Üstelik basılan bu kitapların %15'ini dini kitaplar oluşturmaktadır.

16) Arap ülkelerinde yıl içerisinde yabancı dilden çevrilen kitapların sayısı Yunanistan'ın beşte biridir.”²¹

ABD Orta Doğu ülkelerine bu proje ile Türkiye esaslı ılımlı İslam modelini önermiştir. Ancak Bu aynı zamanda önerdiği planının çelişkisini oluşturmuştur. Plan aynı zamanda Türkiye'yi de reformlar yapılması gereken ülkeler arasında saymaktadır. Bu planın ilk duyurulduğu andan itibaren Türkiye'de özellikle Askeri çevrelerce verilen reaksiyon sonrası hükümet tarafından yapılan görüşmelerle Türkiye'nin Laik ve demokratik bir ülke olduğu vurgulamaları sonrası bu tezat ABD başkanı Bush'un İstanbul'da yapılan NATO zirvesi öncesi ve zirve toplantılarında yaptığı konuşmalarla düzeltilmiştir. Bu sayede Irak'ta laiklik olmadan da demokrasi olabilir iddiasında olanların hayalleri yıkılmış ve Laikliğin demokratik rejimin ön koşulu olduğu düşüncesi ABD'li yetkililerin hafızalarına kazılmıştır.

ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice Mart 2005 yılında projenin kapsamının belirlendiğini ve “Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi” (GOKAP) olarak yürütüleceğini ilan etmiştir. Artık, projenin kapsadığı ülke sayısı ilk hedeflenenden en azından ABD'nin mali yönden yönetebileceği bir sayıya indirgenebilmiştir. Ancak ilgi alanının değişmediği gözden kaçırılmamalıdır.

“Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi(GOKAP), ABD'nin, dünyanın merkezi sayılan Avrasya coğrafyasında ve özelde Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgelerindeki ülkelerde, ekonomik, sosyal ve siyasi özgürlüğün sağlanmasına yönelik çok taraflı bir kalkınma ve reform planı”²² olarak dünyaya sunulan bir girişimdir.

²¹ Bkz. (3), a.g.e., s.54-56

²² SHARP Jeremy M., “**The Broader Middle East and North Africa Initiative: An Overview**”, CRS Report for Congress, February 2005, s.1, (çevrimiçi) www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS22053.pdf, 04 Eylül 2007.

“11 Eylül saldırılarının, oluşmasına uygun zemin hazırladığı ve 2003 Kasımında ABD yönetimi tarafından “Büyük Orta Doğu Projesi” olarak dünya kamuoyuna duyurulan bu proje, bölge ülkelerinin ve diğer küresel ve bölgesel aktörlerin konu hakkındaki refleksleri ölçüldükten sonra, 2004 G-8 zirvesi ile resmîyet kazanmış ve isim değişikliğine gidilerek “Genişletilmiş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Projesi” adını almıştır. G-8 tarafından projenin, kapsadığı coğrafya itibariyle, demokrasi, özgürlük ve insan haklarının geliştirilmesini, serbest piyasa ekonomisinin sağlanmasını, hukuka bağlı yönetimlerin sağlanmasını, sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimin ve bölgede istikrarın sağlanmasını, bölge ülkelerinin uluslararası topluma kazandırılabilmesini amaçladığı ifade edilmektedir.”²³

11 Eylül’den sonra gerçekleştirilmesi için uygun zemin bulunan GOKAP ile ise ABD, özellikle projenin gerçekleştirilmek istendiği bölgeye yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda idealist hedefler belirlerken, uygulamada genel olarak realist yöntemler izlemeyi tercih ettiği değerlendirilmektedir.

3.2. GOKAP’in amaçları:

BOP veya şimdiki adı ile GOKAP eklemeler ve çıkarmalar yapılabilceği akıldan çıkarılmadan siyasi, ekonomik, kültürel ve askeri yönden dört hedef belirlemiştir. Bunları kısaca açıklayacak olursak:

GOKAP’in siyasi hedefi genişletilmiş ve Kafkasya’ya kadar uzatılmış bölgede, yönetimlerin düzenlenmesi ve demokrasinin tüm bölgeye hâkim kılınmasıdır. Bu maksatla; ABD ile uyumlu, halkın istek ve ihtiyaçlarını dikkate almayan yeni yönetimler oluşturmak, ya da mevcut yönetimlerin ABD ‘ye sadık kalmasını sağlamak. Bu suretle, ABD politikalarını kabul etmeyen iktidarlar tasfiye edilecek ve ABD politikaları bölgeye hâkim kılınacaktır.

GOKAP’in ekonomik hedefi Bölge üzerinde serbest piyasa ekonomisinin teşvik edilmesi, liberal ekonomik sistemin yerleştirilmesi, devlet denetimindeki ekonomik alanların özelleştirilmesinin hızlandırılması ve bölge ekonomilerinin batı ekonomisine uyumunun sağlanmasıdır. Bu maksatla; Genişletilmiş Orta Doğu bölgesinde uyumlu iktidarlara çıkartılan yasalarla Batı sermayesi önündeki engeller kaldırılacak, ülkelerin yeraltı ve yerüstü zenginlikleri Batılı büyük şirketlere teslim edilecektir.

²³ “Partnership For Progress and a Common Future With the Region of Broader Middle East And North Africa”, G-8 Sea Island Summit Report, (çevrimiçi) www.g8.utoronto.ca/summit/2004seaisland/partnership.html, 18 Eylül 2007.

GOKAP'in kültürel hedefi, bölge ülkelerindeki eğitim kurumlarının tasfiyesi, Batı kültürünü yerleştirmeye yönelik eğitim düzeni kurulması, medya ve diğer toplumsal amaçlı faaliyetlerin yaygınlaştırılmasının teşvik edilmesi ve Batılı yaşam tarzının bölge halklarının yaşam tarzlarına etki etmesinin sağlanmasıdır. Bu maksatla; Batı değerlerine ters düşmeyen "ılımlı İslam" kültürünün yerleştirilmesine ve Batı değerleri ile bütünleşebilecek kadroların yetiştirilmesine, "Batılı İnsan Tipi" için uygun zemin oluşturulmasına, milli ve manevi tüm değerlerin yıkılmasına sıkı sıkıya bağlıdır.

GOKAP'in askeri hedefi bölge ülkelerinin değil, Batının tehdit olarak kabul ettiği odakların yok edilmesine yönelik savunma konsepti hazırlanmasıdır. Bu maksatla; Ulusal savunma sanayisinin çökertilmesi, silahlı güçlerin azaltılması ve yeniden yapılanmasının engellenmesi, ulusal savunmaya yönelik her türlü oluşumu engelleyerek Batının çıkarlarına tehdit oluşturabilecek silahlı kuvvetlerin oluşmasına ya da gelişmesine izin vermemek.²⁴

3.3. GOKAP'ın kapsadığı bölge

Projenin kapsadığı bölge veya ülkeler resmî olarak belirginlik kazanmamıştır. Kaldiki Orta Doğu coğrafyasını bile resmi bir tanımı bulunmadığı göz önüne alındığında bu çok normal kabul edilebilir. Projenin kapsadığı ülkeler konusundaki ilk ifade 2005 yılında ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice tarafından, Fas'tan Çin sınırına kadar 22 ülkenin siyasi ve ekonomik coğrafyasının yeniden düzenlenmesi gerekliliği üzerinedir. Fakat bu ülkelerin hangi ülkeler olduğu teker teker ABD tarafından belirtilmemiş, sadece Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesi hedef olarak gösterilmiştir. Bilimsel araştırmalar da bu konuda tam bir görüş birliğini olmadığını göstermektedir. Bu bölge kapsamına sadece Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerini alan bilimsel çalışmalar olduğu gibi, Kafkasya, Orta Asya ve hatta Balkanları da dâhil eden görüşler bulunmaktadır. "Fakat ABD'nin 2006 yılı Ulusal Güvenlik Strateji Belgesinde, GOKA bölgesi ile Orta Asya ve Kafkasya bölgelerinin ayrı bölgeler olarak ifade edilmesinden, bu bölgelerin GOKAP haricinde tutulduğu izlenimi edinilmektedir."²⁵ Yalnız, ABD'nin işaret ettiği 22 ülkeyi kapsayan bölge ile son yıllardaki bölgesel açılımları tam olarak örtüşmemektedir. GOKAP olarak tanımlanan bölge içerisine her ne kadar Kafkaslar, Orta Asya ve Balkanların alınmadığı bilinmekle birlikte uygulamaların bu bölgeleri ilgi sahası

²⁴ Bkz. (18), a.g.e. s.143.

²⁵ "The National Security Strategy of The United States of America" White House, March 2006, s.39, (çevrimiçi) www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf, 20 Mart 2007.

olarak gördüğü ve gereken yer ve zamanda buralarda da yüzünü batıya dönmüş yönetimler kazanmak maksadıyla uygulanabileceği değerlendirilmektedir. Nitekim Ukrayna ve Gürcistan'da gerçekleştirilen “kadife devrim”ler toplumsal hareketlerin, bölge ülkeleri yönetimlerinin statükolarını bozucu ve Batıya yüzünü çevirmiş hareketler olduğunu, Orta Asya ve Kafkasya bölgesinin, projenin direkt etki alanında olarak ifade edilmese dahi, ilgi alanı içerisinde kaldığı değerlendirilebilir.

Bu tez kapsamında ise, “Büyük Orta Doğu Projesi”(BOP) (Şekil 2) adı altında projenin ortaya çıkmış olduğu Kasım 2003'de, ABD'nin Orta Asya ve Kafkasya bölgelerini de proje kapsamına dâhil etmek istediği, ancak Avrasya güçlerini gözetmek durumunda kalması, ABD'nin projenin maliyetini tek başına karşılayabilecek düzeyde olmaması, projenin ortaklarının çoğalması, Atlantik uyumunun sağlanamaması ve bunların sonucunda G-8 zirvesinde projenin daha elle tutulur hale getirilmesi ile proje kapsamına sadece Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin dâhil edildiği belirtilebilir.

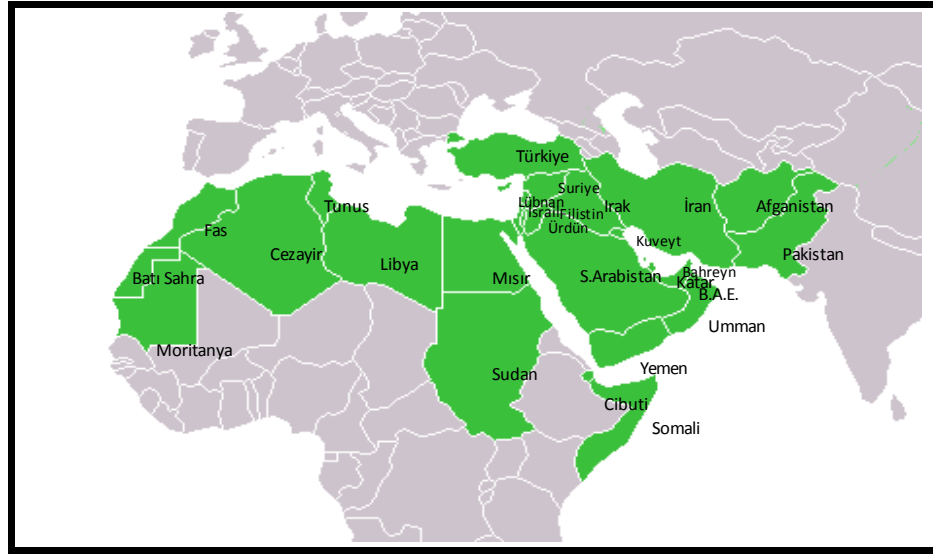
Şekil 2: BOP Bölgesi²⁶

ABD'nin asla gözden çıkarmayı düşünmediği Orta Asya ve Kafkasların ise, diğer küresel aktörlerin de ortak olduğu GOKAP kapsamında gösterilmediği, fakat bu bölgelerdeki ülkelerde de GOKAP'la belirtilen kriterlerin hayata geçirilmesinin teşvik edileceği düşünülmekte olup, GOKAP kapsamında belirtilen ülkelerin ABD'nin 2004 G-8 zirvesinde

²⁶“Middle East”, Wikipedia Encyclopedia (çevrimiçi) http://en.wikipedia.org/wiki/Middle_east, 22 Mart 2007.

sunduğu ifade edilen taslak GOKAP metninde belirtildiği şekliyle şu ülkeler olduğu belirtilebilir:

“Afganistan, Bahreyn, Batı Sahra, Birleşik Arap Emirlikleri(BAE), Cezayir, Cibuti, Fas, Filistin Özerk Yönetimi, Irak, İran, İsrail[□], Katar, Kuveyt, Lübnan, Libya, Mısır, Moritanya, Pakistan, Somali, Suudi Arabistan, Sudan, Suriye, Tunus, Türkiye[□], Umman, Ürdün ve Yemen.”²⁷ (Şekil 3)

Şekil 3: GOKAP Bölgesi²⁸

Projenin mimarı ABD tarafından aslında projenin ilk açıklandığı şekli ile sürdürülmesi gerekliliğinde en ufak bir şüphe bulunmamakla birlikte ekonomik gücü ve Irak işgali sırasında beklemediği sürprizler (1 Mart Tezkeresi vb.) nedeni ile ABD stratejisinin “Wealth politic” yaşam alanı olarak gördüğü Orta Asya, Balkanlar ve Kafkasları projen çıkartmak zorunda kalması onun bunlardan vazgeçtiği anlamına gelmemektedir. Nitekim tüm yukarıda sayılan nedenlerden dolayı Orta Asya, Kafkaslar ve Balkanlar halen ilgi alanındadır. Çünkü bu üç coğrafyanın ortak paydası zengin enerji kaynaklarına sahip olmaları ve kontrol edildiği

[□] İsrail projede hedef ülke değil, ABD’nin güvenliğinin korunması şart olarak gördüğü ülke olarak alınmıştır. Ayrıca projenin amaçladığı İsrail-Filistin çatışmasının sona erdirilmesinde de İsrail’in katılımcı olması, bu proje kapsamına dâhil olması nedenlerindedir.

[□]* Türkiye de ABD tarafından projenin hedefinde olan ülke olarak değil, projeye ortak ülke olarak gösterilmektedir.

²⁷ Bu metin sadece Dar Al-Hayat gazetesinde yayınlanmıştır. Kamuoyuna sunulan metinde GOKAP ile kapsanan bölgenin, Arap ülkelerine ilaveten Türkiye, İsrail, Afganistan, Pakistan ve İran olduğu ifade edilmektedir. “G-8 Greater Middle East Partnership”, **Dar Al-Hayat**, 13 Şubat 2004, (çevrimiçi) <http://english.daralhayat.com/Spec/02-2004/Article-20040213-ac40bdaf-c0a8-01ed-004e-5e7ac897d678/story.html>, 06 Şubat 2007.

²⁸ Wikipedia Encyclopedia, (çevrimiçi) http://en.wikipedia.org/wiki/Middle_east, 22 Mart 2007.

takdirde ABD'ye sağlayacağı stratejik faydadır. Elbette ki önemli olan GOKAP ismi değil, kapsadığı içeriktir. “Japonya’yı Batı medeniyetinde görmek”²⁹ veya AB'nin Avrupa kıtasından olmayan ülkeleri(GKRY[□] gibi) üye olarak kabul etmesi de bu kapsamda değerlendirilebilir.

“Projenin aldığı son görünümle, BOP'un, ABD'nin fiilî olarak uyguladığı politikalarda halen varlığını devam ettirdiği, fakat çok kutupluluğa yönelen dünyada ABD'nin artık küresel güç dengelerini gözetmek durumunda kalmasıyla, bu projenin de yerini sınırları daha dar olarak ifade edilebilecek GOKAP'a bıraktığı görülmüştür. Dolayısıyla projeye odaklanan bu çalışma kapsamında da, ABD'nin asıl amaçladığı düşünülen BOP yerine, 2004 G-8 zirvesi ile daha belirginleşen ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika'yı ihtiva eden GOKAP incelenmiştir.”³⁰

GOKAP projesi, başlayıp bitecek bir proje değil, aksine sürekli güncellenerek yaşanacak bir süreç olarak düşünülmektedir. Proje, küreselleşme adı verilen büyük küresel değişim sürecinin bir parçası olacak, dünyanın değişen şartlarına uygun olarak sürekli güncellenerek kuşaklar boyu devam edecektir.

Projenin uygulamaya geçilmesi ile çıkarları zedelenen, ellerindeki siyasi ve ekonomik güç ve tekeli kaybetmek zorunda kalan kişi, aile, aşiret veya dini grupların projeye direnmesi beklenmektedir.

Ayrıca gelenekselleşmiş bazı yaşam tarzlarının sorgulanmaya başlanması ve değişime uğramasının, bazı ulusal direnişleri beraber getirebileceği de düşünülmektedir.

Kullanılacak yöntemler henüz belirlenmemiş ve kesinleşmemiş olmakla beraber, öncelikli olarak siyasi ve ekonomik yaptırımların uygulanacağı, mecburiyet halinde ise askeri yöntemlerden faydalanılacağı beklenebilir.

Her ülkede değişimin kendi iç dinamikleri ile yapılması temel kabul edildiğine göre propaganda, bireysel eğitim ve iş imkânları vaatleri, bireysel hakların arttırılması çalışmaları yoğun olarak yaşanacaktır.

3.4. GOKAP ile kazanımlar:

Gelişmiş Ülkeler (ABD, G-8, AB) açısından :

1) İsrail, yalnız bırakılmamış olacak ve Orta Doğu'da güçlü bir konuma gelmiş olacaktır.

²⁹ HUNTINGTON Samuel P., “**Medeniyetler Çatışması mı?**”, Çev. Mustafa Çalık, **Medeniyetler Çatışması**, Der. Murat Yılmaz, Ankara, Vadi Yayınları, 1995, s.39.

[□] Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

³⁰ Bkz. (13), a.g.e., s.6.

2) Uluslararası terörizmin birincil kaynağı kurutulmuş olacak ve böylelikle global güvenlik sağlanmış olacaktır.

3) Bölge içerisindeki çatışmalar sonlandırılmış olacak ve böylelikle BM'nin yıllardır uğraştığı sorunlar çözümlenmiş olacaktır.

4) Proje ile enerji kaynakları yönlendirilebilir ülkelerin kontrolünde olacaktır. Bu sayede ABD askeri harcamalarını kısabileceği ve askeri güç kullanmak zorunda kalmayacaktır.

5) Batı ile ilişkileri kötü olan ülkeler uyarılmış olacak ve batılı şirketlere bu sayede yeni iş imkanları yaratılmış olacaktır.

Proje kapsamındaki ülkeler açısından :

1) Bölge demokrasi ile kucaklaşacaktır.

2) İnsanların gelir seviyesi yükseldikçe bölgesel çatışmalar, yerini bölgesel iyi ilişkilere bırakacaktır.

3) Eğitim, sağlık ve iş imkânları artacak, kadınlar bütün alanlarda var olabilecektir.

4) Ülkelerin gelir kaynakları, yönetimdeki kişi ve ailelerin kişisel çıkarı için değil, ülkenin refahı için harcanabilecektir.

5) İnsan hakları, gerçek anlamıyla bütün ülkelerde kullanılmaya başlanacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ORTADOĞU'NUN SOSYOLOJİK DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜME TEPKİSİ

4.1. Etnik Yapı, Etnisite ve Etnik Grup Tanımlamaları:

Orta Doğu'da günümüz öncesi etnik yapıdan bahsetmeden önce tezin gereği etnik yapının ve bunun türediği etnik kelimesi ile türevi olan etnisitenin tanımı yapılacaktır.

Bir toplum ve toplum bilimci için “etnisite” veya “etniklik” o topluluğun kendine özgü kolektif bir isim, ortak soy miti, ortak tarih hafızası, kutsal bir vatan bağı, kendine özgür bir kültür, örf, adet ve geleneklerini anlamlandırır. Ayrıca bir topluluğun etnik tanımı, o topluluğun millet tanımından daha fazla oranda ırki özelliklerini kapsar. Bu nedenle etniklik ve etnik grup tanımında millet tanımındaki kültürel özelliklerin yanı sıra ırki ve fiziki özelliklerinde hatırlanması söz konusu olabilir.

“Dünyanın hemen her yerinde ulusun oluşumundan etnisitenin önemli bir rolü vardır. Ne var ki etnisitenin bu rolü mesela Avrupa'da farklı derecede tecelli ederken, Doğu'da ve özelde Orta Doğu'da farklı derecelerde tecelli etmiştir. Smith'in ifadesiyle, bütün uluslar hem “teritoryal” hem de etnik ilkelerin ve unsurların damgasını taşırlar. Bu uluslar, değişken derecelerde, toplumsal ve kültürel örgütlenmenin daha eski “soykütüksel” modeliyle daha yeni “vatandaşlığa dayalı” modeli arasında zor bir kesişme noktasını temsil ederler. Hiçbir “ulus olma” çabası ortak köken ve soy miti olmadan ayakta kalamaz. Bununla beraber yine Smith'in işaret ettiği üzere, yeni ve modern bir olgu olan ulusun oluşumunda, geçmişe ve kabile bağlarına ait olan etnisite olgusu, bu yeni olgu içinde erimekte ve kendini yeniden tanımlamaktadır. Günümüzde özellikle Avrupa ve Amerika'da örnekleri verilen “teritoryal” esasa ve vatandaşlık bağına dayalı olarak oluşturulan bu aynı ulus, eğer dayanıklı olacaksa, muhakkak “etnik çekirdekler” üzerinde kurulmalıdır. Çünkü uluslar varlıklarını devam ettirebilmek için etnik bir öze ihtiyaç duyarlar. Hatta iddiaya göre, eğer bir ulus bu özden yoksunsa, onu yeniden icat etmesi gerekir. Eğer etnisite modeli olmasaydı ve etnisite önceden var olmamış olsaydı, ne uluslar ve ne de milliyetçilik var olabilirdi. Dolayısıyla günümüz ulus ve milliyetçilik çağında dünyanın her toplumunda etnisite temel bir olgudur. Bu olgunun toplumların siyasetini kuvvetle yönlendirmesi söz konusudur.”³¹

---

³¹Bkz.(2), a.g.e., s.39.

“Doğuda ve özellikle Orta Doğu’da şehirleşmenin, eğitim seviyesinin ve refah düzeyinin düşük oluşuna bağlı olarak daha diri olan etnik özellikler nedeniyle, bu coğrafya toplumlarında etnisitenin siyaseti ve uluslar arası ilişkileri belirleme gücü dünyanın diğer bölgelerine nazaran çok daha yüksektir. Öyleyse Orta Doğu’da siyasetin en güçlü anahtarlarından birinin etnisite, etnik kimlik olgusu ve etnik gurup olduğunu söylemek mümkündür.”³²

Yukarıdaki açıklamadan hareketle “etnik gurup”: kendi üyeleri arasında ortak din, dil, kültür birliği olan ve ortak bir soy mitine, genel bir özel isme, tarihi hafızaya, vatan duygusuna ve gelecek duygusuna sahip olan ve genellikle aynı kavme mensup olan veya böyle olduğu inancı hâkim olan insanlardan oluşan topluluktur.

Bu tezin konusu gereği “Orta Doğu’da Etnik Yapı” denince, Orta Doğu’daki etnik gurupların demografik, bölgesel dağılımının ve bunların toplumsal niteliklerinin açıklanması anlaşılır. Böylelikle Orta doğu’da var olan etnik guruplardan etkili olanlar belirlenebilecektir. Günümüz Orta Doğu’sunun etnik yapısı ayrıntısıyla araştırıp, anlayabilmek için ise, bu bölgenin günümüz öncesi etnik yapısının incelenmesini gereklidir.

4.2. Orta Doğunun Günümüz Öncesi Etnik Yapısı:

Orta Doğu, binlerce yıldır kavimlerin uğrak yeri olmuş bir coğrafi mekandır. Gerek Avrupa ile Asya ve Afrika’yı birbirine bağlamasından kaynaklanan merkezi konumu, gerekse insanların yerleşik hayata geçmesi için gerekli olan tabii kaynakları nedeni ile büyük göçlerin hep üzerinde gerçekleştirildiği bir coğrafya olarak anılmıştır. Yapılan tüm antropolojik çalışmalar göstermektedir ki, ilk yerleşik hayata geçilen ve ilk şehirlerin kurulduğu yerde bu coğrafyadır.

Orta Doğu en eski bilinen tarihi ile M.Ö. 4 bin’den itibaren Avrupa’dan, Afrika’dan veya Asya’dan gelen kavimlerin uğrak veya yerleşme yeri olmuştur. Bunları kısaca saymak gerekirse Sümerler, Elamlar, Aramiler, Amurular, Akadlar, Asurlar, Gutiler, Kassitler Hititler, Urartular, Kimmerler, Fenikeliler, İskitler, Frigyalılar Persler ve Ermeniler’dir.

İncelendiğinde görülmektedir ki bu kavimler buraya geldiklerinde karşılaştıkları Mezopotamya havzasında avcılık ve toplayıcılıktan tarıma geçmişlerdir. Bunun tabii sonucu olarak o zamana kadar eşitlik ilkesine dayanan aile yaşam şeklinde erkek kas yapısı nedeni ile

³² Bkz.(2), a.g.e., s.39.

ön plana çıkmış ve günümüz ata erkil aile yapısının temelleri o günlerde bu coğrafyada atılmıştır. Bu husus ise Orta Doğu coğrafyasında değişim ve dönüşümün temel kaynağını teşkil etmiştir.

Bu coğrafyaya gelen kavimler genellikle Orta Doğu'yu ya dünyanın ortası olarak kabul etmelerinden yada coğrafyanın yaşamaya uygun toprak ve ikliminden dolayı bölgeye yerleşmişler veya en azından belli bir süre burada konaklamışlardır. Bazı kavimler yaşayacak başka bir yer bulamama endişesi ile burada kalarak önceki kavimleri yerlerinden etmeyi veya asimile etmeyi veya onlarla asimile olmayı başarmışlar, kimi kavimler ise ya daha batıya veya daha doğuya doğru devam etmek zorunda kalmışlardır. Bu durum Orta Doğu için ayrı bir değişim sebebi olmuştur.

“Bölgeye gelen ilk ve etkili kavim bilindiği kadarıyla M.Ö. 4. binden itibaren Asyalı kavim olan Sümerlerdir. Bölgede tarımı başlatan da bu kavimdir. Dünyanın ve bölgenin ilk kentlerinden Eridu, Urug ve Ur şehirlerinin Sümerler kurmuştur. Sümer dili hakkında elde detaylı bilgi bulunmamakla beraber, bu dilin önemli sayıda Türkçe kelime içerdiği tespit edilmiştir. Sümer dili içindeki Türkçe kelimelerin sayısının 800 olduğunu iddia eden araştırmalar bulunduğu gibi, bunların sayısını çok daha sağlam olmak üzere 168 ile sınırlayan araştırmalarda mevcuttur. Bu durum araştırmacılar tarafından Sümercenin Türkçe olduğu veya Türkçe ile akraba bir dil olduğu şeklinden çok Sümerlere komşu veya onların bizzat içinde bugünkü Türklerin atası bir kavmin bulunabileceği şeklinde açıklanmaktadır. Söz konusu kavmin ise, hemen Sümerlerin kuzeyinde yer alan ve Türk olduğu kesin olan Subarlar veya doğuda yer alan ve yine Türklerle yakınlığı olan Elamlardan aldığı tahmin edilmektedir. Bu görüş, M.Ö. 3 ve 4. binlerde Orta Doğu'da Türk toplulukların bulunduğunu ileri sürmesi bakımından son derece kayda değerdir. Sümerler bölgede 1. binin sonuna kadar periyotlar halinde etkili olmuşlardır.”³³

Daha sonra Sümer yazıtlarında ilk kez isimlerine rastlanan Elamlar M.Ö. 3.bin'de tarih sahnesine bu coğrafyada çıkmışlardır. Kendilerini İskan'lar olarak niteleyen bu kavim Ari kökenli Perslerin egemenliğini kabul etmek zorunda kalmışlardır.

---

³³ Bkz.(2), a.g.e., s.31.

“Bölgede diğer etkili kavim 2. binin ortalarından itibaren Akat’lar olmuştur. Mezopotamya’nın ilk gerçek imparatorluğunu bu kavim kurmuştur. Tarihte ilk düzenli ve sürekli orduyu kurarak kısa zamanda Mezopotamya’ya hâkim olmuşlardır. Sami kökenli bir topluluktur. Bölgede diğer etkili siyasi topluluk Babilliler de denen Amurrulardır. Arabistan kökenli savaşçı bir Sami kabilesidir. Haliyle dilleri de Sami dilidir. Amurrular’ın meşhur kralı Hammurabi en eski kentlerden Babil’i kurmuştur. Bu kent iki bin yıl boyunca bölgede varlığını devam ettirmiştir. Sami ırkına mensup diğer etkili kavim Aramilerdir. Sami kökenli, basit ve kullanışlı olan dilleri Orta Doğu’da yüzyıllarca resmi, ticari ve halk dili olarak etkisini sürdürmüştür. Asuriler de, Persler de bu dilin söz konusu bu işlevini devam ettirmişlerdir. Aramice Orta Doğu’da her üç devlette de siyaset, ticaret ve halk dili olarak uzun zaman yaşamıştır. Bütün bölgede Aramice kadar yaygınlaşabilen diğer dil yüzyıllar sonra Yunanca olabilmıştır.”³⁴

Bu kavimleri sayarken özellikle Orta Doğu’da Türklere en yakın ırk olan Kutiler’den söz edilmesi kaçınılmazdır. Bu kavim Akadları yıkarak bölgeye yüz yıl kadar hâkim olan bir kavimdir. Krallarının isimleri belirgin şekilde Türkçe’dir.

Daha sonra hem Kürtlerin, hem de Türklerin atalarından olduğu konusunda tartışmaları süren Medler ve bölgeye Avrupa’dan gelmiş olan İranlıların atası Perslerler bölgede hüküm sürmüşlerdir.

“Bölgede etkili diğer bir kavim de yine Asya kökenli olan İskitlerdir. Bunların Saka Türkleriyle yakın bir ilgisi vardır. Daha doğrusu “İskit” ismi Sakaların diğer adıdır ve Sakalar da bir Türk Topluluğudur. Yaşadıkları bölge, kurganlar, kültürleri ve dilleri onların Türk olduğuna işaret etmektedir.”³⁵

Kendilerine hiçbir zaman Ermeni demeyen Hay’lar da bu bölgede yaşamış ve halen yaşayan kavimlerdenidir. Kendilerinden önce burada yaşamış olan Armen’lerin coğrafi isimiyle anılan Ermeniler bir çok kavimin egemenliği altında bu bölgede var olmuşlardır.

---

³⁴ Bkz. (2), a.g.e., s.32.

³⁵ Bkz. (2), a.g.e., s.33.

4.2.1. Büyük İskender'in, Roma'nın ve Hıristiyanlığın Ortadoğu'ya Etkileri:

Babasını öldürerek tahta geçen İskender M.Ö.336'dan itibaren Orta Doğu'yu istila etmeye başlamış ve bölge coğrafyasındaki çok kültürlülüğü fark ederek hayranı olduğu Helen kültürü ile bölgenin ilk değişim ve dönüşüm projesini başlatmıştır. Kendisinin hayranı olduğu Helen kültürünü ve dilini bölgede hakim kılmak için her ne kadar kendisinin ömrü sonuçları görmeye yetmese de kültür merkezleri görevini görececek şehirler inşa ettirmeye başlamıştır. Günümüz İskodra, Kandahar, Türkiye'deki ve Mısır'daki İskenderiye şehirleri bu maksatla kurulan ve binlerce yıldır bölgede hakim dil ve kültür olan Aramice dilinin ve kültürünün yerini almayı başarmıştır.

Kendisinden sonra bölgeye gelen Roma'lılar Helen kültüründen de faydalanarak bölgeyi kontrol etmişler, Grek ve Latin kültürünü bölgede uzun yıllar sürdürmeyi başarmışlardır.

4.2.2. Araplar ve İslamlaşma, Samileşme ve Arap Dil Sahasında Gelişmelerin Ortadoğu'ya Etkileri :

Batı Roma'yı işgal eden Kuzey kavimleri imparatorluk vizyonundan mahrum olmaları nedeni ile Roma mirasından faydalanmışlardır. Ancak "Orta Doğu'yu fetheden Müslüman Araplar ise hemen her şeyin yerine yenisini koydular. Eski dinlerin yerine İslam'ı, eski ölçülerin yerine Kur-an'ı ve Peygamberin uygulamalarını, en son ve en önemlisi de eski dilin yerine Arapçayı koydular. Bu köklü değişimin altında köklü düşüncelerin varlığı yatar. İslam hareketi kuzey kavimlerinininkinden farklı olarak öncelikle bir ruh, düşünce ve misyon hareketi idi. Bu düşünce etrafında teşkilatlanan kitleler ile şuurlu, bilinçli bir toplumsal hareket haline gelmiştir."³⁶

Bedevi kültürü ve Arap asabiyeti ile bölgeye giren Araplar tüm bölgeyi istila etmek yerine büyük bir değişim ve dönüşüm sağlayarak bölgenin yüzyıllardır sahip olduğu Helen kültürünü ortadan kaldırmayı, hatta Arap olmayan ancak Sami ırkından olan bölge halkını Araplaştırmayı başarmışlardır. Burada unutulmaması gereken husus Arapların ırk olarak her yerde zaten Sami ırkından gelenlerle soydaşlıklarından kaynaklanan hazır zemini en iyi şekilde kullanarak bölgede esas dilde yaptıkları değişim ile bölgeye hakim olduklarıdır.

---

³⁶ Bkz.(2), a.g.e., s.36.

4.2.3. Müslüman Türklerin Ortadoğu'ya Etkileri:

Müslüman Türk'lerin bölgede ilk görülmeye başladıkları yer Abbasi Sarayında paralı asker olarak hizmet ettikleri zamanlardır. Daha sonra edindikleri tecrübelerle bağımsız beylikler kurmuşlar ve bu beylikler aynı zamanda kendilerinden sonra M.S. 1055 yılında topyekün bölgeye girerek Abbasi halifelerini himayesine alan Selçuklular içinde bir ön hazırlık aşaması olmuştur.

Türk'lerin bölgeye girişi ile birlikte bölgede "...siyasi hâkimiyetin ve askeri gücünde etkisiyle Türk kültür ve dili Orta Doğu'da bir değişimin adı olmaya başlamıştır. Bu devirde Arapların Türkçe'yi öğrenmeleri ihtiyacına binaen Kaşgarlı Mahmut 1076 yılında Araplara Türkçe'yi öğretmeyi amaçlayan Divan-ı Lügat-it Türk adlı eseri yazmıştır. Bu devirden başlamak üzere Suriye'de, Irak'ta, Mısır'da ve İran'da Türk nüfusu oldukça artmıştır. Başlıca Musul, Kekük, Erbil ve Irak'ın diğer illeri ile İran, Suriye ve bölgenin diğer ülkelerindeki Türkler (Azer Türkleri ve Türkmenler) bu dönemin bakiyesidirler. Bununla beraber Türk dil ve kültür dalgası adına en etkili değişim ve dönüşüm İran'da yaşanmıştır. İran son yüzyıllara kadar Türk boyları tarafından yönetilmiştir. İki buçuk asır kadar İran bölgesine hâkim olan Safeviler'de hanedan ve kısmen saray dili Türkçe olmuştur. Sırasıyla Afşarlar ve Kaçarlar İran'ı yöneten diğer Türk boyları olmuştur. Diğer taraftan bölgedeki bir diğer Türk devleti olan Mısır Memluklarında resmi dil olarak Türkçe kullanılmıştır. Türklerin Orta Doğu'da Türk kültür ve dili adına başlattıkları değişim ve dönüşümün en belirgin yaşandığı devir, şüphesiz Osmanlı Devleti devri olmuştur. Muhakkak ki bölgede kurulan önceki Türk devletleri Büyük Selçuklulara zemin hazırladığı gibi, Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu Devletleri de Osmanlı'ya siyasi, askeri ve toplumsal bir zemin hazırlamışlardır. Osmanlılar bu birikimin tesiriyle Orta Doğu'da dört yüzyıl kadar hâkimiyet sürmüşlerdir. Bu süre içinde Abbasi Devletinde paralı asker olarak başlayan Orta Doğu'daki Türk varlığı, kültürel anlamda daha işlevsel olarak Osmanlılarla devam etmiştir. ”³⁷

Bölge etnik guruplarına yukarıda yaptığımız gibi geniş bir zaman aralığından bakıldığında görülecektir ki M.Ö.4 binden itibaren başlayan değişim ve dönüşüm Orta Doğu'da istikrarlı bir karakteristik haline getirmiştir.

---

³⁷ Bkz.(2), a.g.e., s.37.

“Bu anlatılan, Orta Doğu için adeta istikrarsızlığın istikrarıdır. Dolayısıyla Orta Doğu’da değişim ve dönüşüm yeni bir olgu değildir. ...Çin bir tarafa bırakılırsa, en azından Hindistan çok daha fazla sayıda etnik ve dil çeşitliliğine sahip olmasına rağmen, Orta Doğu kadar değişim ve dönüşüm yaşamamıştır.”³⁸

Tüm bu sebeplerden dolayı bölgede değişim ve dönüşüm projelerinin bitmesi beklenmemelidir. Geçmişte Büyük İskender'in Helenizm projesi, Arapların Araplaştırma ve Samileştirme çalışmaları günümüzde yeri BOP veya GOKAP’a bırakmıştır. Kısaca bu coğrafya bu kadar çok etnik gurubu barındırdığı sürece projelerin ardı arkası kesilmeyecektir. Önemli olan bölge ülkelerinin bu durumu kavramaları ve projeleri kendilerinin yapmalarıdır. Aksi takdirde dış güçler tarafından sürekli olarak değişime uğramak gün gelince artık dönüşecek bir şey bulamamak anlamında gelmektedir.

4.3. Tarihsel Gelişimin Ortadoğu’da Yarattığı Günümüz Etnik Yapı

Çağımız Orta Doğu önceki başlıklarda verilenden çokta farklı değildir sadece Osmanlı İmparatorluğu döneminde şekillenen günümüz etnik yapısı ilahi nizam çalışmaları ile kararlı hale gelmiştir. Her ne kadar artık gidecek yeni bakir topraklar kalmamış olsa da, sınırların değiştirilmezliği ilkesi BM tarafından koruma altına alınmış olsa da Yugoslavya örneğinde görüldüğü gibi mikromilliyetçilikler halen bu coğrafyada uyumaktadır. Belki BOP veya GOKAP, beklide başka bir proje uyuyan deviyandıracaktır. Ancak biz bu tez kapsamında “Uyuyan Devin” rahatsız edildiğini ve uyanmak üzere olduğunu esas aldık. Bu nedenle en batıda Fas’tan başlayıp en doğuda Pakistan’a kadar uzayan ve en güneyde Sudan’dan başlayıp en kuzeyde Türkiye’ye kadar giden ve ‘Büyük Orta Doğu Bölgesi’ diye nitelendirilecek bu coğrafyada toplam 620 milyonluk bir nüfus yaşadığı unutulmamalıdır. Bu nüfus diğer güç merkezleri olan Amerika, Rusya ve Avrupadan büyüktür. Bu 620 milyonluk nüfustan Müslüman olmayan 6 milyon Yahudi ve 10 Milyon Hıristiyan çıkartıldığında gücün Samuel Hantigton’ın belirttiği İslam Güç merkezi olduğu aslında açıktır.

“Etnik olarak bu bölgede belli başlı 11 gurup vardır. Bunlar en kalabalıktan en az olana göre sırasıyla Araplar, Türkler, Pencabiler, Farmlar, Peştunlar, Kürtler, Berberiler, Yahudiler, Beluçiler, Kıptiler ve Ermenileridir. Bu gurupların etnik-sosyal özellikleri hakkında aşağıda tek tek ayrıntılı bilgi verilecek olmakla beraber, burada kısa ve toplu bir değerlendirme yapmak faydalı olacaktır.”³⁹

³⁸ Bkz. (2) , a.g.e., s.39.

³⁹Bkz. (2), a.g.e., s.44-45.

“Bu guruplardan nüfusu bir milyonun altında olan Ermeniler ile nüfusu beş milyon olan Kıptiler dışında hepsinin nüfusu beş milyonun üstündedir. Bunlardan da sadece 6 milyonluk Yahudiler gayrimüslimdir. Dolayısıyla bölgedeki en önemli ve en kalabalık nüfuslu sekiz etnik gurup Müslüman’dır. Bu özelliğiyle bölge bu kez Hindistan’ı da geride bırakacak bir şekilde diğer güç merkezlerine göre daha avantajlı konumdadır. Bu avantaj, sadece sekiz etnik topluluğun nüfuslarının altı yüz milyona ulaşmasından kaynaklanmaktadır. Bölgede bu vasfıyla Çin’den sonra ikinci büyük potansiyeldir. Ne Rusya, ne Avrupa Birliği (AB) ve ne de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) bu homojeniteye sahip değildir. Böylesi bir dini birlik, Çin’den sonra sadece Orta Doğu’da mevcuttur. Son olarak, altı yüz milyonluk bu Müslüman nüfus temelde iki mezhep çatısında toplanabilir. İran’ın Fars ve Türklerden oluşan 60 milyonluk Şii nüfusuna, Irak’ın yaklaşık 12 milyonluk Arap Şii nüfusu ile yine çoğunlukla Basra Körfezi civarına dağılmış az sayıdaki Şiiler ilave edilirse bölgede yaklaşık 80 milyonluk bir Şii nüfusa ulaşılır. Bu da kantitatif olarak ağırlıklı bir bölünmeye değil, kısmi bir bölünmeye işaret eder. Yaklaşık 500 milyonluk Sünni mezhebi yanında, 80 milyonluk bir Şii mezhebi nüfusu ortaya çıkar. Oran olarak bölge itibariyle altıda biridir. Diğer yandan Şiilik ve Sünnilik ne Hıristiyanlık ve ne de Hinduizm mezhepleri kadar bir birine uzaktır. Bölgenin bu yönü itibariyle de önemli bir birliktelik sergilediği ve büyük bir avantaja sahip olduğu söylenebilir.”⁴⁰

Bölgedeki bu büyüklük ele alındığında hiç de azımsanmayacak bir potansiyel oluşturduğu işık bakışta gözlemlenmektedir. Ancak Bölge ile ilgili gerçek bir projeksiyon yapmak maksadıyla Özcan AÇIKGÖZ’ün ortaya koyduğu Etnik mobilizasyon ifadesi bazında yapılacak bir değerlendirmenin daha açık olacağı kuşkusuzdur. Bu nedenle öncelikle “Etnik Mobilizasyon”u tanımlamakta fayda vardır. Çünkü bu ifade ile Orta Doğu’daki toplumların etnik özelliklerinin sosyal, özellikle siyasi hayatı belirleme gücüne işaret edilmektedir.

“Kan bağı duygusunun, ortak soy birliği düşüncesinin, kolektif bir ismin ve son olarak kutsal bir ‘yurt’ düşüncesinin sosyal ve politik ilişkileri belirleme gücüne ‘etnik mobilizasyon’ denmektedir.”⁴¹

Bu tanımlamayı yaptıktan sonra bölgedeki Etnik Gurupları tek tek ele alarak incelenecek ve Orta Doğu’nun geleceğine etki edebilecek olan etnik guruplar belirlenecektir. Bu saptama özellikle ABD gibi bölge hakkında selefenden de daha az şey bilen bir ülke tarafından

⁴⁰ Bkz. (2), a.g.e., s.44-45.

⁴¹ Bkz. (2), a.g.e., s.45.

başlatılan projelerde neden bazı gurupların stratejik ortak düzeyinde tutulmaya çalışıldığını bazı guruplarınsa neden kötü evlat muamelesi gördüklerini anlamamıza yardımcı olacağı kanaatindeyim.

1) Araplar İslamiyet'in inişiyile birlikte coğrafya'ya bedevi asabiyeti ile dağılan Araplar aslen Arabistan ve Suriye'den gelmişlerdir. Günümüzde Araplar olarak bildiğimiz çoğu ülke veya etnik grup aslında Arap olmamasına rağmen çoğunlukla Sami ırkından olmaları nedeni ile Arapların kendilerine sundukları Arapça ile Araplaşmış topluluklardır. Araplar 220 milyon nüfusla Orta Doğu'nun en kalabalık ve en çok devlete sahip topluluğudur. Ancak bu üstünlüğe rağmen İngilizler tarafından yapılan maksatlı sınırlar sayesinde nüfus itibariyle bölgenin büyük devletleriyle boy ölçüşebilecek tek Arap devleti Mısır'dır. Arap ülkelerinde nüfus artış hızı ortalaması % 2'nin üzerindedir. Bu bilginin ışığında bölge Arap nüfusunun daha da büyüyeceği söylenebilir.

İbni Haldun'un belirttiği gibi çöl ortamının verdiği cesaret ve katılık sayesinde 19yy'ın ikinci yarısına kadar yerleşik hayata geçemeyen Araplar bu tarihten sonrada modern şehirleşmeden uzak bir görüntü ile toprağa bağlanabilmişlerdir. Günümüzde çölde yaşamaya devam eden Bedeviler hariç, petrol gelirlerinin verdiği ekonomik güçle ancak modern anlamda şehirleşmeye geçen Arap toplumlarında halen aşiret bağları esas kabul edilmekte ve modern anlamda yurttaşlık veya vatandaşlık bilinci oluşmadığı görülmektedir.

Görünürde Osmanlı'ya karşı bağımsızlık savaşı olarak başlatılan tüm bağımsızlık mücadeleleri aslında aşiret çıkarları haricinde hiçbir amaç gütmeyeceği Müslüman bir İmparatorluğun egemenliğinden çıktıktan sonra İngilizlerin egemenliği ve himayesini kabul etmelerinden anlaşılmaktadır.

Ayrıca halen siyasi yapıları incelendiğinde görülmektedir ki tüm devlet adamlarının arkası güçlü bir aşirete dayanmaktadır. Kendi aralarındaki çıkar çatışmalarından dolayı çok önemli sorun olarak algıladıkları Filistin Meselesinde dahi bir fikirliği sağlayamamaktadırlar. Buda göstermektedir ki Araplar Orta Doğu'nun geleceğine etnik mobilizasyon kavramı bazında çok da etkili olamayacaklardır.

“Sonuç itibariyle Araplarda toplumsal bütünleşme kavramının içini dolduracak toplumsal bir şekillenmeden bahsetmek güçtür. Bugün Arap devletlerinin en önemli meselelerde bile asgari konsensüse varamamaları bunu ispatlamaktadır. Millet olarak birlikte hareket etme kabiliyetleri ve potansiyelleri oldukça düşüktür. Bu itibarla bölgenin geleceğinde büyük roller üstlenme konumundan uzaklaşmaktadırlar. Bununla beraber Orta Doğu’da Arap toplumunu hesaba katmayan bir toplumsal ve siyasal yapılanmanın uzun vadede başarılı olması imkânsız denecek kadar güçtür. Bu nedenle böyle bir niyet, öncelikle Arap toplumunu, onun kültürünü, medeniyetini, dilini ve geleneğini hesaba katmak durumundadır.”⁴²

2) Pencabiler: Pencabi’ler, 83 milyonu Pakistan’da⁴³, 15 milyon kadarı da Hindistan’da yaşayan bir etnik gruptur. %60 oranla Pakistan’ın en kalabalık etnik grubunu temsil ederler. Hepsi Müslüman ve Sünni, Hanefi’dir. Hint-İran dil grubuna dâhil olan Pencap dilini konuşurlar. Pakistan’ın oluşumunu ve diğer ayrılık taraftarı grupları bir arada tutan bu etnik gruptur. Uzun yıllar ABD’nin bölgedeki stratejik müttefiki olarak var olan bu grup Afganistan’daki El-Kaide operasyonları kapsamında bölgedeki etkinliğini kaybetmiştir. Etnik mobilizasyonu Peştun'lara oranla düşüktür. Yaşadığı ülkelerin iç meseleleri nedeni ile bölgesel etkinliklerini de kaybedecekleri öngörülmektedir.

3) Türkler: Araplar ve Peştunlar’dan sonra bölgenin en kalabalık üçüncü etnik grubu Türkler’dir. Türkiye’de yaşayan 55 milyon⁴⁴, İran’da yaşan 16 milyon Azeri ve 1.3 milyon Türkmen⁴⁵, Afganistan’da yaşayan 4.75 milyon Hazara, Özbek ve Türkmen⁴⁶, Irak’ta yaşayan 2.4 milyon Türkmen⁴⁷ Suriye’de yaşayan 190 bin Türk nüfusu⁴⁸ ile toplamda yaklaşık 81 milyonu bulan nüfusu ile bölge coğrafyasına geçmişte kattıkları ile etkili olmaya aday bir etnik gruptur.

---

⁴² Bkz. (2), a.g.e., s.47.

⁴³ <http://www.vahdet.com.tr/> , 03 Ekim 2008.

⁴⁴ <http://www.milliyet.com.tr/2007/03/22/guncel/agun.html>, 22 Aralık 2008 tarihinde erişilmiştir. Atilla SANDIKLI, Kenan DAĞCI, “Büyük Orta Doğu Projesi: Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler”, Tasam Yayınları, İstanbul Nisan 2006 , yazar Özkan AÇIKGÖZ, sy. 67 .

⁴⁵ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>

⁴⁶ Bkz. (2), a.g.e., s.66.

⁴⁷ Bkz. (2)a.g.e., s.67.

⁴⁸ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>

“Türkiye’de yaşayan Türkler, etnik olarak kuvvetli bağlara sahiptirler. Orta Doğu’nun Arap nüfusunda olduğu gibi dil ve kültürel olarak bir Araplaşmaya benzer Türkleşme şeklinde değil, bizzat Orta Asya’dan gelen Türk nüfusu sayesinde teşekkül etmiştir. Ekseriyeti Oğuz boyundandır. Yani Türkiye Türkleri etnik olarak Oğuz Türküdür. Aşiret yapısı altı asırlık Osmanlı iskan politikası sayesinde büyük oranda kırılmış ve millet karakteri baskın hale gelmiştir. Bununla beraber az da olsa ülkenin güney şeridinde aşiret yapısı yer yer hayaletini sürdürmektedir. Bu şeridin orta ve batı kısmında Yörük ve Türkmen aşiretler, doğu kısmında da Türkmen ve dil itibariyle Kürtleşmiş Türkmen aşiretler yaşar. Dil itibariyle Kürtleşmiş Türkmen aşiretlerine en canlı örnek Urfa’daki Karakeçili aşiretidir.”⁴⁹

Türkiye’de yaşayan Türkler, tamamı itibariyle Müslüman ve Sunni’dirler. Türkler bugün Türkiye Cumhuriyeti şeklinde belirlenmiş olan Anadolu topraklarına yaklaşık olarak bin yıl önce gelmişlerdir. Yurt tuttıkları Anadolu’da Türkleştirme yöntemi ile değil bilhassa Türklerin göçü ile çoğunluk olmuşlardır. Önceki Anadolu kavimlerinin bir kısmı ile savaşarak onları göçe zorlamış bir kısmını da içine almıştır. Ancak bu içe alma Araplardaki gibi Türkleştirme şeklinde olmamıştır.

“Türkler Orta Doğu’da etnik mobilizasyonu hala en yüksek milletlerden biri hatta belki birincisidir. Bu potansiyel, demografik yapısı, siyasi istikrarı, kültürü ve engin tarihi tecrübesi ile birleştirilince son derece önemli bir güç ortaya çıkmaktadır. Bu haliyle gerek Orta Doğu’da gerek Asya’da değişimin, dönüşümün ve istikrarın en önemli etnik ve sosyal unsuru Türkler olarak ortaya çıkar. Bugün Orta Doğu için gündeme gelen değişim, dönüşüm ve istikrar projeleri de aynı şekilde Türklerin söz konusu potansiyeli aktif olarak sürece dâhil edilmeksizin başarıya ulaşamaz. Bunun aksine bir durum bölgenin tarih içindeki toplumsal tecrübelerine ters düşer. Toplumla uzlaşmayan, etnik grupların frekansıyla aynı noktada buluşamayan bu tür projelerin yaşama imkânı son derece az olur.”⁵⁰

4) İranlılar: İranlılar 33 milyonluk⁵¹ nüfusuyla Orta Doğu’nun nüfus bakımından en büyük dördüncü etnik gurubudur. Kendilerini hiçbir zaman Persli olarak isimlendirmedikleri halde Batılılar tarafından geçmişte kurdukları Pers İmparatorluğu nedeniyle hep Persler olarak anılmışlardır. Kendilerince bu makus talihlerini 18nci yy.’dan sonra yenebilmişlerdir.

⁴⁹ Bkz.(2), a.g.e., s.49.

⁵⁰ Bkz. (2), a.g.e., s.51.

⁵¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, 28 Kasım 2008.

Bölgenin Arap ve Sami olamayan iki etnik grubundan biridir. Onuncu asırda yazılan ve İran edebiyatının dünya çapındaki en büyük ürünü olan Firdevsi'nin Şehname'sinde adı "İran" olarak geçer. Eserde Türklerin ülkesine de aynı mantıkla "Turan" denmiştir.

İslamiyet'i kabul etmelerinden sonra bir durgunluk evresine giren İran'ın bölge üzerindeki asıl tesiri demografik yapısı ile değil, tarihi, siyasi, dini, entelektüel tecrübeleri, kültürü ve dili ile olmuştur. Bu etkiyi her zaman sürdürmeye de hazır görünmektedirler. Şiiliği Safavi'ler tarafından kabul ettirilmesinden sonra marjinalleşmişler ve kendi içlerine çekilmişlerdir. Bu durumlarıyla eğer bir hareketlenme gösteremezler ise İran'ın sönmekte olan bir etnos olduğu da iddia edilebilir.

"Bununla beraber İranlılar etnik grup olarak, bugün hala Orta Doğu'nun en önemli topluluklarından. Orta Doğu'nun geleneksel değişim ve dönüşümü süresince tarihte birçok katkılar yapmış olan, bu bölgenin şekillenmesinde birçok kez baş aktör olan bu tarihi ve kültürel tecrübenin yok sayılması mümkün değildir."⁵²

5) Peştular: Afganistan'ın etnik omurgasını oluşturan ve Pakistan'daki Peştunlarla birlikte Taliban yönetimini meydana getiren Peştunların 10 milyonu Afganistan'da ve 14 milyonu Pakistan'da ⁵³ olmak üzere toplam 24 milyonluk bir etnik gruptur. Hepsi Müslüman ve Sünni'dir. Peştuların Afganistan'da yaşayanlarına Afganlı da denir. Kürtler ve Yahudiler gibi etnik mobilizasyonları yüksektir. Taliban yıkılmış gözükse de halen bu coğrafyada etkili roller üstlenmeye adaydırlar.

6) Kürtler: Etnik mobilizasyonu en yüksek etnik grup Kürtlerdir. Toplamda 23.2 milyon oldukları tahmin edilen Kürtlerin yaklaşık 13 milyonu Türkiye'de, 5 milyonu İran'da, 4 milyonu Irak'da ve 1 milyonu da Suriye'de yaşamaktadır. Dört ülkeye bölünmüş durumdaki yapıları ile bu coğrafyada Beluçi'lerle birlikte devletsiz ve çok parçalı etnik grupların en büyüğüdür. Aşiret yapısının çok güçlü olduğu İbni Haldun'un belirttiği Asabiyet özelliği en yüksek gruptur.

---

⁵² Bkz. (2), a.g.e., s.53.

⁵³ <http://www.vahdet.com.tr/>, 03 Ekim 2008

“Bununla beraber Kürt olgusu, Osmanlı’nın son döneminden itibaren bir siyasi projedir. Dünyanın her yerinde günümüz millet olgusunun ve milliyetçiliğin siyasi bir kaynaktan beslendiği ve böylece ortaya çıktığı çeşitli yetkin çalışmalarla ispatlanmıştır. Orta Doğu’daki milletleşmeler ve milliyetçilikler de pekâlâ bu kapsamda değerlendirilebilir. Kürt olgusu ise, bu bağlamda daha da net bir görüntü arz eder. Gelner’in söylediği gibi milliyetçilik toplumların öz milli kimliklerinin farkına varmaları değildir. Siyasi bir süreçtir ve milliyetçilik olmadık yerlerde milletler icat eder. Milliyetçilik ideolojisi dünyanın birçok yerinde birçok milletler inşa etmiştir. Smith’in işaret ettiği gibi, “Bugün siyasetin ve devlet oluşturmanın meşruluk zemini milliyetçiliktir.” Orta Doğu’daki bu toplumsal siyasi inşa örneklerinin son halkasını da Kürt olgusu temsil eder. Bununla beraber milliyetçilik ideolojisi dünyanın değişik yerlerinde siyasetin kullandığı değişik pratik sebeplere dayandırılmıştır. Çok daha detaya inildiğinde bu pratik sebepler değişebilmekle beraber, Avrupa’da ekonomik ve kültürel hak ve özgürlükler olarak belirmiştir. Doğu toplumlarında dil etrafında örgütlenmiştir. Kürt kimliğinin bir bilinç düzeyine yükselmesinde ise, Irak’ta despot rejime karşı başkaldırı imgesi en öne çıkan sebeptir. Bu simgede en önemli unsur şiddettir. Gerek despot Saddam rejiminin zamanında Irak’ta Kürtlere karşı kullandığı şiddetin “sömürsünü” yapmak ve gerek bizzat illegal Kürt grupların uyguladığı şiddet ve terör bu kimliği sıcak bir gündem maddesi yapmak suretiyle siyasi bir kullanıma müsait hale getirmiştir. Orta Doğu’da Kürt kimliğini pekiştiren milliyetçilik, kaynağını tamda bu illegal şiddetten almaktadır. Bu topluma Kürt kolektif ismini sahiplenmelerini sağlayan ve bu duyguyu pekiştiren en önemli sebep şiddettir.”⁵⁴

Bu şiddetten beslenen asabiyet duygusu ile özellikle Irak’ta yaşayan Kürtler İngiliz ve Amerikalıların himayesinde etnik mobilizasyonlarını çevrelerindeki etnik gruplara karşı kullanmaktadırlar. Bunun en iyi örneği Irak’ta Kerkük Musul ve Erbil’de göstermişlerdir. Bundan elli yıl önce tamamen bir Türkmen şehri olan Erbil bugün tamamen bir Kürt şehri olmuştur. Amerika’nın Irak hareketından sonra silah ve ekonomik güçlerini kullanarak Kerkük ve Musul’da da aynı asabiyeti göstermektedirler. Bu şehirlerde Türkmen etnik grubunun asabiyet duygularının sönmüş olmasından kaynaklanan konjektörü kullanarak hızla Kürtleştirilmektedir. Kerkük ve Musul’a taşınan Kürtlere aylık 300 dolar verdikleri hesap edilirse bu işlem için hem paralarının, hem de azimlerini olduğu görülmektedir.

---

⁵⁴ Bkz. (2), a.g.e., s.53-54.

Etnik mobilizasyonlarının önündeki en büyük engel üç ayrı şive konuşmalarıdır. Zap suyunun Kuzey kesiminde Bahdinan'da denen Kımanç lehçesi, güneyinde Sorani, ayrıca kendilerini Kürt olarak tanımlamayan ancak son yirmi yılda yaşanan olaylar nedeni ile kendilerini Kürt etnik kimliği içerisinde bulan Zaza'ların konuştuğu Zazaca. Bu lehçeler birbirini anlayamamaktadır, ancak medya yolu ile bu problemde aşılabileceğini tahmin etmek hiç de güç değildir.

7) Berberiler: Kendilerini 'İmazighen' olarak tanımlayan ve muhtemelen Batılılarca Barbar kelimesinden gelen Berberi olarak isimlendirilen bu etnik grup bölgeye dağılmış 18.5 milyon toplam nüfusları ile orta büyüklüktekidir. En yüksek nüfus oranı ile Fas'ta yaşamaktadırlar. Akdeniz kıyısındaki Arap ülkelerinden sırayla Mısır, Tunus, Libya, Cezayir ve Fas boyunca bir şerit halinde sosyal hayatlarına devam etmektedirler. Siyasi ve kültürel etkinlikleri minimum seviyededir. Mısır'daki ilk krallığı bu etnik grup kurmuştur. Araplarla beraber yaşamalarına rağmen Sami ırkından değildirler. Araplar Hz.Nuh'un oğlu Sam'in soyundan gelmekte iken; bir görüşe göre Berberiler Nuh'un diğer oğlu Ham'ın soyundan gelenleri temsil ederler. Halen büyük çoğunluğu Bedevi yaşam biçimini sürdürmektedir. Bu nedenle çoğunlukla kırdaki ve göçebe yaşamaktadırlar. Berberilerin hemen tamamı Müslüman ve Sünni'dir. İslamiyetin ilk yayılış yıllarındaki mobilizasyonlarını kaybetmiş durumdadırlar. Gelecekte de bu coğrafyada çok etkili olmaları beklenmemektedir.

8) Yahudiler: İsrail hariç küçük gruplar halinde yaşasalar da Orta Doğu'nun hemen her ülkesinde yaşayan tek etnik gruptur. 5 milyon dolarlarındaki büyük çoğunluğu İsrail'de yaşamaktadır. Bunun dışındaki bölgelerde kalan Yahudi nüfusu birkaç yüz bindir. Bütün Orta Doğu'daki Yahudi nüfusunun 6 milyon civarındadır. Ancak Yahudiler bütün dünyada olduğu gibi Orta Doğu'da çok etkili bir siyasi ve ekonomik güce sahiptirler. İsrail sayesinde bu güçlerine ABD yardımları ile askeri gücüne ilave etmişlerdir.

“Bu gücün altında yatan en önemli dinamik, toplumsal yapının yüksek demografik özellikleri ve etnik mobilizasyonudur. Yahudilerde okuma yazma oranı çok yüksek ve eğitim çok kalitelidir. Yahudilerde asabiyet ile dini taassup kaynaşmış haldedir. Bu kaynaşma Yahudilerde grup bilincini daha da yükseltmektedir. Sami Irkına mensupturlar. Dilleri İbranice'dir. İbranice yüzyıl başında sadece hahmlar tarafından konuşulan bir dil iken bugün yeniden Yahudilerin ulusal dili olmuştur. Dinleri ise Musevilik de denen Yahudiliktir.”⁵⁵

---

⁵⁵ Bkz. (2), a.g.e., s.63.

Hepsi aynı kökenden olan Yahudileri bir arada tutan dini duygularıdır. Komşuları ile olan sınır ve tanınma meselelerini çözmeleri halinde iç huzursuzlukların yaşanması beklenebilir. Okur-yazarlık oranı en yüksek etnik grup olmaları nedeni ile etnik mobilizasyonları en yüksek gruptur. Bu coğrafyada kendi çıkarlarına hizmet etmeyen bir projenin kendilerince kabul edilmesi imkansızdır. Bu nedenle ABD'nin GOKAP ile bu coğrafyada ki çıkarlarını İsrail'siz sağlamaya çalışması halinde ABD ile çıkar çatışmasına girmeleri ve bu bağlamda etnik mobilizasyonlarını kaybetmeleri mümkündür.

9) Beluçiler: İran ve Pakistan'da yaşayan bir başka etnik topluluktur. Nüfusları 4.950 milyon kadardır. Bu nüfusun 3.5 milyonu Pakistan'da, 1.2 milyonu İran'da ve 250 bin civarında Afganistan'da yaşamaktadır. Beluçi diyalektiğini konuşanların sayısı bu rakamın yarısı kadardır. İran'da yaşayanları Sünni ve Pakistan'da yaşayanları Şii'dir.

Verimli nehir vadisinde yaşayan Peştunlulara göre Belucistan, Allahın evreni yarattığı sırada arta kalanlardan attığı yer olarak tasavvur edilmektedir. Fakat Belucilerin kimlik hissi binlerce yıldır yaşadıkları topraklarla çok yakından ilişkilidir. Daptar Sha'ar'a (Soyağacı Kronolojisi) göre 17 eski Beluci kabilesi arasında eski halk şarkılarının varlığı, bu gerçeği kanıtlamaktadır. Bugünkü Suriye toprakları içinde olan Aleppo'dan taze besin ve su aramak üzere İsa'nın yaşadığı yıllardan çok kısa bir zaman önce Kürtler ve Beluciler birlikte göç ettiler. Milliyetçi bir tarihçi, semitik Keldani yöneticileri ile ilişkilendirmeye çalışmaktadır. Başka biri Araplarla ilişkilendirmeye çalışırken, bazıları da Asya azınlıklarından Aryanlarla akrabalık kurmaya çalışmaktadır. Bu farklılıklara rağmen tarihçiler Kürtlerin Kuzey Irak, Türkiye ve Kuzeydoğu İran'ı içine alan bölgeye gittikleri ve Belucilerin Hazar Denizi kıyılarına doğru yöneldikleri, 14 yy'da da İran ve Pakistan Belucistanı bölgesinde kalan bölgeye göç ettikleri konusunda hemfikir olmaktadır.

“Beluci ve Batılı akademisyenler Aleppo efsanelerinde genel olarak İsa'nın yaşadığı döneme Belucilerin Hazar Denizi kıyılarına geldiklerini konusunda hemfikirdirler. Beluci dili İsa öncesi dönemde Hazar ve komşu bölgelerinde hüküm süren Pers ve Med uygarlıkları ile bağı olan kayıp bir dile dayanmaktadır. Dilbilimciler Beluci dilini Farsca, Peştunca, Beluci ve Kürtçe'nin içinde olduğu Hint-Avrupa dil ailesinin İran koluna ait olarak görmektedirler. Fakat Beluci dili İran dil grubundan sadece Kürtçe ile yakın bir ilişkisi vardır.⁵⁶

⁵⁶ <http://www.gundem-online.com/haber.asp?haberid=7957>, 28 Kasım 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

“Beluci dili Farsca, Sindce, Arapça ve diğer dillerden geçen sözcüklerle modern biçimine ulaşmıştır. 150 yıl kadar önce Beluci dili yazılı bir kültüre sahip değildi. Beluciler Urdu ya da Fars alfabesini kullanıyorlardı. Fakat son yıllarda Beluci milliyetçi aydınları Arap harflerinden yola çıkarak, Nastaliq olarak adlandırılan Beluci alfabesi geliştirdiler. Hazar bölgesinden göç eden çekirdeğin bölgeye yerleşmesinden beri etnik olarak Beluciler homojen bir toplum değildirler. 'Yeni' Beluciler arasında Türk ve Moğol akınları ile Orta Asya'dan göç etmek zorunda kalan kabileler vardır. Keza Araplar arasındaki mücadeleler sonucunda yenilgiye uğrayan Arap kabileleri de Beluci nüfusun içine katılmıştır. Komşu bölgelerden gelen ağır kültürel baskı ortamına rağmen Beluciler kültürel kimliklerini koruma yönünde dikkate değer bir başarı sergilediler. Doğuda İndus Nehri'nden Batıda İran'ın Kirman bölgesine kadar geniş bir alanda coğrafi ayrımlara rağmen, Beluci dili, kültürü, folklorik gelenekleri ve değerleri Beluciler için ortak bir payda sağlamıştır.”⁵⁷

10) Kıptiler: Mısır'daki Koptik hanedanlığını kuran bu etnik grup 5 milyonluk nüfusunun tamamı ile Mısır'da yaşamaktadır. Kıptiler etnik olarak bir Hint-İran ırkıdır. Çingenelerle akraba bir ırktır. Müstakil bir dilleri olmakla beraber bugün bu dili konuşan kimse kalmamıştır. Hepsi Arapça konuşmakta olup, tamamı hıristiyan'dır. Orta Doğu'daki önlemleri ise Mısır'ın iç dengeleriyle sınırlıdır.

11) Ermeniler: Ermeniler (Tezin gereği Ermenistan dışarıda tutulmuştur.) Ürdün, Lübnan ve Suriye'deki toplam 755 bin kişilik nüfuslarıyla Orta Doğu'nun etnik grupları arasında en az nüfusa sahip gruplarından biridir. Bütün Orta Doğu nüfusu içindeki Ermeni oranı %2'dir. Ermenilerin hepsi hıristiyandır. Bölgede siyasi ve toplumsal olarak bir belirleyiciliğe sahip değildirler.

12) Diğerleri: Yukarıda incelemesi yapılan 11 etnik grup dışında bu coğrafyada yaşayan etnik gruplarda bulunmaktadır. Ancak bunların etnik mobilizasyonları çok düşük ve bölgenin geleceğine direkt etkileri olacağı değerlendirildiğinden bunlar sadece etnik grup adları verilerek bahsedilecektir. Bunlar sırasıyla Asuriler, Glakiler, Mezandariler, Luriler , Sindhiler, Urduca Konuşan Halklar, Jatlar, Tacikler, Hazaralar, Aymaklar'lardır.

---

⁵⁷ <http://www.gundem-online.com/haber.asp?haberid=7957>, 28 Kasım 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TÜRKİYE’NİN BÖLGE KOMŞULARININ SOSYOLOJİK İRDELENMESİ VE GOKAP’IN ÜLKELER ÜZERİNE ETKİSİ

5.1. Afganistan: GOKA projesinin başlamasına neden olduğu ileri sürülen, gerçekte hedef olarak seçilen Afganistan’ın incelenmesine önce nüfus bilgileri ile başlayacağız.

5.1.1. Nüfusu

Tablo 1. (Afganistan’ın Demografik, etnik ve Dini Yapısı)

Nüfus: 25 milyon(2004 tahmini), Nüfus artış Hızı: %3						
Etnik Gruplar		%	Nüfus	Sünni	Şii	Dili
	Peştular	%42	10 milyon	%100		Peştuca
	Tacikler	%24	6 milyon	%100		Horosan Farsçası
	Hazaralar	%10	2.5 milyon		%100	Moğolca-Farsça
	Özbekler	%8	2 milyon	%100		Özbek Türkçesi
	Türkmenler	%1	250 bin	%100		Türkmen Türkçesi
	Beluçiler	%1	250 bin	%100		Beluci Farsçası
	Araplar	%1	250 bin	%100		Horosan Arapçası
	Aymaklar	%1	250 bin	%100		
	Diğer					

Kaynak: AÇIKGÖZ, Özkan, “Büyük Orta Doğu Projesi: Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler,Orta Doğu’nun Etnik, Sosyal Yapısı ve Büyük Ortadoğu Projesi”, Tasam Yayınları, İstanbul, Nisan 2006, yazar Atilla SANDIKLI, Kenan DAĞCI sy. 66

5.1.2. Etnik Yapısı

25 milyonluk Afganistan’ın 10 milyonluk nüfusları ile en kalabalık ve toplam nüfusun %42’sini oluşturan etnik grup Peştunlardır. Komşuları Pakistan’daki 14 milyonluk Peştun nüfus ile birlikte etnik mobilizasyonları yüksek bir grubu oluştururlar. Tamamı Müslüman ve Sünni’dir. Bu özellikleri nedeni ile İran’ın Afganistan içerisindeki etkinliğini sınırlandırmaktadırlar. Ancak Pakistan’daki Peştun nüfus nedeni ile Pakistan’ın ülke içerisine nüfus çalışmaları ile ülke içi iç dengeler sürekli yerinden oynamaktadır.

Afganistan’da Peştulardan sonra en kalabalık ikinci grup İran kültürüne yakın Taciklerdir. 6 milyon civarındaki Afganistan’daki Taciklere Komşusu ve ırkdaşı Tacikistan’daki 4 milyon Tacikler de eklenince güçleri artmaktadır. Bununla beraber Sünni oldukları için İran’a mesafelidirler.

“Türkiye açısından önemli bir grup ise Özbekler, Türkmenler, Aymaklar ve Hazaralar’dır. Bu dört etnik gruptan ilk ikisi Türk ve son ikisi de etnik ve kültürel olarak Türklüğe yakın gruplardır. Bunların Afganistan’daki toplam nüfusu %29 ile 7 milyon 250 bine ulaşır. Bu rakam Türkiye için Afganistan’da söz sahibi olma noktasında önemli bir imkândır. Bu etnik kültürel yakınlığı zaafa uğratan tek, ama en önemli husus Hazaralar’ın Şii olmasıdır. Bu nedenle bu grup Türkiye’den daha çok İran’a yakındır. Afganistan’ın diğer önemli etnik grupları Araplar ve Beluçilerdir. Araplar buraya Emeviler zamanında iskân edilmişlerdir. Peştunlarla beraber Taliban rejimini meydana getiren Afgan Arapları, kökten dinci gruplarında hamisi olarak gösterilmektedirler. El Kaide’nin de bu etnik gruba dayandığı iddia edilmektedir.”⁵⁸

5.1.3. Dış Problemler:

Afganistan’a bölgede yaşayan üç devlet etki etmeye çalışmaktadır. Afganistan’ı doğal uzantısı sayan İran, kendi etnik grubu ve istihbarat servisi ile Pakistan ve Özbek, Türkmen, Hazara ve Aymak unsurları nedeni ile Türkiye.

Afganistan’ın en önemli sorunu çevresindeki ülkelerin Afganistan üzerinde gerçekleştirdikleri emperyalist politikalarıdır. Türkiye Cumhuriyetini resmi olarak ilk tanıyan ülke olan Afganistan çok etnikliğin ve ülke içi dinamiklerin uygun kullanılmaması nedeni ile SSCB döneminde uğradığı istila ve SSCB’nin çekilmesi sonrası kurulan komünist hükümet nedeni ile içine düştüğü iç savaş, iç savaşın bitiminde en etkili etnik grup olan Peştunlar ve Arap kökenli Afganların yönettiği düşünülen Taliban rejimi sayesinde El-Kaide militanlarını barındırması ve 11 Eylül sonrası Şer Ekseninin merkezi olarak görülmesi ile içinden çıkılmaz bir hal alan yoksulluk, açlık ve yoğun uyuşturucu trafiği.

Ülkede çıkarılmayı bekleyen tabii kaynakların, özellikle petrol ve türevlerinin çokluğu, medeni hayata uzak kalışları ve savaşlarla geçen yirmi yılın sonrasında her gün ABD kuvvetlerinin operasyonlarına maruz kalan bir ülke kısaca bu coğrafyada GOKAP’ın uygulamaya konmasına neden olan ülke Afganistan.

---

⁵⁸ Bzk. (2), a.g.e., s. 66

5.1.4. İç Problemleri:

Afganistan'ın en önemli iç problemi Taliban rejimi olarak görülmektedir. ABD'nin bile içinden çıkamadığı Taliban tüm güçler tarafından kullanılmaktadır. SSCB'nin işgali sırasında ABD tarafından Yeşil Kuşak teorisine göre kurulan ve ABD tarafından silahlandırılan Taliban şimdilerde ABD'nin en büyük belası haline gelmiştir. Yeni seçilen ABD Başkanı Obama'nın seçim konuşmalarında daha fazla asker ile tekrar gündeme geleceği anlaşılan Taliban yönetimi, aşırı İslamcı uygulamaları ile batılı güçlerin hedefi haline gelmiştir. Taliban'ın fikir temeli, Molana Fezlularrahman liderliğinde *Cemiyete-e Ulemae* Pakistan öğretisi idi. *Diyobendi* düşüncesi üzerine inşa edilen *Cemite-e Ulema-i İslami*, Şii karşıtıydı. Bu düşünceye göre Şiiiler "kâfir" olarak bilinmektedir. Şii karşıtı ve doğal olarak İran karşıtı olan Taliban, İran'ın bölgede yayılmasını engellemek için Pakistan, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve ABD tarafından desteklenmeye başlamıştır. 11 Eylül olaylarının ardından Taliban'ın devrilmesi İran'ı Afganistan'da yeniden önemli bir güç haline getirmiştir.⁵⁹

5.1.5. GOKAP'ın Afganistan Yaklaşımı: Şeytan Ülke:

ABD tarafından GOKAP uygulamaya konduğunda ilk hedef ülke olarak görülen Afganistan Taliban yönetiminden arındırılacak ve ABD'nin Şangay Beşlisi olarak karşısına çıkan arka plan Çin ile yaptığı enerji savaşlarının kılıfı olacaktır. Tüm dünyaya barış, demokrasi olarak duyurulan ancak gerçekte Çin-Rus birlikteliğine ve yakınlaşmasına karşı gerçekleştirilen ayırma operasyonuna dönüşen GOKAP bölgede bulunan petrol ve doğalgaz kaynaklarının binlerce insanın ölümü karşılığında kontrol altına alınmak istenmektedir.

11 Eylül saldırılarından sonra Başkan Bush tarafından Şeytan olarak ilan edilen ülkelerin başında gelen Afganistan bulunduğu merkezi konum ile bir süre daha GOKAP'ın uygulama alanı olamaya devam edecektir.

---

⁵⁹ KESKİN Arif, "Şii Jeopolitiği ve İran", Avrasya Dosyası, 2007, Cilt 13, sayı 3, sy.80-81.

5.2. İran: ABD'nin şer ekseninde saydığı ve halen nükleer programı nedeni ile hedef konumunda bulunan İran'ın incelemesine nüfus bilgileri ile başlayacağız.

Tablo 2. (İran'ın Demografik, etnik ve Dini Yapısı)

Nüfus: 66 milyon(2007 tahmini), Nüfus artış Hızı: %6.6						
Etnik Gruplar		%	Nüfus	Sünni	Şii	Dili
	Farslar	% 51	33 milyon		%100	Farsça
	Azeriler	% 24	16 milyon		%100	Azerice
	Türkmenler	% 2	1.3 milyon	%10	%90	Türkçe
	Beluçiler	% 2	1.3 milyon	%100		Beluci Farsçası
	Kürtler	% 7	4.6 milyon	%100		Kürtçe
	Araplar	%3	2 milyon			Arapça
	Gilaki ve Mazenderaniler	%8	5.2 milyon			
	Lur	%2	1.3 milyon			Lurca
	Ermeniler ve Diğerleri	% 1	600 bin			

Kaynak: (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>)

5.2.1. Etnik Yapısı:

İran nüfusunun %51'ini Farslar, %24'ünü Azeriler, %2'sini Türkmenler, %8'ini Gilaki-Mazenderaniler, %7'sini Kürtler, %3'ünü Araplar, %2'sini Beluciler, %2'sini Lurlar ve %1'ini de Ermeniler ve diğer etnik gruplar oluşturur.⁶⁰

İran nüfusunun dini yapısının %89'unu Şii Müslümanlar, %9'unu Sünni Müslümanlar, kalan %2'sini ise diğer dinlere mensup insanlar oluşturmaktadır. Ülkenin resmi mezhebi olan Şiilik ve 12 İmam (İsna Aşeriye) inancı, ülkenin özellikle orta ve kuzey kısımlarında güçlüdür. Sünnilik inancıysa ağırlıklı olarak ülkenin orta-batısındaki Kürtler ile Pakistan sınırındaki Belucilerde ve Horasan eyaletinde yerleşik Türkmen aşiretlerde yaygındır.

İran'da diğer önemli dini azınlıklar arasında özellikle Ortodoks Ermeniler (İsfahan), Zerdüşter (Yezd) ve Bahailer öne çıkmaktadır. Ülkede az miktarda Hindu, Keldani ve Sübbi (Mandaizm) inancına bağlı topluluklar bulunmaktadır. İran'da dini azınlıkların inanç özgürlüğü güvence altına alınmış olup, azınlık temsilcilerine (Ortodoks Hıristiyanlık, Musevilik ve Zerdüştlük) Meclis'te koltuk ayrılmıştır. İran hükümeti tarafından "sapkın bir inanç" olarak nitelendirilen Bahailik ise yasak olup, kimi zaman sert kovuşturmalara uğramaktadır.

Türkiye ile birlikte Ortadoğu'nun Arap olmayan iki unsurundan birini oluşturan İran, köklü kültürü, büyük nüfusu ve zengin yeraltı kaynakları ile bölgenin önemli ülkelerinden

⁶⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>, 28 Kasım 2008.

biridir. 66 milyon civarında tahmin edilen bir nüfusa sahip olan ülke, hem etnik hem de mezhepsel bakımdan büyük çeşitlilik göstermektedir. Nüfusu 16 milyonu bulan ve ülkenin kuzeydoğusunda, İran Azerbaycanı olarak adlandırılan Tebriz yöresinde yaşayan Azeriler Pers kökenlilerden sonra en büyük etnik topluluktur. Azeriler dışında Kaşkaylar, Türkmenler, Beluçiler, Bahtiyariler gibi Türk kökenli başka etnik topluluklar da ülke nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturur. Çoğunluğu Sünni olan ve Irak sınırına yakın bölgede yoğun olarak yaşayan Kürtler de 6 milyona yaklaşan nüfuslarıyla önemli bir etnik topluluktur.

5.2.2. Tarihçesi:

Her ülkenin ve ulusun tarihinde olduğu gibi, İran tarihinde de kökü ezele giden çeşitli efsaneler vardır; fakat İran tarihini başlatmak için en uygun tarih M.Ö. 18. yy. gibi görünmektedir. Bu dönemde bölgeye gelen göçebe topluluklarla bölgede yerleşmiş toplulukların etkileşimi İran uygarlığının başlangıcı sayılabilir. Ortaya çıkan yeni kültür, Med İmparatorluğu'nun kuruluşuna kadar, kimi zaman bağımsız yerel devletler halinde, kimi zaman Elamların, kimi zaman İskitlerin egemenliğinde geçecek 1000 yıldan uzun zaman diliminde İran kültürünün ana hatlarını ortaya koyan parlak bir uygarlık yaratmıştır.

“Persler İran’a hâkim olan eski bir kavimdir. Ari ırkına mensup, Hint-Avrupa kavimidir. M.Ö. 2000 yılında, kuzeyden gelip, Orta İran’a yerleştiler. Persis ya da Persia adı, kelimenin tam anlamıyla, bir ülkenin ya da milletin değil, Pars ya da Fars’ın güneybatısındaki bir eyaletin adıdır ve bu adı almış olduğu körfezin doğu kıyısında bulunmaktadır. Persler (Farslar) hiçbir zaman ülkenin tamamı için bu adlandırmayı kullanmamışlardır. Ancak bununla kendi dillerini kastetmişlerdir; tıpkı Toskanya dilinin İtalyanca, Kastilya dilinin İspanyolca, Londra yöresindeki kontluklarda konuşulan dilin İngilizce olması gibi bölgesel Pars lehçesi de ülkenin egemen kültürel ve politik dili olmuştur. Perslerin her zaman kullandığı ad ise İran’dır ve bu adlandırma onlar tarafından 1935 yılında bütün dünyaya kabul ettirilmiştir. İran kelimesi, eski Farsça’daki “Arielerin (ülkesi)” anlamına gelen *Aryanam* kelimesinden türetilmiştir ve kökeni de Hint-Ari halklarının ilk göçlerine kadar uzanmaktadır.”⁶¹

⁶¹ LEWIS Bernard, Ortadoğu: **İki Bin Yıllık Ortadoğu Tarihi**, 1995 (Çev: Selen Y.Kölay) 5. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2007 s.33

Eski Ortadoğu'ya hakim Elamlılar ve Medlerin hakimiyetinde yaşayan Persler M.Ö. 6. yüzyıl ortalarında, Pers Prensi Keyhüsrev, Medlerle mücâdele ederek M.Ö. 533'te Medlerin İran'daki hâkimiyetine son vermiş ve Pers İmparatorluğunu kurmuştur.

Keyhüsrev Mısır'a saldırmadan önce iç güvenliği pekiştirmek için Kuzey kavimleri ile yaptığı savaşta ölünce yerien oğlu Kambis geçmiştir. Kambis devrinde Mısır fethedilmiş, Kartaca'ya kadar Pers ordusu ilerlemiş, ancak Kartacalıları geçememiştir. Kambis Mısır dönüşü ölmüş, yerine ise ünlü Pers İmparatoru I. Darius geçmiştir. İlk olarak kabile isyanlarını bastıran I. Darius da fetih hareketlerine girişmiş, doğuda Hindistan'a dayanmıştır İmparatorluk sınırları. Kafkasya'ya doğru Türklerin ataları olan İskitlere karşı da başarısız seferler yapmıştır. Daha sonra batıya yönelip, Trakya, Makedonya ve Ege'ye saldırıp buraları ele geçirmiştir. Bunun üzerine Spartalılar, Darius ve oğlu Kserkes'e karşı Salamis Deniz Savaşı'nı yapmışlardır.

II. Artakserkes döneminde devlet hızla çözülmeye başlamış, daha sonra III. Darius döneminde Pers İmparatorluğu'na Büyük İskender son vermiştir.

M.Ö. 4. ve 2. yy.'lar arasındaki Makedon egemenliği sırasında İran pek çok küçük krallık arasında bölündü. Parthlar tarafından sağlanan siyasal birlik, kısa süre sonra, M.S. 224 yılında onları yıkan Sasaniler tarafından sürdürülmüştür. İran birliğinin sağlanması için ulusal bir devlet dini olarak Zerdüşlük örgütlendi. Ayrıca bu dönemde yazılı kültüre geçilmiştir. Zerdüştlüğün kutsal kitabı olan Avesta, dini ya da dindışı gelenekler ve İran'ın ulusal destanı sayılan Şehname bu dönemde kaleme yazılmıştır.

630'larda başlayan Müslüman Arap akınları Sasani egemenliğine 651 yılında son vermiş ve İslamiyet'i İran'da yaymıştır. Emevi ve Abbasi halifeliklerinin egemenlikleri altında geçen yıllardan sonra 8.-10. yy.'lar arasında Türkler İran üzerinden İslamiyet'i kabul ettiler. Önce mevcut devlet yapısı içinde yer alan Türkler bir süre sonra Selçuklu İmparatorluğu'yla ülkeyi egemenlikleri altına aldılar. Büyük Selçuklu Devletine merkezlik yapan ülke Selçuklular sonrası 13. yy.'da başlayan Moğol akınları ile İran önce Cengiz Han'ın eline geçti. Onun ölümünden sonra ise ülkede sırayla İlhanlılar ve Timur egemenlik kurdu.

Timur'un ölümünden sonra Türkmen boylarını bir araya getiren Akkoyunlular 14. yy.'dan beri Azerbaycan'da devlet kurmuş olan Safevilerin önderi Şah İsmail tarafından ele geçirildi. Halife Ali'nin soyundan geldiği iddiasına sahip olan Şah İsmail Şiiliği bir devlet dini haline getirerek İran'ın tamamını kapsayan büyük bir imparatorluk kurdu. Osmanlı İmparatorluğu ile Anadolu'daki Alevi Türkmen topluluklar üzerindeki nüfuz mücadelesi

nedeniyle çatışmalar yaşayan Safeviler bu nedenle güç yitirse de bir süre sonra toparlanarak doğuya doğru topraklarını genişlettiler. Hakim üretim ve yaşam biçiminin göçebelikten yerleşikliğe geçmesi sonucunda Alevilik de o dönemde yerini, bugün bildiğimiz İran Şiiliğine bıraktı. Osmanlı ile çatışmayı sürdüren ve giderek güçsüzleşen Safeviler 1700'lerin başında Afganlar tarafından yıkıldı.

“Afgan egemenliğinden sonra Nadir Şah'ın ve Zendlerin egemenliğine geçen İran'da 1786 yılında İranlılaşmış bir Türk boyu olan Kaçar hanedanı kuruldu. Tahran'ı başkent yapan Kaçarlar kısa bir süre kuzeye doğru toprak genişlettiyse de Ruslara yenilmekten kurtulamadı. 1800'lerin başından itibaren İran, Rusların ve İngilizlerin nüfuz mücadelesine sahne oldu. Bu mücadele nedeniyle ülke, bir denge politikası izleyerek, işgalden kurtulduysa da siyasal olarak da ekonomik olarak da bir bağımlılık içinde varlığını sürdürdü. Kimi zaman Ruslara, kimi zaman İngilizlere yaklaşan Kaçar hanedanı, bir yandan da İslami bir yönetimden yana olan mollalarla, bir yandan ülkenin modernleşmeye başlamasından doğan toplumsal ve siyasi akımlarla mücadele ediyordu. Değişen sosyo-politik yapının ve 1905 Rus Devrimi'nin etkisiyle 1906'da başlayan hareket sonucunda Anayasa kabul edildi ve İran bir meşrutiyet haline geldi. 1908'de İran'da petrolün bulunması bir dönüm noktası oldu. Böylece hem emperyalist güçlerin İran üzerindeki hesapları hem de İran'ın 20. yy.'ına damgasını vuracak olan karmaşık sosyo-ekonomik yapı ortaya çıktı. İran'ın kırsal kesiminde feodalizm egemendi ve büyük toprak sahipleriyle topraksız köylüler arasındaki uçurum oldukça derindi. Şehirlerde ise bazargan ya da çarşı adı verilen geleneksel küçük burjuvazi, esnaf tarihsel olarak etkin bir sınıf olarak göze çarpıyordu. Bu sınıf aynı zamanda toplumun en çabuk örgütlenebilen kesimini oluşturmaktaydı. Özgün bir hiyerarşiye sahip olan İran uleması, mollalar hem toprak sahipleri hem de çarşı esnafı arasında nüfuz sahibiydi. Pek çok açıdan bu sınıfların çıkarlarının temsilciliğini üstlendiği gibi vakıf mülklerine sahip olması açısından kendisi de ekonomik olarak toprak sahibi sayılırdı. Petrolün ekonomik bir ürün olarak devreye girmesiyle birlikte kapitalist ilişkilerin ülkede yayılmaya başlaması sonucunda bir ticaret burjuvazisi ve işçi sınıfı da ortaya çıkmış, 1940'lardan itibaren etkinliğini artıracak olan sanayi burjuvazisinin öncülleri oluşmaya başlamıştı. Ülke, emperyalist ülkeler açısından ise artık, en güçlüünün en büyük dilimi alacağı bir pasta olarak görülmekteydi.”⁶²

⁶² <http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ran>, 26 Kasım 2008

5.2.3. Şii Hilali:

“Kral Abdullah 2004 yılında, “Şii Hilali” kavramını dile getirdiğinde, muhtemelen, bu kavramın büyük tartışmalar yaratacağını tahmin etmemişti. “Şii Hilali” kavramı, İran’dan başlayarak Irak, Suriye ve Lübnan’ı kapsayan, Afganistan’dan Pakistan’a kadar uzanan jeopolitik alanda Şiiilerin hareketlenmelerine dikkat çekmekte ve bu coğrafya’da İran’ın “Fars Şii İmparatorluğu” kurma hayallerinin olduğunu ima etmektedir.

Irak’taki gelişmelerde “Şii Hilali” tartışmasını alevlendiren en önemli zemini oluşturmaktadır. Saddam’ın devrilmesi Irak’ta siyasi rejim değişikliğinden öte bir anlam taşımaktadır. Irak’ta Şiiilerin ve Kürtlerin siyasal alanda temsilieri, yeni bir Irak kimliği doğurmuş, bu ülkeyi belirli ölçüde “Sünni Arap Devletleri” kategorisinden çıkarmıştır. Saddam’ın devrilmesi ile birlikte Şiiiler bölgenin siyasi jeopolitiğine bir aktör olarak dahil olmuşlardır. Irak’ta Şiiilerin etkinleşmesi ile birlikte, İran’ın Irak’taki etkinliği de Sünni Arap Devletleri tarafından kaygıyla izlenmeye başlanmıştır. Irak’taki değişim Basra Körfezi’nde İran’a etkinlik olanağı ve Arap Ortadoğu coğrafyasında nüfuz alanı sağlayarak, Ortadoğu hâkimiyetine giden güzergâhı belirlemiştir. Böylelikle Irak’taki değişim ile birlikte bölgedeki Şii jeopolitiğinin yapısı yeniden tartışılmaya başlanmıştır.”⁶³

Türk Safevi Hanedanı tarafından 16’ncı yüzyılda Şiileştirilen İran (1501-1622) kadar süregelen Şiiiliğe dayalı İran devletinin de temelini atmışlardır.

Sünni Osmanlının yayılışını durdurmak için Araplara kırgın İranlılara Şiiiliği sunan Safaviler Batılı güçler ve Rusya tarafından aranıp bulunamayan maşa olmuştur. Bu sayede Arapların takdim ettiği Sünniliğe karşı Türklerin sunduğu Şiiiliği kabullendiler. Osmanlı’nın Orta Asya ile bağıını koparan Şiiilik, Sünni Osmanlıyı sınırlandırabilecek önemli bir olgu olarak değerlendiriliyordu. Safeviler ciddi bir şekilde Sünni karşıtıydılar. Şiiiliği Sünnilikten ayırmak için çeşitli mezhepsel ritüeller oluşturdular. Şiiiliği kabul etmesi ile birlikte Şii uleması’da Lübnan’dan bu ülkeye göç etmeye başlamıştır. Ulema siyasete direkt etki edememiştir, bunun en önemli nedenini Safavi Hanedanlarının kendilerini Peygamber sülalesine bağlamaları gösterilebilir.

Daha sonrasında Şii-Sünni birliği yaratmak isteyen Türk asıllı olan Nadir Şah Afşar hanedanlığını kurmuştur. Ancak bu arzusunu gerçekleştirme imkânı bulamamıştır.

⁶³ Bkz..(59), a.g.e., s. 89.

18 nci yy.da İran'da Kaçar hanedanlığı kurulmuştur. Bunlar Şiiliğe vurgu yaparak Ulemaya önem vermişlerdir. Kaçarlar sayesinde bütün din adamları, büyük saygınlık ve toplumsal güç kazanmışlar de böylelikle devletin iç ve dış politikasını etkileme gücüne de sahip olmuşlardır.

1924 yılında Kaçarların devrilmesiyle Pehlevi Hanedanlığı kurulmuştur. Pehlevilerin bu düşüncesi modern Fars milliyetçiliği çerçevesinde “İran'ın eski ihtişamı” nı yeniden inşa etmektir. Bu akım İran Ari ırkından olduklarını iddia eden ve diğer dillerden konuşan insanları Farslaştırmayı benimseyen bir ideolojidir. Ayrıca bu akım İran'a İslam'ın girmesini tarihi bir hata olarak görmüştür. Ancak bu coğrafyada İngiltere ve ABD desteği ile de olsa fazla yaşamamıştır.

1979 yılında İran İslam Cumhuriyeti kurulduktan sonra aşırı Batıcılık ve İslam karşıtlığına bir tepki olarak geleneksel Fars milliyetçiliği doğmuştur. Bu akım, Batı karşıtı ve İran milli kimliğini Şia olarak kabul eden bir milliyetçiliktir. Ülkeyi Şiilerin kutsal liderleri olarak tanımlamaya başlamışlardır. İran tarihi ile İslam tarihi özdeşleştirilmiştir.

İran Şiileri “siyasal İslam” olgusu çerçevesinde örgütlemeye gitmiştir. Bu bağlamda Şii radikal örgütler ortaya çıkmıştır.

“İran'ın Şiilere ilgi göstermesi onu dış politikada bazı sorular ve çelişkilerle karşı karşıya bırakmıştır. Rejime göre İran Şiiliğın merkezidir ve dünya Şiiliği İran'ın doğal ilgi alanıdır. Bu nedenle Şiiliğın merkezinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Merkez, güçlü olduğu oranda çevresiyle ilgilenebilir. Bu algılama İran'ın bütün İslam dünyasını kapsayan devrim İhraç politikasıyla bir paradoks teşkil etmektedir. Devrim liderleri, Sünniliği de kapsayacak şekilde, bir İslam liderliği oluşturmak istemektedirler. Bu çerçevede sadece Şiilerle değil Sünni İslamcılarla da ilgilenme arzusundadır. Devrim İhraç politikası çerçevesinde Şiiler özel bir yere sahiptir. Ancak Sünnilere de yer verilmiştir. İran'ın Filistin, Mısır, Cezayir ve Türkiye gibi ülkelerde İslamcı oluşum ve akımlarla ilgilenmesi bunun bir göstergesidir. Bu çerçevede İran'ın İslam devleti kurma amacı ile Şiileri desteklemesi özellikle Şiilerin azınlıkta olduğu yerlerde çelişki oluşturmaktadır. Birçok Müslüman ülkede Şiiliği destekleyerek İslam devleti kurma olanaksızdır. Çünkü Şiiler bu ülkelerde genellikle azınlıktadır. Bu nedenle Şii uyanışı bir İslam devletinden daha çok ülke içi sürtüşme ve gerginliğe yol açabilir.”⁶⁴

---

⁶⁴ Bkz. (59), a.g.e. s.91.

İran'ın resmi Liderleri “Şii-Sünni ayrışımını emperyalizm komplosu olarak”⁶⁵ nitelendirmekte ve Sünni devletlere güven mesajları vermeye çalışmaktadır. “Şii Hilali” tartışmasının yoğunluk kazandığı oranda İran Şii-Sünni birliğine daha fazla ağırlık vermiştir. Bu çerçevede İran dini lideri Hamaney yeni yıla “Milli Birlik ve İslami Dayanışma Yılı” ismini vermiştir.”

“İranlı analizciler “Şii Hilali” yerine “ Direniş Hilali” kavramını kullanmaktadır ve Hilalde Filistin'deki Sünni HAMAS ve İslami Cihad ile Lübnan'daki Şii Hizbullah örgütü ile olan ilişkileri göstermektedirler. İran, HAMAS ve Hizbullah'ı ABD ve İsrail karşıtlığı birleştirmektedir. İran, “İsrail'in varlığını gayrimeşru olarak” görmekte ve reddetmekte, İsrail ile barış masasına oturan Filistin örgütlerine ve bu barışı destekleyen ülkelere de karşı çıkmaktadır. Bu politika Humeyni tarafından kurumsallaştırılmış ve 1979'dan günümüze kadar İran devleti tarafından sürdürülmüştür. Bu görüşe göre, İsrail ile yapılacak her türlü barış girişimi İslam dünyasına ve Filistin'e ihanettir. Nitekim İran devriminin hemen ardından İsrail ve ABD ile iyi ilişki kurmak isteyen Arap devletlerini İran “Arap irticası” olarak tanımlamıştır. İran, İsrail ile barışmak isteyen Filistin Kurtuluş Örgütü'ne, lideri Yaser Arafat'a mesafeli durmuş ve İsrail'in varlığını kabul etmeyen HAMAS ve İslami Cihat'ı desteklemiştir.”⁶⁶

Sünni Arap elitlerinin dışlayıcı “Arap Şiiliği” algılamaları nedeni ile Irak işgalinin ardından “Şii Hilali”, “Şii jeopolitiği” “İran'ın Şii İmparatorluğu” gibi kavramlar ile gündeme gelmiştir. Bu kavram daha önceleri Osmanlı İmparatorluğunda da görülen Şii anti-patisi ile aynıdır. Sünni Arap devletleri ve önemli aydınları Şiileri İran'ın “Truva atı” olarak görmektedir. Diğer taraftan Şii jeopolitiği İran'ın nüfuz alanı olarak bilinmektedir.

İran her ne kadar Şii jeopolitiğini tek parça olarak görmeye çalışsa da aslında gerçek durum bunun tersidir. İran-İrak savaşında Iraklı Şiilerin İran'ın tarafında yer almamaları, İran'ın Azerbaeycan-Ermenistan olayında gizliden Ermenistan'ı desteklemesinin en iyi örnekleridir. Ne kendisi bu politikayı çıkarlarına ters düşse de uygulamakta, nede diğer ülkelerdeki Şiiler buna inanmaktadır.

⁶⁵ Dini lider Hamaney, 21 Mart 2007 Nevruz Bayramı münasebeti ile yayınladığı bildiriye yeni yılı “Milli Birlik ve İslami Dayanışma Yılı” olarak adlandırmıştır. Bildirinin tam metni için bkz. <http://isna.ir/Main/NewsXML.aspx?ID=896060> .

⁶⁶ İran'ın ve diğer bölge ülkelerinin İsrail-Filistin sorununa bakışı konusunda bkz. Emre Bayır ve Nihat Ali Özcan, “Ortadoğu Barış Süreci, Oyuncuları ve İran” , Stratejik Analiz, Cilt3, No. 22, Şubat 2002, s. 44.

“Şii Hilali” tartışması İran için fırsat ve tehdit olgularını içinde barındıran bir olgudur. Şiilik bir taraftan İran’a bölgede etkin ve söz sahibi olma fırsatı vermektedir. İranlı birçok analizci “Şii jeopolitiğinin” İran için yeni bir stratejik alan olduğunu söylemektedir. İran’ın ilk defa özellikle de Irak bağlamında ideolojik bağları ile pragmatik arayışları örtüşmeye başlamıştır. Ayrıca, ABD, İsrail ve birçok Arap ülkesi ile tarihi ve ideolojik hesaplaşma olanağına sahip olmuştur. Şii-Sünni ayrışma süreci, ABD’ye İran karşıtı çabalarında önemli bir manevra alanı doğurmuştur. ABD, İran’ı bölgede yalnızlaştırmak için ılımlı Sünni Arap ülkeleriyle İran karşıtı bir örgütlenme çabasına girişmiştir. İran nüfuzunun artması ise ABD’nin Körfez ülkelerinin rızası ile buradaki askeri yığınağını artırmasına zemin hazırlamaktadır.⁶⁷

5.2.4. GOKAP çerçevesinde İran’a uygulanan ABD politikası:”Yanında değilse düşmanıdır, düşmansa yok et.”

Şii Hilalinden çekinen bölge Arap ülkeleri ABD’nin Irak’taki tek taraflı işgalinden sonra kendilerinin korumasız hissetmişlerdir. Daha önceleri Şii İran’a karşı tampon görevi gören Irak ordusu paçavraya dönünce günümüzde Nükleer güç olma yolundaki İran’ı tutacak bir bölge ülkesi kalmadığı değerlendirilmektedir. Bu kapsamda ABD bölge ülkelerinin silahlandırılması projesi çerçevesinde Körfez ülkelerine 20 Milyar \$, Mısır’a 13 Milyar \$ ve İsrail’e 30 Milyar \$’lık askeri yardım yapılması önerisi yapılmıştır. ABD’nin Ortadoğu’ya yönelik bu yeni girişimin nedeni, Irak savaşı boyunca tahrip olan Ortadoğu politikasını güçlendirmek ve bölgedeki ABD müttefiklerine güven mesajları vermek ise de asıl amaç nükleer silahlanma yarışına girmeye hazır görünen Arap ülkelerini bu yarıştan vazgeçirmektir. Bu kapsamda daha önce SSCB’ye uyguladığı çevreleme politikasını devreye soktuğu gözlemlenmektedir. Ancak tüm bu çabaların altında yatan gizli nedeninin Irak işgalinin başarısızlığı olduğu da gözlerden kaçmamaktadır. Bu nedenle Şii İran’a karşı güçlü bir Sünni Arap veya Sünni Bölge devletleri birleşmesi arzulamaktadır. Ancak bu durum İran’ın nükleer güce ulaşma arzusunu artırabilir.

Bunun yanında ABD Irak’ta İran ile anlaşmadan gerekli iç dinamikleri kullanamayacağını anlamış görünmektedir. Bu nedenle GOKAP’ın ilk günlerinde Şer Ekseninde görünen İran

---

⁶⁷ Bkz.(59), , a.g.e., s.89-96

artık günümüzde ABD'nin diyalog aramaya başladığı ülkedir. ABD İran'da bir rejim değişikliği değil bir siyaset değişikliği istediğini Savunma Bakanı azından ifade etmiştir.

Ancak tüm bu sevimli görünme politikaları ardında asıl sebebin “ekonomik” olduğu gözlerden kaçırılmamalıdır. Nasıl ki Irak'ın vurulmasının ana sebebi Saddam gösterilse de aslında Petrol satış işlemlerinde ABD doları yerine Avro kullanmak istemesi ve bunun ABD tarafından esas tehdit olarak algılanmasıdır. Saddam bu açıklamadan sonra çok yaşamamıştır. Aynı şekilde İran'da Çin ile birlikte aynı tip eylemlere yönelmiştir ve bu nedenle hedef ülke durumundadır. Yani asıl mesele duygusaldır.

Bölge ülkelerinde Samuel Hantington'ın Medeniyetler Savaşı adlı makalesi ile birlikte başlayan ‘ABD İslam'a savaş açmıştır’ tezinden de uzak durulmasında fayda vardır. Unutulmamalıdır ki ABD donanmasında görev yapan Müslümanların çoğalması ile birlikte bürovelerinde yer alan haç ve yıldızın yerine Hilal eklemiştir. Bunda amaç iç demokrasiye verilen demokratik bir mesaj olmakla birlikte ABD'nin genel temayülünü de göstermesi yönünden önemlidir.

“Görünen o ki, olumlu gelişmelerin yaşanabilmesi yeni tecrit politikalarıyla değil ancak uzun süreden beri çoğu uzmanın ısrarla vurguladığı “büyük pazarlık” seçeneğiyle mümkün olabilecektir. Aksi takdirde bu yeni politikalar çerçevesinde bölgede istikrarın sağlanabilmesi umudu, umut olmaktan öteye gidemeyecek gibi gözüküyor.”⁶⁸

Mahir Kaynak dünya üzerindeki ekonomik yapının işleyişini şöyle anlatmaktadır:

Aslında ABD 2020'den itibaren süper güç durumuna gelecek olan Çin'in önünü kesmek istemektedir. Bunca çıkartılan gürültüde bunun içindir. Her ne kadar Afganistan'a ve Irak'a demokrasi gelmemiş ise de amaçlanan hedeflere de ulaşamamıştır. Bu nedenledir ki Obama Afganistan'a tekrar girecek ve İran'la diyalogları hızlandıracaktır. Çünkü tüm bu maliyetli savaşlara rağmen Çin Kazakistan, İran ve Rus petrol ve doğal gazı ile buluşmuştur. Esnaf zihniyetine sahip olan Çin kendi işine bakmıştır ve öndedir. ABD rakibinin pazarlarını ve rakibini güçlü kılacak olan bu coğrafyayı, rakibinden önce kontrol etmek istemektedir.

---

⁶⁸ EKİNCİ Arzu Celalifer, Ortadoğu Günlüğü, <http://www.turkishweekly.net/turkce/yazarlar.php?type=13&id=28>, 06 Mart 2007.

“İşte zaten ABD’nin asıl kaygısı da ekonomiktir. ABD’nin söz konusu pazarı kaybetmek üzere olduğunu anlamıştır. Tahran’da açılacak petrol borsası, Avro’nun Dolar’ın yerini alma olasılığı, Latin Amerika Ülkelerinin Dolar’dan Avro’ya geçme konusundaki kararlılığı, Rusya’nın şimdiden döviz rezervlerinin yarısını Avro’ya çevirmesi, Çin’in de benzer bir yol izleme niyetinde olduğunu belirtmesi, kısaca dünyada Dolar’dan Avro’ya geçiş döneminin başlama olasılığı. Amerikan gücünün yok olmasına neden olacak bir süreci başlatabilir. ABD’nin kâbusu budur. Irak bu nedenle vurulmuştur. Şimdi de sırada İran vardır.”⁶⁹

---

⁶⁹ Doç. Dr. ONAY Yaşar , <http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=1024&kat=27>, 28 Eylül 2007.

5.3. Suriye: Orta Doğu'nun lider ülkesi konumundan GOKAP sonrası parçalanmanın eşiğine gelen Suriye'nin incelemesine nüfus bilgileri ile başlayacağız.

5.3.1. Nüfusu:

Tablo 3. (Suriye'nin Demografik, etnik ve Dini Yapısı)

Nüfus: 19.3 milyon(2007 tahmini), Nüfus artış Hızı: %2.244 (Yaklaşık olarak)						
Etnik Gruplar		%	Nüfus	Sünni	Şii	Dili
	Araplar	% 88	17 milyon			
	Kürt	%6	1.2 milyon			
	Ermeni	%2.8	540 bin			
	Türkmen	%1	193 bin			
	Rum	%1	193 bin			
	Diğer	%1.2	231 bin			

Kaynak :(<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>)

Suriye'de her 10 yılda bir nüfus sayımı yapılmaktadır. Bu yüzden de değişik kaynaklarda birbirini tutmayan rakamlar verilmektedir. CIA'nın resmi sitesinde bu rakam 19,314,747 olarak verilmekte ve 2007 tahminlerine göre ifadesi yer almaktadır.(Bu rakama ilave olarak halen İsrail tarafından işgal edilmiş durumda bulunan Golan Tepelerindeki 40.000 kişi dahil değildir.)⁷⁰

Etnik yapı incelendiğinde % 88 Arap, % 6 Kürt, % 2.8 Ermeni, % 1 Türk, % 1 Rum. Kalan nüfusu Süryâniler, Keldaniler, Nasturiler, Çerkezler ve Yahudiler oluşturur.⁷¹ Devletin resmi dini yoktur. Ancak halkın % 74'ü sünni Müslüman, % 11'i Nusayridir. Nusayriler ehli sünnet alimlerinin Gulatu's-şi'a (Şiilerin taşkınları) dedikleri fırkalardan olan ve Hz. Ali'nin ilâh olduğuna inanan bir kitledir. Hıristiyan inancındaki teslise (üçlemeye) benzer bir inanç sistemleri vardır. Lazkiye bölgesinde çoğunluğu oluştururlar. Nüfusun % 3'ü Dürzidir ve Es-Suveyde (Cebelu Duruz) bölgesinde yoğunlurlar. % 0.8 oranında İsmaili vardır. Nüfusun % 10'a yakın bir kısmı da Hıristiyan'dır. Binde bir oranında da Yahudi mevcuttur. Bunların yanı sıra az sayıda da Yezidi bulunmaktadır.

5.3.2. Etnik Çatışma

Kürtler ülkenin en geniş etnik azınlık grubudur. Merkezî yönetimin zayıflaması durumunda önemli bir istikrarsızlık unsuru olarak ortaya çıkabilirler. Suriyeli Kürtlerin, çeşitli kaynaklardaki farklı rakamlardan yola çıkarak, yaklaşık 1,2 milyon oldukları söylenebilir.

⁷⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>, 30 Eylül 2007.

⁷¹ <http://www.yunusturizm.com/suriye.htm>, 30 Eylül 2007.

Bunun genel nüfusa oranı ise yüzde altı civarındadır. Suriyeli Kürtlerin konumu ülke içinde farklılık arz etmektedir.1962 yılında yapılan nüfus sayımı sonrasında, Baas Partisi'nin o dönemdeki politikası nedeniyle 120.000 dolayındaki Suriyeli Kürt'ün vatandaşlıkları elinden alınmıştır. Çoğu, “yabancı” ya da “kayıtsız” olarak isimlendirilmiştir. Şu anda yaklaşık 1.2 milyon Suriyeli Kürt'ün 25.000'i “kayıtsız”, 225.000'e yakını ise “yabancı” statüsünde yaşamlarını sürdürmektedir. “Yabancı” statüsündeki Kürtlerin sadece ülke içi seyahate imkân veren kırmızı kimlik kartları bulunmaktadır. Bu iki statüdeki Kürtlerin mal edinme, ülke dışına seyahat etme, yasal olarak evlenme hakları bulunmamaktadır. Buna ek olarak, Kürtçenin kullanımına ilişkin de sınırlamalar söz konusudur. Kürtlerin Suriye'deki mevcut olumsuz koşullara rağmen, Iraklı Kürtlerden farklı olarak, herhangi bir özerklik ya da bağımsızlık talepleri “şimdilik” bulunmamaktadır. Kürt parti liderlerinin de belirttiği üzere, Suriyeli Kürtlerin mücadelesi “Suriye vatandaşları olarak kültür haklarının kazanılması ve daha fazla özgürlük” mücadelesidir. Ancak bu yaklaşımın, Irak'taki gelişmeler ve ABD'nin Suriye üzerindeki mevcut baskısını artırması durumunda değişme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. Irak'taki gelişmeleri ve uluslar arası ortamı bazı kazanımlar elde etmek açısından fırsat olarak gören Suriyeli Kürtlerin, özellikle son iki yılda seslerini daha çok yükseltmeye başladıkları görülmektedir. 2004 yılının Mart ayı içinde, Kamışlı'da bir futbol maçı sonrasında Araplarla Kürtler arasında başlayan çatışmaların tüm Suriye'ye yayılarak birçok insanın ölümüyle sonuçlanması, koşullar oluştuğunda Kürt meselesinin ne denli istikrarsızlık taşıdığını göstermiştir. Yine Haziran 2005'te Kürt dinî lider Muhammed Maşuk Haznav'ın Suriye güvenlik güçlerinin gözetimi altındayken ölmesi sonucunda binlerce Kürt'ün sokağa dökülmesi, ne kadar örgütlü ve seferberliğe yatkın olduklarını da açığa çıkarmıştır. Olası bir yönetim boşluğu durumunda, bir etnik çatışmanın ortaya çıkması da muhtemeldir. Böyle bir gelişme, hem Suriye'yi hem de bölge ülkelerini ve ABD'yi olumsuz etkileyecektir. Batılı bir diplomatın deyişiyle Suriye'deki Kürt meselesi “tam bir saatli bomba” niteliğindedir.⁷²

5.3.3. Mezhepsel Çatışma

1963 yılında Baas Partisi iktidarı ele geçirdiği zaman, mezhepsel çatışmalar neredeyse ulusal siyasete hâkim bir konumdaydı. Kendisi de Nusayri azınlık mensubu olan Hafız Esad 1970 yılında, her ne kadar bu kesimin desteğiyle iktidara gelmiş olsa da, zaman içinde ülkedeki mezhepsel ayrımları ortadan kaldıracak politikalar takip etmiş, bir ulus inşası süreci

⁷²http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_suriye.htm , 01 Eylül 2008.

yaşatmış ve bunda da nispeten başarılı olmuştur. Ancak Suriye’de, geçmişten kalma, üstü kapatılmış, etnik-mezhepsel ve hatta bölgeye/aşirete dayalı toplumsal ayrımlar varlığını hâlen korumaktadır. Tüm Suriye uzmanlarınca üzerinde ittifak olmasa da ülkede bir azınlık iktidarı olduğuna yönelik yaygın bir görüş bulunmaktadır. Bu görüşe göre Suriye rejimi, temelde güvenlik ve istihbarat birimleri tarafından kontrol edilmektedir. Burada görev alanların etnik dağılımına bakıldığında, yüzde 90’ını Nusayrilerin oluşturduğu görülmektedir. Sünnilerin çoğunlukta olduğu ülkede Nusayriler rejimin birçok kilit noktasını elinde bulundurmaktadır. Birçok Suriye uzmanına göre, Suriye iç - dış politikasının ve ekonomik süreçlerinin temel dinamiği hâlen mezhepsel çıkar çatışmalarıdır. Rejimin yıkılması durumunda geçmişten kalma ve üstü kapatılmış mezhepsel çatışmaların su yüzüne çıkması önemli bir ihtimal olarak düşünülebilir.⁷³

Meshepsel çatışmaların Suriye üzerindeki etkileri incelendiğinde Baas, reformist ve solcu liderlerle mücadeleyi savunan İhvan'ın öncülüğündeki Sünni muhalefete savaş ilan ederek, ikinci lideri İsam el-Attar'ı Almanya'ya sürdü. 1960'ların ortasından itibaren liderliğin konumu ve bazı fikri ihtilaflar nedeniyle bölünmeler yaşayan İhvan, alternatif liderler çıkararak, üçe bölündü. Bunlardan Hama ekolünü temsil eden Mervan Hadid ile, bu kez silahlı bir mücadeleye girişen hareket, 1968 yılından itibaren Filistinli El-Fetih'le birlikte eğitim gördü. Esad döneminde devlet adamlarına yönelik suikast kampanyasını yoğunlaştıran Hadid, 1976 yılında yakalanarak, hapiste işkence ile öldürüldü.

Hafız Esad, İhvan'ın öncülük ettiği ve giderek kitlesel bir boyut kazanan isyanların artması üzerine karşı bir hamleyle, anayasaya başkanın Müslüman olma şartını koydurarak, 1974 yılında umre yaptı ve kitlenin göreceği şekilde düzenli olarak cuma namazlarına katıldı. Ama tüm bu imaj değişiklikleri, 1970'li yıllar boyunca İhvan'ın Şam, Hama, Humus ve Halep gibi kentlerinde yönetime karşı şiddet eylemlerini artırmasını önleyemedi.

Suikastlerde hedef, Suriyeli komünistler, Aleviler, Sovyet askeri uzmanları ve devlet görevlileriydi. Esad'a yönelik bir suikastin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine 8 Temmuz 1980 tarihinde İhvan'a üyeliği idam cezasını gerektiren bir suç olarak öngören 49 nolu yasa çıkarıldı. Rejimin devrilmesi konusunda müttefik olan tüm İhvan ekolleri, bunun yöntemi konusunda ihtilaf halindeydi. Mevdudi ve Nedvi gibi saygın alimlerin arabuluculuk girişimleri de fayda vermemişti.

---

⁷³<http://www.vahdet.com.tr/>, 15 Ekim 2008.

Hama katliamı şiddetin tırmandığı 1979-1981 yılları arasında büyük kentlerde yüzlerce kişinin ölümüyle sonuçlanan operasyonlar düzenlendi. Rejimle İslami muhalefet arasındaki silahlı çatışmaların artması Şubat 1982 tarihinde Hama'da yaklaşık 25 bin kişinin (1000 tanesi asker) öldüğü ve kentin büyük bölümünün yerle bir olduğu katliamla zirveye ulaştı. Kent, 15 gün boyunca havadan ve karadan bombalanmış, içindekilerle birlikte yerlebir edilmişti. Daha sonraki günlerde, büyük kentlerin tümüne yayılan kanlı operasyonlarda binlerce insan hayatını kaybederken, delil olup olmadığına bakılmaksızın kendisinden şüphelenilen sayısız insan, bir daha kendilerinden haber alınmamak üzere hapse atıldı. İnsan hakları kuruluşlarının da yoğun tepkisine yol açan sertlik politikası, 1980'li yıllar boyunca devam etti.

“Değişim Esad'ın batıyla ilişkilerini iyileştirmeye başladığı 90'lı yıllarla birlikte, biraz da sindirilecek muhalif kalmadığına olan inancın verdiği güvenle, siyasi tutuklulara karşı nisbi bir yumuşama başladı. İlk olarak 20 Aralık 1995 tarihinde yayınlanan ve Kasım 1995 tarihinden önce cezaya çarptırılmış birçok İhvan ve Komünist Partisi mensubuna affi öngören yasa Esad'ın onayıyla parlamentodan geçti. İsrail ile süren barış görüşmelerinin olumlu şekilde ilerlediği bir sırada, uluslararası camianın karşısına demokrat ve özgürlükçü görüntüyle çıkmayı arzu eden Esad, ülkesindeki her şeyde olduğu gibi, dünyanın gidişatına uygun olarak liberalleşme konusunda da başı çekmek istiyordu. Bu çerçevede, Suriye İhvan-ı Müslimin teşkilatının lideri Abdülfettah Ebu Gudde'nin (1997'de öldü.) yıllar sonra Şam'a gelerek Esad'la görüşmesi, sistemle İslami muhaleftin arayışını düzeltmeye başladığını gösteren bir işaret olarak görülmektedir.”⁷⁴

5.3.4. Dış Politik Tehditler

Suriye halen dış politika anlamında en zor ve ciddi tehditlerle karşı karşıya kaldığı yalnız bir dönem geçirmektedir. 1990'larda Sovyetler Birliği'nin yıkılışıyla en önemli uluslararası politik ve askerî desteğini kaybeden Suriye, Orta Doğu bölgesinde güç dengeleri açısından dezavantajlı bir konuma düşmüştür. Bu süreç Irak Savaşı'yla beraber çok daha karmaşık bir hal almış, aralarında birçok sorunun bulunduğu hemen yanı başında bir ülkeye ABD'nin askerî müdahalede bulunması Suriye'yi daha zor bir duruma sokmuştur.

Suriye'yi uluslararası toplumda ve dış politikada kriz ortamına sokan bazı konular şunlardır:

- 1) İsrail ile İlişkiler
- 2) Teröre Destek

⁷⁴ http://www.ozturkler.com/data/0008/0008_22_21.htm, 05 Kasım 2007.

- 3) Lübnan ile İlişkiler
- 4) Irak ile İlişkiler
- 5) Kitle İmha Silahı Geliştirme Programı ⁷⁵

5.2.5. GOKAP çerçevesinde Suriye'ye uygulanan ABD politikası: "Zaten zorda sıkıştırmak yeterlidir."

ABD tarafından 11 Eylül sonrası uygulamaya konulan GOKAP Suriye için ne planlamaktadır. Bu sorunun cevabı olarak İşgal gözükmemektedir. Ancak George W. Bush başkanlığındaki mevcut ABD yönetimi bugün İran ve Suriye'yi hedef almaktadır. Bu iki devlet Ortadoğu'da ABD ve İsrail tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Bu çerçevede, ABD yönetimi İran ve Suriye'de rejim değişikliğine yönelik girişimlerini başlatmıştır. Ancak ilerleyen dönemlerde rejim değişikliğinden vazgeçmiş görünmektedir. Bunun yerine Suriye'nin zaten dağılmaya müsait etnik yapısı nedeni ile Suriye'nin etkisizleştirilmesi hedeflenmiştir.

Bu kapsamda "14 Şubat'ta Refik Hariri suikastı sonrasında Suriye'ye Lübnan'dan çekilmesi amacıyla yöneltilen baskı ve tehditler, büyük orada başarıya ulaşmıştır. Irak'taki durumun tersine, Suriye konusunda birleşen uluslar arası topluluk, Suriye'nin Lübnan'dan Birleşmiş Milletler 1559 sayılı karar uyarınca çekilmesi konusunda baskı yapmış ve bu süreç hızlı bir şekilde işlemeye başlamıştır. Suikast sonuçları itibariyle, ABD ve İsrail'in çıkarlarına hizmet etmektedir. Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesi ABD'nin Suriye'ye yönelik politikasının birinci ayağıdır. Planın ikinci ayağını Suriye'deki rejim değişikliğini gerçekleştirmek oluşturmaktadır. İzlenecek bu plan, Suriye'nin hiçbir meşru dayanağı bulunmayan Lübnan'daki varlığını kullanarak, Şam yönetimini istikrarsızlaştırmayı hedeflemektedir. ⁷⁶

"Suriye, ABD tarafından Irak'taki direnişe destek vermekle suçlanmaktadır. Bu anlamda, Suriye'deki rejimi devirmek, Irak'ta başarı anlamına gelecektir. Suriye, ABD'nin yoğun baskıları karşısında sıkışmış, Lübnan'dan çekilme konusunda direnmemiş ve Irak'taki direnişe destek veren bazı önemli kişileri teslim etmiştir. Bu, Suriye'deki rejimin son 25 yıla

⁷⁵http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_suriye.htm , 01 Eylül 2008.

⁷⁶ Duygu Dersan, ABD'nin Ortadoğu Politikası: Suriye ve İran, http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=320, 08 Nisan 2007

dayanan politikalarının iflası anlamına gelmektedir. Yani, ABD'nin Suriye'ye yönelik planının ikinci ayağını oluşturan rejim değişikliğinin temelleri atılmıştır. Yönetimdeki kişiler değişmese bile Suriye'nin siyasi tercihleri yakın zamanda değişecek, belki de bu değişim, Suriye'nin ABD ile yakın ilişkiler kurmasına kadar gidecektir. ”⁷⁷ öngörülerini haksız çıkmamıştır. Ocak ayında Obama'nın görevi devralması ile birlikte Suriye'deki değişiklik gözlemlenmeye başlanmıştır.

Bu durum ABD'nin GOKAP kapsamında başlangıçtaki Suriye hedefini tarif ederken kullandığı “1982 yılında eski bir diplomat olan Oded Yinon'un “Kivunim” dergisinde yayınladığı “A Strategy for Israel” başlıklı yazısında Irak'ın üçe bölünmesi gerektiği görüşünü savunmuştu. 1987'de ise bir başka İsraili uzman Israel Shak “The Zionist Plan for the Middle East” adlı kitabında Suriye'nin dörde bölünmesi gerektiğini ve “Suriye, etnik ve dini yapısına uygun olarak çeşitli devletlere ayrıştırılacaktır. Kıyıda bir şii-alevi devleti, Halep bölgesinde sunni devleti, Şam'da buna düşman bir başka Sunni devleti, Havran-Kuzey Ürdün-Golan bölgesinde de bir Dürzi devleti. Bu yapı, barış ve güvenliğimizin garantisi olacaktır ve bu hedef erişebileceğimiz kadar yakındır.” ⁷⁸ biraz ertelemiş olması anlamına gelmektedir. Diğer taraftan Türkiye'nin Suriye'yi kollayan duruşu beklide bu planların ötelenmesine neden olmuş olabilir.

---

⁷⁷ Duygu Dersan, ABD'nin Ortadoğu Politikası: Suriye ve İran, http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=320, 08 Nisan 2007

⁷⁸ Prof. Dr. ÖZDAĞ Ümit, <http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=393&kat=27>, 31 Ağustos 2007 .

5.4. Lübnan: Orta Doğu'nun gülü olan ülke iç savaştan sonra birden GOKAP kapsamında ABD ve Fransa çekişmesine sahne olmuştur. Bu kapsamda nüfus bilgilerini inceleyerek etüde başlıyoruz.

5.4.1. Nüfusu:

Tablo 4. (Lübnan'ın Demografik, etnik ve Dini Yapısı)

Nüfus: 3.9 milyon(2007 tahmini), Nüfus artış Hızı: %1.19 (Yaklaşık olarak)							
Etnik Gruplar				Müslüman		Dürzi	Maruni
				%63		%8	%29
		%	Nüfus	Sünni	Şii		
	Araplar	% 83		%40	%60		
	Kürt	%1		%100			
	Ermeni	%5					
Grek	%11						

Kaynak: (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/le.html>)

5.4.2. Etnik yapı: Lübnan'ın nüfusu 3,925,502 (2007 tahmini). (İç karışıklıklar dolayısıyla 1970'ten buyana nüfus sayımı yapılamamıştır.)⁷⁹ Nüfusun % 80'i şehirlerde yaşamaktadır. Lübnan nüfusunun % 83'ünü Araplar oluşturmaktadır. Lübnan Araplarının % 63'ü Müslüman, % 8'i Dürzi, kalanı ise Maruni hıristiyandır. % 11 oranında Grek (Yunan asıllılar) vardır. Greklerin % 59'u ortodoks, % 41'i katoliktir. % 5 oranında Ermeni vardır. Ermenilerin tamamı, Ermeni kilisesi mensubu (ortodoks) hıristiyandır. % 1 oranında da Kürt vardır ki, Kürtlerin tamamı Müslümandır. Resmi dil Arapça ve Fransızca'dır. Halkın geneli Arapça konuşmaktadır. Arap olmayan ve yukarıda zikredilen etnik unsurların dilleri de konuşulur.⁸⁰

5.4.3. Din: Devletin resmi dini yoktur. Halkın % 63'ü Müslümandır. Müslümanların % 60'ı şii, % 40'ı sünnidir. Yaklaşık % 8 oranında da Dürzi vardır ki bunlar da Müslümanlar arasında gösterilmektedir. Ancak Dürzilerin inanç ilkeleri İslâm'ın inanç ilkelerinden çok uzaktır. Dürziler Allah'ın yedi imama hulul ederek nasuti kisveye büründüğüne son olarak da el-Hakim bi Emrillah'ın suretinde görüldüğüne inanırlar.

⁷⁹ <http://www.vahdet.com.tr/> , 08 Ekim 2008.

⁸⁰ http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_lubnan.htm , 01 Eylül 2008

“Dürziliğin temelini oluşturan Hamza ibnu Ali adlı kişi de kendisinin Allah'ın nurunu ve tevhidini taşıdığını ileri sürmüştür. Bu ve benzeri inanç prensipleri dolayısıyla Dürzilik İslâm mezhepleriyle ilgili kitaplarda İslâm sınırlarının dışına çıkmış mezhepler arasında anılır. Lübnan nüfusunun % 29'unu Maruni hıristiyanlar oluşturur. Maruniler Arap katoliklerdir. Ancak bazı konularda diğer katoliklerden ayrılmaktadırlar. Yaklaşık % 6.5 oranında Grek ortodoks vardır. % 4.5 oranında Grek katolik, % 5 oranında da Ermeni ortodoks mevcuttur.⁸¹

5.4.4. Tarihi: Lübnan İslâm orduları tarafından 636'da Hz. Ömer zamanında fethedilerek, Şâm (Suriye) eyaletine bağlanmıştır. Lübnan da Suriye gibi halifeler döneminden sonra sırasıyla Emevi, Abbasi, Mısır hükümdarları, Selçuklular, Eyyubiler ve Memlûklülerin hâkimiyetinde kalmıştır. Lübnan 1516'da Osmanlı hâkimiyetine sonra 400 yıl süreyle Osmanlı idaresinde kalmıştır. 1 nci Dünya savaşından sonra Osmanlı'dan koparılan bölge Fransız mandası altında özel ayırıştırma politikalarına maruz kalmıştır. Belki de günümüz problemlerin tohumları o dönemde atılmıştır. Fransızlar ülkedeki Marunilerle işbirliği içine girerek Müslümanlara baskı yapmaya başladılar.

Fransız işgali 1943 Kasım'ına kadar sürdü. 1 Ocak 1944'te de Lübnan'ın bağımsızlığı resmen tanındı. Ancak Fransızların ülke üzerindeki nüfuzları tam anlamıyla sona ermedi. Fransa bu tarihten sonra da Lübnan'daki siyasi yapının teşekkülünde Suriye'yle birlikte söz sahibi olmuştur. Bağımsızlık sonrasında cumhurbaşkanlığına Bişâr el-Huri getirildi. Onun cumhurbaşkanlığı 18 Eylül 1952'ye kadar sürdü ve ondan sonra Kamil Şem'un cumhurbaşkanı oldu. Şem'un maruni hıristiyan'dı ve izlediği politikayla gerek Dürzilerin, gerekse Müslümanların tepkisine yol açtı. Lübnan'ın Mısır'la birleşmesini isteyen Arap milliyetçiler de Şem'un politikasına karşı çıkıyorlardı. Sonuçta 8 Mayıs 1958'de muhalefetten bir gazetecinin öldürülmesi geniş çaplı bir tepkiye yol açtı ve bu tepki çok geçmeden silahlı eylemlere dönüştü. Eylemler üzerine Şem'un ABD'den yardım istedi ve ABD 15 Temmuz 1958'de Lübnan'a askeri çıkarma yaptı. Fakat olaylar durmadı ve ABD siyasi manevralarla bir çözüm bulma yoluna gitti. Bu çerçevede 31 Temmuz 1958'de Ordu komutanı Fuad Şihab'ı 22 Eylül 1958'de (Kamil Şem'un'un kanuni süresinin bitiminde) görevi devralmak üzere cumhurbaşkanlığına seçti. Fuad Şihab görevi devraldıktan sonra Müslüman kökenli Reşid Kerami'ye bir hükümet kurdurdu. Ancak hıristiyan gruplar buna karşı çıktılar ve ülke genelinde eylemler başlattılar. Fuad Şihab cumhurbaşkanlığı süresince ülkede bir denge

⁸¹ <http://www.nur-hikmet.de/index-Dateien/NUR-HIKMET/islamdunyasi/ulkeler/lubnan.html>, 06 Eylül 2008.

politikası izlemeye çalıştı. Bununla birlikte halk tabanının tam tasvibini kazanamadı ve siyasi karışıklıklar aralıklı olarak devam etti.

Eylül 1964'te Şihab'ın süresinin bitmesinden sonra Charles Hilu cumhurbaşkanlığına seçildi. Onun döneminde İsrail yönetiminin saldırgan politikası yüzünden çok sayıda Filistinlinin Lübnan'a iltica etmek zorunda kalması dolayısıyla Lübnan, Filistin meselesinin de doğrudan içine çekilmiş oldu. Lübnan'a yerleşen Filistinliler bu ülkede örgütlenerek siyasi faaliyetlerde bulunmaya başladılar. Ancak Maruni Falanjistler bu durumdan rahatsız oluyorlardı. Charles Hilu'nun cumhurbaşkanlığı Ağustos 1969'da sona erdi ve yerine Süleyman Feranciye (maruni) cumhurbaşkanı oldu. Filistinlilerle Falanjistler arasındaki gerginlik Feranciye döneminde de devam etti ve bu gerginlik 1975'te iç savaşa dönüştü. İç savaş 1976'da da bütün şiddetiyle devam etti. Eylül 1976'da Süleyman Feranciye'nin görev süresinin dolması üzerine yerine İlyas Sarkis getirildi.

1976'nın sonlarına doğru, olaylara müdahale için Suriyelilerin öncülüğünde bir Arap Caydırıcı Gücü Lübnan'a sokuldu. Bu arada Suriye yönetiminin daha önceki olaylarda sürekli hıristiyanların yanında yer aldığını hatırlatalım. Müdahaleden sonra imzalanan bir anlaşmayla Filistinlilerin elindeki ağır silahların alınması, Filistinli gerillaların İsrail işgali altındaki Filistin toprakları sınırından 15 km. içeri çekilmelerinin sağlanması ve Lübnan ordu birlikleriyle Arap Caydırıcı Gücü'nün Filistin kampları çevresinde denetlemelerde bulunmaları kararlaştırıldı. Bu anlaşmanın hem İsrail devletini kuzeyden Filistinli gerillaların saldırıları konusunda güvenceye kavuşturma, hem de Filistinlilerin Lübnan içindeki hareket imkânlarını kısıtlama amacı taşıdığı açıktı. Ancak anlaşma olayları durdurmaya yetmedi ve 1977'nin başından itibaren Lübnan'ın yerli Müslümanları da kendilerini olayların içinde buldular. Öte yandan hıristiyan milisler durumlarını sağlama aldıktan sonra Arap Caydırıcı Gücü'nün çekilmesini isteyerek bu güce karşı silahlı eylemlere giriştiler.

Bütün bu olayların ülke geneline yayılması ülkedeki siyasi otoritenin tamamen sembolik bir hal almasına ve Lübnan topraklarının değişik gruplar arasında paylaşılmasına yol açtı. Öte yandan İsrail güçleri de Filistinlilerin kuzeyden yaptıkları saldırılara cevap olarak çeşitli hava saldırılarında bulundular. İsrail 3 Haziran 1982'de Londra büyükelçisinin bir saldırı sonucu yaralanmasını bahane ederek 6 Haziran 1982'de Lübnan'ı işgal etti. Falanjistler bu işgalde İsraili güçlere yardımcı olmuşlardır. Lübnan'da askeri güç bulunduran Suriye ise işgal karşısında sessiz kalmayı tercih etti. Siyonist güçler bu işgal esnasında Lübnan'da büyük bir tahribat yapmışlardır.

Arap dünyasının Filistinlileri yalnız bırakması üzerine siyonist güçler Filistinli milisleri Lübnan'ı terk etmeye zorladı. İsrail işgalinin henüz devam ettiği sırada 23 Ağustos 1982'de Lübnan'da bir cumhurbaşkanlığı değişikliği de oldu ve İlyas Sarkis'in yerine Beşir Cemayel seçildi. Siyonist güçlerle çok yakın ilişkilerinin olduğu bilinen Beşir Cemayel cumhurbaşkanlığında daha bir ayını bile doldurmadan 14 Eylül 1982'de öldürüldü. İsrail kuvvetleri bu olayın oluşturduğu hava içinde Müslümanların çoğunlukta olduğu Batı Beyrut'un tamamını kontrol altına aldılar. İki gün sonra da meşhur Sabra ve Şatilla katliamları gerçekleştirildi. İşgalci siyonist askerler 16 Eylül 1982 tarihinde Filistinli mültecilerin kaldığı Sabra ve Şatilla kamplarını buralarda ikamet edenlerin herhangi bir yere kaçmalarını önleyecek şekilde kuşatmaya aldılar. Arkasından Falanjist milisler siyonist askerlerin gözetimi altında kamplara girerek büyük bir katliam gerçekleştirdiler. Lübnan hükümetinin açıklamasına göre bu katliamda toplam 991 kişi öldürüldü.

Beşir Cemayel'in öldürülmesinden bir hafta sonra 21 Eylül 1982'de kardeşi Emin Cemayel cumhurbaşkanlığına getirildi. Emin Cemayel ülkede siyasi otoriteyi sağlamak için kendisine yardımcı olmaları üzere Amerika, Fransa ve İtalya'dan Lübnan'a asker göndermelerini istedi. Siyonist güçler Şubat 1985'ten itibaren Lübnan'ı terk etmeye başladılar. Ancak çekilirken Güney Lübnan'da özel bir güvenlik bölgesi oluşturdular. Orada hıristiyan milislerden Güney Lübnan ordusu adında özel bir ordu kurdu ve başına da yine maruni bir subay olan Antuvan Luhad'ı geçirdiler. Bu ordu bugün hâlâ Filistinli güçlerin saldırılarına karşı İsrail'in kuzey sınırlarını korumaktadır.

Emin Cemayel'in görev süresi Ekim 1988'de sona erdi. Ancak ABD ile Suriye'nin ondan sonra kimin Lübnan cumhurbaşkanı olacağı konusunda anlaşamamaları dolayısıyla ülke 1989 yılına cumhurbaşkanısız girdi. Bunun üzerine siyasi istikrarsızlıktan yararlanan genelkurmay başkanı Mişel Avn askeri gücünü de kullanarak kendini cumhurbaşkanı ilan etmek istedi. Öte yandan Arap ülkelerinin girişimiyle daha önceki çeşitli suikastlerde öldürülenlerden artakalan 62 Lübnanlı parlamenter cumhurbaşkanı sorununa çözüm bulmak üzere Ekim 1989'da Suudi Arabistan'ın Taif şehrinde toplandı. Bu toplantıda alınan kararlar doğrultusunda parlamenterler 5 Kasım 1989'da Lübnan'ın Klayat şehrinde bir toplantı düzenleyerek Röne Muavvad'ı cumhurbaşkanı seçtiler.⁸²

⁸² <http://tr.wikipedia.org>, 26 Kasım 2008.

Ancak Muavvad 17 gün sonra, 22 Kasım 1989'da öldürüldü. Onun öldürülmesinden 3 gün sonra da şimdiki cumhurbaşkanı İlyas el-Hiravi bu göreve getirildi. İlyas el-Hiravi Suriye ve ABD'den aldığı destekle Mişel Avn'ı Lübnan'ı terk etmeye zorladı. Öte yandan ülkeyi yeniden bir siyasi istikrara kavuşturmak amacıyla milis grupların ellerindeki ağır silahların bir kısmını topladı. Bu gelişmelerin arkasından ülkede kısmen bir istikrar ve siyasi otorite sağlanmıştır.⁸³

5.4.5. Dış problemleri:

Lübnan'ın ilk dış sorunu her ne kadar Fransız işgali olsada esas problem her ne kadar Hıristiyan unsurların çoğunlukta olmasına rağmen bir Arap ülkesi olması nedeni ile Arap-İsrail savaşında, Arap devletleri safında İsrail'e taarruz etmesi ve savaşın sonunda yurtsuz kalan 400.000 Filistinli, Güney Lübnan'da mülteci kamplarına alınmasıdır.⁸⁴

14 Şubat 2005 tarihinde eski Lübnan başbakanı Refik Hariri suikast sonucu öldürüldü. Suikastın sorumluları kesin olarak belirlenemedi. Ancak olayda Suriye'nin parmağı olduğu görüşü ağırlık kazandı ve halkın tepkisi ve uluslararası baskı sonucu Suriye Nisan 2005'te Lübnan'dan geri çekilmek zorunda kaldı.

Mayıs 2005'te yapılan seçimlerde Hizbullah oylarını büyük ölçüde arttırdı ve Temmuz 2005 yılında kurulan Milli Birlik hükümetinde yer aldı. Ancak Hizbullah ile İsrail arasında sınır bölgelerinde çatışmalar zaman zaman devam etti. Olaylar Hizbullah'ın 12 Temmuz 2006 tarihinde 2 İsrail askerini kaçırması ile tekrar alevlendi ve İsrail Güney Lübnan'ı işgale başladı.

İsrail ordusu 14 Ağustos'ta sağlanan ateşkesten sonra 01 Ekim 2006 tarihinde Lübnan'dan tamamen çekildiğini açıkladı. Bir ay süren savaşa son veren ateşkes anlaşması uyarınca uluslararası gücün, Güney Lübnan'ın denetimini devralmasından sonra İsrail ordusu kademeli olarak çekilmeye başlamıştı. Öte yandan Lübnan'a gönderilecek olan çok uluslu güç içerisinde yer alan Türk askerleri ise Ekim 2007'den itibaren Lübnanda görev yapmaya başladı.⁸⁵

5.4.6. İç problemleri: Lübnan her ne kadar kısmen istikrara ve huzura kavuşmuş görünüyorsa da geçmişteki çatışmalara ve suikastlara sebep oluşturan problemler tam

⁸³ <http://tr.wikipedia.org>, 26 Kasım 2008.

⁸⁴ <http://www.zevkli.org/archive/dunyadaki-tum-ulkelerin-tarihi-t484093.html>, 16 Kasım 2007.

⁸⁵ http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_lubnan.htm, 01 Eylül 2008

anlamıyla ortadan kalkmış değildir. Milis güçlerin elindeki silahların bir kısmı toplanmış olsa da bu güçler tamamen silahtan arındırılmış değildir. Gruplar arasında tam bir uzlaşma ve barış da sağlanmış değildir.

Lübnan'ın diğer önemli iç meselesi de Filistinli mülteciler meselesidir. Lübnan çok sayıda Filistinliyi barındırmak zorundadır. Bunlardan bazıları çalışma ve barınma imkânı bulmuşlarsa da birçokları hâlâ kamplarda kalmaktadırlar. Bu da hem ülkeye ekonomik külfet getirmekte hem de siyasi açıdan bazı sıkıntılara yol açmaktadır. İsrail bu Filistinlilerin yurtlarını hâlâ işgal altında tuttuğundan bu insanlar evlerine, yurtlarına dönme imkânı da bulamıyorlar.

Lübnan'ın iç meselelerinden biri de bazı uluslararası terör örgütlerinin bu ülkede yuvalanmış olmasından kaynaklanan durumdur.⁸⁶

5.4.7. İslami Hareket: Lübnan çok sayıda İslâmi oluşumun bulunduğu bir ülkedir. Bunlar hakkında bazı özet bilgiler vereceğiz:

İslâm Cemaati: Fethi Yeken'in liderliğindeki bu cemaat Müslüman Kardeşler'in Lübnan'daki uzantısıdır. 1964'ten sonra örgütlenmeye başladı. Sünni Müslümanlar arasında etkilidir. En güçlü olduğu şehir Sayda'dır.

Hizbullah: Lübnan'daki Şiiler arasında en güçlü örgüttür. İran yanlısı bu örgütün lideri Hüseyin Muhammed Fadlullah'tır.

İslâmi Emel Hareketi: Daha önce İmam Musa Sadr'ın liderliğindeyken Şiilerin benimsediği bir yapıya sahip olan Emel Örgütü'nün Nebih Berri'yle birlikte laik ve Suriye yanlısı bir çizgiye kayması üzerine bu örgütten ayrılan Şii Müslümanlar tarafından kuruldu. Lideri Hüseyin Musavi'dir.

İslâmi Tevhid Hareketi: 1982 İsrail işgalinden sonra Şeyh Said Şa'ban'ın liderliğinde sünni Müslümanlar arasında örgütlenmeye başladı. Taraftarları genellikle sünnilerden olmakla birlikte İran yanlısı bir çizgi izlemektedir.

---

⁸⁶<http://www.vahdet.com.tr/>, 08 Ekim 2008.

“Hizbu't-Tahrir: Takiyuddin en-Nebhani tarafından kurulmuş olan bu örgüt hilafet konusuna ağırlık vermektedir. İbadurrahman Cemaati: 1950'lerden buyana faaliyet göstermektedir. Siyasi faaliyetlerden çok kültürel ve sosyal faaliyetlere ağırlık vermektedir. (Senegal'deki İbadurrahman Cemaati'nden farklıdır.) Bunların yanı sıra bazı tasavvufi cemaatler de bulunmaktadır. Ancak tasavvufi cemaatler genellikle siyasi faaliyetlerden uzaktır.”⁸⁷

5.4.8. GOKAP’ın Lübnan Hamlesi: Gizli İsrail-Suriye Savaşı.

Lübnan'da yaşamış ve gazetecilik yapmış Charles Glass, Gemayel suikastini İsrail ve Suriye arasında süregelen savaşın Lübnan topraklarında sürdürülmesi olarak değerlendiriyor. ABD'nin kilit rolüne dikkat çeken Glass ne Suriye'nin ne de İsrail'in Amerika'nın onayı olmadan Lübnan'a girebileceğini söylüyor. "1976'de Henry Kissinger Suriye'nin Lübnan'ı işgalini onayladı, 1982'de Kissinger yerine gelen Alexander Haig, İsrail'in Lübnan'ı işgalini destekledi, 1990'da James Baker Suriye'nin Lübnan'ın belli bölgelerine girmesine yeşil ışık yaktı." ⁸⁸

Tüm uzmanların üzerinde mutabık oldukları bir husus Suriye'nin bölgeden çekilmesini ve Hizbullah'a giden İran yardımlarını verdiği desteği kesmesini sağlamaya yönelik bu amaç GOKAP’ın 1995 yılındaki ilk açıklanan makalesinde belirtilen İsrail’in güvenliğinin sağlanması ile ilgili olduğudur.

"Irak'ta batağa saplanan ve oradaki direnişin arkasında Suriye ve İran'ın olduğunu düşünen ABD plan değilse de taktik değiştiriyor.

Bölgedeki Suudi Arabistan, Ürdün gibi müttefiklerini tekrar yanına çekmeye çalışan Bush yönetimi Suriye'yi de ikna ve işbirliğine zorluyor. Bu sayede Irak'tan çekilmek için uygun bir ortam yaratmak istiyor".⁸⁹

⁸⁷ <http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya1/0228.html>, 19 Kasım 2007.

⁸⁸ <http://eski.bianet.org/2006/12/01/88432.htm> , *BİA Haber Merkezi*, 02/12/2006, [Talin SUCİYAN](#), 24 Kasım 2007.

⁸⁹ <http://eski.bianet.org/2006/11/22/88136.htm> , *BİA Haber Merkezi*, 22/11/2006, [Erhan ÜSTÜNDAĞ](#) , 24 Kasım 2007.

5.5. Ürdün: Orta Doğu'nun petROLSÜZ ülkesi olan Ürdün'ün incelemesine nüfus ve etnik yapısını araştırarak başlayacağız.

Tablo-5 (Ürdün'nün Demografik, Etnik ve Dini Yapısı)

Nüfus: 6.053.193 (2007 verileri), Nüfus artış Hızı: %2.2412 (2007 verileri)						
Etnik Gruplar		%	Nüfus	Sünni	Şii	Hıristiyan
	Araplar	% 98	5,932 milyon	%92	%1	%6
	Çerkez	% 1.2	72.638			
	Türk	% 0.7	42.372			
	Kürt	Az sayıda	---			

Kaynak: (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>)

5.5.1. Nüfus Bilgileri ve Etnik yapı: Nüfus: 6,053,193 (Temmuz 2007 verileri)'dir. Nüfus artış oranı: % 2.412 (2007 verileri)'dir.⁹⁰ Ülkede % 98 Arap, % 1.2 Çerkes, % 0.7 Türk, az sayıda da Kürt vardır. Arapların önemli bir kısmı Filistin asıllıdır. Nüfus ve Sosyal Hayat 5,153,378 nüfuslu Ürdün halkının % 62'si şehirlerde, % 35'i köylerde, % 3'ü göçebe olarak yaşar. Ürdünlülerin büyük çoğunluğu Arap'tır. Ürdün Nehrinin batı tarafına yerleşen İsraililerden sonra, en büyük azınlık grubu 250.000 civarındaki Çerkez ve Çeçenlerdir. Bunlar 19. yüzyılda Rusya'nın Kafkasya'yı işgali üzerine Osmanlılar tarafından Ürdün'e yerleştirilen Kafkasyalılar olup, Ürdün'ün ekonomik ve sosyal hayatında önemli bir rol oynamaktadırlar. Diğer azınlık grupları Ürdün Nehrinin batısında yaşayan Asuriler ve Ermenilerdir. Ülkede ayrıca az sayıda Kürt, Türk, İranlı ve Yahûdi vardır. Etnik azınlıklar Ürdün halkına intibak etmiş olup, büyük çoğunluğu Arapça konuşmakta veya kendi dilinden başka Arapçayı da bilmektedir.⁹¹

5.5.2. Din: Sünni Müslümanlar %92, Hıristiyan %6 (çoğunluğu Grek Ortodoks, Katolik, Suriye Ortodoks, Ermeni Ortodoks, Protestan), diğer %2 (Bahai (Şii), Yahûdi ve Dürzidir.) Ürdün halkının % 58'i okuma-yazma bilmektedir.⁹² (2001 verileri) Ancak parlamentoda hıristiyanlara % 10 oranında kontenjan tanınmaktadır.⁹³

⁹⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/jo.html> , 24 Kasım 2007.

⁹¹ <http://www.vahdet.com.tr/> , 08 Ekim 2008.

⁹² <http://www.2023bilgitoplumu.com/detay.asp?id=431> , 28 Kasım 2007.

⁹³ http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_urdun.htm , 01 Eylül 2008

5.5.3. Tarihi: Bugünkü Ürdün toprakları Hz. Ömer döneminde İslam devletine katıldı. 12. yüzyılda bir süre Haçlıların işgali altına girdi. 1187'de Haçlılardan kurtarıldıktan sonra sırasıyla Eyyubilerin, Fatımilerin ve Memlüklerin elinde kaldı. Memlüklerden sonra 1517'de Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim tarafından alınarak Osmanlı topraklarına katıldı. 1831-1840 yılları arasında Mısır'da Osmanlıya başkaldıran Mehmed Ali Paşa'nın hâkimiyetine geçti. Bu ara dönem dışında Ürdün toprakları 1917 İngiliz işgaline kadar Osmanlıların elinde kaldı. İngilizlerin Filistin ve Ürdün topraklarını işgal etmesine, kendisine Arap yarımadasının krallığının verileceği vaadlerine kapılan Şerif Hüseyin de yardımcı oldu. İngilizler, 1921'de Şerif Hüseyin'in oğlu Şerif Abdullah'a Ürdün Nehri'nin doğu tarafındaki topraklarda yarı bağımsız bir emirlik kurdurdular. Bu emirlik İngiltere'nin kontrolü altındaydı. İngiltere 1946 Londra anlaşması gereğince Ürdün'ün bağımsızlığını tanıdı. İngilizlerin Ürdün üzerindeki çıkarlarını koruma görevini üstlenmiş olan Abdullah'a da Ürdün krallığı payesi verildi. Kral Abdullah, 1951'de yine İngilizler tarafından öldürtüldü. Yerine oğlu Talal geçti. Fakat daha sonra akli dengesi yerinde olmadığı gerekçesiyle Talal'dan, krallığı bırakması istendi. O da 1952'de makamını oğlu Hüseyin'e devretmek zorunda kaldı. Kral Hüseyin ülkede bir denge politikası uygulamaya çalıştı. Başlangıçta parlamenter sisteme dayalı bir krallık rejimi kurmak istedi. Fakat kendi yetkilerinden taviz vermek istemediğinden ilk seçimlerden sonra oluşturulan parlamentolar sembolik bir demokratik kurumdan ibaret kaldı. Kral 1967 Arap - İsrail savaşının hemen ardından parlamentoyu kapattı. Bu parlamento ancak 9 Ocak 1984'te bir araya gelebildi. Genel seçimler ise ancak 8 Kasım 1989'da yapılabildi. Ürdün kralını böyle bir seçim yapmaya da 18 Nisan 1989'da patlak veren olaylar zorladı. Ürdün yönetiminin Nisan 1989'da, IMF ve Dünya Bankası'nın istekleri doğrultusunda parasını % 50 oranında devalüe etmesi bir hafta süren geniş çaplı bir halk ayaklanmasına yol açtı. Kral halkını ancak bazı vaatlerle yatıştırabildi. Bu vaatlerin arasında serbest seçim yapılması da vardı. Bu doğrultuda 8 Kasım 1989'da gerçekleştirilen genel seçimlerde 80 kişilik parlamento, İslami hareketten 22'si Müslüman Kardeşler'den olmak üzere 33 kişi girebildi. İslami hareketin sonraki yıllarda daha da güçlenmesi üzerine yönetim seçim sistemini değiştirdi.⁹⁴

5.5.4. Dış problemleri: Ürdün, İsrail yönetiminin işgali altında bulunan topraklarla en geniş sınıra sahip ve en çok sayıda Filistinliyi barındıran bir ülke olması itibariyle sürekli İsrail tehdidi altındadır. Ekonomik yönden dışa bağımlılığı bu tehdidi daha da etkili

⁹⁴http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_urdun.htm , 01 Eylül 2008

kılmaktadır. Ürdün yönetimi Batı Şeria üzerinde herhangi bir hak iddia etmiyor ve İsrail'le barışı destekliyor. Ürdün'ün Körfez Savaşı'nda Irak'ın yanında yer alması karşı cephede yer alan Arap ülkeleri tarafından yalnız bırakılması sonucunu doğurdu. Ürdün'ü söz konusu savaşta Irak'ın yanında yer almaya biraz Amman yakınlarındaki Zerka'da bulunan petrol arıtma tesislerinde Irak'tan gelen ham petrol arıtması ve petrol ihtiyacını tamamen buradan karşılamasıdır. Ama Ürdün'ün Irak'ın yanında yer alması petrol kaynağının kesilmesini önleyemedi. Irak'a uygulanan uluslararası ambargo dolayısıyla bu ülkenin Ürdün'e petrol pompalaması önledi. Ürdün Körfez Savaşı'ndaki tutumu yüzünden içine düştüğü yalnızlıktan kurtulabilmek için bazı dostluk operasyonlarında bulundu ve bu operasyonlar büyük ölçüde başarılı oldu. İsrail'in çıkarlarını koruyan ABD de Ürdün'ün bu konumundan yararlanarak onu İsrail'le şartsız barış yapmaya zorladı. Ürdün yönetimi ABD'nin baskısına boyun eğmek ve kendinden istenenleri kabul etmek suretiyle uluslararası platformda yalnızlığını kısmen giderdi. Ancak bu kez kendi halkını karşısına almak zorunda kaldı. Öte yandan bazı siyasi meseleler dolayısıyla Irak'la da arası açıldı.

5.5.5. İç problemleri: Ürdün'ün en önemli iç problemi Filistinli mülteciler sorunudur. İsrail'in 1967 savaşında Filistin'in Batı Yaka bölgesini işgal etmesi üzerine bu bölgede yaşayan Filistinlilerin çoğu Ürdün'e iltica etmek zorunda kaldı. Bunların çoğu hala mülteci kamplarında yaşamaktadır. Bu kamplarda yaşayan mültecilerin çoğu da işsizdir. Ürdün, belki Ortadoğu Arap ülkeleri içinde vatandaşlarına en geniş özgürlükleri tanıyan bir ülkedir. Ama ülke yönetiminin dış politikada ABD ve İsrail çıkarlarını gözetme gereği duyması halkın tepkisine ve bir yönetim - halk uzlaşmazlığına yol açmaktadır.

5.5.6. İslami Hareket: Ürdün'deki İslami cemaatler içerisinde en güçlü ve en yaygın olanı Müslüman Kardeşler'dir. Müslüman Kardeşler'in dışında kalan İslami cemaatlerin ileri gelenleri arasında Hizbu't-Tahrir, Tebliğ Cemaati, selefiler ve çeşitli tasavvufi tarikatlar var. Hizbu't-Tahrir geçmişte bir süre Müslüman Kardeşler içinde kalmış ancak daha sonra kendine özgü birtakım fikirlerinden dolayı bu cemaatten ayrılmış olan Takiyyuddin en-Nebhani'nin kurmuş olduğu bir cemaat.

“Arap dünyasının her tarafında etkisini gösteren Selefilik hareketi Ürdün'de önemli oranda etkili. Selefilik sayıca çok olmasalar da düşünceler üzerinde etkililer. Ürdün'de selefilik akımının yayılmasında en çok bu hareketin liderlerinden olan Nasıruddin el-Albani'nin çalışmaları etkili oldu. Tasavvufi tarikatlar içinde en yaygın olanı Şazeliye tarikatı. Ürdün'deki İslami Hareket İslami bankacılık alanına da girmiş bulunuyor. Bu amaçla Ürdün İslam Bankası kuruldu.⁹⁵

5.5.7. GOKAP'ın Ürdün Değerlendirmesi: ABD müttefiği Ortadoğu Ülkesi.

Ürdün, ABD'nin bölgedeki en yakın müttefiki ve İsrail ile en iyi ilişkisi olan Arap devleti konumundadır. Ürdün ayrıca bölgede ABD'nin politik arayışları paralelinde bir tutum içerisindedir. Körfez Harbi sırasında ekonomik nedenlerden dolayı takındığı politik tutumdan kurtulmuş gözükmekte ve İsrail'in güvenlik politikasına hizmet etme yönünde girişimle göstermektedir. ABD tarafından aldığı yardımlarla ayakta duran ekonomisi, petROLSÜZ bir ülke olması nedeni ile tek kaynak olarak görülmektedir.

İran-İsrail çatışmasında İran tarafından hedef ülke olarak algılanması pek tabidir. Bunun yanında Şii Hilali tanımlaması yapan ülke olması nedeni ile Sünni çoğunluğu ile Şii İran'a karşı Sünni kartının oynanması gereğine inanmaktadır. Bu nedenle bölgede GOKAP hedeflerine hizmet etmeye devam edeceği değerlendirilmektedir.

“İran ve Ürdün'ün Orta Doğu güvenlik sistematiği ve yapılanması konusunda zıt kutuplarda yer almalarına sebebiyet vermektedir. İki ülke ilişkilerinin potansiyel gerginlik öğelerini barındırmasının yanı sıra, yakın zamandaki bazı olaylar Ürdün ve İran ilişkilerini fiili olarak gerginleştirmiştir. Yaser Arafat'ın ölümünün ardından Ürdün, Filistin-İsrail sorununda kalıcı bir çözüm arayışına girmiştir. Filistin sorunun geleceği ve nasıl çözüleceği konusu İran, Ürdün ve birçok Arap devleti arasındaki ilişkileri etkilemektedir. İran-Ürdün ilişkilerini etkileyen bir diğer faktör Irak konusudur. Ürdün, İran'ın Irak'ta istikrarsızlık faktörü ve Şiiliğe dayalı bir İslam devleti kurma arayışında olduğuna inanmaktadır. Ürdün ve birçok Arap devleti, İran'ın nükleer çalışmalarından rahatsızlık duymaktadır.”⁹⁶

⁹⁵ http://alimingulleri.net/index.php?option=com_content&task=view&id=665&Itemid=143, 29 Kasım 2007.

⁹⁶ KESKİN Arif, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=346&kat1=5&kat2=>, 02 Aralık 2007, İran-Ürdün Arasındaki Siyasi Gerginliğe Analitik Bir Bakış, , 30 Aralık 2004,

“İki ÷lke ilişkilerini etkileyen başka bir neden de, İnan’ın iç siyasi hayatında muhafazakarların g÷ kazanmaya başlamasıdır. 1997’den beri iktidarda bulunan Hatemi ve Reformcu bloğun başarısızlığının ardından Muhafazakar blok y÷kselişe geçmiştir. İnan siyasi hayatında muhafazakar bloğun y÷kselişi, birçok Arap devleti gibi Ürd÷n için de endişe kaynağı olmuştur.⁹⁷

---

⁹⁷ KESKİN Arif, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=346&kat1=5&kat2=>, 02 Aralık 2007, İnan-Ürd÷n Arasındaki Siyasi Gerginliğe Analitik Bir Bakış, , 30 Aralık 2004,

5.6. Filistin: Bitmeyen çilesi ile Filistin Orta Doğu barışının da anahtarıdır. Bu kapsamda Filistin bir devlet olma yanında bir sorun olarak da incelenecektir. Bu nedenle incelemeye öncelikle nüfus bilgileri ile başlayacağız.

5.6.1. Nüfus: Filistin topraklarındaki nüfus sayımının sonuçlarına göre Doğu Kudüs'le birlikte Filistin'in nüfusu 3 milyon 760 bin olarak belirlendi. Filistin'de yapılan seçimin sonuçlarına göre, Batı Şeria, Gazze ve Doğu Kudüs'ün nüfusu geçen 10 yılda yaklaşık 1 milyon arttı. Sayımın en dikkat çekici yanı, Doğu Kudüs nüfusunun düşük çıkmasıydı. İsrail işgali altındaki Doğu Kudüs'te yaşayan Filistinlilerin sayısı 208 bin olarak belirlendi.⁹⁸

5.6.2. Yönetim Biçimi: Bölgenin, gerek siyasi, gerek etnik, gerekse dini açıdan en karmaşık dolayısıyla en problemlili bölgesi Filistin'dir. Filistin'in yapısı aynı zamanda siyonistlerin medya organları üzerindeki etkileri sebebiyle yanlış bilinmektedir. Bu sebeple Filistin'in yapısının biraz ayrıntılı olarak tanıtılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

1948'de işgal edilmiş bölgeler resmîyette "İsrail" olarak gösterildiğinden buralarda yaşayan Filistinlilere "İsraili" kimliği ve pasaportu veriliyor. Bu yüzden de onlara "İsraili Araplar" veya "İsrail'deki Arap azınlık" yakıştırması yapılıyor. Ne yazık ki o insanlar kendi öz yurtlarında yabancı kimliği almaya ve azınlık konumuna düşürülmeye mecbur bırakılmışlardır.

Filistin'deki siyasi, etnik ve dini yapı da işte bu coğrafi bölgelere, işgalde öncelik, sonralık durumuna ve BM kararlarına göre değişmektedir. Buna göre:

Yönetim biçimi hakkında şunları söylememiz gerekir: Bugünkü Filistin topraklarının üzerindeki yönetim bir işgal yönetimidir. Gazze ve Batı Yaka'da kurulan özerk yönetim ise işgal yönetimine bağlı bir yerel yönetim niteliğindedir. Bu yönetim dış işlerinde tamamen işgal yönetimine bağlıdır. Emniyet güçlerini sadece Filistinlilere karşı kullanma hakkına sahiptir. Bu bölgede oturan yahudi yerleşimcilere karşı özerk yönetime bağlı emniyet güçlerinin kullanılmaması özerklik anlaşmasında şarta bağlanmıştır.

⁹⁸ <http://www.ntv-msnbc.com.tr/news/435147.asp> Güncelleme: 06:48 ET 11 Şubat 2008 Pazartesi,

5.6.3. Etnik Yapı: 1948'de işgal edilmiş olan topraklarda yaşayanların % 79'u yahudi, % 21'i Filistinlidir. 1967'de işgal edilmiş olan Batı Yaka'da ise nüfusun % 91'ini Filistinliler, % 9'unu yahudiler oluşturur. Gazze'de yaşayan nüfusun ise tamamına yakın bir kısmı Arap'tır. Sadece Akdeniz kıyısındaki bazı stratejik noktalarda yahudi yerleşim merkezleri bulunmaktadır. Buralar da iskan amacıyla değil askeri amaçla kurdurulmuştur ve içinde oturan sivillerin en az üç katı kadar oraları korumakla görevlendirildikleri iddia edilen askerler etrafında nöbet tutmaktadır. Filistinlilerin tamamına yakını Araptır, az sayıda Çerkez vardır.⁹⁹

5.6.4. Dini Yapı: 1948'de işgal edilmiş topraklarda yaşayanların % 79'u yahudi, % 5'i hristiyan, % 16'sı Müslümandır. 1967'de işgal edilmiş olan Doğu Kudüs ve Batı Yaka bölgelerinde ise nüfusun % 76'sı Müslüman, % 17.5'i yahudi, yaklaşık % 5.5'i hristiyan, kalanı da diğer dinlere mensuptur. Gazze'deki nüfusun da % 98.8'i Müslüman, % 0.7'si hristiyan, % 0.5'i yahudidir. Müslümanların geneli sünni ve şafiidir.

5.6.5. Filistin Sorunu: “(Filistinli Mülteciler) Filistinli mültecilerin durumu, günümüzde en büyük ve en uzun süredir çözümsüz olan mülteci vakasıdır. 6.8 milyon Filistinli mülteci ve 400,000 yerinden edilmiş kişi, dünyadaki Filistinli nüfusun yüzde yetmişini oluşturmaktadır. Filistinlilerin neredeyse hepsi ülkesiz ve Birleşmiş Milletler (“BM”), ev sahibi ülke ya da işgalci gücün yeterli korumasından yoksun durumdadır. Bunların yanı sıra, Filistinliler işgal altındaki Filistin topraklarında, İsrail işgali ve sömürgeci siyaseti nedeniyle İsrail’de ve işgal ve savaş nedeniyle Irak ve Lübnan gibi evsahibi ülkelerde de hala yerlerinden edilmektedir. Süregelen yerinden edilme, tahliyeler ve kendi geleceğini belirleme hakkının inkar edilmesi nedeniyle BM işgal altındaki Filistin Toprakları Özel Raportörü John Dugard, Filistinlileri “soyu tehlikede bir halk” olarak tanımlamıştır.

Bu çeşitli yerinden edilmeler karmaşık kategori ve durumlara yol açmıştır; örneğin Filistin mültecileri, Filistinli mülteciler, 1967 yerinden edilmiş kişileri, iç mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden edilmiş mülteciler ve ülkesiz kişiler. Bu kategoriler de ateşkes hat ve sınırları ile değişmektedir ve 2006 yılında da her zamanki kadar belirsiz ve çatışma konusu oluşturacak niteliktedir. Yanı sıra, çoğu durumda Filistinliler birden fazla kere yerinden edildiği için birden fazla kategoriye girmektedir...¹⁰⁰

⁹⁹ <http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya1/0228.html>, 12 Şubat 2008

¹⁰⁰ <http://www.tesev.org.tr/etkinlik/KarineMacAllister.pdf>, 15 Şubat 2008, Karine Mac Allister Badil Resource Center'da hukuk danışmanlığı koordinatörlüğü yapmaktadır. Daha detaylı bilgi için bkz.: <www.badil.org>.

5.6.7. GOKAP'ın Filistin Çözümlemesi: Annapolis Zirvesi

Son yılların en çok tartışılan barış görüşmesi olan Annapolis Zirvesi 26-27 Kasım 2007 tarihleri arasında ABD'de gerçekleştirilmiştir. Daha önce gerçekleştirilen Oslo sürecinden pek farklı olamayan sonucu ile ABD'nin bölgede rol oynamak istediği ancak İsrail'in kendi coğrafyasında buna pek izin vermediği söylenebilir.

Tüm çevrelerce paylaşılan Orta Doğu'da barışın anahtarı Filistin söylemi hala devam etmektedir. Ocak 2009 tarihinde ki son İsrail-Hamas çatışmaları göstermektedir ki İran bölgede istenmemektedir. Her ne kadar Türkiye'nin arabulucuk ve hatta tüm eleştirilere rağmen Hamas yanlısı söylemlerine rağmen ölen onca çocuk ve kadına rağmen Arapların kendi aralarındaki bölünmüşlük ve demokratik olmayan yönetimlerinin kendi sistemlerinin etkilenebileceği endişeleri nedeni ile Filistin'de barış bir başka bahara kalmıştır.

Bunun en önemli nedeni de Filistinlilerin kendi topraklarına geri dönüşü sorunudur. Annapolis zirvesinde görülmüştür ki İsrail bu görüşe sıcak bakmıyor. Ancak "ABD'nin toplantı sırasındaki tavrı ve George Bush'un "Filistinliler için Filistin devleti Yahudiler için İsrail devleti kurulmalı" sözcükleri ABD'nin İsrail'i Filistinlilerin geri dönüşü konusunda tam olarak desteklediğini gösteriyor. Filistinlilerin geri dönüşü Arap Barış Girişimi'nin de tıkanma noktası olmuştu. İsrail Arap Birliği'nin barış önerisinde bu konu dışında tüm maddeleri kabul ettiğini açıklarken, Araplar önerinin bir paket olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmuşlardır.¹⁰¹ Bu nedenle ABD bölgede GOKAP hedefleri dışında ve İsrail çıkarlarına rağmen barışı sağlamak zorunda kalacaktır. Buda iç dinamikleri nedeni ile pek de mümkün görülmemektedir.

---

¹⁰¹ ERKMEN Serhat, <http://www.asam.org.tr/temp/temp573.pdf>, 21 Şubat 2008, , ASAM Orta Doğu Danışmanı, Hacettepe Ü. Ulus. İlişkiler Araş. Gör., serkmen@asam.org.tr, Annapolis Zirvesi çözüm yerine umut üretti.

5.7. Pakistan: GOKAP kapsamında Arap olmadığı halde demokratikleştirilme paketine alınan ülkedir. Bu ülkenin incelemesine öncelikle nüfus bilgileri ile başlanacaktır.

Tablo-6 (Pakistan'ın Demografik, Etnik ve Dini Yapısı)

Nüfus: 155 milyon(2004 tahmini), Nüfus artış Hızı: %2.9						
Etnik Gruplar		%	Nüfus	Sünni	Şii	Dili
	Pencabiler	%60	83 milyon	%100		Pencap
	Peştular	%9	14 milyon	%100		Peştuca
	Beluçiler	%2.6	3.5 milyon		%100	Beluci Farsçası
	Sindler	%11		%93		
	Urdu Halkı	%6.3		%85		Urduca
	Jatlar	%6		%95		Snaktitçe
	Diğer	%3.1				

Kyanak: <http://www.vahdet.com.tr/> , 03 Ekim 2008.

5.7.1. Etnik yapı: Çokkültürlülüğün en iyi örneğini veren ancak iç barışını sağlayamayan Pakistan'ın % 60'ını bir kısmında Hindistan'da yaşayan Pencabiler oluşturmaktadır. Hint - İran dilleri grubuna dahil olan Pencap dilini konuşmaktadırlar. Pencabilerin % 99'a yakını Müslüman ve geneli sünni hanefidir.

“Pencabilerden sonra % 11 orana sahip olan Sindliler gelir. Sindlilerin de bir kısmı Hindistan'da yaşamaktadır. Sindçe adlı bir dilleri vardır. Pakistan'daki Sindlilerin % 93'ü Müslüman, onların da büyük çoğunluğu sünni az bir kısmı İsmailidir. Onlardan sonra gelenler % 9 orana sahip olan Peştunlardır. Onlardan sonra % 6.3 oranındaki Urdu dili konuşan halklar gelir. Urduca konuşanlar homojen bir etnik unsur değildir. Hindistan ve Bangladeş'e de yayılmışlardır. Pakistan'daki Urdu halkların % 85'i Müslümandır. Onlardan sonra gelen Jatlar % 6 orana sahiptirler. Çoğunluğu Hindistan'da yaşayan Jatları Hint Yarımadası'nın çingeneleri olarak nitelemek mümkündür. Pakistan'daki Jatlar artık yerleşik hayat sürmektedirler. Hindistan Jatlarının çoğu Sih veya Hindu olmasına rağmen Pakistan'dakilerin tamamına yakını Müslümandır. Ardından % 2.6 orandaki Beluciler gelir. Belucilerin kendilerine özel bir dilleri vardır. Pakistan'daki Belucilerin tamamı Müslümandır. Bunların dışında kalan etnik unsurların hiçbirinin oranı % 1'i bulmamaktadır. Bunların da belli başlıları şunlardır: Guceratiler, Holar, Kayastanlılar, Kuhistanlılar, Araplar, Farisiler, Hazaralar, Gucarlar, Keşmirililer ve Kızılbaşlar.¹⁰²

¹⁰² <http://www.nur-hikmet.de/index-Dateien/NUR-HIKMET/islamduyasi/ulkeler/pakistan.html>, 26 Şubat 2008.

Pakistan, Güney Asya, Orta Asya ve Orta Doğu bölgelerinin kültürel, sosyal ve tarihi etkisi altında, değişik dil, mezhep ve etnik gruplara mensup 155 milyon civarında nüfusa sahiptir. Pencap Eyaleti'nde Pencabiler, Sind Eyaleti'nde Sindler, Kuzey Batı Sınır Eyaleti'nde Pathanlar, Belucistan Eyaleti'nde Beluciler ağırlıklı olarak yerel nüfusu oluşturmaktadır. (Şekil-4)

- 1) Belucistan
- 2) Kuzeybatı cephesi
- 3) Pencap
- 4) Sind
- 5) Islamabad
- 6) Federal Tribal Alanı
- 7) Keşmir
- 8) Kuzey Toprakları

Şekil-4 Pakistan Eyaletleri

Kaynak: <http://tr.wikipedia.org> , 01 Ekim 2008.

5.7.2. Tarihi: "Pakistan" Urdu dilinde ve Fars dilinde "Pak ülke" anlamına gelmektedir. İlk olarak "PAKSTAN" sözcüğü Choudhary Rahmat Ali tarafından 1934 yılında telafuz edilmiştir ve İngiltere'nin eski Hindistan sömürgesinin 5 eski eyaletinin harflerinden türetilmiştir. Söz konusu eyaletler bugün Pakistan'ı meydana getirmektedir.

P- Pencap

A- Afganistan (ülkenini kuzeybatı bölgesi)

K- Keşmir

S- Sind

TAN - BelucisTAN => PAKSTAN => PAKİSTAN

“Müslümanlığın Güney Asya'da kitlesel yayılışı 11. yüzyılda Gazneliler Devleti'nin kurulması ile başlamıştır. 1000-1026 yıllarında Pencap'a yaptığı akımlarla İslamiyeti Alt-kıtaya sokan Gazneli Mahmud döneminde, özellikle Sufi düşüncesine bağlı İslam bilginleri bölgede İslamiyetin yayılmasında etkili olmuşlardır. Alt-kıtadaki Babür İmparatorluğu'nun kurucusu Babür Şah, 1526'da Delhi yakınlarında Penipat'da Delhi Sultanlığı'nın son yöneticisi İbrahim Lodi'yi yenerek Delhi Sultanlığına son vermiştir. 17. yüzyıldan itibaren İngilizler bölgeye öncelikle Doğu Hindistan Şirketi (East Indian Company) aracılığıyla girmeye başlamışlardır. Şirket, ilk fabrikasını 1612 yılında açmıştır. 1858-1859 yıllarında ilk bağımsızlık savaşı olarak da tanımlanan geniş çaplı bir ayaklanma, şirketin yönetimindeki toprakların İngiliz Krallığı'na geçmesi ile sonuçlanmıştır. 1858 yılında İngiliz Parlamentosu Hindistan 'ı İngiliz Krallığına dahil etmiştir.

1971'e kadar Pakistan Sir Sayyid Ahmad Khan, Aga Khan gibi liderlerin öncülüğünde Hint Müslümanları 1906 yılında "Tüm Hindistan Müslüman Ligi" (All Indian Muslim League) Partisini kurmuşlardır. Müslüman Ligi'nin Mohammed Ali Cinnah'ın başkanlığındaki, 23 Mart 1940 tarihli oturumunda Hindistan'ın Müslümanlar ve Gayrimüslimler arasında bölünmesi kararı alınmıştır. 23 Mart halen, Pakistan'da, "Pakistan Günü" olarak kutlanmaktadır.

14 Ağustos 1947 yılında Mohammed Ali Cinnah, Pakistan Genel Valisi olmuş ve Pakistan bağımsızlığını kazanmıştır. Bilahare, milyonlarca Müslüman, Hindu ve Sih'in karşılıklı göçü başlamış, toplam 12 milyon civarında kişi sınırın iki tarafında yer değiştirmiştir.”¹⁰³

Ülkede 1999 yılında askeri darbe gerçekleşmiştir ve Pervez Müşerref tüm yetkileri kendisinde toplamıştır. 2008 Ocakta genel seçimlere gidilmesi kararı alınmıştır. Sürgünde bulunan eski başbakan Benazir Butto 2007 Ekimde ülkesine dönmüş ve döndüğünde düzenlenen saldırıdan yara almadan kurtulurken 140 civarında kişi ölmüştür. Bundan sonra karışıklıklar devam ederken olağanüstü hal ilan edilmiştir ancak 1 ay sonra kaldırılmıştır. Bu süreçte sürgünde bulunan muhalefet lideri Navaz Şerif'te ülkesine dönmüştür. Aralık 2007 Pakistan için çok kötü bir dönem olmuş ve Benazir Butto öldürülmüştür.

Benazir Butto suikastı, Pakistan'ın istikrarsızlaştırılma ve bölünme sürecine katkıda bulunacak şartları yaratmıştır.

¹⁰³ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Pakistan>, 01 Mart 2008.

5.7.3. GOKAP'ın Pakistan'a Bakış Açısı: Artık görevini Tamamlamıştır ve parçalanmalıdır. (Desantralisasyon)

Genellikle yeni kukla hükümetler yaratmaktan oluşan ABD sponsorluğunda rejim değiştirme süreci Yeniden başlamıştır. Pakistan kamuoyunda itibar kaybeden General Müşerref meşruluğunu kaybetmiştir. ABD'nin bundan önce desteklediği önderlerden farklı olacaktır. ABD'nin uysal, ülkenin çıkarlarına değil ABD'nin çıkarlarına hizmet edecek ve “desantralisasyon” paranasının arkasında merkezi yönetimin zayıflatılmasına ve Pakistan'ın kırılğan federal yapısının çöktürülmesine hizmet edecek bir önder istemektedir. Buisteği orduyu kontrolünde tutan ve İstihbarat örgütünü yönlendiren Müşerref ile yapması düşünülemez.

Artık görülmüştür ki Pakistan bu çok parçalı yapısı ile ABDçıklarına hizmet edememektedir. Bu nedenle ABD tarafından desantralisasyona tabi tutulacaktır. Bunun başlangıcıda Belucistan olacaktır.

5.7.4. Belucistan çıkmazı ve ABD'nin GOKAP hareketlenmesi:

Beluçların kökenleri ile ilgili en geçerli teori, bu halkın akrabaları Kürtler ile birlikte M.Ö. 1500'lü yıllarda Suriye Halep civarından dalgalar halinde şu anki buldukları coğrafyaya göç etmiş olduklarıdır. Gene aynı Kürtler gibi yalnız bir eksikle üç ayrı ülkede Afganistan, İran ve Pakistan sınırları içerisinde yaşamaktadırlar. Belucilerin yaşadıkları bölgeler Şekil-5'deki haritada gösteriliyor.

Şekil-5 Belucilerin Yaşadıkları Yerler. (Kaynak: <http://tr.wikipedia.org> , 01 Ekim 2008.)

1971’de Bangladeş’in ayrılmasına kadar Pakistan, Pencabiler, Beluçiler, Patanlar, Sindiler ve Bengalilerden oluşan Müslüman unsurları “Birlik” çatısı altında Doğu ve Batı Pakistan olarak bünyesinde toplamıştı. Bengaliler kanlı bir mücadele sonunda Pakistan’dan ayrılıp bağımsız oldular.

Bunun dışında başlangıçtan itibaren Pakistan’ın oluşumuna muhalefet eden Patan ve Beluç unsurlar, bu muhalefetlerini günümüze kadar sürdürdüler.

Pakistan federal yapısı içinde en fazla yüzölçümüne ancak en az nüfusa sahip Beluçistan, ismini bu bölgede yaşayan ve “Beluç“ olarak nitelendirilen etnik gruptan alır.

Aslında, Beluçistan meselesi Pakistan için yeni bir mesele değildir. 2003 yılına kadar Beluçlar başarısızlıkla sonuçlanan dört isyan girişiminde bulunmuşlardır. 2003 yılından bu tarafa özellikle “Beluçistan Kurtuluş Ordusu” tarafından düzenlenen eylemlere karşılık Pakistan’ın sert askeri müdahaleleri son olarak önde gelen Beluç liderlerden Nevap Ekber Bugti’nin Pakistan askeri birlikleri tarafından Ocak 2008 tarihinde gizlendiği dağ sığınağında öldürülmesi ile zirveye çıkmıştır. Beluçların Pakistan’a karşı isyanları Pakistan’ın kuruluşundan bu tarafa aralarla ama sürekli devam ede gelmiştir.

“Son Beluç ayaklanmasının nedenlerini iç ve dış etkenlerle izah etmemiz mümkündür. Bir yerde iç etkenler dış etkenler için katalizör vazifesi görmektedir. İç nedenleri sıralamak gerekirse, Beluçların her ne pahasına olursa olsun bağımsızlık idealinden vazgeçmemeleri ilk sırada gelir. Bunun yanında, sosyoekonomik nedenler de vardır: Ülkenin tabii kaynaklar bakımından özellikle gaz yönünden zengin bu bölgesi, az gelişmişlikten ve tabii kaynaklarının Pakistan tarafından sömürülmesinden şikayet etmekte ve ulusal paydan haklarına düşeni alamadıklarını belirtmektedir. Yine, bölgede yapılan büyük projelerden Beluçların istifade edememeleri de önemli bir sebep olarak gündeme getirilmektedir.”¹⁰⁴

ABD’nin GOKAP stratejisi, etnik ve dinci çatışma ortamı yaratmakta, ayrılıkçı hareketleri desteklemekte ve merkezi hükümeti zayıflatmaktadır. Amaç ise, Ulus Devleti bölmek ve Irak, İran, Suriye, Afganistan ve Pakistan sınırlarını yeniden çizmektir. Şekil-6’da verilen bu harita, resmi Pentagon doktrinini yansıtmamakla birlikte, üst düzey subay yetiştiren savunma kolejinin eğitim programlarında kullanılmıştır. Bu harita ve buna benzer haritalar

¹⁰⁴ Prof. CHOSSUDOVSKY Michel, “Pakistan’ın istikrarsızlaştırılması”, 15 Ocak 2008 - http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=14904, 03 Mart 2008.

büyük olasılıkla Milli Savaş Akademi'sinde ve askeri planlama dairelerinde de kullanılmaktadır.

Şekil-6 GOKAP'ın Bölge Hedeflerini Gösteren Harita

Kaynak: Prof. CHOSSUDOVSKY Michel, "Pakistan'ın istikrarsızlaştırılması", 15 Ocak 2008 - http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=14904, 03 Mart 2008.

Aslında genel olarak dışardan bakıldığında görülmektedirki Pakistan, çoğu Belucistan Eyaletinde bulunan, geniş petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip. Aynı zamanda, boru hatları Anglo-Amerikan müttefikleri tarafından stratejik sayılıyor ve Pakistan topraklarının askerileştirilmesini gerektiriyor. Belucistan, Pakistan topraklarının yüzde 40'ını oluşturuyor, petrol ve doğalgazın ötesinde geniş maden kaynakları da var. İran-Hindistan boru hattı bu eyaletten geçecek. Pakistan'ın kamu petrol ve doğalgaz şirketleri, IMF-Dünya Bankası denetiminde özelleştiriliyor.

Belucistan'ın stratejik enerji rezervleri, bölücü gündem ile yakından ilişkili. ABD'nin ve İngiltere'nin, artık bilinen bir biçimde Beluci isyanını desteklediğini gösteren kanıtlar var. Baloç milliyetçi hareketi, Pakistan'ın Belucistan'ı ilk işgal ettiği 1940'lara kadar uzanıyor, ancak bugünün jeopolitik çerçevesinde, ayrılıkçı hareket yabancı güçler tarafından yönlendiriliyor. İngiliz istihbarat servisinin ayrılıkçılara destek sağladığı söyleniyor. 2006'nın Haziran ayında, Pakistan Senatosunun Savunma Komitesi, İngiliz İstihbarat Servisi'ni "İran sınırlarındaki eyalette (yani Belucistan'da) isyancıları desteklemekle" suçlamış, (Press Trust of India, 9 Ağustos 2006) ve on İngiliz milletvekili, Senato Savunma Komitesinin kapalı bir oturumuna katılmıştı. CIA ve Mossad'ın da İran ve Güney Afganistan'daki Baloç

ayrılıkçılara destek verdiğini iddia eden raporlar yayınlandı. Bu raporlar, İngiltere ve ABD'nin, iki tarafı da desteklediğini gösteriyor. ABD Pakistan ordusuna, Belucistan'da köylerin bombalanmasında kullanılan F-16 jetlerini sağlarken, öbür yandan da ayrılıkçı harekete gizli İngiliz desteği, merkezi hükümeti zayıflatıyor.

Washington, hem Pakistan'ın hem İran'ın bölünmesiyle Pakistan'ın Baloç yörelerini İran ve Afganistan'ın güney ucuyla birleştirecek bir “Büyük Belucistan”ın kurulmasını istemektedir.

Beluci milliyetçiliğini, İran'ın Sistan-Baloç eyaletinde başkaldırı çıkarmak için kullanıyor. Afganistan'daki “teröre karşı savaş”, Beloci milliyetçiliğinin yükselmesi için de yararlı bir politik ortam oluşturuyor.

Milli Güvenlik Konseyi ve ABD istihbaratı, Pakistan için de benzer bir iç savaş senaryosu planlamaktadır. Kosova'da “geniş Arnavutluk” ne idiyse, Pakistan'da da “geniş Belucistan” aynı anlama gelmektedir.

“Benazir Butto Rawalpindi'de öldürüldü – Rawalpindi alelade bir kent değil, Pakistan Silahlı Kuvvetler Karagahının ve Askeri İstihbarat Merkezinin bulunduğu askeri bir kent. Rawalpindi'de politik mitinglerde istihbarat güçleri kaynar –suikast rasgele yapılan bir iş değildi. Butto, ülkenin elit güçlerinin sıkı kontrolünde olan ve askeri polis tarafından korunan bir alanda katledildi.

Batı medyası, koro halinde Pakistan hükümetinin ağzından alınan El-Kaide olasılığını tekrarlayıp durdu –Milli İstihbarat Güçlerinden de söz edildi. Ancak, bu açıklamaların söylemediği şey, Pakistan İstihbarat güçlerinin ABD istihbaratı adına El-Kaide'yi izlediği ve iki belgelenmiş gerçektir:

- 1) Pakistan İstihbarat Servisi'nin CIA ile yakın bağları olduğu
- 2) El Kaide'nin CIA'nin yarattığı bir grup olduğu ve Pakistan İstihbarat Güçlerinin El Kaide'ye ABD adına gizli destek verdiği.

Sözün kısası, El Kaide'ye de Pakistan İstihbarat Güçlerinin bu suikastta eli olması demek, ABD istihbaratının da elinin olması demektir.”¹⁰⁵

---

¹⁰⁵ Prof. CHOSSUDOVSKY Michel, “Pakistan'ın istikrarsızlaştırılması”, 15 Ocak 2008 - http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=14904, 03 Mart 2008.

5.7.5. ABD'nin Son Hamlesi: Dediğimi yap, yada git.

Ekim 1998'de Genelkurmay Başkanlığı görevine atanan Müşerref, 2007 yılındaki devlet başkanlığı seçimini kazandığı sırada hala Genelkurmay Başkanıydı. Bu durumun yeniden seçilmesine engel olup olmadığı konusunda Yüksek Mahkemenin toplanmasından bir gün sonra olağanüstü hal ilan etti. Müşerref, Kasım sonunda genelkurmay başkanlığından ayrıldı, 15 Aralıkta da olağanüstü hali kaldırdı.

Pakistan'da, eski Başbakan Benazir Butto'nun suikasta kurban gitmesinin ardından ertelenen genel seçimler Şubat 2008'de yapıldı. Seçimleri Butto'nun lideri olduğu Pakistan Halk Partisi ile darbeye iktidardan uzaklaştırılan eski Başbakan Navaz Şerif'in partisi kazandı. Hemen arakasından hükümet Müşerref hakkında azil sürecini başlatacağını açıkladı. Hakkında azil tartışmaları yapılan Pakistan Devlet Başkanı General Pervez Müşerref, istifa kararını, istişarelerde bulunduktan sonra aldığını söyledi ve 18 Ağustos 2008 tarihinde "istifa etme kararını aldığını" açıkladı.

“Suikasta kurban giden eski Başbakan Benazir Butto'nun lideri olduğu Pakistan Halk Partisi öncülüğündeki koalisyon hükümeti, 8 Ağustosta, Müşerref hakkında azil işlemi başlatmayı planladığını açıklamıştı. Hükümet, azil sürecinde Müşerref hakkındaki suçlamaları, anayasayı ihlal ettiği ve yetkisini kötüye kullandığı konularında yoğunlaştırmıştı.”¹⁰⁶

Pakistan'da son perde kapanmıştır. Artık parçalanma için geri sayım başlamıştır. Pakistan halkı her ne kadar bugünlerde bu olaylardan çok mutlu olsa da zaman içerisinde görecekları şeyler bu mutluluğun geçici olduğudur.

“İngiliz Financial Times gazetesinde yer alan bir makalede Müşerref'in Amerika ile halk arasında sıkıştığının dile getirildiği makalede, şöyle denildi: ‘Müşerref'in gidişinin ardından Amerikan baskısının azalacağını düşünenler, son 60 yılda olup biteni anlamamışlar demektir. Eğer Afganistan'daki Taliban baskısı artmaya devam ederse, Pakistan da Amerikalıların aşiret bölgelerinde Taliban'a karşı daha güçlü askerî harekât baskısıyla karşı karşıya kalacaktır. Pakistan görüldüğünden daha güçlü bir ülke, çökmesi de uzak bir ihtimal. Ama eğer Amerikan yönetimi, aşiret bölgelerine bir kara harekâtıyla baskıyı artırır, o zaman Pakistan devleti ve ordusu keskin ve tehlikeli parçalara ayrışabilir.’”¹⁰⁷

¹⁰⁶ <http://www.haber1.com/haber/20080818/Pervez-Muserref-istifa-etti.php> , 18 Ağustos 2008.

¹⁰⁷ <http://www.eurozaman.com/euro/detaylar.do?load=detay&link=39443>, Erkan YİĞİTSÖZLÜ İslamabad, 19 Ağustos 2008.

5.8. Irak: Irak'taki etnik grupları da kapsayan açıklama yukarıda yapılmıştı. Bu nedenle burada bu bilgiler tekrar edilmeyecektir. Irak içindeki Sünni-Şii nüfus dengesi, Kürt ve Türkmen nüfusu konuları üzerinde durulacaktır.¹⁰⁸

Tablo 7. Irak'ın Etnik-Dini Demografik Yapısı

Ülke Nüfusu:24 milyon, Nüfus artış Hızı: %2.7							
Etnik Gruplar		%	Rakamla	Sünni %	Sünni Rakamla	Şii %	Şii Rakamla
		Araplar	%65	15.600.000	%30	4.680.000	%70
	Kürtler	%19	4.560.000	%90	4.104.000	%10	456.000
	Türkmenler	%10	2.400.000	%51	1.224.000	%49	1.176.000
	Asuriler	%5	1.200.000				
	Diğer	%1	240.000				
Toplam Sünni, Şii ve Gayrimüslim	Sünni toplam			%42	10.008.000		
	Şii toplam					%52	12.552.000
	Gayri Müslim	%6	1.440.000				

Kaynak: Bkz. (2), a.g.e., s. 67.

5.8.1. Şii-Sünni Dengesi: “Irak’ın dini yapısıyla ilgili en büyük yanlış Sünni-Şii nüfus dengesi hakkında yapılmaktadır. İnternette yapılacak basit bir araştırmada görülecektir ki, hemen bütün internet sayfaları Irak’ta Arapların nüfusunu %65-70 ve 75 kadar vermektedir. Bununla beraber sanki Arap nüfusun tamamı veya %90 nispetinde tamamına yakını Şii imiş gibi Irak’taki Şii nüfus genellikle %65 ve Sünniler ise sadece %35 gösterilmektedir. Oysa burada Arap Şiiilerin, Arap Sünnilere oranı bütün ülkeye teşmil edilerek, büyük bir hesap hatası yapılmaktadır. Oysa %65’lik Şii oranı biraz eksikle beraber bütün Irak Nüfusu içindeki Şii nüfusunu değil, sadece Irak’taki Arap nüfusu içindeki Şii Arap oranını gösterebilir. Bununla %70 şeklinde olması gerçeklere daha uygun olur. Bu durumda 10 milyon 920 bin kadar Arap ve 1 milyon 632 bin kadarda Arap olmayan Şii nüfusu ile beraber Irak’taki toplam Şii nüfusunun 12 milyon 552 bine tekabül ettiği görülecektir. Diğer yandan, Arapların %40’ı, Kürtlerin %90’ı ve Türkmenlerin %60’ı olmak üzere ülke genelinde 10 milyon kadar Sünni nüfus söz konusudur. Bu rakamlar ise, %6’lık gayri Müslim nüfus hariç tutulursa, ülke genelinde geriye kalan %94’lük Müslüman nüfusun %52’sinin Şii ve %42’sinin Sünni olduğuna işaret eder.”¹⁰⁹ Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere bu durum maksatlardır. ABD’nin bölgede gerçekleştirdiği işgal ile birlikte başlatılan yanlış propagandaların eseridir. Saddamı çıkararak Sünni Araplar cezalandırılmaktadır.

Bu şekildeki oyunlar sadece Irak’ta yaşayan Araplar için değil, hem Türkiye’de hem de Irak’ta yaşayan Kürtler içinde kullanılmaktadır.

¹⁰⁸ Bkz. (2) s.68.

¹⁰⁹ Bkz. (2) s.68.

5.8.2. Irak'taki Kürtler: “Irak'ta yaşayan Kürt nüfusun nüfus artış hızı oldukça yüksektir. Kürt aileler genellikle 10-15 kişilik olmaktadır.”¹¹⁰ Bu nüfus artış hızı ile Irak'ın en fazla artan etnik grubudur. Bunda sosyal sıkıntılar, kır ve tarım toplumu olma durumu, eğitim seviyesi ve Kürtlük asabiyet duygusu önemli birer etkidir. Bundan 40 yıl öncesine kadar bölgede üçüncü büyük etnik grup olan Kürtler sadece Dohuk merkezde çoğunlukta iken günümüzde eski Türmen şehirleri olan Sülemaniye ve Erbil'de çoğunluğu ele geçirmişlerdir. Bunda Kürtlük asabiyetinin ve bu bölgede yapılan tüm politikaların silahla yapılmasının etkisi büyüktür. Günümüz Irak koşullarının sağladığı ortamdan faydalanarak “2004 yılına kadar Kürtler Kerkük'e de 60-70 bin Kürdü yerleştirmiş bulunmaktadır.”¹¹¹

Kürtler gelinen durum itibarıyla nüfuslarının çok ötesinde bir yayılma sergilemektedirler. Bunun en önemli aracıda Irak'ta yaşayan diğer Arap olmayan unsurların Arapça dilini konuşmakta bir zarar görmemelerine rağmen Kürtlerin asabiyet duygusu ile hareket ederek bildikleri halde Arapça yerine ana dilleri olan Kürtçeyi konuşmalarıdır.

“Kürtlerin artan nüfus hızı ile birlikte etnik mobilizasyonu, kültürel değerlerini yaşatma asabiyeti de hesaba katılınca Kuzey Irak'ta Kürtçe'nin en yaygın ve ortak dil olmaya gittiği öngörülebilir.”¹¹²

5.8.3. Irak'taki Türk Nüfus (Türkmenler):

Irak'ta demografik yapıyla ilgili bir diğer hata ise Türkmenlerin nüfusu ile ilgilidir. ABD kaynaklı bilgiler nedeni ile Türkmenlerin nüfus oranı genelde %1.2 veya % 2-3 olarak verilmektedir.

Ancak bu konu ile ilgili olarak titiz bir çalışma yapan Özcan AÇIKGÖZ hoca'nın Tablo-8'deki verilerine bakıldığında görülmektedir ki, Irak'ta toplam olarak 2 milyon 400 bin Türkmen yaşamaktadır.

	Musul (İl Merkezi, Bağlı İlçe ve Köyleri)	Telafer (İlçe Merkezi)	Kerkük (İl Merkezi)	Erbil (İl Merkezi)	Diyala (Kifri, Karatepe, Mendili, Bedre, Hanekin.)	Bğdat (İl Merkezi)	Altinköprü, Mahmur, ve diğer yerleşim bölgeleri	Irak Genelinde Toplam Türkmen Nüfusu
Türkmenler	250.000	300.000	400.000	250.000	400.000	250.000	550.000	2.400.000
Bölgelerin Nüfusları	2.000.000	300.000	850.000	750.000	850.000	5.000.000	750.000	

Kaynak: Bkz. (2), a.g.e., s. 70.

¹¹⁰ HASAN Mazin, “Türkiye'nin Türkmen Politikası: Yapılması gerekenler”, Stratejik Analiz, Nisan 2004 s.45.

¹¹¹ YAYÇILI Mustafa Kemal (Röportaj), Stratejik Analiz, Nisan 2004, s.51.

¹¹² Bkz. (2), s.69.

Bu araştırmada yapılan hesaplar Türkmenlerin nüfusunun Irak nüfusuna oranının %10 olduğunu göstermiştir. Bu maksatlı hesap hataları gelecekte yapılacak self-determinasyon oylamaları için alt yapı hazırlıklarıdır. Birgün geldiğinde belkide silah zoruyı, korku ve şiddet ile çocuklarını Kürt olarak nüfusa yazdıran ve halen 20 yaş altı Türkmen nüfusun tamamen Kürtçe konuşma eğiliminde olması nedeni ile sönmekte olan etnos olarakta anılan Türkmen nüfusun bölgeden silinip giedeceği görülecektir. Kürtlerin asabiyeti bunu sadece Irak'ta değil 92 harbi sonrası Kafkaslardan Doğu Anadoluya göç eden Kafkas halklarında ve Güney doğu Anadolu'da yaşayan Karakeçili Türkmen aşiretinde de gözlemlenmektedir. Bunlar en azından Irak'taki Türkmenlerin nasıl Ermeniler dilleri ile bugünlere geldiler ise geniş kapsamlı ve planlı politikalarla korunmalıdır. Mikromilliyetiliklerin teşvik edildiği günümüzde bu programların Türki'ye tarafından da takip edilmesinin ne kadar zaruri olduğunun en güzel örneğidir. "Bu nedenle Irak'ın 18 vilayetinden biri olarak Kerkük'n hâkim Türkmen nüfusunun korunup geliştirilmesi, Irak'taki Türkmen varlığı için hayati bir öneme sahiptir."¹¹³

5.8.4. GOKAP'ın Irak Politikası: G Projeksiyonu.

ABD Başkanı Bush tarafından Irak işgalinin kutsandığı günlerde en açık şekliyle görülmüştür ki "ABD bugün bir şekilde Ortadoğu petrollerini kontrol edebilmektedir. ABD'nin kontrol edemediği bölge Orta Asya enerji havzasıdır. ABD'nin Irak ve Türkiye'ye yerleşerek İran zerinden Orta Asya'ya g projeksiyonu yapmayı planladığı Orta Asya'nın enerji kaynaklarının işletime açılmasıyla bu kaynakların ve petrol boru hatlarının kendi kontrolünde şekillendirmeye çalışacağı değerlendirilmektedir.

ABD, ulusal güvenlik stratejisinde belirttiği gibi kendisine rakip olabilecek bir gücün oluşmasının istememektedir. Bu gücün oluşumunu engellemenin en önemli yolu enerjiyi kontrol etmektir. Gelişmiş lkeler her geçen gün artan bir oranda enerji kullanmaktadır. ABD, önümüzdeki 25 yıl içinde bir sıçrama yaparak artacak ve 30-40 sene içerisinde de muhtemelen bitecek olan petrol tüketimini güvence altına almanın ötesinde muhtemel rakipleri olan Çin, Hindistan ve Avrupa Birliği'nin de enerji ihtiyaçlarını denetim altına almayı hedeflemektedir. Muhtemel Irak harektının altında yatan en önemli sebebin bu olduğu değerlendirilmektedir."¹¹⁴

114

¹¹³ Bkz. (2),a.g.e., s.72 .

¹¹⁴ Prof.Dr. DOKSAT, Kerem, "ABD'nin Irak ve Yeni Dünya Düzeni Politikası", <http://sufizmveinsan.com/guncel/abd.html>, 26 Ağustos 2008.

Bu kapsamda güç projeksiyonu yapılan ve güç kullanılan ülkeler açısından durum hiçde istendiği gibi gitmemektedir. Çin'e bakılacak olursa ABD güç projeksiyonu işe yaramamış görünmektedir. Çin Kazakistan, İnan ve Sudan kaynaklarından doya doya yararlanmaktadır. Belki de bu kapsamda Afganistan'da daha ileri seviyelerde güç projeksiyonları beklenmelidir.

5.9. Mısır: Krallıklar ülkesi Mısır, aynı zamanda diktatörlüğün son halkası. Mısır'ın incelemesine nüfus bilgileri ile başlayacağız.

Tablo-9 (Mısır'ın Demografik, Etnik ve Dini Yapısı)

Nüfus: 76.117.421 (Temmuz 2004), Nüfus artış Hızı: %1.83 (2004 tahminleri)						
Etnik Gruplar		%	Nüfus	Müslüman (%91,5)		Hıristiyan
				Sünni	Şii	
	Araplar	% 91	69,3 milyon	% 91,5		%8.5
	Kıpti	%7	5,3 milyon			%100
Diğer	%2	1,5 milyon				

Kaynak: (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>)

5.9.1. Etnik Yapı: Nijerya'dan sonra Afrika'nın en kalabalık ülkesi Mısır. Tarih boyunca bölgenin değişik unsurları tarafından istilaya uğramalarına rağmen, Araplar dışında bölgede kalıcı olabilen yoktur. Hami syundan gelmelerine rağmen Arap istilaları ile Araplaşan, Arap dilini ve kültürünü benimseyen günümüzde tarımla uğraşan çok düşük gelirli "Fellah" denen köylü zümrelerinin oluşturduğu Mısır'ın Kahire ve İskenderiye gibi büyük şehirlerinde Yunanlı, Ermeni ve İtalyan gibi yabancı unsurlara da rastlanmaktadır. Bunların dışında Bedeviler, Türkler , Çerkezler ve Kuzey Afrikalılar yer almaktadır.

“Toplam nüfusun 76.117.421 (Temmuz 2004) olduğu Mısır'da bu rakamın, 2020'de 95 milyonun üzerine çıkacağı tahmin edilmektedir. Genç bir nüfusa sahip olan Mısır'da nüfusun yarısı 20 yaşın altındadır. 2004 yılı tahminlerine göre; Mısır halkının yaklaşık %91'ini etnik olarak Araplar oluşturmaktadır. Arapların %91,5'i Müslüman, diğerleri ise Hıristiyan'dır. İkinci önemli etnik unsur, nüfusun %7'sini teşkil eden Kıptilerdir. Kıptilerin tamamı Hıristiyan olup, kendilerine özgü bir dilleri varsa da, bugün artık Kıptice konuşan kalmamıştır. Zira Kıptiler de Arapça konuşmaktadırlar. Kalan nüfusu Avrupalı Hıristiyan etnik unsurlarla, Nübeyli, Beca, Arnavut, Berberî gibi değişik kökenlerden gelen Müslüman etnik unsurlar oluşturmaktadır.”¹¹⁵

Resmi din İslam'dır. Halkın yaklaşık olarak %91'i Müslüman'dır. Müslümanların tamamına yakını Sünnî olup, bunların çoğunluğu Şafii olmakla birlikte diğer önemli bir kısmı da Hanefî'dir. Hanefîlerin büyük çoğunluğunu daha ziyade şehir halkı teşkil eder. Nüfusun geri kalanını ise Kıpti kökenli Ortodoks Hıristiyanlar, Rum kökenli Ortodokslar, Arap kökenli Marunî Hıristiyanlar ve çeşitli Avrupa ülkelerinden gelip Mısır'a yerleşmiş olan Katolik ve Protestan Hıristiyanlar oluşturur. Özellikle başkent Kahire nüfusunun azımsanmayacak bir bölümünü Hıristiyanlar teşkil etmektedir.

¹¹⁵ <http://misir.ihh.org.tr/misir/demografik.html>, 28 Ağustos 2008.

5.9.2. Tarihi:

Dünyanın zengin bir maziye sahip olan ülkelerinden biri olan Mısır, tarih boyunca birçok medeniyetin beşiği olmuştur. Arkeolojik kazılardan çıkarılan neticelere göre, bilinen ilk tarihi M.Ö. 5000 yıllarında kurulmuş olan, Aşağı ve Yukarı Mısır Krallıkları ile başlar. Bunlardan en eskisi Firavunlar dönemidir. Bunu Menes Hanedanlığı ve arkasından Pers hakimiyeti takip eder. Perslerin, Kiyaniyan şahlarının sonuncusu olan Dara; Erbil'de mağlup olunca Mısır, Makedonya Kralı Filip'in oğlu İskender'in eline geçti. İskenderiye şehrini kurdu. Elde ettiği zaferleriyle ahlakı bozuldu. Sonunda işret ve sefahetle öldü. Bundan sonra Mısır, 640 yılına kadar Roma ve Bizans hakimiyetinde kaldı.

Bu tarihte hazret-i Ömer, Amr ibni Âs komutasındaki bir orduyu Mısır'ın fethine gönderdi. Mısır feth edilerek burada El-Fustat (Eski Kahire) garnizonu kuruldu.

Halife Muaviye zamanında Arapça, halkın dili haline geldi. Din ve dil beraberliği sağlanmış olan Mısır, Abbasiler döneminde refah ve huzur bakımından altın bir devir yaşadı. Abbasilerden sonra 1171 tarihine kadar Fatımilerin elinde kaldı. Bu tarihte Selahaddin Eyyubi tarafından fethedildi. Eyyubilerden sonra 16. yüzyıla kadar Mısır, Türk asıllı Memlük Sultanlarınca idare edildi. Memlukler zamanında idari, askeri, iktisadi ve daha birçok alanda yenilikler yapıldı. Mısır tüccarları, ülkenin stratejik ve iktisadi mevkiinin verdiği avantajlardan geniş çapta faydalanarak Çin-Avrupa arası ticareti ellerine geçirdiler.

Aynı tarihlerde Osmanlı Devleti yükselme devrini yaşamaktaydı. Padişah Yavuz Sultan Selim Han, 1516'da Mısır Seferine çıktı. Önce Mercidabık Ovasında Memlükleri kesin bir şekilde mağlup etti. Arkasından Ridaniye'de Memlükleri tekrar yenerek Mısır'ı Osmanlı topraklarına kattı.

İngiltere'nin Hindistan yolunu kapatmak maksadıyla Fransa İmparatoru Napolyon Bonoparte, 1798'de Mısır'ı işgal etti. Fakat Akka Kalesinde Cezzar Ahmed Paşa tarafından hezimete uğratıldı. Bunun üzerine Fransızlar geri çekildiler. Bu arada Kavalalı Mehmed Ali Paşa, Mısır'a yardım için gönderildi. Fransızlar yenilerek, 1801'de tamamen çekildi. Mehmed Ali Paşa ise Mısır'da kalarak vali oldu. Batı ülkelerinden teknik malzeme ve uzman personel getirtti. Birçok medrese ve okullar açarak Mısır'ın en güçlü lideri oldu. Kurduğu Mısır donanmasını 1827 Osmanlı-Yunan Savaşında yardım için gönderdi. Ayrıca tarımın gelişmesi için kanallar açtırdı ve Mısır ekonomisini zenginleştirdi. Kavalalı Mehmed Ali Paşa dinine bağlı iyi bir insandı.

Bundan sonra Mısır bozuldu. Yerine büyük oğlu ve Cidde Valisi olan İbrahim Paşa geçti. 1848'de vefatından sonra yerine Birinci Abbas, bundan sonra da 1854'te İbrahim Paşanın oğlu Said Paşa hidiv oldu. Said Paşa, Süveyş Kanalını ve Port Said şehrini yaptırdı. Bunun ölümünden sonra kardeşi İsmail Paşa hidiv oldu. Bunun 1879'da azl edilmesi üzerine, oğlu Tevfik Paşa yerine geçti. İngilizler bunun zamanında Mısır idaresine karıştı. Ekonomik ve askeri açıdan iyice zayıflamış olan Mısır, böylece 1882'de İngilizlerce işgal edildi.

İngiliz kontrolüne geçen Mısır'da Tevfik Paşadan sonra sırayla Abbas Hilmi Paşa, Hüseyin Kamil Paşa ve Ahmed Fuad Paşalar başa geçti. Fuad Paşa, Osmanlılardan tamamen ayrılarak melik adını aldı. 1936'da ölümü üzerine oğlu Faruk, melik oldu. İkinci Dünya Harbi esnasında Alman ve İtalyan birlikleri Mısır'a saldırmışlardı. Mısır, 1945'e kadar harbe katılmadı. Bu tarihte Japonya ve Almanya'ya karşı harp ilan etti. Aynı yıl bağımsızlığını da elde ederek BM'e üye oldu.

İç isyanlar, dış borçlar, kanal problemi ve çeşitli harbler Mısır'a ağır külfetler getirmişti. Bu yüzden 1952 yılında askeri ihtilal oldu ve Melik Faruk yurt dışına çıkarıldı. Ertesi yıl cumhuriyet ilan edildi ve General Necib Cumhurbaşkanı oldu. 1956'da Sudan, Mısır'dan ayrıldı. Askeri ihtilal, genç subaylar tarafından yapılmıştı. Bunların içinde bulunan Cemal Abduh Nasır, ordu içinde durumu en güçlü olanıydı. İki sene sonra Cumhurbaşkanı Necib'in askeri idareye son vermek istemesi üzerine, zaten farklı fikirler taşıyan Nasır, Necib'i tutuklatarak Mısır'ı ele geçirdi.

“Nasır, uyguladığı politika ile sosyalizmi Mısır'a getirdi. Mısır'ı batı dünyasından kopararak Rusya'nın kucağına düşürdü. 1958-61 yılları arasında Suriye ile birleşme faaliyetine girdiyse de, Suriye, 1961 yılında bundan vazgeçti. Bu arada İsrail'le anlaşmazlıklar başladı. Zamanla Mısır-İsrail münasebetleri gerginleşti. Nasır, Süveyş Kanalını millileştirince, İngiltere, Fransa ve İsrail, Mısır'a saldırmış, fakat ABD ve Rusya'nın ikazları ile saldırı durmuştu. İsrail sınırına ve Akabe Körfezine BM gücü yerleştirilmişti. Nasır, 1967'de bu kuvvetleri geri çekti. Kanalı İsrail gemilerine kapattı. Bunun üzerine İsrail, Mısır'a taarruz ederek, Mısır Hava Kuvvetlerini imha etti. Altı gün süren muharebelerden sonra İsrail, Sina bölgesini işgal etti. 1970'te Nasır ölünce yerine Enver Sedat geçti. Mısır, 1973'te İsrail'e taarruz etti. 1975 ve 1977 müzakereleri sonunda Camp David zirvesi gerçekleşti. Buna göre, İsrail, Sina'dan çekilirken Mısır, Kanalı İsrail gemilerine açmayı kabul etti.”¹¹⁶

¹¹⁶ <http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/M%C4%B1s%C4%B1r>, 11 Ağustos 2008.

“Sedat döneminde Mısır, Rus tesirinden ve sosyalizmden ayrıldı. İsrail'le barış yaparak, ABD'ye yanaştı. Nasır politikasının tersine, Mısır'ı liberal ve hür dünya sistemine getirdi, fakat Arap dünyasındaki liderliği sarsıldı ve ordu desteği zayıfladı. Nihayet Sedat 6 Ocak 1981'de bir suikast neticesi öldürüldü. Yerine eski Hava Kuvvetleri Komutanı Hüsnü Mübarek başkan oldu. Ocak 1991 Körfez hareketinde müttefik kuvvetler yanında yer alan Hüsnü Mübarek dış borçlardan kurtulmak için çeşitli çarelere baş vurmaktadır.”¹¹⁷

5.9.3. Mısır'da Korunacak Keskim: Kıptiler

M.S. 46'da Mark'ın Mısır'a gelmesi ile Hıristiyanlığa geçen ve Mısır'ın Hıristiyanları olarak bilinen Kıptiler (Yunanca bir kelime olan Aigyptos'tan gelmiştir. Aigyptos ta eski mısırın başkenti olan Hikaptah kelimesinin bir türevidir.), M.S. 446'da yapılan 4. Ekümenik Konsülünde Hıristiyan temel meseleleri hakkında anlaşmazlık çıkar ve Hıristiyan cemaatinden dışlanırlar. Kendi inanışlarına göre İsa'nın ilahi ve insani yanları birdir hiç ayrılmamıştır.

“Katolikler Kıptilerin sapkınlığa düştüğünü söylerler ve devlet dinini Hıristiyanlık olarak benimseyen Bizans'tan baskı görürler. O kadar baskı görürler ki Araplarsaldırıldığı zaman Bizanslılara yardım etmezler. Araplar geldiği zaman bir 3 yüzyıl rahat ve huzura kavuşurlar. Haçlı seferleri başladığı zaman Araplardan zulüm görmeye, haçlılardan da sapkın oldukları ileri sürülerek kıyım görmeye başlarlar. Şu anda Mısır'da 5,3 milyon civarında Kıpti vardır.”¹¹⁸

Günümüz Mısır'da bir hayli etkili konumları olan Kıptiler bazı ayrıcalıklara sahiptirler. “Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek Kıpti papasına devlet protokolünde özel yer verdi. Bu yüzden törenlerde Ezher şeyhi protokolde cumhurbaşkanının sağ yanına otururken Papa Şenude de sol yanına oturtulur.”¹¹⁹

5.9.4. Dış problemleri: Mısır'ın Sudan'la bir Halayib meselesi vardır. Mısır yönetimi Sudan'ın kuzeyindeki el-Halayib bölgesinin kendisine ait olduğunu ileri sürmektedir. Aslında Mısır yönetimi, Sudan'da İslâm kanunlarının uygulamaya konmasına kadar el-Halayib meselesini hiç gündeme getirmemiştir. Ayrıca Mısır, Sudan hükümetinin Mısır'daki İslâmi

¹¹⁷ <http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/M%C4%B1s%C4%B1r>, 11 Ağustos 2008.

¹¹⁸ <http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1pti>, 30 Ağustos 2008.

¹¹⁹ <http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya3/0688.html>, 30 Ağustos 2008.

akımlara mensup gençleri askeri yönden eğitmek amacıyla Kuzey Sudan'da kamplar kurduğunu ileri sürmektedir.

5.9.5. İç problemleri: Mısır'ın en önemli iç meselesi yönetimin halkla bütünleşememesinden kaynaklanan devlet terörünün sebep olduğu halk tepkisi ve bu tepkinin doğurduğu siyasi olaylardır. İslâmi cemaatler ülkede zaman zaman silahlı çatışmalara ve şiddet olaylarına sebep olmaktadır. Mısır yönetimi yürüttüğü devlet terörüne kanuni bir dayanak bulmak amacıyla 16 Temmuz 1992'de "Terörle Mücadele Kanunu" adıyla bir kanun çıkarttı. Bu kanun ile yönetimin terör örgütü olarak adlandırdığı İslâmi cemaatlere mensup olanlara veya bu cemaatlere sempati duyanlara 5 yıla kadar ağır hapis cezası verilebileceği hükmü içermektedir.

5.9.6. İslami Hareket: Mısır'da İslâmi hareket üzerindeki baskı İngiliz işgali döneminde başlayarak hiç kesintiye uğramadan devam etmiştir. Mısır'da en geniş kitle tabanına sahip cemaat Müslüman Kardeşler cemaatidir.

“Müslüman Kardeşler'den sonra en çok adını duyuran ve etkinlik gösteren cemaat Prof. Ömer Abdurrahman'ın düşüncelerini benimsemiş olan Tanzimu'l-Cihad hareketidir. Tanzimu'l-Cihad daha çok güney bölgelerde güçlü durumdadır. Bilindiği üzere cemaatin fikri alt yapısını oluşturan ve manevi lideri sayılan Prof. Ömer Abdurrahman, ABD'nde tutuklu durumdadır.”¹²⁰

5.9.7. GOKAP'ın Mısır Politikası: Mısır'ın GOKAP'a Bakışı.

“Başlangıçta ABD'nin Büyük Ortadoğu Projesi pek çok Arap ülkesinde olduğu gibi Mısır'da da öfkeyle karşılanmıştır. Mısır'ın başını çekmiş olduğu Arap ülkelerinin karşı oldukları şey “reform” fikrinin kendisi değil; bunun dışarıdan empoze edilmeye çalışılmasıdır. Arap ülkeleri için reform ancak Müslüman Arap kimliğiyle ve değerleriyle örtüştüğü sürece kabul edilebilirdir. Öte yandan Arap dünyası Büyük Ortadoğu Projesi'ne bir alternatif getirememişlerdir. Buna ek olarak, yapılan Arap Zirvesi Arap dünyasındaki bölünmüşlüğü ortaya sermesi açısından oldukça önemlidir.”¹²¹

¹²⁰ http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_misir.htm , 01 Eylül 2008.

¹²¹ <http://www.tasam.org/index.php?link=151>, 02 Eylül 2008.

Mısır'ın gözde turizm beldeleri Şarm el Şeyh ve Naama Bay'de patlayıcı yüklü iki araç ve bir bavulun eş zamanlı olarak infilak ettirilmesi sonucu, ilk açıklamalara göre çoğunluğunu Mısırlıların oluşturduğu 100'e yakın kişi yaşamını yitirmiş bulunuyor.

Londra'da üç metro istasyonu ile bir otobüse düzenlenen intihar saldırılarından 15 gün sonra, bu defa can kaybına neden olmayan ancak, İngiliz güvenlik güçlerine karşı büyük bir meydan okuma olarak nitelendirilebilecek ve Londra metro saldırısının *carbon copy*'si niteliğindeki ikinci eylemin sıcaklığı sürerken Mısır'da, El Kaide bağlantılı Abdullah el Azzam Tugayları tarafından üstlenilen saldırının amacı ve Mısır'ın hedef seçilmesinin nedenleri irdelendiğinde;

Mısır ilk başlarda karşı çıktığı ancak daha sonra dümen suyuna girdiği GOKAP nedeni ile İslamcı Örgütler tarafından hedef haline getirilmiştir. “uzun süredir planlandığı gibi giderek netleşen bu eylem dalgasının henüz sona ermediği ve artık “asimetrik savaş” olarak adlandırılması mümkün bulunan bu saldırıların, yıkıcılık boyutunu arttırarak başka hedeflere yönelik sürmesi sürpriz niteliği taşımamalıdır.¹²²

Mısır ilk başlarda karşı çıktığı GOKAP projesine İsrail ile birlikte bölgede en çok ABD yardımını alması nedeni ile çok fazla direnememiştir. Çünkü halk desteği olmayan Hüsnü Mübarek ABD'nin “bölgeye demokratik rejimler getirme“ projesi kapsamında neler kaybedebileceğini ve Mısır'ın nasıl içinden çıkılmaz bir duruma gireceğini görmüş olmalıdır ki, 360 derece çark ile bölgede çıkan yüksek sesleri bastırmayı bilmiştir.

Suudi Arabistan ile birlikte Sünni liderliğine oynayan Mısır İran'ın “Şii Hilali” tehdidine karşı önlem olarak GOKAP'e sarılmış görünmektedir. Böylelikle hem kendisinden sonra Mısır'ın başına getirmeye çalıştığı oğlu için (ancak aldığı demokratik tepkiler nedeni ile bunu şimdilik ertelemiş görünmekte) bazı kırmızı çizgilerinden vaz geçmiş görünmektedir. Artık görülmüştür ki Orta Doğu coğrafyasında diktatörlüklerin sonu yaklaşmaktadır. İletişim çağındaki dünyada halklar gerçeği görmeye başlamıştır. Demokrasi istenmektedir, ancak bu demokrasi ABD'nin maksatlı GOKAP projesindeki demokrasi değildir. İnsanlar insan gibi yaşama ideali için bir şeyler yapılması gerektiğinin farkındadır. Mısır Orta Doğu coğrafyasında bunun beklide ilk hareket noktası olabilir. Ancak ABD'nin müsaade ettiği oranda, ne yazık ki bunun önüne geçilememektedir. Radikal kesimlerin anti-semitist

¹²² ÇİTLİOĞLU Ercan, “Niçin Mısır ve Sonrası”, 26 Temmuz 2005, http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=879&kat1=&kat2=2_03 Eylül 2008.

yaklaşimleri ve popilist politikaları ile bölge halkı daha çok demokrasiye ulaşmak için beklemek zorunda kalacak gibi görünmektedir. Bunun için Mısır başta olmak üzere Arap ülkelerinin artık gerçeği görmeleri ve değişen dünya konjektüründe iç kültürel düzeylerinde gerçekleştirecekleri reformlarla istenen GOKAP'ı kendileri yaratmalıdırlar aksi takdirde dış baskılarla yapılanların sonuçları ortadadır. Mısır Kıptiler ile sorun yaşamasada batılı toplum mühendisleri sayesinde bugünün Sudan'ında yaşananların bir benzeri ile gelecekte böyle bir sorun yaşamayacakları garantisini kendilerinde görmemelidirler.

5.10. Sudan: Orta Doğu'nun etnik yönden en karışık ülkelerinden olan Sudan'ın incelemesine nüfus bilgileri ile başlayacağız.

Tablo-10 (Sudan'ın Demografik, Etnik ve Dini Yapısı)

Nüfus: 40,218,456 (Temmuz 20048), Nüfus artış Hızı: %2.134 (2008 tahminleri)						
Etnik Gruplar		%	Nüfus	Müslüman (%91,5)		Hıristiyan
				Sünni	Şii	
	Araplar	% 50	20 milyon	% 99		
	Dinkalar	% 11,5	4,6 milyon			%100
	Bejalar	% 6.5	2,6 milyon	%100		
	Nubalar	% 6	2,4 milyon	%100		
	Nubayiler	% 5	2 milyon	%100		
	Hausalar	% 4	1,6 milyon	%100		
	Diğerleri	% 17	6,8 milyon			

Kaynak: (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>)

5.10.1. Etnik yapı: Sudan'daki en büyük etnik unsuru nüfusun yaklaşık % 50'sini oluşturan Sudan Araplarıdır. Ancak CIA'in internet sitesinde bu oran %39 Arap, %52'si Siyah Irk, %6'sı Beja, %2'si yabancılar ve %1'i diğerleri olarak verilmektedir. Bu oranların farklılığı büyük oranda Sudan'da mevcut olan Darfur sorununa farklı yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır. Sudan Arapları Arapça konuşmaktadırlar ve % 99'u Müslümandır. İkinci etnik unsur nüfusun % 11.5'ini oluşturan Dinkalardır. Genellikle güney bölgelerde yaşayan Dinkaların çoğunluğu yerel dinlere mensup veya hıristiyandır. Onlardan sonra nüfusun % 6.5'ini oluşturan ve tamamı Müslüman olan Bejalar gelir. Nüfusun % 6'sını Nubalar oluşturur. Nubalar genellikle Kordofan bölgesindeki Nuba dağlarında otururlar. Arap asıllı olmayan Nubaların kendilerine özel dilleri vardır. Ancak Nubalar arasında yüzden fazla farklı lehçe konuşulmaktadır. Nubaların tamamı Müslümandır. Fakat aralarında bazı İslâm öncesine ait gelenekler de varlığını sürdürmektedir. Bunda İngiliz işgal döneminde uygulanan politikanın etkisi olmuştur. İngilizler Nubalar arasında İslâmi şuurun zayıflamasını sağlamak amacıyla bu bölgedeki tüm İslâmi eğitim ve tebliğ çalışmalarını yasaklamışlardı. Nubalardan sonra gelen etnik unsur nüfusun yaklaşık % 5'ini oluşturan Nubiyelerdir. Bazı kaynaklarda Nubalarla Nubiyeler birbirine karıştırılmaktadır. Ancak bunlar birbirinden farklı iki etnik gruptur. Nubiyeler de Sudan'ın zenci yerlilerinden olan, kendilerine özel dilleri bulunan bir etnik gruptur ve daha çok Kuzey Sudan'da yaşarlar.¹²³

¹²³ <http://www.3harf.com/sudan> , 05 Eylül 2008.

“Nubiyelerin de tamamı Müslümandır. Onlardan sonra nüfusun % 4'ünü oluşturan ve tamamı Müslüman olan Hausalar gelmektedir. (Bkz. Tablo-10) “Bunların dışında kalan etnik unsurları başta gelenleri ve oranları da şöyledir: Azandeler (% 2.7), Beriler (% 2.5), Furlar (% 2), Fulaniler (% 1.5), Masalitler (% 1.1), Takaliler (% 0.9), Tamalar (% 0.5). Bunların dışında da oranları % 0.5'ten daha az olan birçok etnik unsur bulunmaktadır. Resmi dil Arapça'dır. Halkın büyük çoğunluğu Arapça konuşur. Bunun yanı sıra bazı, Nubaca, Ta Bedawie, Nilotic lehçesi, Nilo-Hamitic lehçesi, Sudan dili, İngilizce de konuşulmaktadır.”¹²⁴

5.10.2. Din:

Resmi din İslâm'dır. Halkın % 83'ü Müslüman, % 10'u yerel dinlerin mensubu, % 7'si Hıristiyandır. Müslümanların tamamı sünni ve çoğunluğu Şafii, bir kısmı da malikidir. CIA'in internet sitesinde ise bu oranlar şu şekilde verilmektedir: Sunni Müsliman 70% (Kuzeyde yaşayanlar), Hıristiyan 5% (çoğunlukla güneyde ve hartumda yaşarlar), Yerel Dinler 25%.

5.10.3. Tarihi:

Tarihteki Sudan bugün kastedilen ve sınırları olan Sudan'dan çok farklıdır. Araplar Afrika'ya girdikten sonra zencilerin yaşadığı ve Kızıl Deniz kıyılarından başlayarak Batı Afrika'ya kadar uzanan geniş bir alana Biladu's-Sudan (Siyahlar Ülkesi) adını vermişlerdi. Daha sonra “Bilad” kelimesi atılarak bu bölgeye sadece Sudan denmiştir.

Bugünkü Sudan ise, Doğu Sudan denirken kastedilen bölgedir. Mısır'a yerleşen Müslümanlar 7. Yüzyılın ortalarından itibaren Batı Sudan'ı ele geçirmek için birtakım askeri hareketler gerçekleştirmişlerdir. Bu fetih hareketleri uzun süre devam etti. 11. Yüzyıla gelindiğinde Kuzey ve Batı Sudan'daki yerel yöneticilerin birçoğu Müslüman olmuştur.

Doğu Sudan eyaletlerinde İslâm'ın yayılması ise biraz daha fazla zaman almıştır. 1172'de Salahuddin Eyyubi'nin kardeşi Turan Şah, 1260'ta da Baybars bugünkü Sudan topraklarına birer sefer düzenlemiştir. 1517'de Osmanlı Devleti'nin Mısır'ı fethetmesi Sudan'da etkisini göstermiştir. Daha önce Müslüman olmuş olan kuzeydeki Nubiyeler kendilerini daha güçlü hissederek hâkimiyet alanlarını genişlettiler. Ancak aynı dönemde Sudan'da varlığını sürdüren Funj İmparatorluğu da güneye doğru kayarak varlığını sürdürdü. Bu imparatorluk

¹²⁴ <http://www.3harf.com/sudan> , 05 Eylül 2008.

Mısır valisi Kavalalı Mehmed Ali Paşa tarafından 1821’de sonlandırılmıştır. Sudan’ı fetheden İsmail Paşayı görevden alarak yerine Mehmet Ali Paşa’nın oğlunu getirildi, bu da birtakım siyasi hesaplarla Fransız ve İngilizlerle işbirliği yaptı ve bazı eyaletlerin valiliklerine onların adamlarını getirdi. Bu durum Sudan’ın Müslüman halkını rahatsız etti. Muhammed Ahmed el-Mehdi adlı bir zat bazı kişileri etrafına toplayarak 1881’de bir hareket başlattı. Muhammed Ahmed el-Mehdi, etrafında topladığı kuvvete “ensar”, hareketine de “ensar hareketi” adını veriyordu. Mehdi’nin hareketi kısa zamanda geniş bir alana yayıldı. Onun hareketini bastırmak için gönderilen ordular yenilgiye uğratıldılar. Ensar hareketi gösterdiği başarılarla hâkimiyetine aldığı topraklar üzerinde ayrı bir yönetim kurdu. Muhammed Ahmed Mehdi, 22 Ocak 1885’te öldü. Onun ölümünden sonra yerine geçen oğlu Abdullah bin Muhammed, Umdurman’da Herbert Kitchner adlı İngiliz generalin komutasındaki Mısır kuvvetlerine yenildi. Daha sonra İngiliz güçler, Mısır’daki yönetimin yanlış uygulamalarını düzeltmeyi amaçladıklarını ileri sürerek 1899’da Sudan’a girdiler. İngilizler ilk iş olarak Muhammed Ahmed Mehdi’nin başlattığı hareketi tümüyle dağıttılar.

Sudan 1 Ocak 1956’da bağımsızlığını elde edinceye kadar İngiliz işgalinde kalmıştır. Bağımsızlıktan sonra ülkede yönetimi geçici hükümet aldı. 1958’in Ocak ayında gerçekleştirilen ilk genel seçimlerde İslâmi eğilime sahip Ümmet Partisi büyük bir çoğunlukla seçimi kazandı ve partinin genel başkanı Abdullah Halil başbakan oldu. Ancak kısa bir süre sonra, 17 Kasım 1958’de General İbrahim Abbud askeri bir darbe gerçekleştirerek Abdullah Halil yönetimine son verdi. İbrahim Abbud’a karşı muhalefet 1964’ün ortalarından itibaren şiddetlenince, Abbud, Sereb Hâtimu’l-Halife’yi yönetimde yanına alma gereği duydu. 15 Kasım 1964 tarihinde de yönetimi tamamen ona devrederek kendisi çekildi. 1965 Haziran’ında yapılan seçimleri Birlikçi Milli Parti kazandı ve seçimlerden sonra, 8 Haziran 1965’te adı geçen partinin genel başkanı İsmail Ezheri cumhurbaşkanı, Muhammed Ahmed Mahcub da başbakan oldu. 1966 Temmuz’undaki iktidar değişikliğinde Muhammed Ahmed Mahcub’un yerine Ümmet Partisi’nin genel başkanı Sadık el-Mehdi başbakan oldu. Ancak kısa süre sonra Sadık el-Mehdi istifa edince, Mahcub yeniden başbakanlığa getirildi.

Bu iktidar Albay Cafer Numeyri tarafından 25 Mayıs 1969’da askeri bir darbeye devrildi. Numeyri başlangıçta ülkedeki komünistlerle işbirliğine girdi. Bu dönemde komünistlerin yönetimindeki ordusunu İmam Muhammed Ahmed Mehdi’nin kurmuş olduğu Ensar hareketinin merkezi olan Aba adasına göndererek başta hareketin o zamanki lideri

İmam Hadi el-Mehdi olmak üzere çok sayıda Müslümanı öldürttü. Ümmet Partisi'nin lideri Sadık el-Mehdi başta olmak üzere çok sayıda insanı da tutuklattı. Ancak Numeyri – komünist işbirliği uzun sürmedi. Numeyri, kısa bir süre sonra tavır değiştirerek komünistleri tasfiye etmeye başladı. Bunun üzerine komünist subaylardan olan Binbaşı Hâşim el-Atta 19 Temmuz 1971'de gerçekleştirdiği askeri darbeye Numeyri yönetimine son verdi.

Ancak halkın komünist darbeye tepki göstermesi üzerine Numeyri üç gün içinde toparlanarak yeniden yönetimi ele aldı. Ekim 1971'deki başkanlık seçimlerinde de oyların % 90'ını aldı. Numeyri bundan sonra İslâmi kesimlerle iyi ilişkiler kurmaya çalıştı. 1983'te, bir ara Müslüman Kardeşler Cemaati'nin içinde yer alan daha sonra İslâmi Milli Cephe adıyla ayrı bir grup oluşturan Hasan Abdullah et-Turabi'yi de yanına aldı. Numeyri, Turabi'yle işbirliğinden sonra Eylül 1983'te ülkede İslâm kanunlarını uygulamaya koyma kararı aldı. Bu karar görünüşte Turabi'yle işbirliği protokolünün gereği gibi aksediyordu, ancak gerçekte Numeyri'nin iktidarda kalma mücadelesinin bir sonucuydu.

ABD Numeyri'nin bu kararını hoş karşılamadı ve derhal yaptığı ekonomik yardımı kesti. ABD başkan yardımcısı George Bush Şubat 1984'te Hartum'u ziyaret etti. Bu ziyaretin arkasından Numeyri İslâmi kesimi ağır şekilde tenkit eden ve bu kesime yönelik iftiralar içeren konuşmalar yaptı. Mart 1985'te de İslâm kanunları uygulamasına son verildi ve Turabi'yle arkadaşları da hapse atıldı.

Bunun üzerine Genelkurmay başkanı General Abdurrahman Suvaruzzeheb 6 Nisan 1985'te gerçekleştirdiği askeri darbeye Numeyri'nin on altı yıllık iktidarına son verdi. General Suvaruzzeheb bir yıl sonra Nisan 1986'da seçime gitti. 46 siyasi partinin katıldığı ve hiçbir partinin mutlak çoğunluğu sağlayamadığı bu seçimden sonra hükümeti kurma görevi seçimlerden birinci parti olarak çıkan Yeni Ümmet Partisi'nin genel başkanı Sadık el-Mehdi'ye verildi. Sadık el-Mehdi batıcı anlayışa sahip ve genel başkanlığını Osman el-Mirgeni'nin yaptığı Demokratik Birlik Partisi'yle bir koalisyon hükümeti kurdu. Bu koalisyon 1988 ortalarına doğru çözülme noktasına geldi. Bunun üzerine Sadık el-Mehdi, Turabi'nin liderliğindeki İslâmi Milli Cephe Partisi'yle koalisyona gitmek istedi. Turabi bunun için ülkede İslâm kanunlarının uygulamaya konmasını şart koştu. Sadık el-Mehdi, kendini Turabi'yle işbirliği yapmak zorunda gördüğünden onun şartını kabul etti ve İslâm kanunlarının uygulamaya konması teklifi parlamentoda onaylandı.

“Bunun üzerine ABD yeniden devreye girdi ve İslâm kanunları uygulamasına son verilmesi için ekonomik baskı gücünü kullanmaya başladı. Ülkeyi ekonomik bağımsızlığına kavuşturma yolunda herhangi bir programı olmayan el-Mehdi hükümeti ABD'nin baskıları karşısında zor durumda kaldı. Dolayısıyla halkta hükümete karşı bir tepki oluştu ve bu tepki 1988'in sonlarına doğru şiddetlenmeye başladı. Gelişmeler karşısında Genelkurmay başkanlığı 20 Şubat 1989 tarihinde bir nota verdi. Arkasından da 30 Haziran 1989 tarihinde Genelkurmay başkanı General Ömer Hasan Ahmed el-Beşir'in liderliğinde bir askeri darbe gerçekleştirildi. General el-Beşir bütün siyasi partileri kapattı. Önce ülkeyi ekonomik bağımsızlığa kavuşturma yolunda bir program uygulamaya koydu. Bu program büyük ölçüde başarılı oldu. Gerçekleştirdiği askeri darbeyi “Milli Kurtuluş Devrimi” olarak adlandıran el-Beşir ekonomik alandaki programını belli bir noktaya getirdikten sonra tedrici bir İslâmlaşma süreci başlattı. Buna bağlı olarak İslâm kanunları kademeli olarak uygulamaya geçirildi. ABD Sudan'ı geri adım atmaya zorlamak için ekonomik baskı yollarını yine kullandı. Ancak Sudan'ın ekonomik bağımsızlık programı ABD'nin ekonomik baskısını büyük ölçüde etkisiz hale getirdi. ABD siyasi baskılarla da Sudan'ı İslâm kanunlarını uygulamadan kaldırmaya zorladı. Ancak bütün bu baskılara rağmen Sudan yönetimi İslâmlaşma sürecini sürdürme konusunda kararlılık göstererek geri adım atmadı.”¹²⁵

5.10.4. Dış problemleri: Sudan yönetimi ülkede bir İslâmlaşma süreci başlattığından ve İslâm kanunlarını uygulamaya geçirme yolunda çaba harcadığından çeşitli dış baskılarla karşı karşıyadır. Sudan'a bu yüzden hem ekonomik yönden hem de siyasi yönden baskı yapılmaktadır. Bu baskılarda başı ABD çekiyor.

ABD Sudan'ı yalnızlığa itmek için Sudan'a karşı ambargo uygulanmasını sağlamaya çalıştı. Bunun yanı sıra Sudan'ı her yıl hazırladığı "Terörü Destekleyen Ülkeler" listesine dahil etti.

Bununla kalmayıp Sudan'ın kuzey bölgelerinde Mısırlı bazı gençlerin askeri yönden eğitilmesi için kamplar kurulduğunu ileri sürerek ve bu iddiasını ispat için uydularla çekildiğini iddia ettiği birtakım fotoğraflar ortaya çıkararak Mısır'la Sudan'ı karşı karşıya getirmeye çalıştı. ABD'nin kışkırtmacı politikası Mısır'la Sudan arasındaki ilişkilerin zaman zaman iyice gerginleşmesine yol açtı.

¹²⁵ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Sudan> , 06 Eylül 2008.

ABD biraz sonra aşağıda sözünü edeceğimiz Güney Sudan meselesini de Sudan yönetimini sıkıştırmak için kullanmaya çalıştı. Yine inisiyatifindeki yayın organlarını kullanarak Sudan'da açlık ve ekonomik sıkıntı olduğu haberleri yaymak suretiyle bu ülkeye karşı psikolojik bir savaş başlattı.

Sudan'ın bir diğer dış meselesi de Mısır'la arasındaki el-Halayib meselesidir. Mısır yönetimi Sudan'ın kuzeyindeki el-Halayib bölgesinin kendisine ait olduğunu ileri sürmektedir. Aslında Mısır yönetimi, Sudan'da İslâm kanunlarının uygulamaya konmasına kadar el-Halayib meselesini hiç gündeme getirmemişti. Bu durum Mısır'ın bu meseleyi Sudan'ın siyasi çizgisine karşı bir tepki olarak gündeme getirdiğini ortaya çıkarıyordu. Mısır'ın bu meseleyi gündeme getirmesinde de ABD'nin etkisinin olduğu açıktır.

5.10.5. İç problemleri:

Sudan'ın en önemli iç meselesi Güney meselesidir. Güney meselesi İngiliz işgalcilerin miras bıraktıkları bir meseledir. Bugün Sudan nüfusunun % 10'unu oluşturan animistlerle, % 7'sini oluşturan hıristiyanların çoğu Güney'de oturmaktadır. Bunların önemli bir kısmı İngiliz işgali döneminde başka ülkelerden getirilerek bu bölgeye yerleştirilmişlerdir. İngiliz işgalciler bununla da kalmayarak bu bölgede bağımsızlık yanlısı bir hareket de oluşturdu. Bundan dolayıdır ki daha İngilizlerin Sudan'dan çekilmesinden önce 1955'te Güney Sudan'da bir ayrılıkçı hareket ortaya çıktı. Başladıktan sonra çok kısa aralıklarla sürekli devam eden bu ayrılıkçı hareket Sudan'ın her zaman en önemli problemi olagelmıştır. Sömürgeci güçlerin oluşturduğu ve beslediği hareket çok sayıda can ve mal kaybına yol açtı. Bugün Güney Sudan'daki ayrılıkçı hareketin başını Jhon Krank'ın liderliğindeki Sudan Halk Kurtuluş Cephesi adlı bir örgüt çekmektedir. Bu örgütün merkezi, Etyopya'daki komünist rejimin yıkılmasına kadar bu ülkedeydi. Daha sonra Etyopya'dan çıkarılan örgüt liderleri Kenya'ya taşındılar. General Ömer Hasan el-Beşir döneminde Güney'deki ayrılıkçılar önemli kayıp verdiler ve daha önce ele geçirmiş oldukları birçok bölgeden çekilmek zorunda kaldılar. Ancak bütün sömürgeci dış güçler tarafından hatta başta Suudi Arabistan olmak üzere Sudan yönetiminin politikasını benimsemeyen bazı Arap ülkeleri tarafından desteklendiklerinden varlıklarını sürdürmektedirler.

Sudan'ın ikinci iç problemi mülteciler meselesidir. Etyopya'daki iç savaş yüzünden Sudan'a sığınmış olan Eritreli mülteciler Sudan ekonomisi için önemli bir yük oluşturmaktadırlar. Yakın zamana kadar Sudan'da bir milyon kadar Eritreli mülteci bulunuyordu. Bunların bir kısmı Etyopya'daki iç savaşın bitmesinden sonra ülkelerine döndüler ancak önemli bir kısmı hâlâ Sudan'da mülteci hayatını sürdürmektedir. Sudan'da Eritrelilerin yanı sıra çok sayıda Çadlı ve Ugandalı mülteci de yaşamaktadır.

5.10.6. İslami Hareket: Sudan'da en geniş halk tabanına sahip olan İslâmi grup Hasan Abdullah et-Turabi'nin liderliğindeki İslâmi Milli Cephe'dir. Bu cephe, el-Beşir'in askeri darbesinden önce bir siyasi parti olarak çalışıyordu.

İlk çekirdeği daha Sudan'ın İngiliz işgali altında olduğu 1940'lı yıllarda oluşturulmuş olan Müslüman Kardeşler, ayrı bir cemaat olarak varlığını sürdürmektedir.

Sudan'daki teşkilatlı İslâmi örgütler arasında üçüncü sırayı selefi anlayışı benimsemiş olan Cemaatu Ensâri's-Sunneti'l-Muhammediye alır.¹²⁶

5.10.7. Sudan'ın Başağrısı: Güney Sudan Sorunu

“Darfur başkent Hartum'un 1300 km batısında bir bölgedir. Yerel ve arap kabilelerin hayvancılıkla geçindiği bölgede su kaynakları ve otlakların paylaşımı konusundaki uyuşmazlıklar, kuraklığın etkisi ile büyümüş, 2003 yılında, yerel bir isyanın ardından, bölgedeki Arap kabileleri ile Hükümet tarafından kurulan ve desteklenen milis kuvvetleri (janjavid) arasında çatışmalar başlamıştır. Bu çatışmalarda Darfur nüfusunun üçte biri -yaklaşık 2 milyon insan- zorla yerinden edilirken, yüz binlerce insan öldürüldü. Halen 1,5 milyon kişi yerleştirildikleri mülteci kamplarında yaşamaktadır.”¹²⁵

İşte Sudan'ın, İngiliz işgalinden kurtulduğu 1956 yılından buyana başını ağrıtan Güney Sudan sorunu da İngiliz sömürgecilerin geriye bıraktığı bir mirastır. Bugün Sudan nüfusunun % 10'unu oluşturan animistlerle (Afrika dinlerinin mensupları), % 7'sini oluşturan hıristiyanların çoğu Güney'de oturmaktadır. Bunların önemli bir kısmı İngiliz işgali döneminde başka ülkelerden getirilerek bu bölgeye yerleştirilmişlerdir. İngilizler Sudan'ı işgal altında tuttukları dönemlerde Güney'i özel ablukaya alarak bu bölgeye giriş ve çıkışları vizeye bağladılar. İşte bu abluka altında bölgede sürekli şekilde ayrı bir etnik kitle oluşturmaya çalıştılar. Bu amaç için bir yandan dışarıdan buraya hıristiyan ve animist göçü sağlamaya

¹²⁶ <http://www.nur-hikmet.de/index-Dateien/NUR-HIKMET/islamduyasi/ulkeler/sudan.html>, 06 Eylül 2008.

çalışırken bir yandan da bu bölgedeki Müslümanları ya hristiyan olmaya ya da göçe zorladılar.

İngiliz sömürgecilerin Güney Sudan'da farklı bir etnik yoğunluk oluşturmaktaki amacı bölgede bir ayrımcı hareket başlatmak suretiyle bu hareketi Sudan'ın bağımsız olmasından sonra ülke yönetiminin ayağına takılacak bir pranga gibi kullanmaktı. Daha İngilizler Sudan'dan çekilmeden, 1955'te Güney Sudan'da bir ayrılıkçı hareket ortaya çıktı. Başladıktan sonra çok kısa aralıklarla sürekli devam eden bu ayrılıkçılık fitnesi Sudan'ın her zaman en önemli problemi olagelmiştir.

Güney Sudan'daki ayrılıkçı hareketin başını Jhon Krank'ın liderliğindeki Sudan Halk Kurtuluş Cephesi (SPLA) adlı bir örgüt çekmektedir.

El-Beşir yönetimi son dönemde, halktan aldığı büyük destek ve güçten de yararlanarak Güney'deki ayrılıkçıların belini kırmıştır. Çünkü hem politik hem de askeri mücadeleyle bu meselenin çözümünde önemli mesafeler katetmiştir. Bir yandan ayrılıkçılar arasında çıkan ihtilafları değerlendirerek bazı gruplarla anlaşmış ve onların silahı bırakmalarını sağlamış, bir yandan da başarılı operasyonlarla hâlâ gerilla savaşı vermekte direnenleri iyice köşeye sıkıştırmıştır.

İşte ABD'yi rahatsız eden ve Sudan'ı GOKAP'ın hedefleri içine sokan bu eylemdir. Ancak bu sadece görünen kısımdır. Esasen Çin'in Sudan petrollerinden beslenmesi ve Hindistan'ın bu bölgeye kanalize olmaya başlaması asıl sebep olarak ortaya çıkmaktadır. İşte bu yüzden ABD, Sudan yönetiminin Güney sorununun kökünü kazımaya doğru gittiğini görünce hemen birer kukla yönetim niteliğindeki Uganda, Etyopya ve Eritre'yi devreye sokarak ayrılıkçı gruplara her türlü desteği vermelerini hatta kendi askerleriyle Sudan topraklarına girmelerini istedi. Onlar da istenileni yaptılar.

“Sudan'ın üç yandan saldırıya uğraması ve bazı Arap ülkeleri tarafından da siyasi baskıya maruz bırakılması bu ülkeyi başlangıçta biraz sıkıntıya soktu ister istemez. Ancak bütün Sudan halkının dış güçlerin saldırgan tutumları karşısında kendi devletlerine sahip çıkmaları ve her türlü fedakârlığı göstererek direnmeleri saldırgan güçlerin ilerleyişini durdurdu. Ayrılıkçı hareket de önce dış güçlerin yardımlarıyla bazı yerleri işgal etti. Ancak daha sonra Sudan halkının direnişi karşısında durmak ve işgal ettiği bazı yerlerden çekilmek zorunda kaldı.”¹²⁷

¹²⁷ <http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya4/0996.html>, 12 Eylül 2008.

“Hükümet'in, Darfur bölgesinde, geniş çaplı bir “etnik temizlik” başlattığı iddiaları üzerine, “Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, 18 Eylül 2004 tarihinde, 1564 no'lu kararıyla Genel Sekreterden Sudan'da bir araştırma Komisyonu kurulmasını istemiştir. Kurulan Komisyon, 25 Ocak 2005'te, BM Genel Sekreterine bir rapor sunmuş ve sivil halkın korunması ve suçluların cezalandırılması için harekete geçilmesini tavsiye etmiştir. Raporun ardından, Güvenlik Konseyi, 31 Mart 2005 tarihli ve 1593 no'lu kararı ile olayı Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM)'ne taşıma kararı almıştır.

6 Haziran 2005'te UCM savcısı Luis Moreno Ocampo, Darfur'da işlenen suçlar hakkında soruşturmayı resmi olarak açmış ve dosya Hakim Akua Kuenyehia (Gana) başkanlığındaki 1 no'lu Ön Yargılama Dairesine iletilmiştir.”¹²⁸

Sudan yönetimi şimdi de siyasi bir atağa geçerek Güney'deki ayrılıkçı hareketin başını çeken ve sömürgeci güçler tarafından en çok desteklenen, Jhon Krank liderliğindeki Sudan Halk Kurtuluş Cephesi (SPLA)'ni zayıf düşürmeye çalışıyor. Bu amaçla Güneyli grupla bir anlaşma imzaladı. Anlaşmaya imza atanlar arasında SPLA'nın Nuba dağları sorumlusu Harun Kafi'nin de bulunması söz konusu örgütün hayli yara alacağını ve arkasındaki gerilla desteğinin basite alınamayacak bir kısmını kaybedeceğini gösteriyor.

Anlaşma başta ABD olmak üzere Güney Sudan sorununa sürekli gaz vermeye çalışan ülkeleri ciddi şekilde rahatsız etti. Sudan yönetimiyle ayrılıkçı gruplar arasında mekik dokuyan eski ABD başkanı Jimmy Carter anlaşmanın daha sonraya ertelenmesi için hayli uğraştı ama muvaffak olamadı. "Arabulucu" olduğunu ileri süren birinin taraflar arasında uzlaşma sağlanmasından rahatsız olması gerçekten ilginçtir. Jimmy Carter'in anlaşmayı Sudan'la ayrılıkçı gruplar arasında değil SPLA'dan ayrılarak uzlaşma zeminine yaklaşan gruplarla SPLA arasında "arabulucu"luk yapıyordu. Bu "arabulucu"luğun hedefi de Güney Sudan sorununun devamını ve bölgedeki çatışmaların sürüp gitmesini sağlamaktı. Bu olaydan aslında bütün Orta doğu coğrafyasında ki halkların ibret alması ve çok sayıda bölge ülkesinin başını ağrıtan iç problemlere müdahale eden sömürgeci güçlere ve onları temsil eden sözde "arabulucu"lara asla güvenmemesi gerekir.

¹²⁸ <http://www.haber10.com/haber/68363/>, 14 Eylül 2008.

“Ancak bu anlaşmanın hedefi sorunun başını çeken, sömürgeci güçler tarafından sürekli desteklendiğinden dolayı asla uzlaşma zeminine yaklaşmayan SPLA'yı köşeye sıkıştırmak ve özellikle Eritre, Etyopya ile Uganda'nın destekleriyle gerçekleştirdiği son saldırılardan sonra bu örgüte karşı siyasi bir atak yapmaktır. SPLA'ya dış destek Güney sorununu devam ettirmesi için verildiğinden onun zaten uzlaşmaya yanaşması da beklenemez.¹²⁹

“2007'de Sudan hükümeti destekli Janjavid adı verilen paramiliter gruplarla, ayrılıkçı Sudan Özgürlük Hareketi (Haraka Tahrir Sudan) denen asiler arasındaki çatışmalara sahne olmaktadır. Militer gruplara destek olduğunu ve etnik temizliği kabul etmeyen Sudan hükümeti, Nisan 2007'de Amerikan ambargosu ve diğer baskılara da dayanamayarak, Birleşmiş Milletler'in (BM) Darfur'da barışı sağlamaya yönelik operasyonlarını, "silahlı havadan konuşlandırma dahil" kabul ettiklerini açıkladı.¹³⁰

---

¹²⁹ <http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya4/0996.html> ,16 Eylül 2008.

¹³⁰ <http://www.haber10.com/haber/68363/> , 16 Eylül 2008.

5.11. Suudi Arabistan: Orta Doğu coğrafyasında üzerinde bulunduğu Müslüman kutsal mekanı Mekke ile diğer ülkelere karşı durum üstünlüğüne sahip olan Suudi Arabistan'ın incelemesine nüfus yapısı ile başlayacağız.

5.11.1. Nüfus Yapısı:

Suudi Arabistan'ın nüfusu 2007 tahmini verilerine göre 27,601,038'dir. Nüfus artış oranı: %2.06 (2007 tahmini verileri)'dir. Nüfusun etnik dağılımı: Arap %90, Afrika-Asyalı %10'dır. Ülkenin %100 Müslüman olup, Arapça konuşmaktadır.

Suudi Arabistanlıların büyük bölümünü, yerli kabilelerin soyundan gelen Araplar oluşturmaktadır. Basra Körfezi kıyısında bir İranlı azınlık topluluğu yaşar. Yabancı işçilerin sayısında son yıllarda büyük bir azalma olmakla birlikte, ekonomi yabancı işgücüne bağımlı durumdadır.

“Resmî dil olan Arapça ve çeşitli lehçeleri, bütün nüfus tarafından konuşulur. Nüfusun yaklaşık %85'i sünni müslüman'dır; bunların çoğu da, çok katı olan vahhabi tarikatındandır; %15 kadarıysa şiidir.”¹³¹

5.11.2. Tarihi:

Bilindiği üzere bugün Suudi Arabistan yönetiminin elinde olan topraklar İslâm'ın beşiği olan topraklardır. Bu itibarla bu toprakların İslâmi tarihi Hazreti Muhammed'in peygamber olarak ortaya çıkmasıyla başlamış, halifeler, Emeviler ve Abbasiler dönemleriyle devam etmiştir.

Bazı küçük karışıklıklar ve ayaklanmalar müstesna tutulursa bu dönemlerde bu topraklar sürekli hilafeti temsil eden devletin yönetimi altında olmuştur. 1258'de Abbasiler'in Bağdat'taki varlıklarına Moğollar tarafından son verildikten kısa bir süre sonra Mısır'da yönetimi ellerinde bulduran Memlükler Abbasi halifelerini yanlarına çağırılmış ve hilafetin burada kendi himayelerinde devam etmesini sağlamışlardır. Böylece bu tarihten sonra bugünkü Suudi Arabistan'ın hükmettiği Arap Yarımadası'nın yönetimi Memlükler'in eline geçmiştir.

¹³¹ http://tr.wikipedia.org/wiki/Suudi_Arabistan , 16 Eylül 2008.

1517'de Kanuni'nin Memlük saltanatına son vermesinden sonra hilafetin Osmanlı'ya geçmesiyle birlikte kutsal beldeleri içinde bulunduran Arap Yarımadası'nın yönetimi de Osmanlı'nın eline geçmiştir. Arabistan topraklarının Osmanlı yönetiminde olduğu dönemde 1740'larda bu bölgede Vehhabilik hareketi olarak bilinen itikadi hareket ortaya çıkmıştır. Hareketin öncüsü Muhammedu'bnü Abdilvehhab 1744'te Riyad yakınlarındaki Der'iyye kasabasına yerleşerek orada bir kabilenin başkanı olan Muhammedu'bnü Suud ile işbirliği yaptı. Bu işbirliğinden Vehhabi İsyancılar Osmanlılardan bağımsız olarak kendi inançlarına ve düşüncelerine göre şekillenen bir devlet kurmak istiyorlardı. Muhammedu'bnü Suud'un 1765'de ölümü üzerine Vehhabi isyanlarının askeri ve siyasi liderliğini oğlu Abdülaziz üstlendi. İsyan çok sürmeden Arabistan'a yayıldı ve isyancılar 1803'te Mekke'yi ele geçirdiler. Osmanlı Devleti bu isyanları bastırmak için Mısır valisi Mehmed Ali Paşa'yı görevlendirdi. Mehmed Ali Paşa'nın oğlunun komutasındaki bir ordu 1812 -1813'te Medine, Mekke ve Taifi vehhabilerden geri aldı.

Daha sonra Mehmed Ali Paşa bizzat kendisi Abdülaziz'in üzerine yürüdü. Başlangıçta direnen Abdülaziz 1814'te ani bir şekilde öldü ve kuvvetleri dağıldı. Mehmed Ali Paşa'nın gönderdiği Kavalalı İbrahim Paşa 1818'de Der'iyye'ye girerek isyancıları yenilgiye uğrattı. Muhammedu'bnü Abdülvehhab'ın oğlu Der'iyye kadısı Süleyman'ı da öldürdü. İbnu Abdilvehhab'ın diğer oğlu Ali de haccda yakalanarak öldürülmüştür.

İbrahim Paşa Abdülaziz ibnu Suud'un oğlu Abdullah'ı ve çocuklarını yakalayıp İstanbul'a gönderdi ve bunlar 17 Aralık 1819'da burada idam edildiler. Ancak vehhabi hareketi durmadı. Osmanlı ordularının önünden kaçan Türki bin Abdullah vehhabi kuvvetleri yeniden toparlayarak 1821'de Riyad'ı başkent yapan bir vehhabi devleti ilan etti. Bu yönetim başlangıçta askeri hareketlerle, 1843'ten sonra da Osmanlı Devleti'ne tabi olmayı kabul ederek 1891'e kadar ayakta kalmayı başardı. 1891'de dağılan bu yönetimi II. Abdülaziz ibnu Suud 1902'de yeniden toparlayarak Riyad merkezli vehhabi yönetimin kuruluşunu ilan etti. II. Abdülaziz Arabistan yarımadasında gücünü artırmak için İngilizlerle işbirliği yaptı. Sonraki yıllarda Arabistan'ın diğer bölgelerini de ele geçirerek topraklarını genişletti. Abdülaziz 26 Aralık 1915'te İngiltere'yle özel bir anlaşma imzaladı. Anlaşmaya göre Abdülaziz'in ele geçirdiği toprakların kesin yönetimi ona ait olacak, ondan sonra da yönetim çocuklarına geçecekti. Ancak bu toprakların yöneticileri hiçbir şekilde İngiltere'nin aleyhinde olmayacaklardı. I. Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti'nin aleyhine sonuçlanması üzerine İbnu

Suud yönetimi 1921'den sonra Hâil, Tâif, Mekke, Medine ve Cidde'yi de ele geçirdiler. Abdülaziz ibnu Suud 5 Aralık 1924'te Necd ve Hicaz kralı olarak ilan edildi. 27 Mayıs 1927'de İngilizlerle yapılan anlaşmayla "Necd ve Hicaz Krallığı" bağımsız bir devlet statüsü kazandı. 1932'de devletin adı "Suudi Arabistan Krallığı" olarak değiştirildi. Abdülaziz ibnu Suud'un krallığı 9 Kasım 1953'e kadar sürdü. Onun arkasından oğlu Suud ibnu Abdülaziz kral oldu. Onun 2 Kasım 1964'te ölümünden sonra yerine kardeşi Faysal ibnu Abdülaziz geçti.

Onun 25 Mart 1975'te yeğeni tarafından öldürülmesi üzerine yerine kardeşi Hâlid ibnu Abdilaziz geçti. Onun 13 Haziran 1982'de ölümünden sonra da yerine kardeşi Fehd ibnu Abdilaziz geçti. Fehd ibnu Abdülaziz kardeşleriyle arasındaki saltanat rekabetinde ABD'den destek gördü ve krallığa geçmesinden sonra da ülkeyi tamamen ABD güdümüne soktu. 17 Ocak 1991'de başlayan Körfez Savaşı'nda da ABD'nin öncülüğündeki müttefik kuvvetlere en büyük lojistik desteği Suudi Arabistan verdi.

5.11.3. Dış Problemleri: Suudi Arabistan'ın Körfez krizinde takınmış olduğu tavır Irak'ın yanı sıra Yemen ve Sudan'la da arasının açılmasına yol açtı. Suud yönetimi Yemen'in söz konusu krizde Irak'ın tarafını tutması yüzünden ülkesinde çalışan 1 milyon Yemenliyi sınır dışı etti. Suudi Arabistan'ın Yemen'le ayrıca bir sınır meselesi vardır. Suud yönetiminin Sudan'la ilişkilerinin bozulmasında Sudan'ın Körfez krizinde Irak'ın yanında yer almasının yanı sıra bu ülke yönetiminin İslâmi bir çizgiyi benimsemesinin de etkisi olmuştur. Suud yönetimi Sudan'ın tutumuna bir tepki olarak Güney Sudan'daki ayrılıkçıları fiilen desteklemeye başladı.

Suud yönetimi içerdeki insan hakları ihlalleri ve baskıcı uygulamaları yüzünden çeşitli uluslararası insan hakları kuruluşlarının da hedefi haline geldi. 1993'te sürekli bu tür kuruluşlarla başı dertteydi. Uluslararası Af Örgütü ve daha başka insan hakları kuruluşları bu ülkedeki insan hakları ihlalleriyle ilgili oldukça kabarık raporlar yayınladılar.¹³²

5.11.4. İç Problemleri: Ülkedeki despotik kraliyet rejimine ve insan hakları ihlallerine karşı tepkiler son yıllarda iyice su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Bu yüzden çeşitli üniversitelerde ve bakanlıklarda görevli aydınlar 1993 Mayıs'ında bir bildiri yayınlarak yönetimi şeriat ilkelerine dönmeye ve şeriatın insanlara sağlamış olduğu hakları güvenceye

¹³² <http://www.vahdet.com.tr/> , 03 Ekim 2008.

almaya çağırıldılar. Ancak çok geçmeden bu bildiriye imza atanların hepsi görevlerinden uzaklaştırılarak birçoğu tutuklandı. Buna rağmen üniversite çevrelerindeki rahatsızlık devam etti ve aynı yılın Ağustos ayında 60 öğretim görevlisi kraldan, tutuklananların serbest bırakılmalarını istedi. Çok geçmeden bazı imamlar ve din alimleri de yönetimin baskıcı ve İslâm'a aykırı uygulamalarından duydukları rahatsızlığı dile getirdiler. Bu gelişmeler üzerine de çok sayıda imam görevden uzaklaştırıldı ve birçoğu tutuklandı.

Yönetim şimdilik kendisine yönelik tenkitleri ve tepkileri zorla susturmaya çalışıyor. Ancak bu metodun uzun vadeli bir çözüm olmayacağı, gittikçe yaygınlaşan rahatsızlığın ileride ciddi bir patlamaya yol açmasının ihtimal dahilinde olduğu görülüyor.¹³³

5.11.5. GOKAP'ın Suudi Arabistan Yaklaşımı: EL KAİDE Üssü mü ?, İmparatorluğun Ortadoğu kalesi mi ?

“ABD'nin Ortadoğu'da etkinliği İkinci Dünya Savaşı döneminde başladı. 1943'te Başkan Roosevelt, petrol zengini Suudi Arabistan'ın savunulmasının ABD'nin yaşamsal çıkarı olduğunu açıklamıştı. Bu politika günümüze dek geçerliliğini koruyor.”¹³⁴ İkinci Dünya Savaşı sonrası kurulan denge içerisinde korunması ABD tarafından yapılan Suudi Arabistan Totaliter rejimi sayesinde ABD'ye hizmet etmiştir ve etmeye devam etmesi beklenmektedir.

GOKAP ilk ilan edildiği günlerde Mısır ile birlikte karşı çıkan Suudi Arabistan Şii İran tehlikesi karşısında projeye destek vermeye devam etmiştir. İlk başta “Kral Abdullah'ın bu çıkışı, “Suudi Arabistan'ın, Amerika yanlısı gözükerek Arap dünyasında moral otoritesini kaybetme endişesinden kaynaklandı” diye yorumlandı. Washington 'realist' politika izlemeye karar verdiğinde Suudi Arabistan'a açılımlarda bulunuyor. Suudi yönetimi ise realizm gözlüğünü taktığında, Washington'la çok fazla sıkı fıkı olmanın Arap kamuoyunu rahatsız ettiğini görüyor.”¹³⁵

Suudi Arabistan Kralı Abdullah geçen Kasım ayında ülkeye gelen Cheney'e, Şiiliğin yükselmesinden duydukları endişeyi anlatıp, ABD çekilirse Irak'taki Sünni dostlarını destekleyeceklerini bildirmiştir. İran tehlikesi yada fobisi Suudi Arabistan'ın büyük petrol

¹³³ <http://www.vahdet.com.tr/>, 03 Ekim 2008.

¹³⁴ Dr KEMAL, İsmail, <http://merichrd.wordpress.com/2006/12/28/abdinin-ortadoğu-politikasi-ve-türkiye/>, 21 Eylül 2008,

¹³⁵ GÜLTEKİN [Zeynep Atikkan](http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=17822), “05/04/2007”, http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=17822, 21 Eylül 2008.

yataklarına sahip, önemli miktarda Şii azınlığın bulunduğu Doğu Vilayetinden kaynaklanmaktadır. Suudi yönetimi, ülkedeki terör saldırılarının arkasında yerli Şiilerle işbirliği halindeki İranlı ajanların bulunduğu inanıyor.

Suudi Arabistan ordusunun sürekli mevcudu sadece 75 bin kişi. Tehdit olarak algıladığı İran ise nükleer güç olmaya aday ve 450 bin kişilik bir orduya sahip.

“Seymour Hersh Veli Nasr’ın bir başka önemli tespitini daha aktarıyor:

“Suudiler önemli mali araçlara, Şiileri dinsel dönek sayan aşırı Sünni Müslüman Kardeşler ve Selefilerle derin ilişkilere sahip. İran’ın oluşturduğu tehdide karşı Suudiler İslamcı radikallerin en kötü türünü harekete geçirebilir. Ancak bunları bir kere kutudan çıkarırsanız, bir daha geri sokamazsınız.”

Amerika’nın radikal Sünni örgütler hakkındaki büyük endişesini bilen Suudiler de, Beyaz Saray’a “dinsel köktencilerden gözlerini hiç ayırmayacakları” güvencesini vererek demek istiyorlar ki “Bu hareketleri biz yarattık, biz kontrol ederiz.”

Ancak bu işbirliği yaklaşımı ne ABD’yi ne Suudileri rahatlatmış değil. Suudiler, İran’a karşı ABD ile birleşerek siyasi risk aldıklarından, bir “kırk katır mı kırk satır mı” cenderesinden söz ediyorlar: Kırk katır, İran’ın nükleer bombayı üretmesi, kırk satır da Amerika’nın İran’a saldırması... Suudiler bu cendereden kurtulmanın yolunu İran’ın İsrail tarafından bombalanmasında görüyor; onları suçlayabileceklerini, ama Amerika saldırırsa, suçlananın kendileri olacağını düşünüyorlar.”¹³⁶

İşte bu denklem içerisinde Suudi yönetimi kendi bölgesel çıkarları ve Sunni Arap Liderliği teziyle ağzıyla desteklemediği projeyi el altından yürütmektedir. Bu durum sadece Suudileri için değil daha bir çok totaliter yönetime sahip Orta Doğu ülkesi tarafından gerçekleştirilmektedir.

---

¹³⁶ TARTANOĞLU Ali, 11 04 2007, “**Büyük Ortadoğu Projesi, Küçük Amerika Projesine Dönüşürken**“ http://www.vatanpostasi.org/index.php?option=com_content&task=view&id=312&Itemid=40, 22 Eylül 2008,.

5.12.LİBYA: Kendine has sosyalizm anlayışı ile Kaddafi'nin ülkesini incelemeye nüfus ve etnik yapısı hakkında bilgi vererek başlayacağız.

5.12.1. Nüfus ve Etnik yapı: 6,036,914 (Temmuz 2007 tahmini) ve Nüfus artış hızı: % 2.9'dur. Nüfusun % 65'i şehirlerde oturmaktadır.¹³⁷ Libya nüfusunun % 92'sini Araplar oluşturur. Arapların % 99'dan fazlası Müslümandır. Araplardan sonra % 3 orana sahip olan Berberiler gelir. Berberilerin tamamı Müslümandır. Kalan nüfusu olan Kulaflı (% 2), Tebu (% 1'den az), Beri (% 1'den az), Avrupa asıllı hıristiyanlar (% 1'den az), yahudiler (% 1'den az) gibi etnik unsurlar oluşturmaktadır. Kulaflıların, Tebuların ve Berilerin tamamı Müslümandır.

5.12.2. Dil ve Din: Resmi dil Arapça'dır. Halkın çoğunluğu da Arapça konuşmaktadır. Bunun yanı sıra Berberice başta olmak üzere bazı etnik diller de konuşulmaktadır. Resmi din İslâm'dır. Halkın % 99'u Müslümandır. Müslümanların büyük çoğunluğu sünnidir. Az sayıda Hariciyye mezhebinin bir kolu olan İbadiye mezhebi mensubu bulunmaktadır. Sünnilerin çoğunluğu Malikidir. Az sayıda da Hanefi ve Şafii vardır. % 1'lik nüfusu da işgal döneminde bu ülkeye yerleştirilmiş olan Avrupalı hıristiyanlarla, yerli yahudiler oluşturmaktadır. Libya yahudilerinin % 90'dan fazlası İsrail'e nakledilmiştir.

5.12.3. Tarihi: Bazı küçük emirlikler dışında 20. yüzyıla kadar Libya topraklarına özel bir devlet kurulmamıştır. Bunun sebebi bu toprakların genelini çöl olması ve nüfus yoğunluğunun oldukça az olmasıdır.¹³⁸ Ülkenin asıl yerlileri Berberi kabilelerdir. Ancak Antik çağlardan bu yana bilinen tarihinde ülkeye Fenikeliler, Kartacalılar, İskender'in orduları, Ptolemaus hanedanı ve Romalılar ile Osmanlılar hakim olmuşlardır. Trablus (Tripoli), esas olarak Kartaca'ya bağlı Fenikeli bir grup koloni idi. Üç büyük şehir [*Tri*: üç, *polis*:şehir] Oea, Sabrata ve Leptis Magna, Fenikelilerce kurulmuştu. M.Ö.7. yüzyılda burası, Roma'nın Kartaca devletine son verdiği Punik savaşlarından (Fenike savaşları/Pön savaşları) sonra diğer Kartaca toprakları gibi Romalılar'ın eline geçti. Doğu kıyılarındaki Sirenyka ise Roma

¹³⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ly.html> , 23 Eylül 2008.

¹³⁸ <http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya4/0996.html> , 23 Eylül 2008.

İmparatorluğu hakimiyetinden önce kurulmuş Yunan kolonisiydi. Büyük İskender'in fethinden sonra Ptolemiler'e, ondan sonra da Romalılar'ın yönetimine geçti.

Ancak Libya toprakları daha Hz. Osman döneminde 647 yılında Abdullah ibn el-Sa'ad komutasındaki Arap İslam orduları Libya'ya girerek Bizanslılar'ı mağlup etti ve Libya İslâm devletinin topraklarına katıldı ve İfrikiyye eyaletine bağlandı. 800 yılına kadar Libya hilafete bağlı kaldı. Trablus (Tripoli) ve Sirenayka Halifeye bağlanmakla birlikte Bizanslılar'a (İstanbul ve Şam) bağlı yöneticiler (exarch- egzark) bölgeyi yönetmeye devam ettiler. Bu tarihten sonra batıdaki Trablusgarb bölgesine Aglebiler hâkim oldular. Doğudaki Bingazi bölgesi ise hilafete bağlı Mısır eyaletinin hâkimiyetinde kaldı. Sonraki dönemlerde Trablusgarb bölgesine Fatımiler, Ziriler, Murabıtlar, Muvahhidler ve Hafsiler hâkim oldular. Hafsilerin hâkim oldukları dönemde bölgede yine Hafsilere bağlı bazı küçük emirlikler kurulmuştur. Bunlardan birincisi Amiroğulları (1324 - 1400)'dir. Yine aynı dönemde batı kesimde Kadıoğulları emirliği kurulmuştur. Bingazi bölgesi önce Mısır eyaletinin, sonra Eyyubilerin, sonra da Fatımilerin dağılmasına kadar onların elinde kaldı. Sonraki dönemlerde bölge halklarının Müslümanlığa geçişi ve Arap dilinin kabulü gerçekleşti. 1146'da Sicilyalı Normanlar Trablus'u istila etti. 14. ve 15. yüzyıllarda İslam egemenliğinden sonra, 16.yüzyılda tekrar Hıristiyan yönetimine geçti. 1553'te Hıristiyanlar Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı Turgut Reis tarafından buradan çıkartıldı.

Osmanlı Devleti'nin zayıflamasına paralel olarak Libya'daki yönetim de Dayı denilen ve görece bağımsız olan beylerin eline geçti. 19.yy başlarında Libya'daki dayılarda Tunus ve Cezayir dayıları gibi Akdenizde İngilizler ile mücadele etmiştir. Osmanlı 1835 yılında Libya'daki kontrolü yeniden sağlayarak burayı merkezi yönetime bağladı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıfladığı dönemde, 1911'de İtalyanlar bölgeyi işgal ettiler. Trablusgarp Savaşı akabinde yapılan Oshy (Oşi) anlaşması ile Libya'daki fiili Osmanlı hakimiyeti sona ermekle birlikte hukuken Osmanlıya bağlılığı benimsendi. Ülkeyi işgal eden İtalyanlara karşı Mustafa Kemal ATATÜRK, Enver Paşa ve diğer kimi Osmanlı subaylarının örgütlediği milis kuvvetleri uzun zaman direnç gösterdi. Ancak her türlü üstünlüğe sahip olan İtalya ülkenin tamamını kontrol etmeyi başardı. Halkı baskı ve zulüm ile sindirdi. Adeta bütün Libya'yı köleleştirdi. Bu dönemde İtalyan sömürgeciliğine karşı Ömer Muhtar tarafından başlatılan direniş hareketi ise Ömer Muhtar'ın yakalanarak idam edilmesi sonucunda başarısızlığa uğradı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bölge Fransa ve İngiltere'ye bırakıldı. Birleşmiş Milletler 1949'da Libya'nın bağımsız bir ülke olması gerektiği kararını aldı. Görüşmelerde Libya'yı, 1920'lerden beri İtalyanlar'la mücadele etmiş olan, sonrasında Mısır'a sürgüne giden Şeyh İdris temsil etti.

1951'de Libya bağımsızlığını kazandı ve Birleşmiş Milletler aracılığıyla bağımsızlığa kavuşan ilk ülke oldu. İdris ülkenin kralı oldu. 1969'da, ordunun genç subaylarından Muammer Ebu Minyar Al-Kaddafi bir grup subayla birlikte Kral İdris'e karşı bir darbe yaptı. Monarşi sona erdirildi ve Libya Arap Cemahiriyesi kuruldu. Kaddafi, o tarihten sonra kendisinin "Üçüncü Evrensel Teori" dediği, Sosyalizm ve İslam karışımı bir politik rejimi izledi. 1990'lı yıllardan itibaren Lockerbie faciasını bahane eden Amerika'nın baskısı ile sağlanan uluslararası ambargo ile 1969'dan itibaren sürdürdüğü kalkınma hamlesine darbe vuruldu.¹³⁹

5.12.4. Dış problemleri:

“1988 yılında PAN AM Havayolları'na ait bir uçağı düşürmekle suçlanan iki Libyalının (Lockerbie faciası: Londra - New York seferini yapan Pan Am 103 sefer sayılı Boeing 747 uçağının 21 Aralık 1988 tarihinde havada infilak etmesiyle oluşan facia. Kalkıştan 38 dakika sonra İskoçya'nın Lockerbie kasabasına düşen uçak içindeki 258 kişi ve kasabadaki 17 kişiyle birlikte toplam 275 kişinin ölümüne sebep olmuştur. Semtex adlı patlayıcıyı uçağı yerleştirenlerin Libya uyruklu olduğunun anlaşılmasından sonra, Libya'dan tazminat talep edilmiştir. Libya suçluları İskoçya'ya iade ederek kişi başı 10 milyon dolarla toplam 2.75 milyar dolar tazminat ödemiştir.”¹⁴⁰

ABD ve İngiltere ile yıllarca süren sürtüşmelerin kaynağı teröristlerin kayıtsız, şartsız teslim edilmemesi idi. Ancak son günlerde görülmektedir ki Libya lideri Kaddafi GOKAP'ın gerçekleştirdiği ortamda kendi sisteminin yaşam alanı bulması imkansızdır bu kapsamda ABD ile yakınlaşma politikasına sarılmış gözükmektedir.

1970 yılında kesilen Amerika - Libya ilişkileri “Libya'nın terör saldırıları konusunda sorumluluk üstlenmesi üzerine ilişkiler 2003 yılından bu yana gelişiyor.

¹³⁹ <http://www.vahdet.com.tr/> , 03 Ekim 2008.

¹⁴⁰ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Libya> , 24 Eylül 2008.

ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, 55 yıl aradan sonra Libya'ya giden ilk Amerika Dışişleri Bakanı oldu. Rice, bu ziyaretin Amerika'nın ebedi düşmanları olmadığını gösterdiğini söyledi ancak ABD - Libya ilişkilerinin daha da geliştirilmesi için yapılması gereken çok şey olduğunu belirtti.

Washington, Libya'yı Amerikan hedeflerine yönelik terör saldırılarında bulunmakla suçlamış ve 1986 yılında Kaddafi'nin bir kampını bombalamıştı.

Bazı kesimler, Libya'nın 1980'li yıllardaki terör saldırıları için tazminat ödemesinden sonra bu ülkeye açılım yapılmasını destekliyordu. Ağustos 2008 ayında imzalanan bir anlaşma uyarınca Amerika da 1986 hava saldırıları için tazminat ödeyecek.¹⁴¹

Libya'nın Çad'la da sorunları vardır. Libya, Çad'ın kuzeyindeki zengin altın ve uranyum rezervlerine sahip olan Aozu bölgesinde hak iddia etmektedir. Çad'daki muhalif güçleri desteklerken de söz konusu bölgeye sahip olma arzusunu gizlemedi. Çad başkanı Tombalbaye 1973'te adı geçen bölgeyi Libya'ya vereceğini açıkladı. Bu açıklama üzerine Libya FROLINAT'a olan desteğini kesti. Ancak 1975'te Tombalbaye'yi devirerek yerine geçen Felix Maloum, Tombalbaye'nin söz konusu vaadini geçerli saymadı. Bunun üzerine Libya muhalif güçlere yeniden destek vermeye başladı. Aozu sorunu daha sonra Lahey Adalet Divanı'na götürüldü. Libya ve Çad 5 Eylül 1991'de aralarında işbirliğini geliştirme anlaşmasını yaptılarsa da Aozu sorunu kesin bir çözüme kavuşturulmuş değildir. Şartların değişmesine bağlı olarak bu sorunun yeniden gündeme gelmesi mümkündür.

Libya yönetimi Fas'la da geçinememektedir. Fas'la geçinememesinin en önemli sebebi Kaddafi'nin Fas yönetimine yönelttiği eleştirilerdir.

5.12.5. İç problemleri: Libya'nın içerdeki problemi yönetimin baskıcı politikasından kaynaklanan rahatsızlıklardır. Kaddafi'nin baskıcı politikasına rağmen İslâmi hareketin halk arasında etkili olduğu Kaddafi'nin 1993'te İslâm hükümlerini kısmen uygulamaya geçireceğini açıklama gereği duymasından anlaşılmaktadır. Fakat Kaddafi'nin bu konudaki oyalama politikası halkı tatmin etmiyor. 1993 Ekim'inde bazı ordu mensuplarının isyan başlatmaları ordu içinde de rahatsızlık olduğunu ortaya çıkardı. Her ne kadar bu isyan ordunun başka kanatlarıyla bastırıldıysa da rahatsızlığın gittikçe yayılması ve ayaklandıklarında bastırılmayacak bir kitleyi sarması mümkün.

¹⁴¹ <http://www.voanews.com/turkish/2008-09-06-voa3.cfm> , 26 Eylül 2008.

5.12.6. İslami Hareket: Libya'daki İslâmi cemaatlerin en köklüsü Senusi tarikatıdır. Ancak Kaddafi bu tarikatı İslâm dışı ilan ettiğinden bütün faaliyetlerini durdurdu. Bugün Libya'da bu cemaatin çalışmaları hâlâ yasaktır. “Kaddafi 1973'te başlattığı Kültür Devrimi'yle Müslüman Kardeşler'in yanı sıra Hizbu't-Tahrir, İslâmi Cihad gibi diğer İslâmi örgütleri de tasfiye etti. Bu cemaatler daha sonra faaliyetlerini gizli olarak sürdürdüler. Hatta Hizbu't-Tahrir mensupları ordu içinde faaliyet yürüterek Kaddafi rejimine bu kanaldan bir darbe vurma çabası içine girdiler. Ancak 1983'te çok sayıda ordu mensubu Hizbu't-Tahrir üyesi oldukları gerekçesiyle tutuklandı.”¹⁴²

5.12.7. GOKAP ve Kaddafi :

1969 yılında 27 yaşında Üsteğmen rütbesinde düzenlediği askeri darbe ile başa geçen ve başa geçtiği günden itibaren soğuk savaş dönemi boyunca çift kutupluluğun nimetlerinden faydalanarak bölgede içi boş sosyalizm sloganları ile hareket eden Albay Kaddafi bedevi çadırında ABD yanlısı oldukları savı ile Türk yetkilileri azarladığı günleri çabuk unutmuşçasına GOKAP'in bölge uygulamalarından çabuk etkilenmişe benzemektedir.

“Orta Doğu'da en radikal ve hızlı dönüşümü gerçekleştirerek ABD ve İngiltere ile uzlaşma zemine kayan lider olmuştur.

Libya lideri önce kitle imha silahları programlarından çekildiğini açıklamıştır. Arkasından El Kaide'yi açıkça suçlamış, elindeki El Kaide mensuplarının isimlerini Batılı istihbarat servisleri ile paylaşmış, teröre karşı Batı ile işbirliği yapacağını ifade etmiştir. Libya, Washington ve Londra'yı kazanmak için sadece teröre karşı işbirliği yapmakla kalmamış, ekonomik zenginliğini oluşturan petrol sektöründe Batılı şirketlerle geniş işbirliğine gitmeye karar vermiştir. Bu çerçevede Blair anlaşmaları son noktasına ulaştırmak amacı ile Kaddafi'yi ziyaret için Libya'ya gitmiştir.”¹⁴³

¹⁴² <http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya4/0996.html> , 27 Eylül 2008

¹⁴³ Prof. Dr.ÖZDAĞ, Ümit , <http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=400&kat=27> ,28 Eylül 2008.

“Libya’nın Büyük Orta Doğu’nun koşullarına uymasını çok şaşırtıcı olarak görmemek lazım. Muammer Kaddafi kendince yeni Büyük Orta Doğu’nun koşullarına uyum ile iktidar süresini uzatmaya çalışırken İngiltere ve ABD’nin Libya politikalarını eleştiren Batılı ülkelerin başında Almanya gelmektedir. Berlin, İngiltere başbakanının Libya ziyaretini ahlaki bulmadığını açıklarken aslında Avrupa Birliği ile ABD arasındaki Orta Doğu’ya bakış açılarındaki farkı ortaya koymuştur.”¹⁴⁴

---

¹⁴⁴ Prof. Dr.ÖZDAĞ, Ümit , <http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=400&kat=27> ,28 Eylül 2008.

5.13. FAS: Kuzey Afrika'nın turistik ülkesi Fas'ın incelemesini nüfus ve etnik yapısını irdeleyerek başlatacağız.

5.13.1. Nüfusu ve Etnik yapı: Fas'ın yılı verilerine göre tahmini nüfusu 32.000.000'dur. (Bunun yaklaşık 300.000'i Batı Sahra'da kalani ülkenin diğer bölgelerinde yaşamaktadır.) Halkın % 45'i şehirlerde yaşamaktadır. Nüfus artış hızı: % 2.2'dir.¹⁴⁵

Fas nüfusunun % 55'ini Araplar oluşturmaktadır. Ancak bazı kaynaklarda Fas Araplarının çoğunun Berberi kökenli oldukları ve bunların ana dillerini unutarak Araplaştıkları ifade edilmektedir. Arapların % 98.2'si Müslümandır. İkinci etnik grup olan Berberilerin oranı % 34'tür. Berberiler, Kuzeybatı ve Batı Afrika ülkelerine yayılmış bir etnik topluluktur. Berberiler bu bölgenin yerlileri olarak bilinir. Bütün Berberilerin anladığı ortak bir dil yoktur. Ancak Berberi halklarının konuştuğu birbirinden oldukça farklı lehçelerin tümüne birden Berberice denmektedir. Berberi lehçeleri içinde sadece Tuareg lehçesinin yazısı vardır. Diğer lehçelerin yazısı yoktur. Berberiler kendilerine Imazighen derler. Berberi isminin Avrupalılar tarafından bu halka verilmiş ve barbar kelimesinden gelmiş olması kuvvetli ihtimaldir. Berberiler arasında kabile hiyerarşisi hâlâ devam etmektedir. Batılı sömürgeci ülkeler Berberileri İslâm'dan uzaklaştırarak İslâm öncesi hayatlarına döndürebilmek için çeşitli hareketler başlattılar. Ancak bu hareketler pek fazla etkili olmadı. Fas'taki Berberilerin tamamı Müslüman ve çoğunluğu Maliki'dir. Üçüncü sırada gelen etnik unsur % 10'luk orana sahip olan Moorlardır. Moorlar Moritanya kökenlidirler. Kalan nüfusu da İspanyollar başta olmak üzere Avrupalı Hıristiyan azınlıklarla Yahudi azınlık oluşturmaktadır.

5.13.2. Dil ve Din: Resmi dil Arapça'dır. Halkın geneli Arapça konuşur. Bunun yanı sıra Berberice ve İş dünyasında Fransızca konuşulmaktadır. Resmi din İslâm'dır. Halkın % 98.7'si Müslümandır. Müslümanların büyük çoğunluğu Maliki, az bir kısmı Hanefidir. Çoğu Avrupa asıllı olan Hıristiyanların oranı % 1, Yahudilerin oranı da % 0.5'tir.

¹⁴⁵ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html> , 29 Eylül 2008.

5.13.3. Tarihi: Fas, İslam coğrafyasının en batıdaki ülkesidir. Bu yüzden geçmişte el-Magribu'l-Aksa (Uzak Batı) diye adlandırılırdı. Günümüzde de Magrib olarak adlandırılır. Fas ise bu ülkedeki bir şehrin adıdır. Ama Türkiye'de Fas adı bu ülke için kullanılmaktadır.¹⁴⁶ Bugünkü Fas toprakları İslâmi tarih kaynaklarında "el-Magribu'l-Aksa (Uzak Batı)" olarak adlandırılır. Kuzeybatı Afrika ülkelerini içine alan toprakların tümüne birden de Magrib denir.

Bu topraklara ilk olarak 686 yılında Ukbe ibnu Nafi komutasındaki İslâm orduları gelmişlerdir. Ukbe ibnu Nafi Magrib'in bir kısmını fethetti ve burada hilafete bağlı İfrikiyye eyaleti oluşturuldu. Magrib'in kalan kısmı 688'de bölgeye gelen Hassan ibnu Nu'man ve 712'de bölgeye gelen Musa ibnu Nusayr zamanında fethedilmiştir. Musa ibnu Nusayr'in kumandanlarından olan Tarik ibnu Ziyad, Cebelitarık boğazını geçerek bugünkü İspanya topraklarına girmiş ve Endülüs İslâm devletinin temelleri bu şekilde atılmıştır. Cebelitarık (Tarik Dağı) Boğazı'na bu adın verilmesi de Tarik ibnu Ziyad'a atfendir.

Magrib toprakları İslâm ordularınca fethedildikten sonra 770'lere kadar hilafete bağlı kaldı. 770'lerden sonra yine önemli bir kısmı hilafete bağlı kalmakla birlikte bağımsız bazı küçük Müslüman devletleri de kurulmaya başlandı.

1830'da Cezayir'i işgal eden Fransız sömürgeciler Fas topraklarını da işgal edebilmek için çeşitli girişimlerde bulundular. Ancak bazı çıkarları dolayısıyla Alman sömürgeciler buna engel oldular. Buna rağmen Fransızlar 30 Mart 1912'de imzalanan Fas anlaşmasına dayanarak Fas topraklarını işgal ettiler. Öte yandan İspanya da Fas üzerinde hak iddia etti ve 27 Kasım 1912'de ülkenin kuzeyde Akdeniz kıyısındaki kesimini işgal etti. Fransız işgali sırasında Fas'ın kralı Filali sülalesinden Sultan Abdülhafız'dı. İşgalci Fransızlar 7 Ekim 1912 tarihinde onu krallıktan uzaklaştırarak yerine yine Filali sülalesinden Ebu'l-Mehasin Yusuf'u geçirdiler. Ancak asıl yönetim Fransızların tayin ettiği genel valinin elindeydi. Kral da ona bağlı olarak çalışmak zorundaydı. Fransızlar Fas Müslümanlarının birlik ve bütünlüğünü bozmak amacıyla bazı Berberi kabilelerini diğer Müslümanlardan ayırarak onlara kısmi özerklik verdiler. Bir yandan da Berberiler arasında propaganda yaparak onları İslâm öncesi geleneklerine döndürmeye ve bu yolla İslâm'dan uzaklaştırmaya çalışıyorlardı. 27 Ocak 1927'de Ebu'l-Mehasin Yusuf'un vefatı üzerine yerine oğlu IV. Muhammed geçti. 1940'lardan sonra Fas'ta bağımsızlık hareketi güç kazanmaya başladı. Bağımsızlık mücadelesine öncülük etmek amacıyla kurulan İstiklal Partisi 1944'te işgalcilerden ülkelerini terk etmelerini ve Fas'a

¹⁴⁶ <http://tr.wikipedia.org/wiki/Fas> , 01 Ekim 2008.

bağımsızlık vermelerini istediler. Fransız işgalcilerin bu isteğe cevabi İstiklal Partisi'nin ileri gelenlerini tutuklamak oldu. Ancak bu olaydan sonra halkın bağımsızlık mücadelesine desteği arttı. Sultan IV. Muhammed de Fransızlara karşı tavır alarak bağımsızlık mücadelesinin yanında yer alma gereği duydu. Bunun üzerine Fransızlar, 20 Ağustos 1953'te IV. Muhammed'i sürgüne göndererek yerine amcası Muhammed'i tahta geçirdiler. Ancak halk Fransızların tayin ettiği kralı benimsemedi ve Fransızlar 17 Kasım 1955'te IV. Muhammed'i Fas'a geri getirerek yeniden tahta geçirdiler. Sonuçta 2 Mart 1956'da Fransız işgalciler Fas'tan çekilerek bu ülkenin bağımsızlığını tanımak zorunda kaldılar. 29 Ekim 1956'da İspanyollar kuzeyde işgal altında tuttıkları bölgelerin bir bölümünden çekildiler. İspanyollar Fas'ın bazı şehirlerini hâlâ işgal altında tutmaktadırlar. Fransızların çekilmesinden sonra Sultan IV. Muhammed ülke yönetimiyle ilgili yetkileri ele aldı. Onun yönetimi 26 Şubat 1961'e kadar sürmüştür. Bu tarihte onun vefat etmesi üzerine yerine oğlu II. Hasan geçti.

II. Hasan hem Batı'yla hem de İsrail işgal devletiyle yakın ilişki içinde olan biriydi. Kendisine yakıştırdığı "emiru'l-mü'minin" sıfatını değişik şekillerde istismar ediyordu. Örneğin birileri Fas'ta Allah'ın kanunlarının uygulanması için siyasi ve kültürel çalışma başlattığında: "Ben mü'minlerin emiriyim. Dolayısıyla Allah'ın kanunlarını uygulama yetki ve yükümlülüğü bendedir. Siz kim oluyorsunuz?" diyerek onları tasfiye etmeye çalışıyordu. Bunu diyordu ama: "Madem Allah'ın kanunlarını uygulama yetki ve yükümlülüğü sendedir, öyleyse bu yükümlülüğünü her türlü hileden ve nifaktan uzak bir şekilde yerine getir" diyenleri de hapislerde sürdürüyordu. Örneğin Fas'ta hayli etkili olan Adalet ve İhsan Cemaati'nin lideri Abdüsselam Yasin'i "Ya İslâm ya da Tufan" başlıklı bir açık mektup yazdığından dolayı "delirmekle" itham ederek hapse attırmıştı. Oysa mektup krala sadece görevini yani kendisinin "bu benim görevimdir" derken kastettiği şeyi hatırlatıyordu.

II. Hasan yönetimi altındaki Yahudi azınlığa ve İsrail'e özel bir muhabbet duyarken İslam Konferansı Örgütü'nün Kudüs Komitesi'ne başkanlık ediyordu. Bu ikisi birbirine ters görünüyor, ama bu, II. Hasan'ın sinsi bir ayarının yansımasıydı. Büyük bir ihtimalle İKÖ Kudüs Komitesi başkanlığını, kendisinin ülkesinde Yahudi azınlıkla olan özel ilişkisini ve Siyonist işgal devleti lehine yürüttüğü bir takım faaliyetlerini gizlemek için üstlenmişti.

İsrail'i insan gücü yönünden en çok besleyen ülke Fas'tır. Çünkü İsrail kurulduktan ve Filistinli Müslümanların toprakları Siyonistler tarafından işgal edildikten sonra bu topraklara en fazla Yahudi göçü Fas'tan oldu.

Çeşitli kaynaklarda Fas'tan Filistin topraklarına 600 binden fazla yahudinin göç ettiği ifade edilmektedir. Bu konunun basite alınmaması gerekir. Çünkü İsrail'in kuruluş amacı zaten dünyanın değişik yörelerine dağılmış olan yani onların deyimleriyle diaspora hayati yaşayan Yahudileri belli bir bölge üzerinde toplamaktı. Hem bu amacın gerçekleşmesi hem de İsrail'in insan potansiyeli yönünden desteklenmesi için Yahudi göçü büyük önem taşıyor. Yahudi göçü Filistinlilere ise tam tersi bir şekilde etki yapmaktadır. Çünkü göç eden her yeni Yahudi için yerleşim birimi inşası, toprak temini, iş imkânı sağlanması ve müreffeh hayat imkânlarının bahsedilmesi gerekiyor. Bu ise Filistinli Müslümanların topraklarının gasp edilmesiyle, iş imkânlarının ve diğer dünyevi imkânlarının ellerinden alınmasıyla oluyor. Bu açıdan Kral II. Hasan Siyonist işgal devletini sadece insan potansiyeli yönünden desteklemekle kalmamış aynı zamanda dolaylı bir şekilde Filistinlilere zulmetmiştir.

İsrail işgalinin meşrulaştırılmasına giden ihanetler zincirinde hâlâ en büyük halka olarak göze çarpan Camp David anlaşmasının asıl mimarı Fas kralı II. Hasan'dır.

Fikir babalığını İsrail'in eski Dışişleri bakanı ve başbakanı Simon Perez'in yaptığı "Ekonomik Yönden Büyük İsrail" tezinin pratiğe geçirilmesi çabalarına da Arap dünyasından en önce kral II. Hasan yardımcı olmuştur. Onun öncülüğünde Fas'ın Kazablanka (ed-Daru'l-Beyza) şehrinde gerçekleştirilen Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri I. Ekonomik İşbirliği Zirvesi söz konusu tezin hayata geçirilmesi yönünde atılmış bir ilk adım niteliği taşıyordu.

Kral II. Hasan'ın 22 Temmuz 1999'da vefat etmesi üzerine yerine oğlu Sidi Muhammed (VI. Muhammed) geçti.¹⁴⁷

5.13.4. Dış problemleri:

Fas'ın en önemli dış problemi Sebte ve Melilla meselesidir. Fas'ın kuzeyinde Akdeniz kıyısında bulunan ve halkının büyük çoğunluğu Müslüman olan bu iki güzel şehir bugün hâlâ İspanya işgali altındadır. İspanya yönetimi bu iki şehri zorla ve şiddet kullanarak hâkimiyeti altında tutmaktadır. Fas yönetimi İspanya'nın bu şehirlerdeki işgaline son vererek buraları kendine bırakmasını istemektedir. Ancak bazı siyasi hesaplar dolayısıyla bu konuda pek etkili bir politika da izlememektedir. ABD yönetimi Sebte ve Melilla meselesinde İspanya'nın

¹⁴⁷ <http://www.vahdet.com.tr/>, 03 Ekim 2008.

politikasını desteklediğini ve bu şehirlerin İspanya'nın elinden alınmasına çalışılması halinde bu ülkenin yanında yer alacağını açıklamıştır.

Fas ayrıca güneyindeki Batı Sahra üzerinde hak iddia etmekte ve burayı 1975'ten bu yana yönetmektedir. 1975 yılında 'Yeşil Yürüyüş' adını verdikleri bir yürüyüş hareketi ile ellerinde sadece Kur'an'larla, silahsız olarak çöle girmişler ve bu hareketleri sonucu hiç bir direnişle karşılaşmadan çölün hâkimiyetini kazanmışlardır.¹⁴⁸

5.13.5. İç problemleri: Fas'ın en önemli iç problemi Batı Sahra meselesidir. Sömürgecilerin (İspanyolların ve Fransızlar) Batı Sahra'yı işgal altında tuttıkları dönemde işgal güçlerine karşı bağımsızlık savaşı vermek üzere kurulan Polisaryo Cephesi, Fas'ın ve Moritanya'nın bağımsız olmasından sonra yön değiştirerek Batı Sahra'da bağımsız bir devlet kurmak amacıyla bu iki ülkeye karşı başlattıkları ayrılıkçı bir harekettir. Bugün Fransa ve İspanya başta olmak üzere bazı Batılı ülkeler tarafından desteklenen Polisaryo Cephesi, Batı Sahra'nın bazı bölgelerini hâkimiyetine almıştır. Batı Sahra meselesi ekonomik yönden Fas'a büyük yük yüklemektedir. Sömürgeci güçler Batı Sahra'nın zengin fosfat rezervlerine sahip olması dolayısıyla bu bölgeye özel önem vermektedirler. Batı Sahra halkını, sahravi diye adlandırılan Sahra Berberileri oluşturmaktadır.

Fas'ın ikinci bir iç meselesi Berberi meselesidir. “Berberi meselesi de Fransız sömürgecilerin bir mirasıdır. Fransız sömürgeciler Fas'ı işgal ettikten sonra bu ülkenin halkını Araplar ve Berberiler diye ikiye ayırdılar ve bunları birbirine düşman etmek için çeşitli yollara başvurdular. Fransızlar Berberilerin tarih boyunca Araplar tarafından mağdur edildikleri, kendi gerçek kimliklerinden uzaklaştırıldıkları iddiasını ortaya atarak onları yeniden İslâm öncesi hayatlarına döndürme çabası içine girdiler. Bu amaçla Berberilerin yaşadıkları bölgeleri diğer bölgelerden ayırarak buralara kısmi özerklik verdiler. Buna ek olarak kendi yetiştirdikleri adamları vasıtasıyla bir Berberi kavmiyetçiliği akımı ortaya çıkardılar. Bugünkü Berberi meselesi de Fransız işgalcilerin gözetiminde ortaya çıkan Berberi kavmiyetçiliği akımının sebep olduğu bir meseledir. Aslında Berberi halkın büyük çoğunluğu İslâmi kimliğine sahip çıkmakta ve Berberi kavmiyetçiliği akımını desteklememektedir. Ancak okumuş ve özellikle Fransız kültürü almış kesimden olan bazı Berberiler hâlâ bu akımı ayakta tutma çabası içindedirler.”¹⁴⁹

¹⁴⁸ <http://www.nur-hikmet.de/index-Dateien/NUR-HIKMET/islamduyayi/ulkeler/fas.html>, 06 Eylül 2008.

¹⁴⁹ <http://www.vahdet.com.tr/>, 03 Ekim 2008.

5.13.6. GOKAP ile FAS üzerinde oynan oyunlar:

Basına yansıyan bazı bilgilere göre ABD, Kuzey Afrika bölgesine ekonomik yönden yerleşmek için bu sıralarda birtakım gizli görüşmeler de yürütüyor. Verilen bilgilere göre görüşmeler, Tunus, Cezayir ve Fas yetkilileriyle yürütülüyor. ABD, Kuzey Afrika'ya yapacağı yatırımların Ortadoğu'ya uzanan ekonomik köprüde de önemli rol oynayacağını ve bu bölgelerde etkili olacak iktisadi kuruluşlarının Ortadoğu pazarında da hâkimiyeti ele geçireceğini düşünüyor.¹⁵⁰

ABD yıllarca Fransa kontrolünde olan Kuzey Afrika ülkelerinde jeopolitik üstünlüğünü pekiştirmek ve strateji tehdit olarak algıladığı Fransa'nın arka bahçesini ele geçirmek üzere harekete geçmiştir. Bunu GOKAP ile başlatmıştır. Fransa'nın "Akdeniz Birliği" ile karşılık vermeye çalıştığı hamleleri ABD dünyanın tek süper gücü olmak ve bu konuda karşısında ayak diretebilecek güçlerin tümünü ikinci plana itmek istemesi nedeni ile olumlu sonuçlanmayacak gibi görünmektedir. Körfez Savaşı sonrasında Fransa'yı Lübnan'dan çıkartmayı başaran ABD şimdilerde aynı oyunu Fas üzerinden oynamaktadır. Fransa ise yanı başında yıllarca kontrol etmeyi başardığı Kuzey Afrika ülkelerinin elinden kayışını seyretmektedir.

Ancak GOKAP kapsamında geliştirdiği hamleler bölge ülkeleri tarafından çokta sıcak karşılanmamaktadır. Bunun en önemli nedeni ise ABD'nin şemsiyesi altında uluslararası siyonizme güç veren iktisadi kuruluşların bölgeye yerleşeceğinden endişe edilmesidir. İsrail'in de ABD'nin bir kuyruğu gibi onun yerleştiği her yere yerleştiği bilinen bir gerçektir.

İsrail'in önce Şimon Peres'in ortaya attığı "Ekonomik Yönden Büyük İsrail" teorisiyle bir fikri altyapı oluşturulan açılım "Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Ekonomik İşbirliği Zirveleri" yoluyla gerçekleştirmek istendi ancak son zirveyi Arap ülkelerinin çoğunun boykot etmesi sebebiyle "Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Ekonomik İşbirliği Zirveleri" boş çıktı. İsrail şimdi ise ABD'nin bölge açılımı ile ideallerini gerçekleştirmek istemektedir.

Eğer Amerika'nın Kuzey Afrika'yla ilgili planları tutarsa ABD bu bölgede de Fransa'yı diskalifiye etmiş olacak. Bu hamleler iki müttefik ülkeyi belkide karşı karşıya getirecektir. Ancak plan uygulamaya konmuştur ve taraflar kartlarını kapalı tutmaktadır.

¹⁵⁰ <http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya5/1404.html>, 05 Ekim 2008, ABD Kuzey Afrika'ya Çörekleniyor, 8 Ağustos 2000.

5.14. YEMEN: Türk Halk Müziği ezgilerinde sıkça duyulan ve gidenlerin geri gelmediği Yemen Orta Doğu'nun kıyısındaki konumu ile bir kenar devlet görünümü vermektedir. Bu ülkenin incelemesine nüfus ve etnik yapısı hakkında bilgi vererek başlayacağız.

5.14.1. Nüfusu ve Etnik yapı: 20 701 257 kişi (2002 tahmini) olup, nüfusun % 25'i şehirlerde yaşamaktadır. Nüfus artış hızı: % 2.7'dir.¹⁵¹ Yemen'de nüfusun % 97.3'ü Araptır. Kalan nüfusu Güney Asyalılar (% 1), Somalililer (% 1.2), Malaylar (% 0.2) ve yahudiler (% 0.04) oluşturmaktadır.

5.14.2. Dil ve Din: Resmi dil ve halkın genelini konuştuğu dil Arapça'dır. Resmi din İslâm'dır. Halkın % 99'u Müslümandır. Nüfusun % 1'ini de yahudilerle doğu dinleri mensupları oluşturmaktadır. Müslümanların % 55'i sünni, % 45'i Zeydidir. Çok az sayıda da İsmaili vardır. Sünnilerin geneli Şafiidir.

5.14.3. Tarihi: Yemen'liler İslâma, Peygamberin sağlığında girmiştir. Yemen 820'ye kadar halife tarafından gönderilen valilerce yönetildi. 820'den sonraki Yemen tarihi biraz karışıktır. Bu tarihten sonra ülkenin değişik bölgelerinde değişik yönetimler kurulmuştur.

1517'den sonra Yemen'e Osmanlılar girdiler. Osmanlılar Yemen şehirlerini tek tek ele geçirerek 1538'de de Tahiriler yönetimine son verdiler. Yemen'in Osmanlıların eline geçmesinden sonra buradaki Zeydi imamların dini otoriteleri devam etmiştir. Bununla birlikte Zeydiler zaman zaman Osmanlı yönetimine karşı ayaklanmalar düzenlediler.

18. yüzyılın sonlarına doğru Portekizli, Fransız ve İngiliz sömürgeciler Yemen'i ele geçirmek için bazı saldırılarda bulundular. Ancak Osmanlı güçleri bunlara pek fırsat vermediler. Bunun üzerine İngilizler 19. yüzyılın başlarından itibaren Aden Körfezi'nde deniz güçlerini artırdı, 1839'da da Aden'i işgal ettiler. Burayı üs edinen İngilizler daha sonra Güney Yemen olarak bilinen bölgeyi işgal ettiler.

Kuzey Yemen ise herhangi bir Avrupa ülkesinin sömürgesi durumuna düşmeden 30 Ekim 1918'e kadar Osmanlı yönetiminde kaldı. Bu tarihte de bağımsız oldu. Türkiye Lozan

---

¹⁵¹ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ym.html> , 05 Ekim 2008.

anlaşmasında Kuzey Yemen'in bağımsızlığını ve Güney Yemen'in İngiliz işgaline geçmesini resmen tanıdı. Kuzey Yemen'in bağımsız olmasından sonra yönetim Zeydi imamlara geçti.

Osmanlı Devleti'nin Yemen üzerindeki hâkimiyetinin son bulunduğu tarihte Zeydilerin dini lideri olan İmam Yahya 24 Şubat 1924'te kendisini Yemen kralı ilan etti. Ölümünden sonra tahta geçen çocukları 27 Eylül 1962'de gerçekleştirilen darbeyle tahttan indirilerek cumhuriyet rejimi ilan edildi ve Abdüsselâl cumhurbaşkanı yapıldı. Ancak bu olay ülkeyi bir iç savaşa soktu ve bu iç savaş İmam Seyfulislâm'ın 1967'de saltanattan tamamen feragat etmesine kadar sürdü.

5 Kasım 1967'de Kadı Abdurrahman İryani cumhurbaşkanı seçildi. Onun yönetimi 1974 Haziran'ına kadar sürdü. Yerine İbrahim Hamdani geçti ve 6 Şubat 1978'e kadar görevde kaldı. 6 Şubat 1978'de hâlen bu görevi yürütmekte olan Ali Abdullah Salih cumhurbaşkanlığına geçti.

Güney Yemen 30 Kasım 1967'ye kadar İngiliz işgalinde kaldı. Bu tarihte bağımsızlığını elde eden Güney Yemen, Kuzey Yemen'den ayrı bir devlet oldu ve ilk cumhurbaşkanlığına Sa'bani getirildi. Sa'bani 22 Haziran 1969'da komünist bir darbeyle düşürüldü ve yetkilerini 5 kişilik bir başkanlık konseyi üstlendi. Arap dünyasının ilk komünist devleti olan Güney Yemen'in adı 30 Kasım 1970'de Yemen Demokratik Halk Cumhuriyeti olarak değiştirildi. Sâlim Rubai Ali de devlet başkanı oldu. Devlet başkanlığına 1978'de Ali Nasır Muhammed getirildi. Aynı yılın Aralık ayında Sosyalist Parti genel sekreteri Abdülfettah İsmail devlet başkan oldu. 1980'de Ali Nasır Muhammed yeniden devlet başkanı oldu. 12 Ocak 1986'da komünistler arasında bir silahlı çatışma çıktı ve Ali Nasır Muhammed'in taraftarları yenilgiye uğratıldı. Bu olaylardan sonra Haydar Ebu Bekir el-Attas devlet başkanı, Ali Sâlim el-Beyd'de iktidarı elinde tutan Sosyalist Parti'nin genel sekreteri oldu.

İki Yemen Nisan 1990'da bir birleşme anlaşması imzaladı ve bu anlaşma uyarınca 22 Mayıs 1990'da birleşme gerçekleştirildi. Anlaşma 22 Kasım 1992'ye kadarki sürenin geçiş süresi olarak kabul edilmesini, bu sürenin bitiminde seçim yapılmasını ve geçiş dönemi sonrası idari mekanizmasının bu seçim sonuçlarına göre belirlenmesini öngörüordu.

Geçiş döneminde birleşik Yemen'in cumhurbaşkanı Kuzey Yemen cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih, cumhurbaşkanı yardımcısı Güney Yemen Sosyalist Parti lideri Ali Sâlim el-Beyd, başbakanı da Güney Yemen cumhurbaşkanı Haydar Ebu Bekir el-Attas olacaktı. Ancak Sosyalist Parti geçiş dönemi sonunda yapılacak seçimlerde bir başarı elde edemeyeceğini anlayınca seçimin ertelenmesini ve kendisine seçim sonrası için bazı garantiler verilmesini istedi.

Yapılan gizli görüşmeler sonunda seçimler 27 Nisan 1993'e ertelendiyse de Sosyalist Parti istediği garantileri alamadı. Seçimlerde de önemli bir başarı gösteremeyince parti lideri Ali Sâlim el-Beyd Kuzeyli yöneticileri çeşitli şekillerde itham etmeye başladı ve çok geçmeden başkent San'a'yı terk ederek Aden'e yerleşti. Bu olayları izleyen ithamlar 20 Şubat 1994'te silahlı çatışmaya dönüştü ve Yemen yeni bir iç savaşın içine sürüklenmiş oldu.

Güney Yemen tarafı 12 Mayıs 1994'te Kuzey'den ayrıldığını bildirerek bağımsızlığını ilan ettiyse de Kuzey Yemen yöneticileri bunu kabul etmeyerek isyancı Güney Yemen birliklerinin mevzilerine yönelik saldırılarını şiddetlendirdiler. Temmuz 1994 başlarında da Güney Yemen'in başkenti Aden'i ele geçirerek bütün Yemen'i yönetimleri altına aldılar.¹⁵²

5.14.4. Dış problemleri: Yemen'in Körfez Savaşı'nda Irak'ın yanında yer alması bu savaşta ABD ile birlikte hareket eden Arap ülkeleri tarafından yalnız bırakılmasına yol açtı. Özellikle Suudi Arabistan yönetimi Yemen'e karşı açıkça cephe alarak topraklarında çalışan bir milyon Yemenliyi hiçbir tazminat ödemedi işten çıkarıp sınır dışı etti. Bu uygulama Yemen'i ekonomik yönden ciddi sıkıntılara soktu. Yemen'in Suudi Arabistan'la bir sınır problemi de var. Suudi Arabistan, Yemen'in petrol yönünden zengin olduğu sanılan bir bölgesi üzerinde hak iddia etmektedir.¹⁵³

5.14.5. İç Problemleri:

Yemen'in en önemli iç problemi iç savaştır. Soğuk Savaş boyunca ikiye bölünmüş durumda bulunan Yemen'in , Güneyi önceleri İngiltere tarafından yönetilen Batı yanlısı ılımlı bir ülkeydi, sonradan bir Sovyet müttefiki haline geldi. Kuzey Yemen ise 1962 yılına dek

¹⁵² <http://www.vahdet.com.tr/> , 03 Ekim 2008.

¹⁵³ <http://www.nur-hikmet.de/index-Dateien/NUR-HIKMET/islamduyasi/ulkeler/yemen.html>, 06 Eylül 2008.

İmam Ahmed adlı bir diktatörün egemenliğindeydi. Ülkedeki kabileleri ağır vergilere bağlayan İmam, onları kontrolü altında tutabilmek için ilginç bir yöntem de bulmuştu.

Bu geleneksel monarşinin ordu içinde ciddi muhalifleri vardı ve bu muhaliflerin en büyük destekçisi de, Arap dünyasındaki monarşilerin tümünü yıkıp yerlerine radikal rejimler kurmak isteyen Mısır lideri Nasır'dı. İmamın ölümünden sonra tahta çıkan oğlu zamanında "Nasırcı" subaylar bir darbe düzenleyerek monarşiyi devirip bir cumhuriyet kurduklarını ilan ettiler. Genç İmam, kuzeye, Suudi Arabistan sınırına sığındı ve oradaki kabilelerden ve asıl olarak da Nasırcı dalgayı endişe ile izlemekte olan Suudi Arabistan'dan destek buldu ve Nasırcı cuntaya karşı bir iç savaş başlattı.

Savaş çok kısa zamanda uluslararası bir boyut kazandı. Sovyetler Birliği ve Mısır darbeci subaylara havadan askeri yardım ulaştırmaya başladılar. Buna karşılık ABD de CIA aracılığıyla devreye girmekte gecikmedi. İsrail ise, Yemen'deki bu savaşı ABD'den daha da fazla önemsiyordu ve çok ilginç bir yöntem kullanarak savaşa müdahil oldu.

İsrail'in, Yemen'deki Kralcılara destek olabilmek için kullandığı bu ilginç yöntem, Yemenli Yahudiler "kartı"ydı. İsrail'e göç ettirilen doğulu Yahudi cemaatlerinin en iyilerinden kurulan Yemenli Yahudiler ekibi sayesinde Yemen'li kardeşlere modern silahlar öğretildi.

1970 yılında Kralcılar iç savaşı kazandılar. Hallahmi'nin belirttiği gibi, bu, Yemen Kralı'nın olduğu kadar İsrail'in de hanesine yazılacak bir zaferdi aynı zamanda.¹⁵⁴

5.14.6. İslami Hareket: Yemen'de Müslümanların % 55'ini Şii'nin ehli sünnete en yakın mezhebi olan Zeydiyye mezhebi mensupları oluşturur. Yemen'de İslâm'ı devlete hâkim kılmaya çalışan hareketlerin başında Müslüman Kardeşler'in bu ülkedeki uzantısı sayabileceğimiz Yemen İslah Birliği gelmektedir. Bu hareket Eylül 1990'da siyasi parti sıfatı kazanmıştır.¹⁵⁵

5.14.7. GOKAP'ın Yemen Hedefi:

GOKAP'ın Yemene karşı doğrudan bir planı olamamkla birlikte GOKAP kapsamında hedef alınan Şii İran ile Suudi Arabistan'ın Yemen iç savaşında gayri resmi bağlantıları

¹⁵⁴ <http://www.harunyahya.org/kitap/KurtKarti/kurtkarti3.html> , 06 Ekim 2008, (60 Benjamin Beit-Hallahmi, The Israeli Connection, s. 18.)

¹⁵⁵ <http://www.vahdet.com.tr/> , 03 Ekim 2008.

olduğu bilinmektedir. Kısaca Yemen Şii-Sünni çekişmesini hem içinde hemde dışında yaşamaktadır. Bu kapsamda Yemen İç savaşı hakkında kısaca bilgi verilmesinin faydalı olacağı kanaatindeyim.

Yemen'de yıllardır dünya kamuoyunun büyük ölçüde farkında olmadığı Yemenli muhalif Şii lider Abdülmelik Tabatabai el-Huti taraftarı Zaidî Huti isyancılarının merkezi hükümete karşı iç savaş sürdürüyor.

Haziran 2007 Yemen'de barış sağlandı ve ayrılıkçı liderin merkezi hükümet ile 8 Ağustos'ta barış yaptığı ve her hususta anlaşmaları yazıldı.

Yemen Devlet Başkanı Ali Abdullah Salih 17 Temmuz günü, göreve gelmesinin 30. yıldönümünde tamamen süpriz bir şekilde ve hiç bir açıklama yapmaksızın çatışmaların bittiğini ilan etti. Oysaki daha bir gün önce kuzeydeki isyancılar, hükümet birlikleriyle aralarında sert çatışmaların çıktığını duyurmuşlardı. O günden bu yana ise durum, birkaç küçük vukuat dışında sakin.

Bugün hala, savaş resmen son ermiş bile olsa, anlaşmazlığa taraf olan kuzeydeki aşiretlerle ordunun üst düzey yekililerinin ekonomik çıkarları ve aşiretler arası menfaatler, barışın kalıcılığını etkileyecektir.

Sonuçta söz konusu olan dini mi, politik mi yoksa aşiretler arası bir anlaşmazlık mı, bu sorunun yanıtını net olarak vermek güç. Kesin olan bir şey varsa o da, Huti gerillalarının öncelikle Şii Zaidîler olduğu; ülkeyi yöneten çoğunluğu ise - Zaidî Devlet Başkanı Salih hariç - Sünnilerin oluşturduğu.

Yemen hükümeti ise ülkede dini birlik ve denge sağlamakla övünüyor. Yemenlilerin çoğu da bu yüzden Şiiler ile Sünnilerin neredeyse sayıca birbirine eşit olduklarını düşünüyor. Gerçekte ise Sünniler, nüfusun yüzde 70'ini oluşturuyor. Halkın bu yanlış kanısının ardında politik bir hesap yatıyor.

Yemenli hukukçu Ahmed Saif Haşid, *Washington Post* gazetesine yaptığı açıklamada bu nedenle Yemen'deki çatışmaları, aslında "İslam dünyasının liderliği için mücadele veren bu iki ülke arasındaki bir taşeron savaş" diye tanımlıyor.

Sağlanan sükûnetin, 2009 Nisanındaki seçimlere kadar sürmesi muhtemel. Bu süreç, barışı güvence altına almak için kullanılırsa kalıcı çözüme ulaşma şansı hiç de az değil.¹⁵⁶

¹⁵⁶ http://www.qantara.de/webcom/show_article.php/_c-670/_nr-294/i.html?PHPSESSID=5, 25.08.2008 , Hanna Labonté, © Qantara.de 2008.

5.15.Cezayir: Fransa'nın arka bahçesi konumundaki Cezayir'in incelemesine demografik yapı hakkında bilgi vererek başlayacağız.

5.15.1. Nüfusu ve Etnik yapı: 33,769,669 (Temmuz 2008 tahmini).¹⁵⁷ Halkın % 50'si şehirlerde yaşamaktadır. Nüfus artış hızı: % 1.209 (2008 tahminleri) Cezayir halkının % 78'ini Araplar, % 20'sini Berberiler oluşturur. Cezayir'de ayrıca sömürge döneminden kalma az sayıda Fransız ve % 1'den daha az oranda yahudi bulunmaktadır. Az sayıda da Osmanlı döneminden kalma Türkler vardır.¹⁵⁸

5.15.2. Dil ve Din: Cezayir'in şu anki resmi dili Arapça'dır. Ancak yakın zamana kadar resmîyette Fransızca birinci sırada geliyordu. Gerek Fransız sömürgeci dönemindeki uygulama gerekse bağımsızlık sonrasında işbaşına gelen hükümetlerin uygulamaları dolayısıyla Cezayirlilerin çoğu Fransızca'yı öğrenmek zorunda kalmışlardır. Bu yüzden Cezayir halkının % 90'dan fazlası Fransızca'yı bilir. Berberiler de kendi etnik dillerini konuşmaktadırlar. Ancak Berberice bir eğitim ve kültür dili olarak kullanılmamaktadır.¹⁵⁹

Cezayir'in resmi dini İslâm'dır. Halkın % 99'u Müslümandır. Kalan nüfusu katolik hıristiyanlar ve az sayıdaki yahudiler oluşturmaktadır. Müslümanların büyük çoğunluğu sünnidir. Sünnilerin de geneli Maliki, az bir kısmı Hanefidir. % 0.5 oranında da İbadiler bulunmaktadır. İbadiler haricilerin hayatta kalan tek kollarıdır.¹⁶⁰

5.15.3. Tarihi: Cezayir, M. VII. asrın ortalarından sonra fethedilerek İslâm devletinin topraklarına katıldı. Daha sonra çeşitli hanedanlıkların hâkimiyetinde kalan Cezayir 1517'de Barbaros Hayrettin Paşa (Hızır Reis) ile kardeşi Oruç Reis tarafından fethedilerek Osmanlı topraklarına katıldı. Aynı yıl Osmanlı Cezayir eyaleti kuruldu. Bu eyalet 1830 yılına kadar ayakta kaldı.

¹⁵⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ag.html> , 06 Ekim 2008.

¹⁵⁸ <http://www.vahdet.com.tr/> , 03 Ekim 2008.

¹⁵⁹ <http://www.nur-hikmet.de/index-Dateien/NUR-HIKMET/islamdunyasi/ulkeler/cezayir.html> , 06 Eylül 2008.

¹⁶⁰ http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_cezayir.htm , 01 Eylül 2008

1830 yılının Temmuz ayında Fransızlar Cezayir'i işgal ettiler. Fransızlar Cezayir halkını elli yıl içinde hıristiyanlaştırmayı amaçlayan bir hedefle buraya girmişlerdi ancak başarılı olamadılar. Fransız işgaline karşı ilk bağımsızlık mücadelesini işgalin ikinci yılında Emir Abdülkadir başlatmıştır. Emir Abdülkadir işgalcilere karşı 14 yıl mücadele etti ve 23 Aralık

1947'de Fransızlar tarafından tutuklandı ve sadece 5 Ağustos 1945 tarihinde Fransızlar bir gün içinde 45 bin Cezayirinin canına kıydılar.

Fransızlar "nüfus kaydırması" metodunada başvurdular, bu maksatla çok sayıda Cezayirliyi Fransa'ya 1 milyon 200 bin Fransız, İspanyol ve İtalyan'ı da Cezayir'e yerleştirdiler. Arapça'nın öğretilmesi ve yazışmalarda kullanılması kanunla yasakladılar.

Fransız işgaline karşı ikinci bağımsızlık savaşı 1954 yılında başladı. Bu savaş Milli Kurtuluş Cephesi'nin öncülüğünde başlatıldı. Sekiz yıl süren bağımsızlık savaşı süresince bir buçuk milyon Cezayirli Müslüman işgalciler tarafından öldürüldü.

Milli Kurtuluş Cephesi 1958'de geçici bir hükümet oluşturdu. 5 Temmuz 1962'de de bağımsızlık ilan edildi. Bağımsızlık sonrası Laik ilim adamları sayesinde geçici bir süre cumhurbaşkanlığı yapan Ferhad Abbas'ın arkasından 15 Eylül 1963'te Ahmed bin Bella cumhurbaşkanlığına getirildi. Ahmed bin Bella, 19 Haziran 1965'te gerçekleştirilen bir darbeyle cumhurbaşkanlığından uzaklaştırıldı ve yerine sosyalist batıcı bir anlayışa sahip olan Albay Huvari Bumedyen geçti. Huvari Bumedyen ülkede katı bir totaliter baskı rejimini hâkim kıldı. Bumedyen'in dönemi onun Aralık 1978'de ölmesiyle kapandı. Yerine yine sosyalist bir anlayış sahibi olan Şazeli bin Cedid seçildi.

Sosyalist rejime karşı değişik zamanlarda ayaklanmalar oldu. Bunların en etkinlerinden biri 1982 ayaklanmasıdır. Ancak bu ayaklanma zor kullanılarak bastırılmıştır. İkinci büyük ayaklanma ise 5 Ekim 1988'de başladı ve bir hafta sürdü. Hükümet bu ayaklanmayı zorla bastıramadı ve bazı önemli vaadlerde bulunmak suretiyle ancak halkı yatıştırabildi. Hükümetin en önemli vaadi ise çok partili demokratik hayata geçmektir.

Hükümet yaptığı vaadler doğrultusunda yeni bir anayasa metni hazırlayarak 23 Şubat 1989'da halkoyuna sundu. Yeni anayasa halkın çoğunluğunca onaylanarak yürürlüğe kondu. Arkasından yeni siyasi partiler kuruldu ve 12 Haziran 1990 tarihinde ilk çok partili yerel seçimler yapıldı. Bu seçimlerde İslâmi Kurtuluş Cephesi (FIS) oyların % 55'ini alarak birçok yerde yerel seçimleri kazandı.

Arkasından 26 Aralık 1991'de ilk çok partili genel seçimlerin birinci turu gerçekleştirildi. FIS bu seçimlerde de büyük başarı gösterdi. Resmi kaynaklara göre oyların % 55'ini, kendi kaynaklarına göreyse % 80'ini aldı.

Cezayir ordusunu harekete geçirme yoluna başvurdular. Sonuçta ordu, 16 Ocak 1992'de yani seçimlerin ikinci turunun yapılacağı tarihe beş gün kala gerçekleştirdiği darbe ile yönetime el koyarak seçimlerin ikinci turunu iptal etti ve genel başkan Prof. Abbasi Medeni başta olmak üzere FIS ileri gelenlerinin çoğunu tutuklattı. Cunta Mart ayında da, FIS'ı tamamen kapattığını açıkladı.

General Halid Nezzar'ın başkanlığındaki askeri cunta Yüksek Devlet Konseyi adıyla bir konsey oluşturdu. Bu konseyin başkanlığına da 29 yıldan beri Fas'ta sürgün hayatı yaşamakta olan Muhammed Budiyaf'ı getirdi.

Yüksek Devlet Konseyi başkanı Muhammed Budiyaf 29 Haziran 1992 tarihinde orduda görevli Lembarek Binmaraf adında bir teğmen tarafından öldürüldü. Yolsuzluk davaları yüzünden başbakan Seyyid Ahmed Gazali ile ve bazı generallerle arası açılan Budiyaf'ın öldürülmesi olayı başlangıçta İslâmi Cephe'ye yüklendi. Ancak araştırmalar sonunda cinayeti işleyen subayın İslâmi Cephe ile herhangi bir ilgisinin bulunmadığı ortaya çıktı.

Budiyaf'tan sonra Yüksek Devlet Konseyi başkanlığına Ali Kafi getirildi. Cunta yönetiminin kapattığı İslami Selamet Cephesi'nin ileri gelenleri Ali Kafi'nin başkanlığındaki yeni yönetime diyalog çağrısında bulundularsa da yönetim diyaloga yanaşmak istemedi. Ancak cunta yönetimi daha sonra bir çıkmaz sokağa girdiğini anladı ve İslâmi Hareket mensuplarıyla bir uzlaşma yolu aramaya başladı. Bu yüzden ordu sertlik yanlısı hükümeti 11 Nisan 1994 tarihinde istifaya zorlayarak yerine daha ılımlı bir hükümet oluşturdu. Ancak yeni hükümet de bazı siyasi oyunlara başvurmak dışında hiçbir uzlaşmacı girişimde bulunmadı.¹⁶¹

5.15.4. Dış problemleri: Cezayir'in en önemli dış meselesi ekonomik bağımlılıktan ve Fransa'nın bu bağımlılığı istismar ederek ülkeye siyasi baskı yapmasından kaynaklanmaktadır.

1992'de işbaşına gelen askeri cunta içerdeki baskıcı tavrını dış ilişkilerine de aksettirmektedir. İran ve Sudan'ın İslâmi gruplara yardım ettiğini ileri sürerek bu ülkelerle diplomatik ilişkilerini kesti. Öte yandan Fas kralı II. Hasan'ın Cezayir'deki cuntanın seçimleri

¹⁶¹ http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_cezayir.htm , 01 Eylül 2008

askıya almasını eleştirmesine karşı cunta yönetiminin bu ülkeyle olan ilişkileri de bozuldu. Cunta bu sebepten dolayı Fas'a karşı Batı Sahra'daki ayrılıkçılara destek vermeye başladı.¹⁶²

5.15.5. İç problemleri: En önemli iç problemi demokratik düzenin askıya alınmasından kaynaklanan problemdir. Askeri cunta yönetimi geniş çaplı bir halk tepkisiyle karşılaştı ve tepkiyi baskıyla, kanla bastırma yoluna gitti.

Bir diğer iç meselesi Berberi meselesidir. Bu mesele aslında Fransızlar tarafından üretilmiştir. Fransızlar Berberileri Araplardan ayırarak tümüyle farklı bir hayat ortamının içine sokmak ve Berberiler kendi aralarındaki ilişkilerini İslâm'a göre değil de İslâm öncesi örf ve adetlerine göre düzenleyeceklerdi. Bir kısmı ile başarılı oldukları bu proje sonucunda halen bazı aydın Berberiler ayrılıkçı bir politika çevresinde politika oluşturmaktadır.¹⁶³

5.15.6. GOKAP ve Cezayir: ABD'nin Kuzey Afrika Kalesinde Cunta.

ABD, Fransa'yı bölgeden uzaklaştırmak ve Lübnan'da başardığını tekrarlamak için harekete geçmiştir. Bu yüzden ABD önce Cezayir'e, muhalif güçlere yaklaşmak ve cuntacılara karşı tavır almak suretiyle yaklaşılmaya çalışmaktadır. Diğer yandan da askerlerin demir yumruklarının altında hareket etmeye mahkum cumhurbaşkanı vasıtasıyla hükümetle ilişkilerini geliştiriyor. Bu yaklaşma Cezayir - İsrail yaklaşmasını da etkiliyor. Bu konuda ABD'nin politikasının İsrail'in politikasına paralel olduğu bilinen bir gerçek. Dolayısıyla Amerika'nın resmi açıklamalarına yansıyan göstermelik politikasıyla perde arkasından yürüttüğü gerçek politikası arasında çok büyük bir farklılık var. Cezayir'deki tüm İslami oluşumlar bu açıdan Buteflika'nın İsrail'le yaklaşmasını ve Amerika'nın bu yaklaşmayı teşvik eden bir güç olarak devreye girmesini tehlikeli bir gelişme olarak görüyorlar.

Özellikle 11 Eylül 2001 terörist saldırılarının ardından ABD Cezayir ilişkilerinde bir yaklaşma dönemi başladı. Ekonomik, askeri ve terörizmle mücadele alanlarında ikili arasında işbirliği gelişti ve Cezayir Mağrip de ABD'nin en önemli ortağı haline geldi. Cezayir'in ABD açısından üç önemli rolü bulunuyor:

Bunlardan ilki Cezayir'in büyük ekonomik potansiyelidir. Bu potansiyel çoklu işbirlikleri olasılıkları sunuyor. İkinci olarak, ABD, Afrika'daki mevcut anlaşmazlıkların çözümünde

¹⁶² http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_cezayir.htm , 01 Eylül 2008

¹⁶³ <http://www.vahdet.com.tr/> , 08 Ekim 2008.

Cezayir diplomasisine güveniyor. Son önemli nokta ise Cezayir'in terörizmle mücadeledeki tecrübesidir.

Tüm bunlara rağmen geçmiş alışkanlıkların kolay unutulamayacağından hareketle Kuzey Afrika ülkeleri perspektifinden bakıldığında, bu ülkeler, siyasi ve ekonomik reform sürecinde AB ile ilişkileri geliştirmeyi oldukça önemsiyorlar. Kuzey Afrika ülkelerindeki elit çevreler Türkiye'nin AB üyeliğinin sağlayacağı fırsatlar üzerinde de düşünüyorlar ve bu fırsatın Akdeniz'in güney sahillerine de verilmesi yönünde tavır sergiliyorlar.¹⁶⁴

---

¹⁶⁴ <http://www.abhaber.com/haber.php?id=17815>, erhanakdemir@abhaber.com, 09 Ekim 2008, “ABHaber, 19-06-2007 00:00 (TSİ)”

5.16. Somali: Afrika'nın iç savaşları ile ünlü ülkesinin incelemesine nüfus ve etnik yapısı hakkında bilgi vererek başlayacağız.

5.16.1. Nüfus ve Etnik yapı: 9,558,666 (Temmuz 2008 tahmini).¹⁶⁵ (Bu rakam Somali içinde yaşayanların nüfusunu göstermektedir. Ayrıca 1 milyondan fazla Somalili komşu ülkelere iltica etmiştir. Bunlarla birlikte ülke nüfusu 10 milyonu aşmaktadır.) Nüfusun % 25'i şehirlerde yaşamaktadır. Halkın yarıya yakın bir kısmı göçebe hayatı sürmektedir. Nüfus artış hızı: % 2.824

Somali halkının hemen hemen tamamı Somalililerden oluşur. Sömürge dönemlerinde yerleştirilen Avrupalı azınlıkların oranı oldukça düşüktür. Somalililerin kendilerine özel Somalice adı verilen bir dilleri vardır. Somali sınırları içinde yaşayanların yanı sıra Etyopya, Kenya, Cibuti, Güney Yemen ve Suudi Arabistan başta olmak üzere değişik Arap ülkelerinde yaşayan Somalililer de vardır. Bütün bu ülkelerde yaşayan Somalililerin hepsi sünni Müslümandır. CIA'in resmi internet sitesinde verilen bilgiler ışığında ülkedeki etnik dağılım; %85 Somali'li, %15 Bantu ve Somalili olmayanlar (30.000 civarında Arap) şeklinde verilmektedir.¹⁶⁶

5.16.2. Dil ve Din: Resmi dil Somalice ve Arapça'dır. Bunun yanı sıra İngiliz ve İtalyan sömürge dönemlerinin bir kalıntısı olarak İngilizce ve İtalyanca da resmiyette geçerlidir. Ancak sömürgecilerin zorla öğrettikleri bu diller bugün Somali halkı arasında konuşulmamaktadır.¹⁶⁷

Resmi din de İslâm'dır. Somali halkının tamamına yakını sünni Müslümandır. Sadece % 0.2 oranında Somali asıllı olmayan, sonradan bu ülkeye yerleştirilen gayri müslim bulunmaktadır.¹⁶⁸

---

¹⁶⁵ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html> , 09 Ekim 2008.

¹⁶⁶ <http://www.vahdet.com.tr/> , 08 Ekim 2008.

¹⁶⁷ http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_somali.htm , 01 Eylül 2008

¹⁶⁸ <http://www.nur-hikmet.de/index-Dateien/NUR-HIKMET/islamduyasi/ulkeler/somali.html> , 06 Eylül 2008.

5.16.3. Tarihi:

Adaletiyle ünlü Habeşistan kralı Necaşi'nin yönetiminde kaldı. Sonraki dönemlerde değişik krallıklar ülkeye hükmetti. 14. yüzyıl sonlarından itibaren Somali, Osmanlı Devleti'ne bağlı topraklardan sayılmaya başladı.

Batılı sömürgecilerin Somali'ye saldırıları 19. yüzyılın ortalarından sonra başladı. 1884'te İngiltere Kuzey Somali'yi ele geçirdi. 1887'de de İtalyanlar Güney Somali'nin bir bölümünü ele geçirdiler. İtalyanlar 1927'ye kadar Güney Somali'nin kalan kısımlarını da işgal ettiler. Müslüman lider Mevla Muhammed bin Abdullah 1901'de başlattığı hareketle İngilizlerin işgal ettiği bölgeyi geri aldı. Ancak İngilizler 1920'de burayı yeniden işgal ettiler. İngilizlerin işgal ettiği bölge İngiliz Somalisi, İtalyanların işgal ettiği bölge İtalyan Somalisi olarak adlandırıldı.

İtalyan Somali'si 26 Haziran 1960'ta, İngiliz Somalisi de aynı yılın 1 Temmuz tarihinde bağımsızlığını elde etti. İngiliz Somalisi'nin bağımsız olmasıyla birlikte iki Somali birleşerek bağımsız Somali Cumhuriyeti'ni kurdular. Kurulan bu cumhuriyetin ilk cumhurbaşkanlığına Aden Abdullah getirildi. 1967'de de cumhurbaşkanlığına Abdurreşid Ali Şermarke geçti.

Sosyalist anlayış sahibi Tümgeneral Muhammed Siyad Berri 21 Nisan 1969 tarihinde gerçekleştirdiği askeri darbeyle yönetimi ele aldı. Bu arada kendisinin benimsediği bilimsel sosyalizmin en büyük düşmanı olduğunu ileri sürdüğü İslâm'a karşı da savaş açtı. İktidarının ilk on yılında Sovyetler Birliği'yle arası iyi olan Siyad Berri, 1977-78 Ogaden Savaşı'nda Sovyetler'in Etyopya'yı desteklemesi üzerine Sovyet yönetimiyle arası açıldı. 1979'da uygulamaya koyduğu anayasada kendine sınırsız yetkiler tanıdı. Bu yetkilerini sonuna kadar kullanarak Somali halkına her türlü zulmü yaptı. Onun zulmünden kaçan yüzbinlerce Somalili Etyopya topraklarına sığındı. Berri'ye karşı çeşitli dönemlerde muhalif eylemler düzenlendi. Ancak bu eylemler genellikle başarısız kaldı. Sonunda yenilgiyi kabul etmek zorunda kalan Berri, Ocak 1991'de ülkesini terk etti. Ancak Berri'nin kaçmasından sonra ülke yönetimi konusunda aralarında anlaşamayan muhalif gruplar silahlarını birbirlerine çevirdiler ve iç savaş bu şekilde devam etti.

ABD yönetimi Kasım sonlarına doğru yaptığı açıklamada Somali'ye 30 bin asker gönderme niyetinde olduğunu bildirdi.¹⁶⁹

¹⁶⁹<http://www.nur-hikmet.de/index-Dateien/NUR-HIKMET/islamdunyasi/ulkeler/somali.html>, 06 Eylül 2008.

ABD'nin Somali'ye asker göndermekteki gerekçesi bu ülkede devam eden iç savaş yüzünden yapılan yardımların yerlerine ulaşmaması ve bundan dolayı açlıktan ölümlerin gittikçe artmasıydı. BM Güvenlik Konseyi de, 4 Aralık 1992 tarihinde çıkardığı kararla, Somali'ye ABD komutasında bir askeri harekâta bulunulması teklifini onayladı ve ardından "umut operasyonu" adı verilen askeri operasyon başlatıldı. Ancak gelişmeler operasyonun amacının Somali halkını kurtarmak değil, ABD'nin Afrika boynuzu üzerindeki çıkarlarını korumak amacıyla Somali'yi bir askeri üs haline getirmek olduğunu ortaya çıkardı. Bu durumu gören Somali halkı ve siyasi gruplar yabancı askerleri ülkelerinden çıkarmak için bir mücadele başlattılar. Operasyona katılan bazı ülkeler gelişmelerin aleyhlerine olduğunu görünce askerlerini çekme kararı aldılar ve 1993'ün sonlarına doğru geri çekilme işlemi başlatıldı. 1994'te dış güçlerin Somali'den tamamen çekilmesine rağmen içerdeki istikrarsızlık ve iç çatışma hâlâ devam ediyordu.

Somali'de 1991 yılında diktatör Muhammed Siyad Barre'nin devrilmesinden buyana ülkeyi kontrol edebilen bir merkezi hükümet kurulamamıştır.¹⁷⁰

5.16.4. Dış ve iç problemleri: Somali'nin en önemli dış problemi Ogaden meselesidir. Ogaden çoğunlukla Somali asıllı Müslümanların yaşadığı bir bölgedir. Somali içlerine bir burun gibi uzanan bu bölgenin önemli bir kısmı, İngiliz işgalcilerin bölgeden çekilmeye başlamalarından sonra, Habeşistan'la İngiltere arasında 1954'te imzalanan bir anlaşma gereğince Habeşistan'a bırakılmıştır. Sonraki dönemlerde Ogaden konusu Somali'yle Habeşistan (Etyopya) arasında sürekli bir problem vesilesi olmuştur. Bu mesele 1977 - 78'de iki ülke arasında bir savaşa da yol açtı. Somali yönetimi 4 Nisan 1988'de Etyopya'yla bir anlaşma imzalayarak Ogaden bölgesi üzerinde Etyopya'nın hâkimiyetini resmen tanıdı. Ancak bu anlaşma meseleyi temelden çözmüş değildir. Ogadenli Müslümanları temsil eden Ogaden Kurtuluş Cephesi mücadelesini sürdürmektedir.¹⁷¹

Somali'nin en önemli iç problemi diktatör Siyad Berri'nin yönetimden uzaklaştırılmasından sonra ortaya çıkan siyasi istikrarsızlık ve iç çatışmadır.¹⁷²

¹⁷⁰ <http://www.nur-hikmet.de/index-Dateien/NUR-HIKMET/islamduyasi/ulkeler/somali.html>, 06 Eylül 2008.

¹⁷¹ http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_somali.htm, 01 Eylül 2008

¹⁷² <http://www.vahdet.com.tr/>, 08 Ekim 2008.

5.16.5. GOKAP ve Somali Gerçeği:

Kızıldeniz'in Aden Körfezi çıkışında, "Afrika Boynuzu" olarak adlandırılan bölgede yer alan Kızıldeniz ve Hint Okyanusu'na en uzun kıyısı olan ve son on yıldır iç savaşlarla boğuşan Somali, adını artık sadece 1992-1995 yılları arasında gerçekleştirilen BM "Umut Operasyonu" ile değil Aralık 2004'te Kenya'da uluslararası toplumca tanınan bir Geçici Federal Hükümet (GFH) ilan edilmesi sonrası yaşananlarla duyurmuştur.

1999'da İMB adı altında birleşen 11 bölgenin İslam Mahkemesi, Haziran 2006'da Somali'nin büyük bölümünde otoriteyi ele geçirmiştir. İMB'nin giderek güçlenmesi üzerine, ABD'nin de desteği ile ilk kez bir araya gelerek "Barışın Yeniden İnşası ve Terörle Mücadele" (*Alliance for the Restoration of Peace and Counter-Terrorism / ARPCT*) adlı bir koalisyon oluşturmuş ve İMB'ye karşı mücadeleye başlamıştır. İMB, ABD'li yetkililer tarafından yöneltilen "El Kaide ile bağlantısı olduğuna ve örgütün Somali'de eğitim kampları bulunduğu" ilişkin iddiaları reddetmiş ve Taliban tarzı bir hükümet kurmayacağını bildirmiştir. GFH ise, Afrika Birliği'ni yardıma çağırarak, ülkeye barış gücü gönderilmesini istemiştir. 2-4 Eylül 2006'da Hartum'da yapılan görüşmelerde taraflar, ateşkese bağlılıklarını bildirerek, yabancı ülkelerin müdahalesine izin verilmemesi, bir ulusal ordu ve polis gücü kurulması konusunda uzlaşmaya varmıştır. Ancak GFH, İMB'nin Kismayo kentini ele geçirmesi üzerine anlaşmanın ihlal edildiğini öne sürmüş ve İMB'yi Eritre'den destek almakla suçlamıştır.

Gelinen aşamada; BM'nin tutumu, Somali'deki gelişmelerin seyrini etkileyecek derecede önem arz etmiştir. BM Güvenlik Konseyi ise, 29 Kasım 2006'da GFH organlarını desteklediğini ve Somali'ye uygulanan silah ambargosunun ihlâlini kınadığını bildiren 1724 sayılı kararı, 6 Aralık 2006'da da Somali'ye Afrika ülkelerinin askerlerinden oluşacak bir barış gücünün gönderilmesini kabul eden 1725 sayılı kararı almıştır. Bu kararların ardından, GFH Aralık 2006'da Etiyopya Ordusu ile birlikte İMB güçlerine operasyon başlatarak, 28 Aralık'ta Mogadişu'da, 1 Ocak'ta Kismayo'da hakimiyeti ele geçirmiştir. İMB ise, kan dökülmesini istemediğini, taktiksel olarak geri çekildiğini açıklamış ve Etiyopya ordusu Somali'den çıkıncaya kadar cihat çağrısında bulunmuştur.

Somali'deki gelişmeleri ilginç kılan, sınır sorunları nedeniyle geçmişte savaş yaşadığı Etiyopya'nın ve 1990'lı yıllarda BM'nin bu ülkeye UNOSOM operasyonlarını düzenlemesine öncülük eden ABD'nin tutumu olmuştur. Etiyopya Ordusu'nun Somali'ye girişinin, ABD Merkez Kuvvetler Komutanı Orgeneral John Abizaid'in 20 Haziran ve 4 Aralık 2006'da Addis Ababa'ya gerçekleştirdiği ziyaretlerde kararlaştırıldığına ve ABD istihbaratının yardım sağladığına ilişkin bilgiler basında yer almıştır. Somali kıyılarında bulundurduğu üç savaş gemisine ek olarak bir uçak gemisi gönderen ABD, 9 Ocak 2007'de güneydeki Hayo köyüne hava saldırısı düzenlemiştir.

ABD'nin, 9 Ocak'taki hava saldırısının bu 3 militana yönelik olduğu açıklanmıştır. Ancak, çok sayıda sivilin ölümüyle sonuçlanan saldırının “geçerli istihbarata dayalı olarak gerçekleştirildiği” bildirilmesine rağmen, ölenler arasında bu şahısların bulunmadığının anlaşılması tepki toplamıştır.

ABD açısından Somali'nin, Afganistan ve Irak'tan sonra küresel alandaki enerji politikalarını ve güvenliğini gerçekleştirebilmek ve Çin'i etkisiz kılmak amacıyla Afrika kıtasına uzanan yeni bir cephe anlamı taşımaktadır.

Çin, 11 Eylül'den sonraki konjonktürde dinî bir hassasiyet yaratmamakta ve hatta İslam-Batı ayrışmasından istifade etmeye çalışarak, daha çok bir “tüccar zihniyetiyle” hareket etmektedir. Bu bağlamda, yeni enerji kaynakları ve imtiyazları elde ederken, karşılığında silah ve mamul madde satarak ekonomik kazanç sağlamak ve önümüzdeki on yıllarda da bu ortamı güvence altına almak şeklinde bir strateji geliştirmiştir.

ABD'nin, Somali'de İMB'nin İslami esaslara dayalı bir devlet kurmaya yönelmesi ve böyle bir yönetimin bölge ülkelerine de model olma ve enerji politikalarını çıkmaza sokma endişesi ise, müdahalenin zamanlamasında etkili olmuştur.

Somali'de, kullandıkları yöntemler ve amaçları tartışılır olsa da, son 15 yıldır ilk kez İMB tarafından Haziran-Aralık 2006 arasında halkın çoğunluğu tarafından desteklenen ve bir devlet düzenine benzer uygulamalara gidilmiştir. Ancak, Etiyopya Ordusu desteğindeki GFH güçlerinin müdahalesi ve ABD'nin El Kaide gerekçesiyle düzenlediği hava saldırısı, Somali'nin siyasi geleceğini eskisinden çok daha fazla belirsizliğe itmiş görünmektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin kararları dahi, İMB ile uzlaşarak bir çözüm bulunmasını öngörmektedir.¹⁷³

¹⁷³ <http://www.asam.org.tr/temp/temp316.pdf>, 11 Ekim 2008, Stratejik İnceleme, Sema SEZER, ASAM Uzmanı, ssezer@asam.org.tr

Sınırlı halk desteğine sahip olan GFH'nin, özellikle Etiyopya birliklerinin çekilmesinden sonra ülkede duruma nasıl hakim olacağı ve GFH içinde yer alan grupların çıkarlarının nasıl uzlaştırılacağı önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu bağlamda, dış aktörlerin ve içteki kabilelerin birbirleriyle çatışan çıkarları nedeniyle, kısa ve orta vadede Somali'nin siyasi açıdan birleşmesine yönelik bir emarenin mevcut olmadığı düşünülmektedir.¹⁷⁴

---

¹⁷⁴ <http://www.asam.org.tr/temp/temp316.pdf>, 11 Ekim 2008, Stratejik İnceleme, Sema **SEZER**, ASAM Uzmanı, ssezer@asam.org.tr

5.17. Körfez Ülkeleri: Petrolleri ünlü olan ve OPEC üyesi olarak dünyaya yöne veren Körfez ülkelerini sırasıyla ele alacağız.

5.17.1. Kuveyt : Irak'ın işgali ile gündeme gelen ve ABD tarafından korunan bu küçük ülkenin incelemesine öncelikle nüfus ve etnik yapısı hakkında bilgi vererek başlayacağız.

5.17.1.1. Nüfus ve Etnik yapı: Yaklaşık 2,596,799 (1,291,354 milletsiz) (Temmuz 2008). Nüfus artış hızı: % 3.591 Ancak Körfez savaşından sonra Filistinliler başta olmak üzere Kuveyt asıllı olmayan bazı unsurlar sınır dışı edildiğinden nüfusta ciddi bir azalma olmuştur.¹⁷⁵

Nüfusun % 84'ünü Araplar (% 45 Kuveytli, % 35 Diğer Araplar), oluşturuyor. Bunların yarıya yakını Kuveyt asıllı, kalanı diğer Arap ülkelerinden gelenlerdir. Geriye kalan nüfusun % 15'ini Asya ülkelerinden gelenler (% 9 Güney Asyalı, % 4 İranlı), % 0.1'ini Afrikalılar, % 0.8'ini Avrupalılar, % 0.1'ini Amerikalılar, kalanını da diğer ülkelere gelmiş olanlar oluşturmaktadır.¹⁷⁶

5.17.1.2. Dil ve Din: Resmi dil Arapça'dır. Halkın geneli de Arapça konuşmaktadır. İngilizce'de geniş olarak konuşulmaktadır.

Resmi din İslâm'dır. Nüfusun % 98'i Müslüman, kalan nüfusun az bir kısmı Hıristiyan diğeri doğu dinleri mensubudur. Müslümanların büyük bir çoğunluğu Sünni, az bir kısmı Şii'dir. CIA'nın resmi sitesinde ise bu rakamlar % 85 Müsliman (Sünni 70%, Şii 30%), % 15 Diğerleri (Hıristiyan, Hindu, Persi) olarak verilmektedir.¹⁷⁷

5.17.1.3. Tarihi: Kuveyt yakın tarihe kadar çok az nüfusun yaşadığı bir bölgedir. Kuveyt toprakları 634 yılında Halid bin Velid komutasındaki İslâm ordularınca İslâm devletinin topraklarına katılmıştır. 16. yüzyılda Portekizliler Kuveyt kıyılarına çıktılar. Ancak Kuveyt şehri 18. yüzyılın başlarında kurulmuştur. Daha sonra bazı Arap kabileleri bu şehrin etrafına toplanmaya başladılar. 18. yüzyılın ortalarına doğru burası bir ticaret şehri sıfatı kazandı. 1756'da Utub kabilesinden Sabah ailesi Kuveyt şehrine yerleşti ve burada bir bölgesel yönetim kurdular. Bugünkü Kuveyt şeyhleri de bu aileye mensuptur. 1805'te İngilizler

¹⁷⁵ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html> , 29 Eylül 2008.

¹⁷⁶ <http://www.vahdet.com.tr/> , 08 Ekim 2008.

¹⁷⁷ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ku.html> , 12 Ekim 2008.

Kuveyt'e yerleşerek Vehhabi isyanlarına karşı burayı bir üs olarak kullanmaya başladılar. Ancak bu sıralarda Kuveyt şeyhi Osmanlı Devleti'yle işbirliğine girdi ve İngilizler çok fazla tutunamadılar. Kuveyt şeyhi I. Câbir 1845'te Basra'nın İranlılardan geri alınmasında Osmanlı kuvvetlerine yardım etti. Kuveyt 1853'te de tamamen Osmanlı Devleti'ne bağlandı. Kuveyt şeyhi II. Abdullah, 1871'de Osmanlı ordularına deniz ve kara gücüyle yardım ederek el-Katif ve el-İhsâ'nın fethedilmesine ve buralardaki ayaklanmaların bastırılmasına yardımcı oldu. Buralarda görev alan Kuveyt birliklerinin başında, daha sonra 1896 - 1916 yılları arasında Kuveyt şeyhliği yapan Mübarek es-Sabah vardı. Ancak Mübarek es-Sabah'ın Kuveyt şeyhliğine gelmesinden sonra Osmanlı - Kuveyt ilişkilerinde bozulmalar baş gösterdi ve Mübarek, İngilizlerle işbirliği yapmaya başladı. 23 Ocak 1899'da İngilizlerle bir anlaşma imzaladı. Kuveyt, 1914'te de Osmanlı Devleti'nden ayrılarak İngiliz himayesine geçti. Kuveyt'i İngiliz himayesine sokan Mübarek es-Sabah'ın 1916'da ölümünden sonra yerine oğulları ve torunları geçti. En son emir Câbir bin Ahmed geçti. Kuveyt, 2 Ağustos 1990'da Irak tarafından işgal edildi ve bu işgal 20 Ocak 1991'e kadar sürdü. Irak işgali esnasında ülkesini terkederek Şeyh Cabir bin Ahmed Irak kuvvetlerinin çekilmesinden sonra yeniden ülkesine dönerek eski yönetimini devam ettirmeye başladı.¹⁷⁸

5.17.1.4. Dış ve iç problemleri: Kuveyt'in en önemli dış problemi Irak'la olan sınır problemidir. 1990'daki Irak - Kuveyt gerginliği ve arkasından gelen işgal de bu probleme dayandırılmıştır.

Yabancı iş gücü ve etnik çeşitlilik ve gençler arasında uyuşturucu kullanımının artması. İstatistiklere göre Kuveyt toplumunda genel olarak uyuşturucu kullanımı oranı % 1.3.'tür. Bu oran gençlerde daha yüksektir.¹⁷⁹

¹⁷⁸ <http://www.vahdet.com.tr/> , 08 Ekim 2008.

¹⁷⁹ <http://www.vahdet.com.tr/> , 13 Ekim 2008.

5.17.2. Katar: Küçük bir emirlik olan Katar'ın incelemesine nüfus ve etnik yapısı ile başlanacaktır.

5.17.2.1. Nüfus ve Etnik yapı:928,635 (Temmuz 2008 tahmini). Nüfusun % 88'i şehirlerde yaşamaktadır. Nüfus artış hızı: % 1.093 (2008 tahmini).¹⁸⁰

Nüfusun % 40'ını Araplar, kalan nüfusu % 18 Hintli, % 18 Pakistanlı, % 10 İranlı, % 14 diğer oluşturmaktadır.¹⁸¹

5.17.2.2. Dil ve Din: Resmi dil Arapça'dır. Halkın büyük çoğunluğu da Arapça konuşmaktadır. Resmi din İslâm'dır. Halkın % 93'ü Müslümandır. Kalan nüfusun bir kısmı (% 2 veya 3) hıristiyan, diğeri hinduizm, bahaizm gibi doğu dinlerine mensuptur. Müslümanların büyük çoğunluğu sünni ve Hanbeli, bir kısmı da Şii Caferidir.¹⁸² CIA'nın resmi sitesinde bu oranlar % 77.5 Müslüman, % 8.5 Hıristiyan, % 14 Diğer şeklindedir.¹⁸³

5.17.2.3. Tarihi: Katar, dört halife döneminde İslâm topraklarına katılmıştır. Emeviler döneminde bazı ayaklanmalara şahit olan ve zaman zaman bağımsız yönetimlerce yönetilen Katar'a 899'da Karmatiler hâkim oldular. İsmailiyye Şiasından olan ve Fatimiler'e bağlanan Karmatiler Katar'ın yanı sıra Körfez'deki geniş bir alana hükmetmişlerdir. Karmatilerin hâkimiyeti 1058'deki halk ayaklanmasına kadar sürdü. Bundan sonra bölge yerel kabile şeyhlerinin yönetiminde kaldı. 1520'de Katar'ı Portekizliler işgal ettiler. Ancak Portekizliler çok fazla kalmadılar ve onların çekilmesinden sonra Beni Halid kabilesi bölgeye hükmetmeye başladı. 1766'da Utub kabilesinin el-Halife ailesi mensupları Katar'a yerleştiler. Bu yönetim 1867'ye kadar yine el-Halife ailesinin yönetiminde olan Bahreyn'e tabi kalmıştır. Daha sonra Bahreyn'den bağımsız bir kimlik kazandı. 1871'de Katar'a bir Türk birliği yerleştirildi ve bölge Osmanlı Devleti'ne tabi oldu. Türk askeri birliği Katar'da 1915'e kadar kaldı. 1916'da imzalanan bir anlaşmayla Katar İngilizlere tabi oldu. Ülkenin İngilizlere tabi olduğu dönemdeki Katar yönetimi Şeyh Abdullah bin Câsim'deydi. 20 Ağustos 1949'da yerine oğlu Şeyh Ali bin Abdullah geçti. Onun 24 Ekim 1960'da çekilmesi üzerine yerine oğlu Ahmed bin

¹⁸⁰ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html>, 15 Ekim 2008.

¹⁸¹ <http://www.vahdet.com.tr/>, 13 Ekim 2008.

¹⁸² http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_katar.htm, 01 Eylül 2008

¹⁸³ Bkz. (160)

Ali geçti. 1970'de İngilizler Katar'dan askerlerini çektiler ve 3 Eylül 1971'de de yerli yönetici Ahmed bin Ali'ye de emirlik unvanı verildi. Böylece Katar, bağımsızlık yoluna girmiş oldu. 22 Şubat 1972 tarihinde Halife bin Hammad emirliğe getirildi. O tarihten buyana Katar emirliğini bu kişi sürdürmektedir. Halife bin Hammad 1977'de başbakanlık ve savunma bakanlığı görevlerini de üstlendi.¹⁸⁴

5.17.2.4. Dış problemleri: Karasuları ve Basra Körfezi içindeki Havar adaları konusunda Bahreyn'le arasında bir anlaşmazlık bulunmaktadır. Suudi Arabistan'la arasındaki sınır anlaşmazlığı 20 Aralık 1992'de imzalanan bir anlaşmayla sonuçlandırıldı.¹⁸⁵

---

¹⁸⁴ <http://www.nur-hikmet.de/index-Dateien/NUR-HIKMET/islamduyasi/ulkeler/katar.html>, 06 Eylül 2008.

¹⁸⁵ <http://www.vahdet.com.tr/>, 15 Ekim 2008.

5.17.3 Bahreyn: Körfezin en küçük ülkesi olan Bahreyn'in incelemesini öncelikle nüfus ve etnik yapı hakkında bilgi vererek başlatacağız.

5.17.3.1. Nüfus ve Etnik yapı: 718,306 (Temmuz 2008 tahmini). Bu rakama 235,108 milletsiz nüfus dahildir. Nüfusun % 80'i şehirlerde yaşamaktadır. Nüfus artış hızı: % 1.337 (2008 tahmini).¹⁸⁶

Bahreyn nüfusunun % 97'si Araptır. Nüfusun yaklaşık % 80'i Bahreyn asıllıdır. % 5'i Ummanlıdır. Diğerleri Suudi Arabistan, İran, Hindistan, Pakistan, İngiltere ve ABD asıllıdır. Bahreyn, Umman ve Suudi Arabistan asıllılar Arap, diğer ülkelerden olanlar ise farklı etnik kökenlerdendirler.

5.17.3.2. Dil ve Din: Resmi dil Arapça'dır. İngilizce de resmîyette geçerlidir. Etnik unsurların dilleri de konuşulur.

Resmî din İslâm'dır. Halkın % 98'i Müslümandır. Diğerleri ülkenin yerlilerinden olmayan Hıristiyanlardır. Müslümanların % 45'i sünni, % 55'i Şii Caferidir.¹⁸⁷ CIA'nın resmî sitesinde bu oranlar % 81,2 Müslüman, % 9 Hıristiyan, % 9,8 Diğer şeklindedir.¹⁸⁸

5.17.3.3. Tarihi: Bahreyn halkı İslâmiyet'le Peygamber zamanında tanışmıştır. 10. yüzyıla kadar İslâm devletine bağlı kalmıştır. M. 10. yüzyılda bir ara Karmatilerin eline geçti. Ancak halk Karmati yönetimine karşı başkaldırarak 1058 yılında bu yönetime son verdi. Bundan sonra sırasıyla Uyuniler, Salgurlular, Tabeler ve Cebriler Bahreyn'e hâkim oldular. Bahreyn 1521-1602 yılları arasında Portekiz işgali altında kaldı. Portekizli işgalciler 1602'de İranlı kuvvetler tarafından çıkarıldı. Bu tarihten sonra Osmanlılar, İran, Arap yönetimleri ve Avrupa ülkeleri arasında Bahreyn üzerinde bir rekabet ve kavga başladı. Bu rekabet ve kavga 1783'te el-Halife ailesinin Bahreyn'de hâkimiyet kurmasına kadar devam etti. Bahreyn, 1783'ten buyana bu ailenin yönetimi altındadır. 1913'te Londra'da imzalanan bir anlaşmayla Osmanlı yönetimi Bahreyn'in bağımsızlığını tanımayı İngiltere de burayı kendi topraklarına ilhak etmemeyi taahhüt etti. 1970 yılından itibaren İngiliz kuvvetlerinin Körfez'den çekilmeye

¹⁸⁶ <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos> , 15 Ekim 2008..

¹⁸⁷ Bkz. (165)

¹⁸⁸ Bkz. (166)

başlamaları üzerine körfezdeki küçük ülkeler, Körfez Ülkeleri Federasyonu adıyla bir federasyon kurdular. Ancak Bahreyn emiri 15 Ağustos 1971'de yayınladığı deklarasyonla bu federasyondan ayrılarak bağımsızlığını ilan etti. Bahreyn 1 Kasım 1961'den buyana el-Halife ailesinden İsa bin Selmân Ali Halife tarafından yönetilmektedir. Onun yerine geçecek olan veliahtı oğlu Hamed bin İsa Ali Halife'dir.¹⁸⁹

5.17.3.4. Dış problemleri: Karasuları ve Basra Körfezi içinde yer alan Havar adaları konusunda Katar'la arasında bir anlaşmazlık bulunmaktadır. Bahreyn yönetimi 20 Nisan 1993'te yaptığı açıklamada karasularını 12 mile çıkardığını bildirerek Katar'la arasında anlaşmazlık konusu olan alan üzerindeki hak iddiasına resmiyet kazandırdı. Bahreyn, bu açıklamayla birlikte üzerinde hak iddia ettiği alanda uluslararası hukuk çerçevesinde hâkimiyet haklarını kullanacağını duyurdu. Bahreyn'in bu tutumu Katar'la arasındaki anlaşmazlığı daha da derinleştirdi. İki ülke meselenin çözümü için Uluslararası Adalet Divanı'na başvurdu.¹⁹⁰

---

¹⁸⁹ <http://www.nur-hikmet.de/index-Dateien/NUR-HIKMET/islamduyasi/ulkeler/bahreyn.html>, 06 Eylül 2008.

¹⁹⁰ <http://www.vahdet.com.tr/>, 16 Ekim 2008.

5.17.4. Birleşik Arap Emirlikleri: Körfezin nüfus yoğunluğu bakımından en büyük ülkesi olan BAE'nin incelemesine her zaman ki gibi nüfus ve etnik yapı hakkında bilgi vererek başlanacaktır.

5.17.4.1. Nüfus ve Etnik yapı: 4,621,399 (Temmuz 2008 tahmini). Nüfus artış hızı: % 3.833(2008 tahmini).

Ülkenin nüfusu petrol bulunmasından sonra hızlanan yabancı göçüyle büyük bir hızla artmıştır. Tahminlere göre bugünkü Birleşik Arap Emirlikleri topraklarında bu yüzyılın başlarında 100 bin kişi yaşıyordu. Bu sayı 1975'te 656 bine çıktı. 1985'te yapılan sayımda nüfusun son beş yıl içinde % 55.7 oranında arttığı görülmüştü. Bu artışın en önemli sebebi ekonomisi hızla gelişen ülkede yabancı iş gücüne duyulan ihtiyaçtı. Birleşik Arap Emirlikleri'ne çalışmak üzere gelerek yerleşenlerin önemli bir kısmı Asya kökenlidir. Bunun yanı sıra Mısır başta olmak üzere değişik Arap ülkelerinden gelenler de olmuştur. Yapılan tespitlere göre ülkedeki mevcut nüfusun % 19 Emirlik Vatandaşı, % 23 diğer Arap ve İranlılar, % 50 Güney Asyalılar oluşturmaktadır.¹⁹¹

5.17.4.2. Dil ve Din: Resmi dil Arapça'dır. Persçe, İngilizce, Hintçe, Urduca dilleri de konuşulur.

Resmi din İslâm'dır. Nüfusun % 96'sı Müslümandır. Müslümanların % 83'ü sünni, % 17'si Şiidir. Nüfusun % 4'ünü de doğu dinleri başta olmak üzere değişik dinlerin mensupları oluşturmaktadır.¹⁹²

5.17.4.3. Tarihi: Bugünkü Birleşik Arap Emirlikleri'nin bulunduğu topraklar dört halife döneminde İslâm devletinin topraklarına katılmıştır. 16. yüzyılda Portekizli sömürgecilerin bölgeye girmelerine kadar burası sürekli İslâm hâkimiyetinde kalmıştır. Tarih boyunca da bir ticaret ve gemi inşaatı merkezi olduğundan bu bölgede yaşayan halk maddi açıdan sürekli refah içinde olmuştur. Portekizlilerin 16. yüzyılın başlarından itibaren Basra Körfezi'ne girerek bölge halkını rahatsız etmeye başlamaları üzerine o zaman o bölgeyi himayesinde tutan Osmanlı devleti harekete geçti. Portekizlilerin ardından da İngilizler devreye girdiler.

¹⁹¹ http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke, 01 Eylül 2008

¹⁹² <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html> , 16 Ekim 2008.

19. yüzyılın başlarından itibaren bölgede varlık gösteren İngilizler daha farklı bir politika izleyerek bazı Arap kabilelerinin ileri gelenleriyle ticaret ve saldırmazlık anlaşmaları imzaladılar. İngilizlerin sahip olduğu Doğu Hindistan Şirketi, Arap kabilelerinin başkanlarıyla yapılan anlaşmalara dayanarak Basra Körfezi'ne yönelik ticaret faaliyetlerini artırdı. Bu emirlikler 1947'ye kadar İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'ne bağlı kaldılar. 1947'de İngilizler Hindistan yarımadasından çekilmelerine rağmen Körfez emirliklerini elinde tutmaya devam ettiler. Bu tarihten sonra Körfez emirlikleri İngiltere Dışişleri bakanlığına bağlandı. İngiltere'nin buraları terk etmemesinin en önemli sebebi petroldü. İngiltere, 1952'de kendine bağlı olarak Anlaşmalı Emirlikler Konseyi'ni kurdu. Zaman içinde oluşan şartlar İngiltere'yi Körfez'den çekilmeye zorladı. İngilizler 1968'de Körfez'den çekileceklerini açıkladılar. Bunun üzerine 30 Mart 1968'de bölgedeki emirlikler kendi aralarında bir birlik oluşturma kararı aldılar. Bu birliğe başlangıçta Katar ve Bahreyn de dahildi. Ancak Ekim 1969'da Katar, Bahreyn ve Fuceyre birlikten çıkma kararı aldı. Kalan altı emirlik (bugünkü Birleşik Arap Emirlikleri'ni oluşturan yedi emirlikten altısı) 2 Aralık 1971'de İngiltere'den bağımsız olarak Birleşik Arap Emirlikleri'ni kurdu. Bu federasyona Şubat 1972'de Fuceyre yeniden katıldı ve böylece federasyonu oluşturan emirlik sayısı yediye çıktı. Bağımsızlık sonrasında federasyon emirliğine Ebu Zaby emiri Zayed bin Sultan Ali Naheyân getirildi. Zayed bin Sultan bu görevi hâlen sürdürmektedir.¹⁹³

5.17.4.4. Dış ve iç problemleri: Ebu Musa, Büyük Tunb ve Küçük Tunb adaları konusunda İran'la anlaşmazlık içindedir. Birleşik Arap Emirlikleri, hâlen İran'ın elinde olan bu adaların kendisine ait olduğunu ileri sürüyor.

Yabancı iş gücüne duyulan ihtiyaç dolayısıyla ülkeye çok sayıda yabancıların yerleşmesi bazı ekonomik ve sosyal problemleri de beraberinde getirdi. Yabancıların yerli halkla kaynaşamaması bazı etnik sorunlara yol açtı. Özellikle Asyalı göçmenler içinde azımsanamayacak sayıda Müslüman olmayan unsurların bulunması da problem oluşturmaktadır. Kendi ülkelerinde Müslümanlara karşı kin ve nefretle doldurulmuş ve devlet gücünü kullanarak Müslümanları ezmeye alışmış bazı hindular Birleşik Arap Emirlikleri'nde de sorun çıkarmaktadırlar. Bazı uzmanlar yabancılar sorununun ileride daha da büyüyeceğinden endişe ediyorlar.¹⁹⁴

¹⁹³ <http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya4/1057.html> , 17 Ekim 2008.

¹⁹⁴ Bkz. (173)

Bazı yerliler de bütün hizmet işlerinin hatta emniyetle ilgili görevlerin yabancılara verilmesini kaygıyla karşılıyorlar. Ekonomik problem ise yabancılardan çoğunun basit işlerde ve düşük ücretlerle çalıştırılmasından kaynaklanıyor. Bu durum toplumda ekonomik ve sosyal dengesizliğe yol açtığı gibi ekonomik sınıflaşmaya da sebep oluyor. Yabancılardan ileride "alt tabaka" olarak görülmekten rahatsız olmaları ve bunun bazı sosyal çalkantılara sebep olması söz konusu olabilir.¹⁹⁵

---

¹⁹⁵ Bkz. (173)

5.18. TÜRKİYE ve GOKAP: İçinde yaşarken anlayamadığımız, ancak bölge bazında incelemeye tabi tutulduğunda büyüklüğü ortaya çıkan ülkemizin incelemesine nüfus ve etnik yapısı hakkında bilgi vererek başlayacağız.

5.18.1. Nüfusu ve Etnik yapı: 31 Aralık 2007 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusu 70,586,256 kişidir. Nüfus artış hızı % 1,18'dir.¹⁹⁶

Türkiye'de yaşayan nüfusun etnik yapısı tahminen Türkler 55 Milyon, Kürtler 11.500.000, Araplar 550.000, Zazalar 520.000, Lazlar 220.000, Çerkezler + Abhazlar 150.000, Gürcüler 70.000, Boşnaklar 70.000, Çingeneleler 30.000 civarındadır.¹⁹⁷

5.18.2. Dil ve Din: Türkiye'nin resmi dili Türkçedir. Bugün Türkiye Türkçesi nüfusun büyük bir çoğunluğu tarafından konuşulmaktadır. Bölgelere göre birçok farklı şivesi kullanılmaktadır. Eğitimde ve basın kuruluşlarında ise İstanbul ağzı tercih edilmektedir.

Tüm halkın iletişimini sağlayan ve hem resmi dil hem de eğitim dili olan Türkçenin yanında gündelik hayatta başka diller de konuşulmaktadır. Bunlar Abazaca, Arnavutça, Boşnakça Marmara bölgesinde ve İç Anadolu'da; Gürcüce Karadeniz'de; Kürtçe, Zazaca ve Arapça gibi diller Doğu ve Güney Doğu bölgelerinde kullanılmaktadır. Çok az sayıda olmalarına rağmen resmen azınlık durumunda bulunan Rumlar ve Ermeniler'in bir kısmı ile Museviler'in küçük bir kısmı gündelik hayatta kendi dillerini konuşmaktadırlar.¹⁹⁸

Anasayal düzen çerçevesinde devletin resmi dini bulunmamakta ve Laik sistem ile dinler üstü bir yaklaşım sergilenmektedir. Nüfusun % 99,8'i Müslümandır. Nüfusun % 0,2'sini de Hıristiyan ve Musevi dinlerinin mensupları oluşturmaktadır. Müslüman Nüfusun mezheplere göre dağılımı Tablo-11'de verilmiştir.

¹⁹⁶ [Türkiye İstatistik Kurumu - 2007 nüfus sayımı](#) (World belgesi). 22 Aralık 2008 tarihinde erişilmiştir.

¹⁹⁷ <http://www.milliyet.com.tr/2007/03/22/guncel/agun.html>, 22 Aralık 2008 tarihinde erişilmiştir.

¹⁹⁸ [Yazım sitesi](#). 22 Aralık 2008 tarihinde erişilmiştir.

Etnik grupların dini inançlarına göre ayrımı					
Dini inançlar	Türk	Türk kökenliler	Kürt- Zaza	Arap	Diğer
Sünni-Hane fi	88.78	80.66	28.66	24.40	67.11
Sünni-Şafii	3.59	2.38	57.51	49.40	3.29
Sünni diğer	0.36	0.53	0.35	1.79	1.97
Alevi	3.69	11.39	11.96	17.86	1.32
Nusayri	0.04	0.53	0.00	6.55	0.00
Şii	0.80	0.40	0.25	0.00	1.97
Diğer Müslüman	2.29	3.58	0.15	0.00	7.89
Diğer semavi dinler	0.04	0.00	0.15	0.00	12.50
Diğer	0.39	0.53	0.99	0.00	3.95
Toplam	100	100	100	100	100

Tablo-11 (Türkiye’de Etnik Grupların Dini İnançlarına Göre Ayrımı)

Kaynak: <http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=268757>, 22 Aralık 2008 tarihinde erişilmiştir.

5.18.3. Projede Türkiye'nin Önemi Nereden Kaynaklanır?

Son onbeş yıldır Türk Hükümetleri tarafından güdülen enerji politikaları ile Avrupa’dan Asya’ya bir enerji köprüsü haline gelen Türkiye GOKAP’inde tam merkezinde yer almıştır. Bölgeyi kontrol etmek isteyen ABD bu yarımadanında kendi kontrolünde olmasını istemektedir. Böylelikle Avrupalı ve Asyalı güç merkezlerinin ekonomilerini kontrol etmeyi ve mevcut olan stratejik üstünlüğünü devam ettirmeyi planlamaktadır.

Esas unsurun ekonomik olduğu bu stratejide amaç Dolar haricinde işlevsellik kazanabilecek para birimlerini ve paraların ait olduğu ülke ekonomilerini kontrol etmektir. Irak bu yüzden işgal edilmiştir. İran bu nedenle sıkıştırılmaktadır. Avro parabirimine geçemeyi planladıklarını duyuran bu ülkelerin karşılaştıkları yaptırımlar ortadadır.

ABD ekonomisini ve özellikle askeri harcamalar yüzünden açık veren bütçesini bu yolla diğer ülkelere finanse ettirmektedir. Bu bağlamda, GOKAP veya adı her ne olursa olsun ABD ‘nin bu stratejiden vazgeçmesi mümkün değildir. Aksi takdirde ABD çöküş evresine girecektir. Bunun farkında olan ABD stratejistleri bunu önlemek için “Medeniyetler Savaşı”, “Dünya’nın Sonu” gibi bir çok düşünceler ileri sürebilmekte ancak hepsinin temelinde ekonomik zorunluluk bulunmaktadır.

Diğer yandan ABD ve müttefiklerinin ihtiyaç duyduğu Kazakistan Üst Yurt petrol havzası, Rusya'nın Ural petrol yatakları, Azerbaycan, Türkmenistan petrol ve doğalgaz rezerveleri ancak Türkiye enerji köprüsünden sağlanacaktır. Son Rus-Ukrayna doğalgaz anlaşmazlığı bunu birkez daha ortaya sermiştir.

“Tüm bu enerji kaynaklarına geçiş veya sevk yolu durumunda olan Türkiye, gerek miktar, gerekse stratejik yönlerden önemli enerji kaynaklarının geçiş yolu olma konumundadır. Bu durum "Geniş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri Projesi" içine, "petrol alanlarının ve petrol taşıma yollarının kontrolü" amacına uygun olarak Türkiye'nin de katılımını zorunlu kılmaktadır. Türkiye olmadan, projenin başarılı olması veya tamamlanabilmesi mümkün değildir. Türkiye'nin konumu, proje kapsamı içindeki bölgelerde, petrol ve doğalgaz kaynaklarına sahip herhangi bir ülkeden çok daha stratejik önemi haizdir.”¹⁹⁹

Türkiye'nin çok istikrarlı olmasada bölge ülkelerine nazaran üstün demokratik ve laik anlayışı, NATO üyesi bir ülke konumu ve burada saymaya gerek duyulmayan daha birçok özelliği nedeni ile GOKAP'ın Türkiye'ye ihtiyacı vardır.

“Türkiye'nin küresel balkanlara gerek coğrafi yakınlığı gerekse Orta Asya ülkeleriyle arasındaki kültürel akrabalık ilişkileri sayesinde son derece önemli bir ortak olabileceği ABD tarafından değerlendirilmektedir. NATO üyesi Türkiye'nin Avrupa Birliği ve İsrail ile yürüttüğü iyi ilişkilerin yanı sıra bölgedeki en büyük askeri güce sahip olması Türkiye'nin Büyük Ortadoğu Projesi'ndeki katkısını önemli kılmaktadır. Böyle bir girişimde Türkiye'nin iç güvenliği için tehdit oluşturabilecek islami gruplar ile Kuzey Irak'ta oluşabilecek herhangi bir olumsuzluk Türkiye için büyük bir risk oluşturacaktır.”²⁰⁰

“Halen ABD işgalinde ki Irak'ta “Kürt Devleti'nin kurulması gerek Türkiye ve İran gerekse Arap dünyasının dikkatleri Kürdistan Devleti'ne yöneltecektir. Bu sayede İsrail'in Filistin'e uyguladığı vahşet ve Arap-İsrail meselesi arka plana düşecek, Arap Devletleri'nin dikkatlerini bu meseleye yoğunlaştıracak olmaları ile İsrail'in güvenliliği garanti altına alınacaktır. Ortadoğu'da ABD uydusunda yeni bir devletin kurulması, ABD'nin dünyanın en büyük petrol rezervlerine sahip bu bölgedeki hegemonyasını sağlamlaştıracaktır.”²⁰¹

¹⁹⁹ <http://www.millicozum.com/content/view/1110/51/>, 2007 YAZILARI KASIM2007 Yazar Nail KIZILKAN 22 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

²⁰⁰ KULOĞLU, Armağan, SALKAYA, Fatma Elif, “Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye” *Stratejik Analiz Dergisi*, Cilt 4, İnta Uzay Sistemleri AŞ., Ankara, Nisan 2004, S.30.

²⁰¹ ÖZKAN Tuncay, “CIA Kürtleri, Kürt Devletinin Gizli Tarihi”, 9. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul 2004, s. 321

Türkiye’yi yanında isteyen ancak Irak’taki stratejik ortağı Kürtlerin bölgede yarattıkları huzursuzluk nedeni ile ilişkileri kopma noktasına kadar gelen ABD Türkiye’siz GOKAP’i gerçekleştiremeyeceğinin bilincindedir. 1 Mart tezkeresi sonrası yaşananlar bunun en kesin delilidir. ABD bu süreçte kılıç sırtında ilerlemektedir. Kuzet Irak meselesi nedeni ile Türkleri, Irak içinde’de Kürtleri küstürmeden bir politika izlemeye çalışmaktadır. Bunda da şüana kadar başarılı olmuştur. Çuval olayları ve tezkerelerle geçilen son beş yıl içinde yaşananlar ABD’ye her ne kadar “Türkiye artık stratejik müttefikimiz değil” sözünü söyletmiş olsada, gerçek durum Türkiye’siz bir Orta Doğu olmayacağıdır. İngilizlerden bile daha az olan bölge tecrübeleri, Türkiye’nin Orta Asya’daki ırkdaşları, her zaman kullanımasada Türkiye’nin güçlü ordusu bunun böyle olmasını zaruri kılmaktadır.

“Heilbrunn ve Lind’in “Üçüncü Amerikan İmparatorluğu”nu gerçekleştirmek istedikleri coğrafyada Müslüman ulusların resmi olmayan liderliğini üstlendiğini vurguladıkları ABD’nin bu birliğin kalbini oluşturacak Türkiye ile Adriyatikken Çin Seddi’ne uzanan yeni adıyla Avrasya olarak nitelenen coğrafyanın doğu kanadını oluşturan Orta Asya Türk Cumhuriyetleri arasında ekonomik ve siyasal ilişkilerin din ve özellikle tarikat aracılığı ile kurulmasını ve geliştirmesini istemektedir. Bunu başardığı takdirde Büyük Ortadoğu Projesini de gerçekleştirmiş olacaktır. Burada Rusya’nın nüfuzu kırılacak. Çin ile dolaylı olarak sınır komşusu haline gelecek ve Türkiye’nin Orta Asya Cumhuriyetleri ile ilişkileri zedelenecektir.”²⁰²

“Haziran 2004 yılında İstanbul’da NATO zirvesinde biraraya gelen Bush ile Erdoğan, görüşmelerde Bush BOP’un bel kemiğini Türkiye oluşturmalıdır, ifadesinden de anlaşıldığı gibi Türkiye bu projenin merkezinde yer almaktadır.”²⁰³

Türkiye her ne kadar iç siyaset dengeleri nedeni ile başlangıçta hiç itiraz etmesede “AKP milletvekillerinden biri “ABD Irak’ta zulüm yapıyor” diye bir söz sarfetti. Fakat aynı gün ABD’den şöyle bir açıklama geldi “siz nasıl ermeni soykırımını ve kürt devleti konusunda titiz davranıyorsanız bizde büyük Ortadoğu projesi konusunda hassasiyet gösteriyoruz” diye Türkiye’ye gözdağı verdi.”²⁰⁴. Buda göstermektedir ki herkez bu projede olmak zorundadır. Dışarıda kalan kaybetmeye mahkumdur. Ancak içinde olurkende ayrı bir özen göstermek ve

²⁰² ERDEST Muzaffer İlhan, “Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye”, Onur Yayınları, Ankara 1999, s. 177- 178

²⁰³ ERGAN Uğur, “İsrail Irak’ta İskan Takibi Yapıyor”, Hürriyet Gazetesi, 2 Kasım, 2003.

²⁰⁴ BULUT Arslan, “Büyük Ortadoğu Değil, Büyük İsrail”, Türk Eli Dergisi, Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Mart 2004, s.58

yapılacak taktik hataların stratejiyi düzeltmeyeceği düşüncesinden hareketle başka çuvallar kafaya takılmadan önce ön almak gerekecektir.

Bu kapsamda projesi dâhilinde ABD ile belirli sınırların gözetildiği bir iş birliği yapılması gerekir. Ancak bu iş birliğinin içeriğinin belirlenmesi sadece ABD'ye bırakılması durumunda orta vade de Türkiye için zararlı sonuçlar doğurabilecektir.

5.18.4. Büyük Ortadoğu Projesi Çerçevesinde Türkiye Ne Yapmalıdır;

“Bütün bu şartlar göz önüne alındığında Türkiye Büyük Ortadoğu Projesi içerisinde iki şekilde davranabilir.

1) Türkiye hiçbir tarafı küstürmemek adına hiçbir tarafta yer almaz ve olaylara karışmaz.

Eğer Türkiye bu şekilde davranırsa süreç boyunca en zararlı ülke olacaktır. Her iki tarafında tepkisini alacaktır.

2) Olayların tam içinde yer alır, kendi çıkarlarını öncelikle gözetir.”²⁰⁵

İkinci hareket tarzının her ne kadar dezavantajları da bulursa amiyane tabiri ile etliye sütlüye karışmamak olan birinciden daha efektif olacağı şürhsizdir. Yıllarca bölgesinde pasif bir dış politika izlemey çalışan Türkiye'nin bugün geldiği durum ortadadır. Kendisi için en iyi hamleleri aktif politika izlediği dönemlerde atmıştır. Bu düşünceden hareketle “Türkiye'nin ulusal ve uluslararası çıkarlarını ön plana aldığı yeni stratejiler geliştirmesi gerekir. Türkiye sınırlarını ve içeriğini yapılacak müzakereler sonucunda tayin edeceği bir ortaklık perspektifi oluşturduğu takdirde bölgesel etkinliğini arttırabilecek ve Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında bölgenin geleceğinde aktif bir rol almaya hazır hale gelecektir. Türkiye bu yolla ABD ile geliştireceği yeni stratejik ortaklık çerçevesinin Avrupa Birliği ile devam ettirmekte olduğu ilişkilerin sekteye uğramasını engelleyecektir. Bu sayede Türkiye'nin Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında üstleneceği rol ile Türkiye aleyhine oluşabilecek tartışmalar büyük ölçüde engellenecektir.

Türkiye bulunduğu bölgede ağırlığını hissettirmezse, bölgeye yönelik politikalardan kendini soyutlayarak sadece tehdit gibi algılsa zamanını tüketmiş olacaktır. Büyük Ortadoğu Projesini bu bağlamda değerlendirmek belki daha mantıklı olacaktır.”²⁰⁶

²⁰⁵ AKAR Atilla, “**Büyük Ortadoğu Kuşatması**”, Timaş Yayınları, İstanbul 2004 s.99-100

²⁰⁶ SANBERK Özden “**Türkiye Balkanlarda ve Kafkaslardan Fregat mı Ediyor**” Radikal Gazetesi, 29 Mart 2004.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Orta Doğu'da faaliyet göstermeden önce muhakkak ki ABD Osmanlı arşivlerinde yaptırdığı çalışmalardan faydalanmıştır. Osmanlı'da bu bölgede kalmak için çoğu zaman yüksek bedeller ödemiş hatta bu hususlar halk müziğinde (Yemen Türküsü) eşsiz yerleri alan türkülerde günümüzde de fark edilmektedir. Osmanlı bölgede kaldığı süreç içerisinde bölge halkıyla aynı dini paylaşması ve Arap kavminin asabiyetini kaybetmiş olması nedeni ile İslamın savunuculuğunu yapan ve bir süre çizerek 400 yıl bölgenin istikrarına katkıda bulunmuştur. Ancak gerileme dönem ile birlikte ekonomik ve teknolojik eksikliği telafi edecek undurlar bulamaması nedeni ile bölgeden birer birer çekilmek zorunda kalmıştır.

Günümüzde Amerika'da aynı kaderi yaşamamak için GOKAP'ı uygulamaya koymuştur. Amerika'nın Irak ve Afganistan ve ne de Orta Doğu çevresindeki diğer askeri operasyonları ekonomik anlamda kârlıdır.²⁰⁷ Oda kendinden önceki süper güçler gibi tüm külfetlere rağmen bölgeyi kontrol etmek istemektedir. Bunda çokda haklıdır. Günümüz her ne kadar tek süper güç görünümünde isede tüm dünyanın da bildiği gibi çok kutupluluk kendini iyiden iyiye hissettirmektedir. Bu bağlamda diğer süper güç adaylarını kontrol etmek için bölgenin kaynaklarını kontrol etmesi zaruridir.

Ancak ABD'nin gözden kaçırdığı bir husus vardır. Bu coğrafyada halen tüm etnik grupların etnik mobilizasyonu az yada çok hareketlidir. Ayrıca bölgede demokrasi geleneğinin olmaması nedeni ile aşiret dayanışması her an bölgenin statükosunu değiştirmeye hazırdır. Moğolların istilasından sonra Türkler arasında erimesi, bölgede tutunamamak endişesi ile gelenlerin hiçte istemeden başvurdukları bir yöntemdi. Acaba ABD bölgeye girmiş ve tutunabilmişmidir? Bu sorunun cevabı Irak'ta ve Afganistan'da ortadadır. Kenedinden önceki süper güç İngiltere'den dahi daha az bölge etnik yapısı hakkında bilgiye sahiptir. Her ne kadar Halil ZAD gibi adamlarını kullanarak bölge coğrafyasında hareket etmeye çalışsada tüm coğrafyayı bir resim olarak görebilecek tarihi geçmişten yoksundur.

GOKA projesini uygulamaya koyduğu 2003'ten beri görünen odur ki bölge bu projeyi daha fazla taşıyamayacaktır. Amerika bir şekilde Orta Doğu'da stratejik çıkarlarını karşılamaz

---

²⁰⁷ KOÇ Şanlı Bahadır, "İyi, Kötü ve Çirkin: Amerika'nın Orta Doğu Politikaları" Strateik Analiz, Ocak 2002, s.9-14

hale gelen ve antitezini üretmeye başlayan²⁰⁸ projesini rafa kaldırmak veya düzenlemek zorunda kalacaktır.

Amerika daha önce Avrupa'da uygulamaya koyduğu Marshall planı²⁰⁹ ile başarı sağlamış olabilir ancak görünen o ki bölge ile ne dini, ne etnik, nede tarihsel bağlarının yoksunluğu GOKAP'ı yeniden değerlendirmeye tutmasını gerektirmektedir. Bu coğrafya gelen herkezi barındırmamıştır. ABD gelirken ileri sürdüğü demokrasi söyleminden daha ilk başta uzaklaşmıştır. Bu hatalı Proje Bağdat'tan dönmek üzeredir.

Stratejik seviyede yaptığı hata bölgedeki müttefik olarak seçtiği etnik grupların nüfus ve coğrafi konumları itibarıyla uygun olmamasıdır. İsrail etnik mobilizasyonu yüksek bir topluluktur. Ancak bölgede kendi emelleri vardır ve ABD'nin planlarını bozmasına müsaade etmeyecektir. Diğer yandaş etnik grup olan Kürtler ise hızla şehirleşmektedir. İbni Haldun'un da belirttiği gibi şehir hayatı asabiyet duygusunu köreltmektedir. Bu kapsamda geriye kalan tek etnik grup Türkler'dir. Türkler ise kafasına çuval geçirildiği günden buyana gözleri açılmıştır. Sürekli olarak önünü görmeye ve geçmişten aldığı derslerle hareket etmeye çalışmaktadır.

Bunların farkında olan ABD GOKAP kapsamında bölgede devlet dışı güç merkezlerini kontrol etmeye çalışmaktadır. Bir zamanlar Tocqueville'in Amerika'da despotizme karşı geliştirdiği eylem planı niteliğindeki, halkın yerel meselelerinin çözümü sürecine aktif olarak katılmasını öngören düşüncesi²¹⁰ gibi yerel STK'lar, Dernekler, kadınlar ve gençler bölge ulus devletlerinin yıkılması pahasına desteklenmektedir. Bölge halkının yönetime katılımını²¹¹ sağlamak ve böylelikle halkın yönetimler üzerindeki etkisini artırmak amaçlı çalışmaların sonucunun çokta ABD'nin istediği gibi olacağı beklenmemelidir. Kısa vadede bölge ülkelerini ve etnik gruplarını nötralize etsede uzun vade bunların bölge üzerinde oluşan dönüşümün ürünleri olacağı göz ardı edilmemelidir.

“Bununla beraber, Orta Doğu'nun bu yoğun kültürel değişim sürecinden çok temel sosyal genlerinin sevgiyle orijinal ürünler çıkarmak suretiyle kendini yenileyeceği ve daha güçlü bir kültürel dinanizme kavuşacağı öngörülebilir. Değişim, kaynağı dışarıdan ve üstten aşağı yani

²⁰⁸ ERKMEN Serhat, “**ABD'nin Orta Doğu'da Değişim İhtiyacının Nedenleri**”, Stratejik Analiz, Mart 2003, s.21.

²⁰⁹ KULOĞLU Armağan, SALKAYA Fatma Elif, “**Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye**” Stratejik Analiz, Nisan 2004, ss.24-25.

²¹⁰ Lindholm, Charles, “**İslami Orta Doğu**”, Çev. Balkı Şafak, İmge Yayınevi, İstanbul 2004, ss. 446.

²¹¹ COOKE Bill ve KOTHARİ Umma (Ed.), “**Katılım: Yeni Bir Zorbalık mı?**”, Çev. Ahmet Çiğdem, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul, 2002.

askeri ve siyasi olup, en belirgin tesirini kültürü değiştirmek şeklinde gösterebilecektir. Bununla beraber meydana gelen kültürel ürünler, değişimin kaynağı olan harici güçlerin kültürlerini değil, yine ve yeniden Orta Doğulu kültürleri anımsatacak, bunların bir yeni açılımı olacaktır. Kültürde otantikliğin küreselleşen dünyada artık orijinal kökenlerde değil, orijinal ürünlerde aranması gerektiği hesaba katılırsa, Orta Doğu için kültürel bir emilmeyi ve sönmeyi öngörmek güçtür. En nihayetinde bütün bu kapsamlı ve yoğun bölgesel değişim sürecinin kısa vadede küresel güçlere hizmet etse bile, uzun vadede Orta Doğulu toplumların sosyal bünyesini yine kendi kurumlarına hizmet etmek ve yine kendi sosyal ve kültürel değerlerini üretmek üzere besleyeceğini öngörmek mümkündür. Uzun vadede toplumsal gelişimin tabii seyri, kısa vadeli projelere baskın gelecektir. Çünkü en büyük proje toplumsal canlılığın bizzat kendisidir.”²¹²

GOKAP’ın geleceği:

Büyük bir gürültüyle başlayan GOKAP kendi içerisinde tutarlı olmasına karşı kullanıcının yetersizliğinden ve öngörüsüzlüğünden dolayı bitme noktasına gelmiştir. Geçenlerde Başbakanlık başdanışmanı olan Ahmet DAVUTOĞLU Le monde’e verdiği demeçte GOKAP’ın bitiğini belirtmiştir. Bu aslında uzun süre kalp masajı yapılan fakat ölümü kesinleşen hasta için doktorun ölüm saatini ilan etmesinden başka bir şey değildir. “2003 sonrası Suriye rejiminin devrilmesi taleplerinin yerini politika değişikliği talepleri almıştır. Aralık 2008’de ABD Savunma Bakanı Gates de İran’da rejim değişikliği peşinde olmadıklarını, siyaset değişikliğinin yeterli olacağını söylemiştir. Demek ki ABD, hedeflerinden birer ikişer sapmaktadır. Bu da BOP çökmeden önce hedeflerinin çöktüğünü gösteriyor.”²¹³

Eğer içini dolduran söylemlerin yarısı uygulanabilseydi bugün hale GOKAP uygulanabilir düzeyde olurdu. Ancak çıkarılara dayalı projelerin ömürleride uzun olmuyor. Ancak bugünlerde kendi içinde Obama çılgınlığına yaşayan ABD eninde sonunda bunun farkına varacaktır. Hatta göreve başlamadan önce Obama tarafından gayri resmi yollarla şer ekseni olarak görülen ülkelerle görüşmeler yapıldığı basına sızmaktadır. Bunlar ABD ‘nin uyanmakta olduğunun göstergesidir.

²¹² Bkz. (2), a.g.e., s.88.

²¹³ <http://www.timeturk.com/Mustafa-Ozcan-BOP-sahiden-coktu-mu-6952-yazisi.html>, 22 Aralık 2008 tarihinde Ulaşılmıştır.

Bu bağlamda GOKAP'ın bittiği ve rafa kaldırıldığı düşünülebilir ancak, tüm çevrelerinde kabul ettiği gibi ancak rafa kaldırılmış veya değişime uğramış olabilir. Yoksa Ortadoğu ve Kafkaslar yerinde durduğu sürece, etnisite hareketlilikleri devam ettiği sürece bu coğrafyada değişim ile dönüşümün ister dıştan, ister içerden olsun bitmesi beklenmemelidir.

Bu coğrafyada bu kadar çok etnik grup arasında yaşarken anlamlandırılmasada bölge kendi içinde bir paradoks barındırmaktadır. Her zaman güçlü olan kazanırın, bazende zamanı gelen kaybeder ile eşdeğer olduğu bir coğrafyadır. Osmanlı zamanı geldiğinde kaybetmiştir. İbni Haldun'un tarifi ile her devlet insan gibidir. Doğar, büyür ve ölür. ABD'nin içinde bulunduğu durum acaba by-pass ameliyatı sonrası durumudur bunu zaman gösterecektir.

Son olarak süreç devam etmektedir. Bölgede ki tüm etnik gruplara ilk ivme verilmiştir. GOKAP coğrafyasında yaşayan toplumlar uyandırılmış ve uyarılmıştır. Bu ilk hareket ancak Büyük İskender tarafından başlatılan değişim gibi yeni bir dönüşüm ile duracaktır. Bu dönüşüm kimin yararına olacaktır. Onu hep beraber göreceğiz.

ÖNERİLER :

GOKA projesinde kendinden önce bölgede uygulanan diğer değişim projeleri gibibaşka bir kültürün dayatmasını içermektedir. Yukarıda yapılan tarihsel değerlendirmede görüleceği üzere GOKAP batı tipi insan modeli yaratmak arzusundadır. Bu hedefine ulaşırkende; bölgedeki milli ideolojilerin, ulus ve tarih bilincinin özetle milli benliğin yok edilerek küresel ekonomik sisteme entegrasyonun kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaca ulaşmak içinde değişik enstrümanlar kullanılması beklenmektedir. Bunların en başta gelenide 'Dil'dir. Dil sayesinde Emenilerin sönmekte iken Amerikalı misyonerle tarafından yeniden yaşatıldığı, unutulmakta olan ve Hıristiyan Türkler olarak tanımlanan Ermenilerin nasıl hayata döndürüldüğü herhezin hafızasındadır. Dil bir etnik grubu ulus yapmada en önemli araçtır. Bu ifadeyi tersinden söylediğimizde ise bir ulusu yok edende dil'in yozlaştırılması ve ortadan kaldırılmasıdır.

Çağımızda dil kadar önemli bir diğer araç ise internettir. "Kültürel emperyalizmin en modern aracı olan Internet ABD'nin kontrolündedir. İnternet'in Ana Bilgisayarı (Root Computer) ABD'de bilinmeyen gizli bir yerdedir ve ABD Ticaret Bakanlığına bağlı özel bir şirket tarafından işletilmektedir.

Dünyada bir milyardan fazla insanın İnternet kullandığı ve bu sayının katlanarak arttığı gözönüne alındığında böyle bir sistemi işletmenin avantajları ortadadır. Bu nedenle, Çin, Avrupa Birliği, İran ve Rusya İnternet'in kontrolunun BM'lere devredilmesini talep etmektedirler. Hedef ülkedeki ana dilin zayıflatılması ve İngilizcenin yaygınlaştırılma stratejisinin ana nedeni budur. Bu yaygınlaştırma, eğitimin İngilizce dilinde yapılması şeklinde uygulandığında, hedef ülkedeki eğitimin kalitesinde de önemli derecede bozulma ve düşüşler meydana gelmektedir. Çünkü en iyi eğitim ancak ana dilde yapılabilmektedir. Diğer önemli unsurların başında hedef ülkedeki medyanın kültürel entegrasyon stratejisine uygun olarak yönlendirilmesi gelmektedir. Bu uygulama, medya kuruluşunun satın alınması, finansal kontrolü veya indoktrine etme yöntemleri ile yapılmaktadır. Atatürk, kültürel stratejilerin temel amacını, 10 Mart 1922'de TBMM'de yaptığı konuşmasının sonunda şöyle vurgulamıştır: Bilelim ki, milli benliğini bilmeyen uluslar başka ülkelere yem olurlar."²¹⁴

Atatürk'ün bu veciz sözünden hareketle Ortadoğu'da ve ülkemizde ilk ivmenin yarattığı değişim hareketini mutlaka kendi benliğimize ve kültürümüze uygun olarak dönüştürmeliyiz, aksi takdirde bunların mevcut kültür üzerinde yaratacağı yozlaşma ancak başka bir değişim ile giderilmek zorunda kalacaktır ki bu da ancak başka bir süper güç tarafından Ortadoğu'ya enjekte edilmesi gerekecektir.

Bu nedenle öncelikle GOKAP bölgesinde varolan Bölgesel güç boşluğu Türkiye tarafından doldurulmalıdır. Bu maksatla değişim yerine stratejik hedefleri belirlenmiş bilinçli bir toplum yaratma ideali ile hareket eden ve nereye varması isteniyorsa oraya yönlendirilebilen ve çok alternatifli bir dönüşüm yapmak kaçınılmazdır. Peki bu nasıl olacaktır? Bu kapsamda yapılması gerekenler iki ana başlık altında toplanarak incelencektir. İç kültürel düzeyde yapılacaklar ve dış kültürel düzeyde yapılacaklar. Şimdi sırasıyla bunları inceleyelim.

İç Kültürel Düzeyde Yapılması Gerekenler:

İletişim ve Bilişim:

Bilgi ve İletişim teknolojisi alanındaki hızlı ve köklü değişim, toplumsal boyutta da aynı oranda etkili olmuştur. Hem mevcut sosyal yapıyı değiştirmeye başlamıştır, hem de

²¹⁴ Dr. TARAKÇI Nejat, <http://www.tasam.org/index.php?altid=1610&syf=2>, 15/03/2007 01:27:38,

beklentileri artırmıştır. İlerlemeci ve evrenselci düşüncelerin iddialarını artık gerçekleştirebileceği inancını artırmıştır. Buna göre dünya ekonomik, siyasal ve kültürel bütünleşmeye doğru gidecek ve farklılıklar gittikçe törpülenecektir. Bilişim ve iletişim teknolojileri dünyanın küçülmesine ve en ücra köşelere kadar aynı kaynaktan gönderilen mesajları almasına imkân hazırlamıştır...

Dijital kültür, dijital hayat kavramlarında olduğu gibi interneti destekleyen yeni teknolojinin hayatımıza kattığı yeni birçok unsur da karşımıza çıkmaktadır. Önümüzde şimdiye kadar görmediğimiz bir dönüşüm yaşanmaktadır. Küreselleşme olarak da adlandırılan yeni süreçte, bundan böyle 'e' olan farklı hayat yaklaşımları ortaya çıkmaya başlamıştır...

Sanayi devriminden sonra ortaya çıkan teknolojik ve ekonomik gelişmelerin toplumsal yansımaları nasıl çok uzun ve yaygın olduysa, bilişim devriminin toplumsal kültürel hayatımızı köklü bir biçimde değiştirmesi kaçınılmaz görünmektedir. Bu kaçınılmaz yeni gelişme karşısında toplum olarak bunun imkânlarını kendi irademizle ve kendi menfaatlerimiz doğrultusunda kullanma şansımız vardır...

Bilgi toplumu adı verilen ve Batı'daki teknolojik gelişmelere dayalı olarak inşa edilen bir toplumsal yapıda, tıpkı sanayi toplumundaki gibi figüran olmaktan öteye gidemeyiz. Küreselleşen dünyada kimliğimizi, şahsiyetimizi ve varlığımızı kaybederek istenen homojenleşmeye belki katkı sağlayabiliriz. Çünkü kendi varlığını hissettirmeyen toplumlar bu hızlı ve güçlü dönüşümde dünyadaki bilişim alanında yer alma imkânı bulamayacak görünmektedir...²¹⁵

Bu nedenle yapılması gerekenler şu şekilde sıralanabilir:

1) İnternet erişiminin Birleşmiş Milletler tarafından kontrol edilmesini sağlayan Çin-Rus teklifi desteklenmelidir.

2) İnternet erişimine; internet sağlayıcı özel global şirketlerle, Çin Halk Cumhuriyetinin Google şirketi ile gerçekleştirdiği gibi kültürel bazlı anlaşmalarla giriş izini verilmelidir.

3) Emniyet Genel Müdürlüğü ve Milli İstihbarat Teşkilatlarında hâlihazırda kurulmuş bulunan Bilişim Suçları İle Mücadele Müdürlükleri geliştirilmeli ve personel yönünden desteklenmelidir.

---

²¹⁵ ATASOY Fahri, "Kültürler Üzerinde Bilişim Devriminin Etkileri", Modern Türklük Degisi Cilt 4 Sayı 2, Haziran 2007, Mak.27 , sayfa 163-177

4.)Bilişim Suçları İle Mücadele kapsamında hazırlanan ve hâlihazırda onaylanmış olan kanunlar gelişen Bilişim Teknolojisi ile eş zamanlı olarak güncellenmeli ve bu kapsamda TBMM’de Bilişim Suçları ile Mücadele Alt Komisyonları kurulmalıdır.

5) İletişim ve Medya ayağında kontrollerin sağlanması amacıyla oluşturulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulunun halen çalışmaları devam eden yeni kanun tasarıları ile kontrolü artırılmalı, uluslar arası kamuoyunda sansürcü durumuna düşülmesini engelleyecek şekilde basın ve yayın organları ile hukuki ve ahlaki görüşmeler devam ettirilerek, yozlaştırıcı etkileri en aza indirgeyecek yöntemlerin belirlenmesi sağlanmalıdır.

6) Halen çalışmaları devam etmekte olan Basın etiği bildirgesi biran önce yürürlüğe sokulmalıdır.

7) Ortadoğu ve Türki Cumhuriyetlere yapılan film ve dizi ihracı kontrole alınmalı ve yıllarca Türkiye’de yozlaşmaya neden olduğu ve çekirdek ailenin temellerini zedelediği düşünülen Dallas dizisi gibi durumlar yaratılarak Türk kültürünün yanlış tanıtılması önlenmelidir.

8) Türk Kültürünü yeni yetişen nesillere tanıtmak amacıyla; Yeşilçam endüstrisi desteklenerek filmler hazırlanmalı ve bu filmler dünya gişelerinde görücüye çıkabilecek düzeyde olmalıdır.

9) Milli politika ve strateji kapsamında yapılacak çalışmalarla Bilişim ve İletişim ile kültürel değerleri düzenleyecek hedefler belirlenerek uygulamaya konmalıdır.

10) Milli takımlar düzeyinde yapılan tüm sportif faaliyetlerin aynı zamanda mülli kültür ve milli kimlik üzerinde yarattığı asimetrik etkiler düşünülerek, Spor’dan sorumlu Devlet Bakanlığı koordinatörlüğünde gerekli çalışmalar tek elden yapılmalı ve her türlü spor müsabakasında başarı sağlayacak hedefler belirlenmeli, Federasyonlar yönlendirilmeli ve titizlikle takip edilmelidir.

11) Yumuşak Güç (Soft power)ün en önemli aracının bilişim ve iletişim olduğu unutulmamalı ve bu kapsamda yapılacak faaliyetlerin tek elden ve ehil kişiler tarafından gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır.

Eğitim :

Eğitim ve kültür kavramları arasında birbirini tamamlayan, birbiriyle karşılıklı koşul ilişkisi ile bağımlı olan bir anlam yakınlaşması, belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Kültür, eğitimin tüm içeriğini kendisinde toplamakta, insanın tüm ürettikleri genel olarak kültür kavramı içerisinde düşünülmektedir. İnsan bilincinin bütün ürünlerinin toplamı kültürü oluşturmaktadır. Bunların birer etkinlik olarak ortaya çıkmaları ise doğrudan doğruya eğitimle ilişkilidir.

Eğitimin amacı, insanları kültürün amaçları doğrultusunda değiştirmektir. Her kültür oluşumunda veya kültürlenme sürecinde eğitim, temel etken konumundadır. Kültürlerin aşılanması, oluşturulması ve kuşaktan kuşağa aktarılması gibi temel işlevlerin eğitimden yararlanılmaksızın gerçekleştirilmesi mümkün gözükmemektedir.

Artık tüm ülkeler eğitimin önemli olduğu bilincine ulaşmışlar ve bu bilinci, eğitim konusuna anayasalarında yer vermek suretiyle ortaya koymuşlardır. Türkiye'de halen yürürlükte bulunan 1982 Anayasası da eğitim konusunu "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve ödevler" başlığı altında bir "temel hak" olarak ele almaktadır. Anayasa'nın 42. maddesinde kimsenin eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamayacağı ve bu hakkın kapsamının kanunla tespit edileceği ve düzenleneceği belirtilmektedir. Aynı maddenin 3. fıkrasında ise eğitim ve ğretimin "Atatürk ilkeleri ve inkılapları doğrultusunda, ağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında" yapılacağı öngörülmektedir.

Son eyrek yüzyıldan bu yana, bir ülkedeki eğitim sistemi ve okullaşma oranları ile o toplumun gelişmişliği, ya da geri kalmışlığı arasında doğrusal bir ilişki olduğu, çeşitli yayın ve araştırmalarla ortaya konmuştur. Yine hızla değişen sosyo-ekonomik, siyasal ve kültürel değişmelere uyum sağlamanın en önemli koşulunun iyi bir eğitim düzeyine sahip olmak olduğu ve eğitilmiş olmakla demokratik davranabilme arasında doğrusal bir ilişki olduğu da bilinen bir gerçektir.

Ülkemizde eğitime ayrılan bütçenin yetersiz düzeyde oluşu, kültürel gelişimimizi olumsuz yönde etkileyen başlıca etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoğun bir g ve nüfus artışı yaşayan büyük kentlerimizde, bu olumsuz durum daha fazla hissedilir hale gelmiştir. Yetişkin eğitimine ise ülkemizde pek önem verilmemekte, bunun için gerekli olan yatırımlar yapılamamaktadır.²¹⁶ Bu nedenle yapılması gerekenler şu şekilde sıralanabilir:

²¹⁶ <http://www.ekitapyayin.com/id/027/birincibolum2.htm>, 23 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

- 1) Kitle iletişim araçlarından faydalanma yöntemleri öğrencilere öğretilmelidir.
- 2) Başarı saplantısı yerine öğrencilere öğrenme isteği aşılanmalıdır.
- 3) Eğitimin amaçları merkezden belirlenmeli, hedefler konularak eğitim sistemi bu hedeflere yöneltilmeli ancak, en ucra okuldan alınacak şekilde geri beslemesi sağlanmalıdır.
- 4) İlköğretim öncesi eğitim yaygınlaştırılmalı, aile içi, toplum içi eğitim göz önünde bulundurulmalıdır.
- 5) Öğretmenliği en cazip meslekler içerisinde tutumak için gerekli şartlar hazırlanmalıdır.
- 6) Eğitim sisteminde öğrenme, yaratıcılık, araştırma, iş ve meslek ön plana alınarak planlamalar yapılmalı, yüksek öğretimde araştırma ve geliştirme programları çerçevesinde yeni buluşlar ve yayınlar desteklenmelidir.
- 7) Eğitim sistemi ile Türk kimliği korunmalı, yabancı dilde eğitim sadece ders olarak verilmeli, diğer derslerin yabancı dille eğitiminden uzaklaşılmalıdır.
- 8) Türk Dil Kurumu tarafından dilin yozlaşması önlenmeli ve dünya çapında yeni buluşlar ile aynı anda buluşlara ait yabancı isimler öztürkçe olarak sözlüklere alınmalıdır.

Kültürel Kimlik:

GOKAP benzeri projeler kendi içinde barındırdıkları emperyalist özlere hareket eder. Geçmişte Helnizmin yaptığını bugün Batı kültürü bölgede üstlenmiştir. Kültür emperyalizmi birbirinden farklı, hatta biri ötekine zıt iki ayrı sonuca işaret eder.

Birinci sonuç "mikromilliyetçilik" biçiminde ortaya çıkan ve Yugoslavya öneğinde olduğu gibi, ulusal devleti aşan ve onu daha küçük parçalar halinde algılayan bir yapıya sahiptir. Desantralizasyon'da denen "mikromilliyetçilik" akımları, ulus devletlerin altına oyan ve en ufak etnik grupları dahi, global medya aracılığı ile dünyaya taktim eden bir yapıya sahiptir.

Günümüz dünyasında sürekli olarak yerelleşme, çokkültürlülük olarak vurgulanmakta olan ve tüm gelişmiş ülkeler tarafından maksatlı sempatilerle karşılanan bu akım oluşturduğu devletler üstü görünümüyle parçalayıcı ve ayrıştırıcı bir özelliğe sahiptir.

Emperyalizmin kültürel ayağının ikinci sonucu ise kültürel birörnekliliktir. Bu sonuç dünya halklarını bir yandan "marka cazibesi", öte yandan günlük tüketim alışkanlıklarının denetlenmesi yoluyla, tek boyutlu bir kültürel kimliğe sahip olmaya doğru zorlamaktadır.

Kültür emperyalizmi veya Emre KONGAR hocanın tabiri ile küreselleşme bir süreç, bir olgudur. İyi yada kötü yanlarının tartışılması bir kenara günümüz dünyasında kaçınılmaz bir gerçektir.

Kültür emperyalizminin irdelenmesi esnasında ele alınması gereken en önemli husus çokkültürlülüktür. Tek bir siyasi çatı altında ve belirli bir coğrafyada yaşayan topluluklarda görülmektedir.

Çokkültürlülük bir toplumu oluşturan bireylerin ve grupların dil, din, ırk, tarih, coğrafya açısından farklı kökenlerden gelmesidir. Bu kültürel farklılık kimi zaman farklı milletlerin bir arada yaşamasından da meydana gelir. Bunlara en iyi örnek ABD verilebilir. ABD oldukça başarılı bir uygulama ile hem siyasal kimliğini hem de özgürlükleri koruyan bir çizgi izlemiştir. Bunun aksine SSCB örneği incelendiğinde görülen kötü örneklerde mevcuttur.

Toplumdaki çokkültürlülük olayını, bireysel özgürlükler bazında genel toplumsal ve siyasal yapının bir parçası olarak algılayan ABD'nin aksine, Sovyetler Birliği bireysel özgürlükleri hemen hemen yok saymıştır.

Kötü örnekler (Sovyetler Birliği ve Yugoslavya deneyimleri) bize, bireysel özgürlüklerin güvencede olmadığı sistemlerde farklı kültürel kimliklerin korunmasının ve geliştirilmesinin mümkün olmadığını göstermiştir.

“Kültürel kimlik ile bireysel özgürlük arasında, bireyin tutum ve davranışlarının farklılıklarına izin verilen "manevra alanının" genişliği açısından tersine bir korelatif ilişki söz konusudur. Bir başka deyişle, sert bir kültürel kimlik, bireyin, ait olduğu kültürel kimlik açısından yapması beklenen tutum ve davranışları büyük ölçüde kendisine empoze eder ve böylece "bireysel özgürlükler alanı" önemli ölçüde sınırlanmış olur. Buna karşılık yumuşak bir kültürel kimlik, bireyin tutum ve davranışlarına daha az müdahale ettiği için, onun "bireysel özgürlükler alanını" daha geniş bir çerçeveye taşır.”²¹⁷

Günümüz “Türkiye Vatandaşlığı” veya “Anayasal Vatandaşlık” bazında üst kimlik arayışları ülke konjektüründe her ne kadar çok yer bulmasada kötü örnekler incelendiğinde

²¹⁷ http://www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php, KÜRESELLEŞME VE KÜLTÜREL FARKLILIKLAR ÇERÇEVESİNDE ULUSAL KÜLTÜR, 23 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

gerekliliği yadsınamayacaktır. Çokkültürlülük anlayış ve terbiyesine İmparatorluk mirası ile sahip olan Türkiye kendi geleceğinde karanlıklar yaşamamak için önlemler almak zorundadır. Türk milliyetçiliği ile gelinen konum ortadadır. Ötekileştirmeler ile varılacak sonsa yakındır. Bu nedenle yapılması gerekenler şu şekilde sıralanabilir:

1) Bir insanın etnik kimliği, o kişinin birincil kimliği değildir. Çok kültürlü demokratik toplumlarda çeşitliliğe saygı duyulması önemli ise de etnik kimlik, eşit değerde olmanın ve dolayısıyla eşit haklara sahip bulunma düşüncesinin dayandığı temel değerdir..."Bir ÜST KİMLİK olarak hepimiz TÜRKİYE CUMHURİYETİ YURTTAŞLIĞINI BENİMSEYEREK, yurttaşlık hakları temelinde birleşmeli, ancak hepimizin önem ve değer verdiği; asla vazgeçemeyeceğimiz etnik, dinsel, bölgesel ve kültürel kimliklere karşı da saygılı ve hoşgörülü olmalıyız.²¹⁸

2) Kültürel kimlik bölünmelerinin eski Yugoslavya'daki sonuçları iyi analiz edilmeli ve kültürel bölünmeyi engelleyici tutum ve davranışlar teşvik edilmelidir.

3) Bölünmüşlüğe tepki olarak birleştirici öğeler öne çıkarılmalı, aslında yüzyıllardır Anadolu'da beraber yaşayan kültürlerin Anadolu'luk kültürü altında birleştirilmesi yolu denenmelidir.

4) Yaşanan tüm acılara rağmen beraber yaşama arzu ve isteğini kaybetmediğimiz akıldan çıkarılmamalı ve hiç kimse ötekileştirilmemelidir.

5) Bölücülüğün dışarıdan ihraç edilen bir husus olduğu akıldan çıkarılmamalı, ihraç eden ülkeler ve kaynaklar etkisizleştirilmelidir.

6) Tüm din, mezhep ve inançlara saygılı olunmalı; bu hususların siyasete alet edilerek ötekileştirilmelere müsaade edilmemelidir.

7) Her türlü başarı ve başarısızlıkta 'biz' yerine 'hepimiz' düşüncesi yerleştirilerek, farklılıklar ortadan kaldırılmalıdır.

Ahlak ve Hukuk:

Ahlak ve Hukukun Varlığı:

²¹⁸ http://www.historicalsense.com/Archive/Turk_kim_3.htm, 23 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

İbni Haldun “Mukaddime” adlı eserinde, devletin çözülmesinde dış faktörlerden ziyade iç etkenlerin öncelik taşıdığını ve devletin tümüyle ortadan kalkışı bir dış saldırıyla gerçekleştiğini belirtir. Devletin yıkılışındaki en temel sebeplerini; Lider, Ekonomi ve Ahlak olmak üzere 3 ana başlık altında açıklar.

“Bu üç temel nedenden Ahlak; ilkesinin uygarlığın -ilimlerin, sanatların, şehir hayatının, zenginliğin, konforun, ince alışkanlıkların gelişmesine paralel olarak bozulup bozulmadığı tarih boyunca tartışma konusu olmuştur. Eski Atina'dan başlayarak Rönesans'a kadar pek çok düşünür, ahlaki yozlaşmanın bir devletin çöküşünde önemli bir etken olduğunu savunur. Berkeley; "Büyük Britanya'nın çöküşünü önlemek üzerine yazdığı düşüncelerinde, İngiliz halkının maddi heveslerinin artışı ve ahlaki niteliklerini kaybedişinden önemle bahseder. Kurtulmak için Hristiyan ahlakının ilkelerinin yeniden saygınlığa kavuşturulması gerektiğini belirtir." Aynı şekilde Fransa'da J.J. Rousseau; "Uygarlığın gelişmesinin ahlakın bozulmasına yol açtığını" savunur. Spengler; "Batının çöküşünü konu ettiği eserinde gelişmeyle birlikte ahlaki değer ve kurumların yozlaşmasından" söz eder. Örneğin; Yürek dili yerine, ilmi dinsizlik; Saygı ve gelenek yerine, soğuk olgusallık; Halk yerine, kitlelilik; Gerçek ve canlı değerler yerine, para ve soyut değerler; Devlet ve Toplum yerine, milletlerarası toplum değerleri hakim olur. İnsanlar; kanaatkar, dayanıklı, kendine güvenen, cesur, yardımsever, namuslu, dindar olmak yerine, haris, mağrur, korkak, tembel, bencil, müsrif, rahatına düşkün, dini değerlere lakayt hale gelirler. Doymak bilmeyen ihtiyaçlarını meşru yollardan tatmin edemeyenler, gayri meşru yolları zorlar ve ahlaki değerleri yıkarlar. Çözülme sürecinde Devlet bütün vatandaşlarına karşı adil değildir. Halk bireyselleşmiş, gayri meşru ilişkiler yaygınlaşmış, din ve ahlak duyguları zayıflamıştır.”²¹⁹

Ahlak:

Ahlak genel olarak toplum içerisinde sosyal hayatta insanların birbirleriyle olan ilişkilerinde davranış biçimlerini belirleyen örf ve adetlerin değer yargılarının oluşturduğu bir sistem bütünüdür. Bu sistem bütünü bireyin veya gurubun veya tüm toplumun doğru ve yanlışlarını belirler ve yönlendirir. Ahlak insanlar arasındaki ilişkileri düzenlemek için konulmuş, neyin iyi neyin kötü olduğunu hakkında ortak bir anlayış sonucu oluşmuş teamüllerdir.

²¹⁹ OKUMUŞ Ejder, “Osmanlı’nın Gözüyle İbn Haldun”, İz Yayıncılık, İstanbul, 2008, syf.:1-176

Tanımdan da anlaşılacağı üzere teamüller olarak ortaya konan bu kurallar bütünü, toplumun evrimi ile doğru orantılı olarak değişmektedir. Ancak gene gözden kaçırılmaması gereken bir husus insanlık adına birkaç doğru yoktur.

Toplum meydana gelen emrim sürecinde kimi zaman kötü yönde ilerlese de vicdanın gerekleri ile doğruyu bulmayı başarmıştır. Tüm olumsuz süreçler hep olumsuza gitmemiştir. Toplumun olumsuzluğa gittiği dönemlerde yaşadığı ahlak anlayışını yozlaşma kavramı ile açıklamak mümkündür. Ülkelerde değişik tanımlar yapılsa da çıkar sağlamak amacıyla var olan teamüllerin çiğnenmesi olarak genel bir kabul görmektedir.

Yozlaşmanın devlet yönetiminde bulunanlar tarafından yapılması ise günümüz pöpüler kültüründe “Politik Yozlaşma” olarak tanımlanmaktadır. Politik yozlaşma içinde bulunduğu toplumun ahlaki yozlaşmasının bir türevidir. Her iki unsurda birbirini etkilemekte birinin iyiliği diğerini iyileştirmemektedir. Yönetim kademesinde bulunanların davranmaları gereken kurallar bütününe “Siyasal Ahlak” adı verilmektedir.

Politik yozlaşma “Dün dündür bugün bugündür”, “gemisini kurtaran kaptan.” “canım iş yapсын da ne yaparsa yapсын”, “benim memurum işini bilir” “verdimse ben verdim ne olacak yani?” gibi düşünce akımlarının bir ürünüdür.

Bu şekilde bir yozlaşma içinde yaşanan toplum bireylerini “suya sabuna dokunmaktan korkan”, ilgisiz, duyarsız, kayıtsız, görmedim, duymadım, konuşmadım karakterinde olan bireyler haline dönüştürmektedir.

Hukuk:

Hukuk toplum hayatında devlet ile kişiler ve kişilerle kişiler arasındaki ilişkileri düzenleyen, uyulması zorunlu olan uyulmadığı takdirde devletin yaptırım gücü ile desteklenen kurallar bütünüdür. Hukuk kuralları toplumda barış, güven ve istikrar içinde yaşamının temel ilkelerini ve sınırlarını oluşturmaktadır. Bu şekilde hukuk kuralları toplumda barış güven ve istikrarlı yaşamın garantisini oluşturmaktadır.

Hukuk sistemini oluşturan kanun ve kuralların başında anayasa gelmektedir. Anayasa devletin işleyişini gösteren ve devlet yönetiminin uyması gereken temel kurallardan oluşan kişilerin temel hak ve özgürlüklerinin güvencesini oluşturan metindir. Yönetimin ve yöneticilerin davranışlarını düzenleyen kamu hukuku yönetilenlere güven sağlamaktadır.

Bu sebeple idare edilenlere hukuk güvenliği sağlayan adaletli bir hukuk sistemine sahip devlet düzenine hukuk devleti denilmektedir.

Ahlak ve Hukuk Temelinde yapılması gerekenler:

1) Rüşvet alma ve verme önlenmelidir.

2) Zimmet suçu işleyenler kimin tanıdığı veya kim olduğuna bakılmaksızın ağır cezalarla cezalandırılmalıdır

3) Adam Kayırmacılık ve yakınlık sendromu önlenmeli, herkeze eşit muamele ve saygı prensibinde hareket edilmelidir.

4) Yerel veya Ulusal düzeyde hangi etnik gruptan, dinden, mezhepten veya zümreden olursa olsun Hizmet götürülmesi ve eşit şekilde hizmet verilmesi sağlanmalıdır.

5) Lobicilik önlenmeli, gruplaşmaların sonucunda ötekileşmenin doğduğu unutulmamalıdır.

6) Hukukun üstünlüğüne inanılmalı ve “şeriatın kestiği parmak acımaz” veciz sözünde ön plana çıkan saygı başta hukukçular ve emniyet güçleri tarafından gösterilmelidir.

7) İktidarların kişiselleşmesi önlenmeli, Kuvvetler ayrılığı prensibi çerçevesinde tüm erklerin birbirini kontrol etmesi sağlanmalıdır.

“Kişisel çıkar elde etmenin ön planda tutulduğu ortamda bireyler kendilerini her şeyden çok düşünmeye başlamaktadır. Bunu destekleyecek ahlaki yaklaşımların toplumda yaygınlaşmasıyla toplumda faydacı tutumlar ortaya çıkmaktadır. Günümüzde toplumun her kesiminde ‘kap kaç ahlakının’ yerleşmiş olduğunu basına yansıyan örnek olaylarda görmek mümkündür. Toplumda ‘faydacı’ ve ‘kap kaç’ ahlak anlayışının yaygınlaşması toplumda var olan kuralların kişisel çıkar amacıyla ihlal edilmesini ifade eden politik yozlaşmanın sonucudur.

Politik yozlaşmanın insan davranışlarında meydana getirdiği olumsuzlukları ortadan kaldırmak için, bütün bireyler için geçerli olan ahlak anlayışının ve hukuk sisteminin toplumda tesis edilmesi ve mevcut kuralların kişisel çıkar amacıyla ihlal edilmesinin önlenmesi sağlanmalıdır.”²²⁰

²²⁰ http://www.stratejikboyut.com/article_detail.php?id=37, (24 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.) Dr. Kasım TURGUT, Politik Yozlaşmanın İnsan Üzerindeki Etkisi, 28 Şubat 2007

Dış Kültürel Düzeyde Yapılması Gerekenler:

Pozitif Dışa Dönüklük:

Mehmet BARLAS'ında belirttiği gibi "Bağımsızlık" ve "Ulusal Egemenlik" gibi kavramlar, kutsaldır. Önemli olan bunun içinde bulunan çağın gerekleri ile birleştirilmesi ve entegre edilmesi önemlidir. Geçmiş irdelendiğinde görüleceği üzere Hitler'in, yaşadığımız dönemde Saddam'ın izlediği "bağımsız politikalar", bu "Bağımsızlık" kavramının kötü biçimde yorumlanmasıdır.

Eğer "bağımsızlık" ve "ulusal egemenlik" gerektiği gibi kullanılmaz ise, sonunda "dış konjonktür", daima "iç dinamikler"e ağır basar. Sovyetler Birliği gibi bir imparatorluğun, bir sıcak savaş ve bir yenilgi olmadan çöküp dağılması da, dış konjonktürün, iç dinamikleri etkilemesine örnektir. "Bağımsızlık" Sovyetlerde, "içe-dönüklük" ve "dışa-düşmanlık", "Ulusal-egemenlik" ise "totaliterlik" ve "baskı rejimi" biçiminde, kötüye kullanılmıştır.

Kendi tarihimize baktığımızda Osmanlı İmparatorluğunun son birkaç yüz yılı, "dış konjonktür"ün etkisi ile çöküş saheneleri ile doludur. Bağımsızlık mücadelemizi Atatürk önderliğinde kazandıktan sonra, dış konjonktürün izin verdiği şartları, ulusal hedeflerimizle birleştirdik. "Lozan Antlaşması" ve bunu izleyerek, günümüze kadar gelen antlaşma metinleri, hep "dış konjonktür"le "iç dinamik"lerin uzlaştığı noktaları ifade eder. Dış konjonktürle uyum, bağımsızlık ve ulusal egemenlik için hayati meselelerdir.²²¹ Dış konjektüre uyum ise pozitif dışa dönüklük ile gerçekleştirilmektedir.

Peki Pozitif Dışa Dönüklük nasıl sağlanacak sorusuna en iyi cevap bölge ve dünya ülkeleri ile online iletişimin sürekli ve verimli olarak sağlanması ile mümkündür. Günümüz dünyasında ülkeler sürekli olarak bölge ve süper güçlere göre duruş almaktadır. Bu duruşun en önemli sebebi ise negatifliğin uluslar arası ilişkilerde ön planda olmasıdır. Bu negatifliği ortadan kaldırmanın en önemli adımı Türkiye'nin son iki yıldır sergilemeye çalıştığı ancak halen tam olarak anlatamadığı Uluslararası ilişki duruşudur. "Sıfır Sorun" ekseninde tüm bölgesel ve global sorunlara çözüm amaçlı yaklaşımdır. Bunun gerçekleştirmek ve Atatürk'ün Balkan Paketi ve Sadabat Paketi gibi paktlar ile gerçekleştirdiği barış ortamının tekrar yürürlüğe konması gerekmektedir.

²²¹ <http://yenisafak.com.tr/arsiv/2001/haziran/21/mbarlas.html>, 24 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

Hiç kimse Türkiye'den sihirli değnek kullanmasını beklememelidir, ancak pozitif tutumların genelde çoğalan etkisi ile sihirli değnek etkisini sağlayabileceği de göz ardı edilmemelidir.

Günümüz çok kutuplu dünyasında görülen Gürcistan savaşı, Hamas- İsrail savaşı gibi savaşların bir günde ortaya çıkmadığı herkezin malumudur. Tüm krizler kontrollü tırmandırıldığı hesaba katılırsa krizlerin başlangıç veya tırmanma aşamasında gerçekleştirecek pozitif arabuluculuk yaklaşımları ile global veya en azından bölgesel sorunlarda proaktif bir tutum izlenmesi mümkündür.

Yıllarca kendini içine kapayan ve Osmanlı ezilmişliğini yaşayan bu genç ülkenin derhal tüm sorunlarına ve tüm dünya sorunlarına akredite olması kaçınılmazdır. Aksi halde tren hızla gitmekte ve sizi beklememektedir. İbrahim KARAGÖL'ün Yüz yıl sonra ilk uyanış: Türkiye kimleri korkuttu? başlıklı makalesinde belirttiği gibi attığımız taş ürküttüğümüz kurbağlara değmeyecektir. AB lokomotif ülkeleri ve ABD Türkiye'deki hareketliliği görmüştür ve önlem almak için harekte geçmiştir. Bir dönem Türkiye'de de çalışan CIA'nın eski üst düzey çalışanlarından Graham Fuller'in "Gürcistan'dan Sonra Türkiye ve Kafkasya" konulu konferansta dile getirdiği gibi "Türkiye artık Amerika'nın müttefiki değil. Ancak bu, iyi ilişkilere sahip olmadığı anlamına gelmez" açıklamasında bulunmuştur. İyi ilişkilerin hangi çuvalın kafaya geçirileceği ile doğru orantısı incelendiğinde ne kadar hızlı hareket etmemiz gerektiği daha net anlaşılmaktadır.

Çok Yönlülük:

1991 yılında Sovyetler Birliğinin çökmesi ile Fukuyama "Tarihin Sonu" başlıklı makalesi ile Kapitalizmin zaferini ilan etmiş ve tek kutuplu dünyanın başladığını belirtmiştir. Ancak kısa vadede bunun böyle olmadığı kendisi de kabul etmiştir. Gerçek şudur ki artık dünya çok kutupluluğa doğru gitmektedir. Sadece tek süper güç yoktur ve bu dünya Soğuk Savaş döneminden daha tehlikeli bir hal almıştır.

"Artık tek kutuplu dünya yok. Olmayacak da. Artık ABD tek süper güç olarak tek yanlı bir dünya sistemi inşa edemeyecek. Irak işgali bu gerçeği ortaya çıkardı. Yeni bir kutuplaşma dönemi, yeni bölgesel bloklaşmalar dönemi başlıyor."²²²

²²² <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=21216>, 24 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

“ABD, Irak işgaliyle dünyaya, tek başına bir dünya düzeni kuracak siyasi ve ahlaki erdeme sahip olmadığını, ekonomik ve askeri gücünün buna müsait olmadığını gösterdi. Paris-Berlin-Moskova dayanışması, Rusya-Çin dengesi, Hindistan faktörü ve Avrupa Birliği "çok kutuplu dünya"nın yeni adresleri olarak öne çıkıyor. İşin ilginç yanı, "ilk kez" İslam dünyasının da yeni bir "kutup" olarak küresel denklemde yerini alabileceği tartışılıyor. Bunu daha önce hiç görmemiştik. Türkiye, bütün bu adreslerle yakın temaslar kurmaya çalışırken AB ile ortaklığa gidiyor. Türkiye'nin, İslam dünyasının geleceğinde oynayacağı rol, önümüzdeki dönemin en dikkat çekici gelişmesi olabilir. Türkiye, Avrupa, Amerika, Rusya, komşuları ve İslam dünyası ile ilişkilerini belirlerken bu gerçeklerden hareket etmek zorundadır. "Yeniden çok kutupluluk ve yeni bölgesel birliktelikler dönemi" başlıyor. Son dönemde Türk dış politikasında işte bu gerçeklerin izleri görülüyor. AB ile ortaklığa doğru dev adımlar atılırken, Rusya ile yakın temaslar geliştiriliyor. Komşu ülkelerle dostluklar kurulurken bölgesel inisiyatif arayışları dikkat çekiyor. ABD-İngiltere-İsrail cephesinin Türk dış politikası üzerindeki tekeli kırılıyor. Bunun son örneğini Paris'te gördük. Erdoğan'ın Paris ziyareti bu açıdan büyük bir adım. Türkiye, yeni çok kutuplu küresel denklemde beklenenden çok daha etkin hale gelecektir. Sıkıntılar olsa da, Türkiye, cumhuriyet tarihinin en büyük dış politika açılımını yapıyor.”²²³

Bu açılım dikkatli bir şekilde devam ettirilmelidir. İslam ülkeleri ile ilişkilerde samimi ve aynı zamanda seviyeli bir şekilde götürülmelidir. Ülkemizin %99'nun Müslüman kimliği taşıdığı unutulmamalı ve laik sistem zedelenmeden, mahalle baskıları ile İran'laşmadan bu ilişkiler sürdürülmelidir. Aksi takdirde Samuel Hungtinton'ın istediği ve Breziniski'nin belirttiği gibi bir “ılımlı İslam Ülkesi” olmak içten bile değildir. Model ülke durumuna düşer ve 50 yıldır yönetildiğimiz gibi yönetilmeye devam ederiz.

Zaman Türkiye'nin zamanıdır. Heyecanlanmadan tarihi tecrübelerimizi ön planda tutarak ve sadece kendimize inanarak tüm dünya ile kucaklaşmalıyız. Çok kutuplu dünyada, çok yönlü bir dış politika ile Anka kuşu gibi küllerimizden tekrar doğabileceğimizi göstermeliyiz, bunun için gerekli olan kudret damarlarımızda akan asil kanda mevcuttur.

---

²²³ <http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=21216>, 24 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

Çevresel İz Düşüm:

“Komşuluk dendiğinde ilk akla gelen coğrafi yakınlıktır. Coğrafi yakınlık ise hem bir fırsat hem de bir engeldir. Komşuluk bir fırsattır, çünkü iletişim ve ulaşım sorunlarının da azlığı nedeniyle ticari anlamda işbirliği imkânlarını da beraberinde getirebilir. Ancak böyle bir ortamın ortaya çıkması her zaman mümkün değildir.

Tarih, savaşlarla coğrafi yakınlık arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. İyi komşuluk ilişkilerinin olmazsa olmaz koşulu, komşular arasında teritoryal sorunların halledilmiş olmasıdır. Çünkü iyi komşuluğun temelinde karşılıklı egemenliği, yani sınırları tanıma ve ortak doğal kaynakların paylaşımı konusunda uzlaşma vardır.²²⁴

Bu bağlamda çevresel izdüşümler elde etmek maksadıyla Milli güç unsurlarından olan Askeri gücün yanı sıra ekonomik ve sosyal gücün kullanılması ve titiz hazırlanmış çevre ülkeler sosyolojik inceleme raporlarından faydalanılarak komşu ülkelerdeki etnik yapılara eşit mesafede olacak şekilde bir yaklaşım sergilenerek, komşuluk ilişkileri bir üst seviye olarak tanımlanacak bölgesel stratejik ortaklık seviyesine taşınmalıdır.

Unutulmamalıdır ki, kendi bölgemizde sağlayacağımız bir barış ortamı aynı zamanda BM Güvenlik konseyi geçici üyesi olan Türkiye Cumhuriyetinin Dünya meselelerinde yapacağı çalışmalarda elini güçlendirecektir. Dünya ülkelerinden alınan tüm destek boşa sarf edilmeden dünya barışına sunulmalıdır. Aksi takdirde bahse konu desteğin uzun vadeli bir destek olmayacağı kaçınılmazdır.

Yumak Güç (Soft Power) Kullanımı :

Türkiye'nin Orta Doğu yaklaşımında son dönemde “yumuşak güç” (soft power) kavramı çokça kullanılmaktadır. Yumuşak güç kısaca, bir devletin diğer devletin davranışlarını, çıkar tanımlamalarını kültürel veya ideolojik araçlarla dolaylı olarak etkilemesi olarak tanımlanabilir. Bu güç bir ülkenin kültürü ve politik fikirlerinin çekiciliğinden gelmekte ve güç kullanmak yerine çekim gücüyle bir ülkenin istediğini alması mantığına dayanmaktadır. Yumuşak güç diğer ülkeler üzerinde etki oluşturma imkânı tanır. Zorlamanın aksine, devletin kendi isteğiyle sizin istediğiniz çizgiye getirilmesi düşüncesine dayandığı için masrafı az ve meşru bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Bir ülkenin yumuşak gücü üç temel unsura

²²⁴ TÜSİAD "Avrupa Birliği'ne Katılım Sürecinde Türkiye'nin Komşu ve Çevre Ülkeler Politikası" Raporu <http://www.sedefed.org/default.aspx?pid=43970&nid=32183>, , 25Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

dayanmaktadır: Kültürü, siyasal değerleri ve dış politikası. Buradan hareketle Türkiye'nin Orta Doğu'daki "yumuşak gücü"nü unsurlarını şu şekilde sıralayabiliriz:

1) Nüfusunun çoğunluğu Müslüman bir ülkenin Avrupa Birliği'ne üyelik müzakerelerine başlaması önemlidir. Türkiye'nin bu süreçte uygulamaya soktuğu reformlar da ilgi çekmektedir. Türkiye, Müslüman bir toplumla Batı'nın siyasal değerlerinin bir arada yaşayabildiğini göstermesi açısından örnek oluşturmaktadır.

2) Yumuşak gücü kullanabilmek açısından sahip olunması gereken en önemli unsurlardan biri güvenilirlik ve inanılırlıktır. Bu anlamda 1 Mart Tezkeresi'nin Orta Doğu ülkeleri ve halkları nezdinde büyük yankıları olmuştur.

3) AKP tecrübesinin Orta Doğu halkları ve bölgenin başlıca muhalif hareketi olan siyasal İslamcılarda yarattığı "heyecan" Türkiye'ye ilgiyi artırmıştır.

4) Yabancı sermayeyi teşvik yolunda alınan önlemler de Arap sermayesinin Türkiye'ye olan ilgisini artırmıştır.

5) Türkiye'nin dış politikada Orta Doğu'da oynadığı arabulucu/kolaylaştırıcı rol Türkiye'ye duyulan güven ve inanılırlığı artırmıştır. Türkiye bölge istikrarı için samimi bir çaba göstermektedir. İsrail-Filistin (Erez Projesi), İsrail-Suriye (arabuluculuk), Irak (bölgesel çözüme vurgu, Irak'a komşu ülkeler toplantısı girişimi), Lübnan (krizlerin çözümünde etkin rol) sorunlarında izlenen politikalar örnek olarak verilebilir.

6) Türkiye'nin Orta Doğu'da etkin rol oynamak için özel isteği de bulunmaktadır. Bu yönde kullanılan araçlar hep yumuşak güç unsurlarıdır.

7) Irak Savaşı sonrası ortam da Türkiye'yi daha fazla bölgeye çekmektedir. Türkiye'nin, artan İran etkinliğine karşı dengeleyici bir unsur olarak Arap devletleri tarafından bölgede daha etkin olması istenmektedir.

8) Son İsrail-Hamas çatışmalarında da ortaya çıktığı şekli ile Arap toplumlarında Türkiye'ye karşı bir sempati oluşmuştur. Dengeli ve iyi hesaplanmış insancıl ve barış yanlısı politikalarla süreç devam ettirilmelidir.

9) Türkiye tüm coğrafya'daki komşularına aynı gözlükle baktığını belirtmeli ve din, mezhep ve ırk ayrımı yapmadan, herkeze dost elini eşit şekilde uzatmalıdır."²²⁵

---

²²⁵ORHAN Oytun, 7 Ağustos 2008 "Türkiye'nin Orta Doğu'da Yumuşak Gücü: Türk Dizileri Örneği", <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=5&ID=2453>, 25 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır,

“10) Tüm ülkelere dostluğunun önemli olduğunu gösterecek yaklaşımlar sergilenmeli ve pozitif siyasi duruşlar ile dünya kamuoyunu kontrol edebilecek politikalar üretilmelidir.

11) Yumuşak Gücün ekonomi ile bağlantısı göz ardı edilmemeli ve iç ekonomik dengeler ve büyüme süreci kontrol altında tutulmalıdır.²²⁶

İmparatorluk Mirasından Faydalanma:

Todorova, Türk olmayan Balkan Müslümanlarının kendilerini Türklükle özdeşleştirme eğilimlerine gösterge olarak ilginç bir noktanın daha altını çizer: 20. yüzyıl boyunca Balkanlar'dan Türkiye'ye göç eden Slav Müslümanlar (Arnavutlar dahil) Türk kimliğini benimseyerek Türk toplumu içinde asimile olmuşlardır. Bu durum Todorova'ya göre, "Osmanlı mirasının Türk etkisine dönüşmesinin açık bir örneğidir".²²⁷

Tüm Balkanlar'da, aslında etnik olarak "Türk" olmamalarına karşın, kendilerini "Türk" olarak gören ya da görmeye eğilimli büyük bir Müslüman nüfusun varlığı Türkiye açısından son derece önemli bir stratejik avantajdır. Bu "fahri soydaşlarımız"ı bize bu denli bağlayan unsur ise Osmanlı mirasıdır.

Osmanlı sonrasında oluşan karmaşık Ortadoğu'nun en önemli özelliği sınırların tamamen masa başında ve cetvelle çizilmiş olmasıdır. Sınırlar herhangi bir etnik temel gözetilerek değil, sadece Fransa, İngiltere ve İsrail'in çıkarlarının öngördüğü şekilde belirlenmiştir. Bu yapay sınırlarla hedeflenen ikinci önemli husus ise yeni kurulan devletlerin siyasi istikrarı sağlayamayacak bir düzene göre şekillendirilmeleridir.

Ortadoğu'da bir yüzyıldır devam eden, özellikle de İsrail'in kurulmasından bu yana şiddetlenen karmaşanın nedeni, işte bu Osmanlı sonrası düzenlemedir. Osmanlı sonrasında oluşan "otorite boşluğu" Batılı güçler tarafından hiçbir zaman doldurulamamıştır.

Osmanlı sonrasında Ortadoğu'da kalıcı bir düzen ve istikrar oluşturulmamasının nedeni, sömürgecilerin bunu yapabilecek bir güce sahip olmamaları değil, bunu yapmak için gerekli olan stratejik anlayışa sahip olmamalarıydı. Osmanlı ise fethettiği bölgelere "nizam"

²²⁶ ORHAN Oytun, 7 Ağustos 2008 “Türkiye’nin Orta Doğu’da Yumuşak Gücü: Türk Dizileri Örneği”, <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=5&ID=2453>, 25 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır,

²²⁷ TODOROVA Maria. "The Ottoman Legacy in the Balkans. The Balkans: A Mirror of the New International Order", İstanbul, 1995. s. 71.

götürmeyi İlahi bir görev sayan bir anlayışla yönetiliyordu. Şimdi başta Ortadoğu, Kafkaslar ve Balkanlar olmak üzere tüm dünya yeni bir Osmanlı'yı beklemektedir.²²⁸

Yukarıda sayılan nedenlerden dolayı Türkiye Osmanlı kimliğini reddetmemelidir. Anca bu esnada hayalperest ideallere de kapılmamalıdır. "Osmanlı" kavramı, Türkiye'nin etkisini sınırlarının çok ötesine taşıyan büyük bir vizyonun adıdır. Bu durum, Balkanlar'da olduğu gibi Ortadoğu ve Kafkaslar'da da böyledir. Bu kavram sayesinde Türkiye'nin coğrafi sınırları ile siyasal sınırları farklılaşmaktadır. Yıllarca reddedilmesine, yada kibarca unutulmasına rağmen günümüzde bizim kontrolümüzün dışında bu olgu kendini ortaya çıkarmaktadır.

Kafatasçılıktan uzak, geçmişin Osmanlılık ideallerinden arınmış, bölge jeopolitiğine hizmet edebilecek bir mirasa sahip çıkılmasının tam zamanıdır.

Türkiye bu mirasa layık olacak şekilde Osmanlı hinterland'ında arzu edilen düzeni (nizamı) tekrar sağlamalıdır. İkili ve çoklu politikalar bu düzenin sağlanmasını kolaylaştıracak yönde olmalıdır, eğer bu düzen tekrar sağlanabilir ise buradan doğacak tüm olumlu gelişmeler Türkiye'ninde lehine olacaktır.

---

²²⁸ <http://www.kavasali.com/forum/index.php?action=profile;u=2;sa=showPosts>, 25 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

AÇIKGÖZ Özkan, “**Büyük Orta Doğu Projesi: Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler**”,**Orta Doğu’nun Etnik, Sosyal Yapısı ve Büyük Ortadoğu Projesi**”, Tasam Yayınları,İstanbul Nisan 2006 , yazar Atilla SANDIKLI, Kenan DAĞCI.

ADIGÜZEL Hüseyin, “**Büyük Orta Doğu Projesi ve Gerçekler**”, İleri Dergisi 30’uncu sayısı, Temmuz, Ağustos, Eylül 2006.

AKAR Atilla, “**Büyük Ortadoğu Kuşatması**”, Timaş Yayınları, İstanbul 2004

ARI Tayyar, “**Geçmişten Günümüze Orta Doğu; Siyaset, Savaş ve Diplomasi**”, Ağustos 2005, Alfa Yayınları.

ARIBOĞAN D.Ülke, “**Kabileden Küreselleşmeye**”, İstanbul, Mavi Ada Yayıncılık, 2000.

ATASOY Fahri, “**Kültürler Üzerinde Bilişim Devriminin Etkileri**”, Modern Türklük Dergisi Cilt 4 Sayı 2, Haziran 2007, Mak.27 , sayfa 163-177.

BAYIR Emre ve ÖZCAN Nihat Ali, “**Ortadoğu Barış Süreci, Oyuncuları ve İran**” , Stratejik Analiz, Cilt3, No. 22, Şubat 2002, s. 44.

BULUT Arslan, “**Büyük Ortadoğu Değil, Büyük İsrail**”, Türk Eli Dergisi, Dönüşüm Yayınları, İstanbul, Mart 2004.

COOKE Bill ve KOTHARİ Umma (Ed.), “**Katılım: Yeni Bir Zorbalık mı?**”, Çev. Ahmet Çiğdem, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul 2002.

ERDEST Muzaffer İlhan, “**Yeni Dünya Düzenine Zorlanması Odağında Türkiye**”, Onur Yayınları, Ankara, 1999.

ERGAN Uğur, “**İsrail Irak’ta İskan Takibi Yapıyor**”, Hürriyet Gazetesi, 2 Kasım, 2003.

ERKMEN Serhat, “**ABD’nin Orta Doğu’da Değişim İhtiyacının Nedenleri**”, Stratejik Analiz, Mart 2003, s.21.

GÜRTUNA Anıl, ÇELİK Serkan, “**Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye’ye Etkileri**”, Şubat 2005, Global Strateji Enstitüsü, Ankara

HASAN Mazin, “**Türkiye’nin Türkmen Politikası: Yapılması gerekenler**”, Stratejik Analiz, Nisan 2004 s.45.

HUNTINGTON Samuel P., “**Medeniyetler Çatışması mı?**”, Çev.Mustafa Çalık, Medeniyetler Çatışması, Der. Murat Yılmaz, Ankara, Vadi Yayınları, 1995.

KESKİN Arif, “**Şii Jeopolitiği ve İran**”, Avrasya Dosyası, 2007, Cilt 13, sayı 3, sy.80-96.s

KOÇ Fatih, “**Genişletilmiş Orta Doğu Ve Kuzey Afrika Projesinin Türkiye’nin Güvenliğine Etkileri Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**”, İSTANBUL, 2006.

KOÇ Şanlı Bahadır, “**İyi, Kötü ve Çirkin: Amerika’nın Orta Doğu Politikaları**” Strateik Analiz, Ocak 2002, s.9-14

KULOĞLU, Armağan, SALKAYA, Fatma Elif, “**Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye**” *Stratejik Analiz Dergisi*, Cilt 4, İnta Uzay Sistemleri AŞ., Ankara, Nisan 2004, S.24-30.

LEWIS Bernard, “**Ortadoğu: İki Bin Yıllık Ortadoğu Tarihi**”, 1995 (Çev: Selen Y.Kölay) 5. Baskı, Arkadaş Yayınevi, Ankara, 2007.

LINDHOLM Charles, “**İslami Orta Doğu**”, Çev. Balkı Şafak, İmge Yayınevi, İstanbul 2004.

OKUMUŞ Ejder, “**Osmanlı’nın Gözüyle İbn Haldun**”, İz Yayıncılık, İstanbul, 2008.

ORAL Sander, “**Siyasi Tarih 1914-1918**”, 12.bsk., Ankara, İmge Kitabevi, 2004.

ÖZKAN Tuncay, “**CIA Kürtleri, Kürt Devletinin Gizli Tarihi**”, 9. Baskı, Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti., İstanbul 2004.

SANBERK Özden “**Türkiye Balkanlarda ve Kafkaslardan Fregat mı Ediyor**” Radikal Gazetesi, 29 Mart 2004.

SANDIKLI Atilla, “**Büyük Orta Doğu Projesi: Yeni Oluşumlar ve Değişen Dengeler**”, Tasam Yayınları, İstanbul Nisan 2006 , yazar Atilla SANDIKLI, Kenan DAĞCI.

TODOROVA Maria, "**The Ottoman Legacy in the Balkans**". The Balkans: A Mirror of the New International Order, İstanbul, 1995.

YASEEN F.Mahmoud, “**Possible Responsibilities and Advantages of The Greater Middle East and North Africa**”, GOKAP Sempozyumu, İstanbul, Kasım 2004.

YAYÇILI Mustafa Kemal (**Röportaj**), Stratejik Analiz, Nisan 2004, s.51.

<http://www.2023bilgitoplumu.com/detay.asp?id=431> , 28 Kasım 2007.

<http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=393&kat=27>, 31 Ağustos 2007 - Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ

<http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=400&kat=27> ,28 Eylül 2008, Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ, 31 Mart 2004.

<http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=1024&kat=27>, 28 Eylül 2007 - Doç. Dr. Yaşar ONAY.

<http://www.3harf.com/sudan> , 05 Eylül 2008.

<http://www.abhaber.com/haber.php?id=17815>, erhanakdemir@abhaber.com, 09 Ekim 2008, “ABHaber, 19-06-2007 00:00 (TSİ)”

http://www.acikradyo.com.tr/default.aspx?_mv=a&aid=17822 ,21 Eylül 2008, “Zeynep Atikkan Gültekin 05/04/2007”.

http://alimingulleri.net/index.php?option=com_content&task=view&id=665&Itemid=143, 29 Kasım 2007.

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=346&kat1=5&kat2=>, 02 Aralık 2007, İran-Ürdün Arasındaki Siyasi Gerginliğe Analitik Bir Bakış, Arif KESKİN, 30 Aralık 2004,

<http://www.asam.org.tr/temp/temp316.pdf>, 11 Ekim 2008, Stratejik İnceleme, Sema SEZER, ASAM Uzmanı, ssezer@asam.org.tr

<http://www.asam.org.tr/temp/temp573.pdf>, 21 Şubat 2008, Serhat ERKMEN, ASAM Orta Doğu Danışmanı, Hacettepe Ü. Ulus. İlişkiler Araş. Gör., serkmen@asam.org.tr, Annapolis Zirvesi Çözüm Yerine Umut Üretti.

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?kat1=5&ID=2453>, 25 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır, Türkiye'nin Orta Doğu'da Yumuşak Gücü: Türk Dizileri Örneği, Oytun ORHAN, 7 Ağustos 2008.

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=879&kat1=&kat2=2>, 03 Eylül 2008, “ Niçin Mısır ve Sonrası, Ercan ÇİTLİOĞLU, 26 Temmuz 2005”

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mo.html> , 29 Eylül 2008.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sy.html>, 30 Eylül 2007.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/jo.html> , 24 Kasım 2007.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/qa.html> , 16 Ekim 2008.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html> , 09 Ekim 2008.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ku.html> , 12 Ekim 2008.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sa.html> , 16 Eylül 2008.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ag.html> , 06 Ekim 2008.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ym.html> , 05 Ekim 2008.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ly.html> , 23 Eylül 2008.

http://www.davetci.com/d_ulke/isl_ulke_misir.htm , 01 Eylül 2008.

<http://www.ekitapyayin.com/id/027/birincibolum2.htm>, 23 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

<http://eski.bianet.org/2006/12/01/88432.htm> , BİA Haber Merkezi, 02/12/2006, Talin SUCİYAN, 24 Kasım 2007.

<http://eski.bianet.org/2006/11/22/88136.htm> , BİA Haber Merkezi, 22/11/2006, Erhan ÜSTÜNDAĞ , 24 Kasım 2007.

Wikipedia Encyclopedia, (çevrimiçi) http://en.wikipedia.org/wiki/Middle_east , 22 Mart 2007.

“G-8 Greater Middle East Partnership”, Dar Al-Hayat, 13 Şubat 2004, (çevrimiçi)
<http://english.daralhayat.com/Spec/02-2004/Article-20040213-ac40bdaf-c0a8-01ed-004e-5e7ac897d678/story.html>, 06 Şubat 2007.

<http://www.eurozaman.com/euro/detaylar.do?load=detay&link=39443>, Erkan YİĞİTSÖZLÜ
İslamabad, 19 Ağustos 2008.

Jeremy M. Sharp, “The Broader Middle East and North Africa Initiative: An Overview”, CRS Report for Congress, February 2005, s.1, (çevrimiçi)
www.fas.org/sgp/crs/mideast/RS22053.pdf, 04 Eylül 2007.

“Partnership For Progress and a Common Future With the Region of Broader Middle East And North Africa”, G-8 Sea Island Summit Report, (çevrimiçi) www.g8.utoronto.ca/summit/2004seaisland/partnership.html, 18 Eylül 2007.

Duygu Dersan, ABD'nin Ortadoğu Politikası: Suriye ve İran,
http://www.globalstrateji.org/TUR/Icerik_Detay.ASP?Icerik=320, 08 Nisan 2007

<http://www.gundem-online.com/haber.asp?haberid=7957>, 28 Kasım 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

<http://www.haber1.com/haber/20080818/Pervez-Muserref-istifa-etti.php> , 18 Ağustos 2008.

<http://www.haber10.com/haber/68363/> , 14 Eylül 2008.

<http://www.haber10.com/haber/68363/> , 16 Eylül 2008.

<http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=268757>, 22 Aralık 2008 tarihinde erişilmiştir.

<http://www.harunyahya.org/kitap/KurtKarti/kurtkarti3.html> , 06 Ekim 2008, (60 Benjamin Beit-Hallahmi, The Israeli Connection, s. 18.)

http://www.historicalsense.com/Archive/Turk_kim_3.htm, 23 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

Dini lider Hamaney, 21 Mart 2007 Nevruz Bayramı münasebeti ile yayınladığı bildiride yeni yılı “Milli Birlik ve İslami Dayanışma Yılı” olarak adlandırmıştır. Bildirinin tam metni için bknz. <http://isna.ir/Main/NewsXML.aspx?ID=896060> , 04 Nisan 2007.

<http://www.kavasali.com/forum/index.php?action=profile;u=2;sa=showPosts>, 25 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

http://www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php, KÜRESELLEŞME VE KÜLTÜREL FARKLILIKLAR ÇERÇEVESİNDE ULUSAL KÜLTÜR, 23 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

“Alfred Thayer Mahan, Theodore Roosevelt the Middle East and the Twentieth Century”, Binghamton University Middle Eastern and North African Studies, (çevrimiçi) <http://mena.binghamton.edu/karlkbarbir.htm>, 11 Ekim 2007.

<http://merichrd.wordpress.com/2006/12/28/abdnin-ortadogu-politikasi-ve-turkiye/>, 21 Eylül 2008, Dr İsmail KEMAL.

<http://www.millicozum.com/content/view/1110/51/>, 2007 YAZILARI KASIM2007 Yazar Nail KIZILKAN 22 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

<http://www.milliyet.com.tr/2007/03/22/guncel/agun.html>, 22 Aralık 2008 tarihinde erişilmiştir.

<http://misir.ihh.org.tr/misir/demografik.html>, 28 Ağustos 2008.

NATO Research Fellowship, "Turkey's Role in the Middle East as a Member of NATO" (çevrimiçi) www.nato.int/acad/fellow/95-97/luelmo.pdf, 23 Mart 2007.

<http://www.ntv-msnbc.com.tr/news/435147.asp> Güncelleme: 06:48 ET 11 Şubat 2008
Pazartesi,

<http://www.nur-hikmet.de/index-Dateien/NUR-HIKMET/islamdunyasi/ulkeler/pakistan.html>,
26 Şubat 2008.

<http://www.nur-hikmet.de/index-Dateien/NUR-HIKMET/islamdunyasi/ulkeler/sudan.html>,
06 Eylül 2008.

http://www.ozturkler.com/data/0008/0008_22_21.htm, 05 Kasım 2007,

http://www.qantara.de/webcom/show_article.php/_c-670/_nr-294/i.html?PHPSESSID=5,
25.08.2008 , Hanna Labonté, © Qantara.de 2008.

<http://www.savaskarsitlari.org/arsiv.asp?ArsivTipID=1&ArsivAnaID=21216>, 24 Aralık 2008
tarihinde ulaşılmıştır.

<http://www.sedefed.org/default.aspx?pid=43970&nid=32183>, TÜSİAD "Avrupa Birliği'ne
Katılım Sürecinde Türkiye'nin Komşu ve Çevre Ülkeler Politikası" Raporu, 25 Aralık 2008
tarihinde ulaşılmıştır.

Pakistan'ın istikrarsızlaştırılması, 15 Ocak 2008 -Prof. Michel Chossudovsky,
http://www.sendika.org/yazi.php?yazi_no=14904, 03 Mart 2008.

http://www.stratejikboyut.com/article_detail.php?id=37, (24 Aralık 2008 tarihinde
ulaşılmıştır.) Dr. Kasım TURGUT, Politik Yozlaşmanın İnsan Üzerindeki Etkisi, 28 Şubat
2007

<http://sufizmveinsan.com/guncel/abd.html>, 26 Ağustos 2008, Prof.Dr.Kerem DOKSAT,
ABD'nin Irak ve Yeni Dünya Düzeni Politikası.

<http://www.tasam.org/index.php?altid=1610&syf=2>, 15/03/2007 01:27:38, Dr. Nejat Tarakçı

<http://www.tasam.org/index.php?link=151>, 02 Eylül 2008.

<http://www.tesev.org.tr/etkinlik/KarineMacAllister.pdf> , 15 Şubat 2008, Karine Mac Allister Badil Resource Center’da hukuk danışmanlığı koordinatörlüğü yapmaktadır. Daha detaylı bilgi için bkz.: <www.badil.org>.

<http://www.timeturk.com/Mustafa-Ozcan-BOP-sahiden-coktu-mu-6952-yazisi.html>, 22 Aralık 2008 tarihinde Ulaşılmıştır.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ran>, 26 Kasım 2008.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C4%B1pti>, 30 Ağustos 2008.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Sudan> , 06 Eylül 2008.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Fas> , 01 Ekim 2008.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Libya> , 24 Eylül 2008.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Suudi_Arabistan , 16 Eylül 2008.

Türkiye istatistik kurumu - 2007 nüfus sayımı (World belgesi). 22 Aralık 2008 tarihinde erişilmiştir.

Arzu Celalifer Ekinci, Ortadoğu Günlüğü, <http://www.turkishweekly.net/turkce/yazarlar.php?type=13&id=28>, 06 Mart 2007.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Pakistan>, 01 Mart 2008.

“Middle East”, Wikipedia Encyclopedia (çevrimiçi) http://en.wikipedia.org/wiki/Middle_east, 22 Mart 2007.

<http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya1/0228.html>, 19 Kasım 2007.

<http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya1/0228.html>, 12 Şubat 2008

<http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya3/0688.html>, 30 Ağustos 2008.

<http://www.vahdet.com.tr/> , 13 Ekim 2008.

<http://www.vahdet.com.tr/> , 15 Ekim 2008.

<http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya4/0996.html> , 27 Eylül 2008

<http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya4/0996.html> , 23 Eylül 2008.

<http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya4/0996.html>, 12 Eylül 2008.

<http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya4/0996.html> ,16 Eylül 2008.

<http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya4/1057.html> , 17 Ekim 2008.

<http://www.vahdet.com.tr/isdunya/dosya5/1404.html>, 05 Ekim 2008, ABD Kuzey Afrika'ya Çörekleniyor, 8 Ağustos 2000.

<http://www.vatanpostasi.org/index.php?>

[option=com_content&task=view&id=312&Itemid=40](http://www.vatanpostasi.org/index.php?option=com_content&task=view&id=312&Itemid=40), 22 Eylül 2008, Ali Tartanoğlu, 11 04 2007, Büyük Ortadoğu Projesi, Küçük Amerika Projesine Dönüşürken.

<http://www.voanews.com/turkish/2008-09-06-voa3.cfm> , 26 Eylül 2008.

“The National Security Strategy of The United States of America” White House, March 2006, s.39, (çevrimiçi) www.whitehouse.gov/nsc/nss/2006/nss2006.pdf, 20 Mart 2007.

Yazım sitesi. 22 Aralık 2008 tarihinde erişilmiştir.

<http://yenisafak.com.tr/arsiv/2001/haziran/21/mbarlas.html>, 24 Aralık 2008 tarihinde ulaşılmıştır.

<http://www.yunusturizm.com/suriye.htm>, 30 Eylül 2007.